

NI ZA
IZPOSOJO
NA DOM

ŽIROVSKI OBČASNIK

Časopis za kulturna in družboslovna vprašanja na Žirovskem 3 1981



U Žirouski
OBČASNIK

ŽIROVSKI OBČASNIK

Izhaja dvakrat letno

Izdajatelj: Literarna sekcija DPD Svoboda in Krajevna konferenca SZDL Žiri

Uredniški odbor: Mišo Čeplak, Tone Eniko, Stane Kosmač, Tomaž Kržišnik (likovni urednik), Miha Naglič (glavni in odgovorni urednik), Franc Temelj in Helena Zorjan (tehnična urednica)

Svet časopisa: Janez Jan, Milan Kopač, Mira Kopač, Anton Oblak, Neško Podobnik, Slobodan Poljanšek, Janko Smole (delegati širše družbene skupnosti); Mišo Čeplak, Marjan Dolenc, Tone Eniko, Tomaž Kržišnik, dr. Zdravko Mlinar, Miha Naglič in Jože Peternej (delegati sodelavcev časopisa)

Predsednik sveta: dr. Zdravko Mlinar

Naklada: 500 izvodov

Cena te številke: 50 din

Tisk in vezava: Partizanska knjiga, Ljubljana

Tisk ovitka in likovne priloge: Etiketa, Žiri

Dopise pošiljajte na naslov enega od obeh izdajateljev ali pa glavnemu uredniku (Stara vas 110, 64226 Žiri).

Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo; za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji sami.

Po mnenju Republiškega komiteja za informiranje (št. 421-1/72 z dne 10/2-1981) šteje Žirovski občasnik med proizvode iz 7. točke 1. odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v prometu, za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.

Tekoči račun: 51510-679-71031, z oznako: za Žirovski občasnik.

Št. 3(1981) Likovno podobo te številke so sooblikovali Jakub Erol, Marek Goebel, Tomaž Kržišnik in Helena Zorjan. Izdajo, ki sovпада z žirovskim krajevnim praznikom in 80. obletnico dobročevskih gasilcev, so finančno omogočile KS Žiri, ZKO Škofja Loka, OKS Šk. Loka, OK SZDL Šk. Loka in delovne organizacije, katerih oglasi so natisnjeni na koncu. Vsem se najlepše zahvaljujemo!

V Žireh, 23. oktobra 1981

ČB 293



1981

Š: 9542/1989

UVODNE BESEDE

Pobuda za izdajanje Žirovskega občasnika je bila izrečena pred dobrim letom dni, številka, ki jo imate v rokah, pa je že tretja po vrsti. Iz skoraj ilegalne publikacije, za katero se je zdelo, da je zasebno glasilo skupine posameznikov, ki si domišljajo, da so nekakšni fenomeni, se je razvil pravi, pravno in politično legalizirani časopis, okrog katerega se zbira zmeraj več pisanja željnih in zmožnih ter likovno ustvarjajočih Žirovcev in prijateljev Žirov.

Tudi vsebinska zasnova se je medtem že precej razbistrila. Žirovski občasniki (ŽO) postaja časopis za vsa vprašanja, katera je mogoče razvrstiti v tri temeljne tematske enote: aktualno, čisto literarno in likovno ter zgodovinsko.

Tiskamo torej vse, kar izhaja iz znanstvenega pristopa, se giblje v čisti umetniški produkciji ali pa temelji v zgodovinski osvetlitvi. V tej številki se opisana zasnova konkretizira takole:

Aktualni del prinaša uvodnik in obsega rubrike Tribuna bralcev, Kronika in Aktualno v Žireh. V slednji pišejo mladi strokovnjaki o vprašanjih, ki so danes aktualna povsod po svetu: Kako čimbolj izkoristiti domače surovinske in energetske vire, kako pridelati več hrane, kako oplemenititi svoje delo z večjo mero lastnega znanja, z večjo inventivnostjo? V kolikšni meri in v katerih pojavnih oblikah se vse to izkazuje na Žirovskem?

Osrednji del (Sredica, Domoznanstvo) prinaša izbrane prispevke iz naše literarne in likovne ustvarjalnosti. Eni so zamaknjeni v domačijo in preteklost, drugi iščejo poti v svet in se soočajo s svojim lastnim položajem v njem. Domoznanstvu nameravamo posvetiti posebno pozornost, saj lahko pri sebi - in potem še pri večini drugih - opazimo, kako slabo poznamo svoj lastni kraj; da o njegovi bližnji okolici sploh ne govorimo. V tej številki smo namenili posebno pozornost tistemu delu žirovskega sveta, ki ga vsekakor najslabše poznamo, tj. južnemu obrobju naše kotline. Gre za kraje, ki so nekoč pripadali loškemu gospostvu, žirovski župniji in kasnejši žirovski občini vse do prve svetovne vojne, oz. do 12.XI.1920, ko so jih v Rapallu čisto umetno in nasilno odrezali od nas. Danes v pravnem in političnem smislu sicer pripadajo idrijski ter logaški občini, vendar so v gospodarskem in kulturnem oziru še zmeraj alipa celo zmeraj bolj navezani na Žiri, pri čemer bi ka-

zalo te stike še okrepiti, saj pretirani ozir na občinske plotove prej škodi kot koristi. - Navsezadnje smo vsi skupaj še zmeraj Slovenci!

Trditev, da dom slabo poznamo, seveda ne pomeni, da bi se kazalo vanj še bolj zapreti. Nasprotno! Vse poti vodijo v svet, ki bi se mu morale Žiri bolj odpreti in se v živem stiku z njim oplemenititi. Za zunanjega opazovalca je ta številka gotovo bolj domačijska kot svetovljanska: za nas pa je bistveno, da tudi v našem časopisu omogočimo "vdor" tujega in obenem predstavimo svetu, kar je našega. Tega zaenkrat še ne dosegamo, vendar si prav k temu prizadevamo.

Dokumentarni del odmerja največ prostora jubileju dobročevskih gasilcev, njegova teža pa je predvsem v postavitvi temeljev za bolj dokumentirano ter znanstveno temeljitejše pisanje o NOB in nastajanju ljudske oblasti na Žirovskem, ki se je - ob redkih izjemah - doslej preveč izgubljalo v priložnostnih zapisih. In na koncu smo natresli še nekaj drobtin. Gotovo ste takoj opazili, da naš časopis veliko da na svojo likovno podobo. Pri tem ne gre za vidno razkošje, ki bi prikrivalo vsebinske pomanjkljivosti, temveč za sorazmerno in tvorno združevanje literature in likovnosti, ki temelji v bogati tradiciji in živi moči žirovskega likovnega ustvarjanja.

Še posebej je treba omeniti prispevek poljskih akademskih slikarjev in oblikovalcev Jakuba Erola in Mareka Goebela, ki sta skupaj s Tomažem Kržišnikom in Heleno Zorjan prenovila in dodelala likovno podobo ŽO.

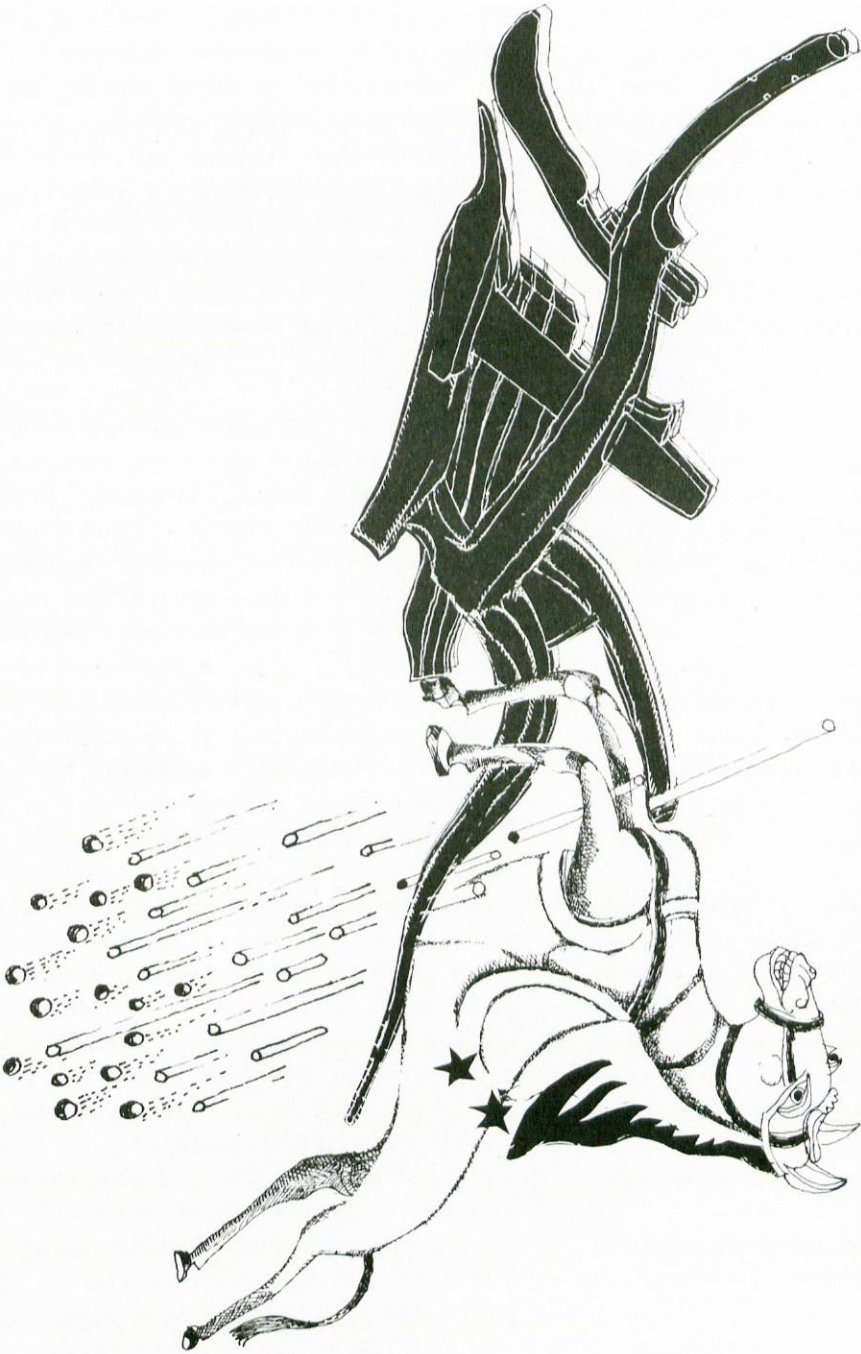
Naslednji korak, ki ga je zdaj treba narediti, je v tem, da tisk besedil uskladimo s tiskom likovne priloge, da razmnoževanje natipkanih besedil nadomestimo s stavkom. To pa je seveda povezano z dodatnimi stroški.

Že prej je bilo omenjeno, da je izdajanje ŽO urejeno v pravnem smislu, nerazrešeno pa ostaja vprašanje financiranja; po pravni se zadržuje še vprašanje finančne legalizacije. Doslej smo moledovali za denarno pomoč pri vseh mogočih virih, vendar tako ne gre več naprej. Če je v interesu žirovskega združenega dela, krajevne skupnosti in širše družbeno-politične skupnosti, da ŽO izhaja še naprej, potem bi nam morali vsi navedeni pomagati v prizadevanjih za zagotovitev stalnih virov financiranja. Predlagamo, da se o tem samoupravno sporazumemo.

VSEBINSKO KAZALO

UVODNE BESEDE	3
TRIBUNA BRALCEV	
Žirovski občasnik (Marija Stanonik)	7
Beseda uredništva	7
KRONIKA	
O prvem praznovanju žirovskega krajevnega praznika (1953)	11
Marginalije ob filmu "Pogine naj pes" režiserja Andreja Mlakarja (Miha Naglič)	14
Anton Jobst (1894-1981)	19
Slikovna priloga	17-18, 23-24
AKTUALNO V ŽIREH	
Inovacije (Milan Kopač)	27
O stanju in možnostih pridelovanja hrane v Žireh (Miran Naglič)	32
O gozdovih in lesu kot temeljni žirovski surovini (Ida Filipič-Pečelin)	37
SREDICA	
Požar in strašna povodenj - 27.IX.1926 (Ivan Potočnik)	45
Dopisi (Anton Jobst)	50
Nekaj praktičnih nasvetov k izvajanju najnovejših cerkvenih skladb (Anton Jobst)	57
Predavanje za uvod v razumevanje nekaterih ostankov zla (Peter Mlakar)	58
Enostaven odgovor na težko vprašanje (Peter Mlakar)	60
K likovni prilogi	64
Likovna priloga - risbe	65-76
DOMOZNANSTVO	
Žiri (Leopold Božič)	79
Ledine (Dragotin Benedik)	83
Zavrac (Jakob Ferjančič)	84
Jame, brezdna in požiralniki na Vrsniku in okrog Ledin (Kajetan Stranetzky)	85
Žirovski naravni biseri - III.Drage (Matevž Pečelin)	90
DOKUMENTI	
Izbrani dokumenti o NOB in nastajanju ljudske oblasti na Žirovskem jeseni 1943	99
Iz kronike Prostovoljnega gasilnega društva na Dobračevi 1901-1931 (Zapisoval Ivan Potočnik)	113
O prvih letih gasilstva na Žirovskem v nekdanjem časopisju	129
Slikovna priloga	111-12, 133-34
DROBTINE	
Drobtinice iz furlanskih arhivov (Nabral Anton Koblar)	137
Beleške (Johan Kavčič)	137
Nujna prošnja za opustošeni kraj Žiri!	139
Naj bo stavba !	140

Truhlar baba



ŽIROVSKI OBČASNIK
Marija Stanonik

BESEDA UREDNIŠTVA

ŽIROVSKI OBČASNIK

Marija Stanonik

Gre za glasilo na novo ustanovljene literarne sekcije DPD Svoboda krajevne skupnosti Žiri v škofjeloški občini. Okrog njega naj bi se, po besedah uredništva, zbirali vsi Žirovci in prijatelji Žirov, namen njegovega izdajanja pa je med drugim dvigati "splošno kulturo pismenosti", kar je vsekakor hvalevredna pobuda glede na današnjo splošno krizo na tem področju (le spomnimo se pomislekov in graj jezikovnega razsodišča), hkrati pa "središče raziskovanja ter zbiranja gradiva o gospodarski, politični in kulturni preteklosti ter sedanosti Žirov", kar bo lahko solidna osnova za kakršnokoli zaokroženo publikacijo o bitju in žitju omenjene krajevne skupnosti "na koncu sveta", kot pravi ena od pesmi o njej.

Doslej sta izšli dve številki, prva ob krajevnem prazniku jeseni 1.1980 in druga ob spominjanju na Prešerna februarja 1.1981. V prvi številki uredništvo predstavlja koncept "časopisa za kulturna in družbena vprašanja na žirovskem", ki je del svojega originalnega imena dobil tudi zaradi predvidenih morebitnih motenj v izhajanju, pa nas to ne bo smelo jeziti, saj je že v naslovu označeno, da bo izhajal občasno, zato občasnik; objavljeno pa je tudi marsikaj mikavnega, omenimo vsaj del pisma O.Župančiča žirovskemu SKUD, ki je nosil njegovo ime. Druga številka pa bo ohranila trajno vrednost zaradi žirovske krajevne bibliografije, ki jo je sestavil M.Naglič, eden glavnih pobudnikov za nastanek omenjenega časopisa. Kljub temu, da je po avtorjevih besedah sestavljena na hitro in prav gotovo tudi ne more biti popolna, je vendar izredno pomemben temelj za nadaljnje delo, saj ne bo mogel mimo nje nihče, ki se bo loteval kakršne koli žirovske teme pa tudi marsikdo druge. Ponekod bi se dalo diskutirati o uvrstitvi enot v posamezne rubrike, toda to ne zmanjšuje pomembnosti tega dela. Katera slovenska krajevna skupnost pa se lahko ta trenutek pohvali s tako izčrpno predstavitvijo literature in gradiva o svoji usodi. Tudi z vidika slovenske etnologije in njenimi pripravljalnimi deli za etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja ima ta Nagličev prispevek pomembno mesto. - O drugih člankih v Žirovskem občasniku pa morda kdaj drugič.

(Glasnik Slovenskega etnološkega društva, leto 20(1980), št.4, str.155.)

BESEDA UREDNIŠTVA

Po tistem, kar govorijo ljudje, lahko člani uredniškega odbora sodimo, da sta bili prvi dve številki našega časopisa sprejeti z odobravanjem, tako med Žirovci kakor tudi pri številnih prijateljih Žirov.

Res je, da se še zmeraj najde kdo, ki mu je ŽO odveč - kako bi mu ne bil, ko pa smo mu odveč tudi ustvarjalci časopisa - vendar takih ni prav veliko in se nanje ne kaže ozirati, dokler javno ne nastopijo.

Javna kritika še zmeraj molči. Verjetno čaka, da pridemo še kdaj na svetlo - če sploh pridemo! In tu smo zdaj spet! Hic Rhodus, hic salta!

Nekateri slovenski časopisi so nas že zaznali in poročali o ŽO v krajših zapisih (Delo, Glas, Rodna gruda, Delo-življenje). Prvo recenzijo - izpod peresa naše rojakinje Marije Stanonik - pa je prinesel Glasnik SED, časopis slovenskih etnologov.

Odkod denar

Zakon o javnem obveščanju (Ur.list SRS, št. 7/1973) pravi v svojem 41.členu: "Izdajatelji časopisov morajo objaviti najmanj enkrat letno podatke o virih financiranja časopisa, višini dotacije, deležu dohodkov od oglasov v celotnem dohodku, o letni nakladi in druge podatke, ki so v zvezi z izdajanjem časopisa in so pomembni za javnost".

Viri našega izhajanja so trije: dotacije, ogledi delovnih organizacij in prodaja. Poudarjamo še enkrat, da so ti viri zelo nestalni, ker je naše razmerje do njih opredeljeno z "beraškim principom", berač pa nikoli ne ve zagotovo, kako dolgo bo še dobival vbogajme.

Za drugo številko smo - po omenjenem principu - uspeli nabrati:

1. dotacije

Krajevna skupnost Žiri ...din	10.000.-
OKS Šk.Loka	din 10.000.-
ZKO Šk.Loka	din 10.000.-
Alpina (SSSP)	din 3.000.-
Kladivar (OO ZSS)	din 2.000.-
Rado Jan	din <u>500.-</u>
	35.500.-

2. oglasi DO

Alpina	din 5.000.-
LB TBG-PE Šk.Loka	din 3.000.-
Slovenijales	din 3.000.-
Kladivar	din 3.000.-
Poliks	din 1.000.-
M-KGZ "Sora"	<u>din 500.-</u>
	15.500.-

3. prodaja (do 23/3-1981) .. 11.880.-

Vsega skupaj: 62.880 din
=====

Po vseh teh navedbah je treba še posebej omeniti pomoč Etikete, ki nas sicer ne podpira finančno v neposrednem smislu, zato pa tembolj v obliki ugodnosti pri tisku.

Poudariti velja tudi prvi primer zasebnega mecenstva, ki ga je nakazal tovariš Rado Jan; upamo, da se najde še kateri dobrotnik tega kova.

Za protiutež dohodkom naj navedemo še stroške. Poudarjamo, da gre le za stroške tiska, vezave in priprave za tisk, brez kakršnihkoli avtorskih ali uredniških honorarjev.

Tisk in vezava	din 39.425,30.-
Tisk ovitka in prilog ...	din 17.410,65.-
Priprava za tisk	<u>din 3.867,30.-</u>
	din 60.703,25.-
	=====

Zaenkrat se je torej vse skupaj še nekako razšlo, in če nam bo uspelo najti v vprašanih financiranja kakšno bistveno novo rešitev, potem pride kmalu (februarja 1982) na svetlo četrta številka. Sicer pa lepo pozdravljeni!

P.s.

Dopisujte v Žirovski občasnik!
Morebitne denarne prispevke nakazujte na tekoči račun 51510-679-71031, z oznako: za Žirovski občasnik.

HRONIHRA

O PRVEM PRAZNOVANJU ŽIROVSKEGA
KRAJEVNEGA PRAZNIKA (1953)

O KRATKEM IGRANEM FILMU "POGINE
NAJ PES"
REŽISERJA ANDREJA MLAKARJA

ANTON JOBST (1894-1981)

SLIKOVNA PRILOGA



O PRVEM PRAZNOVANJU ŽIROVSKEGA KRAJEVNEGA PRAZNIKA

(Prvotno je bilo mišljeno, naj bi v rubriki "Kronika" zabeležili vse pomembnejše dogodke, ki se zgodijo v našem kraju pred izidom nove številke. Ker to zaenkrat - kadrovsko in organizacijsko - še ni mogoče, se omejujemo na nekaj priložnostnih zapisov.)

Pričujoča številka prihaja na svetlo ob priliki krajevnega praznika. Tako smo se odločili za ponatis člankov, ki sta jih prinesla Glas Gorenjske in Ljubljanski dnevnik leta 1953, ko smo Žirovci prvič praznovali - ob 10. obletnici ustanovitve prvega NOO.)

ZA LAS JE MANJKALO ...

Franc Bačnar

Ob žirovskem občinskem prazniku

Objavljamo dva dogodka iz gradiva o udeležbi Žirov v narodnoosvobodilnem boju, ki ga je zbral tov. Bačnar in ga prijazno odstopil našemu listu.

V dneh 1., 2. in 3. avgusta 1943 se je naša partizanska vojska premikala na Dolenjsko. Teda je bilo na Žirovskem vrhu zbranih okoli tisoč mož Gorenjske brigade. Okupator je nameraval vso to vojsko v celoti uničiti. Pripravil je eno največjih ofenziv pri nas, tako imenovano žirovsko ofenzivo.

Žirovska ofenziva, - to so bili za nas dnevi in noči groze, dnevi volje in herojske požrtvovalnosti naših borcev v boju za svobodo. Nemcem je poveljeval esesovski general Roesener. Uporabili so vse orožje, s katerim so razpolagali. V borbo so vključili številne tanke in oklopnjake, letala in vse vrste avtomatskega orožja.

V zgodnjem jutru 1. avgusta 1943 so Nemci pripeljali v Žiri 10.000 mož SS-policije, žandarmerije in vojske drugih rodov. Obkolili so Žirovski vrh, na katerem je bila naša vojska. Iz Gorenje vasi so prodirali s kamioni in oklopnjaki do vasi Lučine in naprej ob meji, z žirovske strani pa proti Račevi. Tako so obroč popolnoma zaključili. Na razpolago so imeli tudi dve radiooddajni postaji. Kljub temu pa je velik del naše vojske z Žirovskega vrha že pred popolno obkolitvijo prešel v obkoljevalni pas in se umaknil. Več sto borcev pa se je znašlo v švabskem obroču.

Ponoči so Nemci z vseh strani razsvetljevali okolico z reflektorji. Pričela se je borba na življenje in smrt. Grmenje je bilo strašno. Žirovci, ki so skoraj vsi imeli svoje družinske člane v obkoljenem pasu, so s strahom pričakovali izida borbe. Obroč se je začel vedno bolj zoževati. Mnogi borci so obupavali, češ, da ni zanje nobene pomoči več, ker bodo z gotovostjo vsi uničeni. Nihče v teh strašnih nočeh ni zaspal. Toda tudi velika premoč sovražne armade le ni mogla streti borbenega duha, dokler je bilo vsaj drobec upanja na rešitev. Morala borcev je bila nezlomljiva.

Naša vojska je odstopala le korak za korakom. Sovražniku ni dopustila, da bi kdaj nepričakovano prodril naprej, toda obroč se je stalno zoževal. Nekateri, ki so iskali rešitve sami in se odtrgali od glavnine, so prišli brez izjeme v roke sovražniku. Nemci so jih takoj odpeljali ter jih razkazovali v Žireh, da bi s tem pokazali svojo moč in brezuspešnost naše borbe. Na terenu so mrzlično delali. Ugotavljali so sovražna mitraljezka gnezda, koncentracijo vojske in vsak sovražni premik. Vsi so bili na delu, da bi rešili nevarni položaj. Napravili so skice in načrte, kje je najšibkejša točka sovražnega obroča in kje bi se dalo z najmanj žrtvami prebiti obroč.

Dne 3. avgusta se je terencu pri belem dnevu posrečilo prebiti se in prinesti skice do glavnine naše vojske. Padla je odločitev. Dva domačina, ki sta poznala položaj, sta prevzela vodstvo in pozvala vojsko, naj jima mirno in v največji tišini sledi. Kmalu po polnoči so se neslišno približali nemškim zasedam. Reflektorji so razsvetljevali okolico in gozd. Tov. Kavčič, ki je dobro poznal položaj, je hodil na čelu.

Malo pred tretjo uro zjutraj je eden od borcev nenadoma z bombo uničil švabsko strojnično gnezdo in drugi reflektor, ki je ugasnil. Grozoten hura in klici na juriš so zadoneli v temno jutro. Srca domačinov so po vseh hišah vztrepetala. V jutranji tišini je bil ta klic boja za življenje tako mogočen, da ga ljudje ne morejo pozabiti. Slišali so ga menda po vsej žirovski kotlini.

4. avgusta ob treh so se zadnji obkoljeni partizani - 400 jih je bilo - prebili v svobodo. Le dva od njih sta padla pri tem silnem človeškem plazu, ki je zdrvel na Selu z obkoljenega Žirovskega vrha. Tam stoji sedaj spomenik padlim borcem.

Takoj po prodoru so borci na Ledinci zapeli "Nabrusimo kose". S to ofenzivo je sovražnik doživel enega izmed največjih porazov pri nas, partizani pa so spoznali, da so neuničljivi in da se z junaštvom da doseči vse.

Dne 21. oktobra je dala narodnoosvobodilna vojska ultimatum zasedbenim edinicam, da do petka, 22. oktobra 1943 ob 14. uri zapustijo kraj ali pa se predajo. Umik je bil sovražniku skoraj nemogoč. Razburjeni so frici begali po dolini sem in tja in iskali rešitve. Kradli in streljali so brezumno, ker niso imeli izhoda. Šele 23. oktobra so dobili zadostno pomoč v oklopnjakih. Pobrli so vse vozove in konje, naložili 20 avtomobilov znanih žirovskih čevljev in usnja, s čimer so Žiri popolnoma izropali. Pri umiku so morale partizanske enote delati zelo obzirno in previdno. Županstvo je z županom Seljakom na čelu izdalo proglas, da na zahtevo okupatorja ne sme pasti noben strel. Za vsakega ranjenega Nemca bodo ustrelili 50 domačinov, za vsakega mrtvega pa 100. Da si zagotovijo umik, so 23. oktobra zjutraj aretirali 7 domačinov, večinoma aktivistov. To so bili: Jaka Plestenjak, Leander Milinar, Franc Bizjak, Rudolf Bačnar, Valentin Kržišnik, Jože Vrabc in Anton Žakelj. Okrog pol dneva so jih postavili pri sedanji gostilni "Sora" pred zid in ves čas nemškega umika so bili vanje naperjeni mitraljezi. V kritičnih trenutkih, okoli 14. ure, niso smeli med sabo niti spregovoriti. Ob 20. uri so jih naložili na zaprt avtomobil in jih odpeljali s seboj do Gorenje vasi. Med potjo so se Nemci razgovarjali o njih in nekdo je med drugim dejal: "Ti bodo tako ali tako ustreljeni". V Gorenji vasi so jih nekaj časa čuvali, nato pa jih je žandarmerijski komandir Maver, doma s Koroškega, ki jih je tudi aretiral, na svojo odgovornost nagnal z besedami: "Verschwinden sie sofort!" Rekel jim je še, naj ne gredo nazaj. Zato so se v Gorenji vasi takoj poskrili in naslednje jutro prišli v že osvobojene Žiri. Tako so Žirovci doživeli svojo osvoboditev.

(Glas Gorenjske, 24.10.1953, št. 54)

IZ ŽIROV

Desetletnico osvoboditve Žirov so proslavili nadvse svečano. Ves teden pred jubilejem so bili razni mitingi v okoliških vaseh Vrsniku, Ledinah, na Breznici in Žirovskem vrhu, kjer se je ljudstvo spominjalo slavnih borb za osvoboditev in izvolitev prvih ljudskih odborov. Mitingi so bili združeni s kulturnimi nastopi in ljudskim rajanjem. Povsod so sodelovale tudi partizanske patrole in partizani-prvoborci. Tudi športnih in telovadnih nastopov ni manjkalo.

V Žireh je bila odprta vzorno urejena spominska razstava pod geslom "Narod naš - dokaze hrani"! Tu je bil zbran velik del obtožnega gradiva proti okupatorju, nadalje partizanski tisk, kakor tudi naše orožje, ki smo ga odvzeli sovražniku, da smo potem uspešno udarjali po njem. Za osvoboditev Žirov je padlo 119 Žirovcev, 110 pa jih je bilo izseljenih.

Žirovci so letos prvič proslavili 23. oktober kot občinski praznik. Na predvečer praznika so na vseh okoliških hribih zagoreli mogočni kresovi. V telovadnem domu pa so ta čas žirovski igralci uprizorili ljudsko igro "Miklovo Zalo". Na dan praznika dopoldne pa se je zbralo v Žireh nad 1500 domačinov, ki so v strnjeni povorki odšli na pokopališče v Dobračevem, kjer je bil odkrit spomenik neznanim padlim partizanskim junakom. Pri slavnosti je sodelovala vojaška godba na pihala in četa vojaštva iz Loke, ki je pri odkritju oddala častno salvo. Zvečer pa je bila v telovadnem domu slavnostna akademija z izbranim programom.

(Glas Gorenjske, 30.10.1953)

"MIKLOVA ZALA" V ŽIREH

Dramska skupina SKUD "O.Župančič" iz Žirov je ob pomoči domačega študentskega kluba uprizorila v tej sezoni že kar dvoje dramskih del. Prva premiera je bila Norman Krasne "Draga Ruth", uprizorjena 12. septembra, a druga, Žiškova "Miklova Zala", ki so jo prvič uprizorili 22. oktobra za proslavo 10. obletnice osvoboditve Žirov. Ob obeh premierah so izdali tudi svoj gledališki list, ki ga ureja Rado Jan.

"Miklova Zala" je ljudska igra, ki po svojih množičnih nastopih zahteva od režiserja in igralcev polno življenjskih izkušenj in do- gnanj. Žiškova obdelava "Miklove Zale" je popolnoma drugačna od Špicarjeve dramske ob- delave. Njegova Zala ni več tako solzava in mistična junakinja, v njej je vse bolj pou- darjen socialni moment. Zala namreč po vrnit- vi iz turškega suženjstva vzame za moža Da- vorina - hlapca, ne pa Mirka - gruntarja, ki jo je zatajil.

Takšna "Miklova Zala" je v Žireh po premie- ri doživela že več repriz, ki so bile vse dobro obiskane. Uspeha pa ni pripisati samo piscu igre, temveč tudi dobri uprizoritvi ži- rovskih igralcev in spretni ter do podrobnosti dognani režiji tov. Silva Ovsenika. Množični nastopi kmečkih puntarjev, vaških svatov in Turkov so res živo podani, ves tok igre ima pravo dinamičnost in izraža pristno življenj- sko dogajanje v naši nedavni preteklosti. Če upoštevamo še, da je režiser imel v vrstah igralcev več novincev, je to še toliko bolj vredno pohvale. Od glavnih igralcev so se po- sebno izkazali Silvo Ovsenik v vlogi Davorina, Miro Žlajpah kot Tersoglav, Franc Kopač kot tur- ški poveljnik in Metod Ernožnik kot kmečki fant Tevže. V ženskih vlogah je bila odlična Vilka Kržišnik-Almira, prav dobri sta bili tudi Manica Kolenčeva Zala in Zinka Berčič kot Miklovka.

(Glas Gorenjske, 4.11.1953).

"OPOZORITE PARTIZANE!"

OB 11-LETNICI OSVOBODITVE ŽIROV

Ivan Kristan

23. oktobra 1943. Nemci vlačijo na avtomobile material, kolikor so ga mogli naropati. Kopi- čijo se čevlji, usnje ... Ob strani stražijo do zob oboroženi SS-ovci sedem talcev. Še bližnjo trgovino so hoteli izropati, toda prišlo je povelje: "Umik! Skrajni čas je ..." Partizani so imeli zasedene že vse obronke okrog Žirov in so prodirali v dolino. Le izhod proti Gorenji vasi je bil še prost ... SS-ovec, ki je vodil umik je zagrozil Verbičevi Veri (sedanji tajnici Zveze borcev): "Opozorite partizane, da bomo pobili vse, kar bomo do- bili, če bo ranjen en sam naš vojak!"

Istočasno pa je pokazal na 7 zvezanih talcev. Taka podlost je bila vredna le nacistov: pot smrtnega strahu jih je oblival, a vendar so "opozarjali", ker so bili gospodarji življenj nemočnih talcev. Vso pot v dolino so strelja- li z vsemi vrstami orožja: edino še to jim je vlivalo pogum.

Tako se spominjajo Žirovčani svoje prve osvo- boditve. Sicer so tudi odslej še včasih pri- šli Nemci nazaj, a vedno le za kratek čas. Skoraj mesec dni so bile potem v Žireh tri slavne brigade: Vojkova, Gradnikova in Prešer- nova. Umaknili so se šele ob šesti splošni ofenzivi Nemcev in njihovih pomagačev 17. nov. Nemci so gospodarili tu le teden dni, a so po- žgali okrog 15 poslopij in pobrali vse preo- stale moške (zdrave in mlade so partizani mo- bilizirali) ter jih poslali v taborišča. Vča- sih so se "oglasili" tudi četniki s svoje postojanke na Gorah nad Idrijo in belogardis- ti z Rovt. Zgodilo se je celo, da so imeli isti dan tudi kar tri "gospodarje".

Žirovčani se ob tej priložnosti spominjajo tudi dogodka iz nemške ofenzive v začetku avgusta 1943. Prešernovo brigado, ki je bila julija formirana iz gorenjskih partizanskih enot v Davči, so Nemci obkolili na Žirovskem vrhu. Nemci so imeli v tej ofenzivi okrog 9.000 mož in so bili prepričani, da bodo bri- gado popolnoma uničili. Toda ni bilo tako. Partizani so 3. avgusta prebili nemški obroč v Selu in se umaknili. Zgubili so le okrog 90 mož z ujetimi vred. Padlim borcem pa so prav na tem mestu postavili spomenik in se tako oddolžili njihovemu spominu.

Sedaj pa je preteklo že devet let od dokončne osvoboditve in Žiri so se razvile v pravo gospodarsko ter kulturno-politično središče gornjega konca Poljanske doline. Žirovska industrija čevljev - njen predstavnik tovar- na "Alpina" - je dobro znana daleč na okrog. Tudi kmetijstvo se je razvilo. Močno kmetij- sko zadrugo imajo in tudi enega največjih združnih domov v Sloveniji gradijo. Sedaj razmišljajo, kako bi ustanovili lastno komu- no.

Svoboda je prinesla tudi pravo prosvetno- šolsko delo v Žiri, saj prej niti svoje šole niso imeli. Pred vojno so imeli šolo v farov- žu in po privatnih stavbah. Oblastniki pred-

vojne Jugoslavije so sicer več čas od 1921 do 1941 "gradili" šolo, a šole le ni bilo. 1947. leta so pljunili v roke in začeli graditi šolo. Gradili je sicer niso 20 let, 4 leta pa vendar, če upoštevamo, da so v njej zasilno že 3 leta. Dokončno jo urejajo letos. V stavbi je osnovna šola, gimnazija, industrijska šola, čipkarska šola in glasbena šola - vsega skupaj nad 500 učencev. V lepi novi stavbi pa se seveda razvija novo kulturno-prosvetno življenje: loo članski pionirski pevski zbor in pridno dramatsko sekcijo imajo.

Tako počasi blede spomin na dogodke pred 11. leti. Žirovčani pozabljajo na prestalo gorje, razvijajo pa in poglobljajo osnovne pridobitve naše ljudske revolucije in narodno osvobodilne borbe.

(Ljubljanski dnevnik, 23.10.1954, št.249)

MARGINALIJE OB FILMU "POGINE NAJ PES"
REŽISERJA ANDREJA MLAKARJA

Žirovski občasnik je predvsem časopis za kulturna vprašanja. Tako bi v njegovi rubriki "Kronika" kazalo omenjati vse pomembnejše kulturne dogodke v Žireh. Ob vsem, kar sodi v območje umetniškega poustvarjanja, pa se v zadnjem času dogaja pri nas tudi marsikaj takega, čemur bi lahko rekli "neposredna umetniška produkcija." Vsaj troje je mogoče zapopasti s to pojmovno označbo:

- ustvarjanje tu živečih slikarjev, katerega del je viden v našem časopisu;
- izid prve povsem žirovske leposlovne knjige, povesti "Vrnitev" našega sodelavca Jožeta Peternelja (glej odlomek v prejšnji številki);
- in ne nazadnje snemanje filma "Pogine naj pes".

Kratki igrani film z navedenim naslovom je posnel režiser Andrej Mlakar avgusta 1980 v Žireh v bližnji okolici. - Za kaj gre v njem?

"Človek si je podredil naravo in zagospodaril v njej. On je tisti, ki odloča, kdaj je kakšna žival godna za odstrel in on skrbi za ravnovesje v naravi.

Ko vidimo živali, ki se potikajo po mestu ali pa jih ljudje vodijo na sprehode v park, pomislimo, da je njihovo mesto na deželi, v naravi. Toda človek je postavil zakone tako za sebe kot za svoje zveste prijatelje. Če jih krši človek, je kaznovan; če jih krši pes, je kaznovan še huje. Zakon določa, da mora biti privezan, če pa se odveže in oddalji od hiše, ga ima lovec pravico pokončati.

Pes je domača žival in je vzgojen za čuvaja. Človeku godi, da je ukrotil njegovo divjo naravo in da poslušno izvrši vsak njegov ukaz. Vendar se zgodi, da se v psu prebudi volčja natura, in napravi korak, ki ni v skladu z njegovo vzgojo. Po nagonu, ne po ukazu, pokonča divjo žival. Po lovskem zakoniku ga je potrebno ustreliti, saj je s svojim neplanskim posegom v naravo napravil škodo lovski družini v njenem revirju; gospodarja pa denarno kaznovati, ker ni pazil nanj.

Skupina lovcev se odpravi na samotno domačijo s potrebnimi dokumenti, da kaznujejo gospodarja in psa. Lovska logika je utemeljena in imajo po svoje prav; konflikt nastane, ko ta hladna logika naleti ter prizadene živo človečnost in osamljenost od sveta odrezanega kmeta. Lovcev ne zanima, da v večini primerov ubijejo družinskega člana.

In sedaj nastopi še filmska ekipa, ki želi dokumentarne posnetke dogodka. A kaj če zataji kamera? Prizor je potrebno še enkrat posneti in ustreliti še enega psa.

Navidez preprosta zgodba skriva v sebi veliko globlji pomen, saj je pes prisposoda človeka - volka samotarja. Psi postanejo ljudje in ljudje postanejo oblast, dogodek postane vreden filmske upodobitve. Film je zasnovan kot dokumentarec, vendar se v najbolj dramatičnem trenutku moramo vprašati, kdo je človek za kamero; ali je to samo snemanje filma ali je snemanje resničnega dogodka. Resnica je - oboje.

Dogodek skušam obnoviti v obliki režiranega dokumentarca, v sodelovanju z lovsko družino in naturščiki - amatersko igralsko skupino."

Tako razlaga snov filma režiser v uvodu k svojemu lastnemu scenariju. Kakor vidimo, gre za film v filmu, za dokumentarno in folkloristično prikazovanje čisto banalne zgodbe, ki se v trenutku, ko se zdi, da je končana, sprevrže v zastavitev nekaterih starih, a zmeraj znova aktualnih vprašanj. (Mogoče jih zastavi celo preveč za tako kratek čas, saj je gledalec ob koncu projekcije kar malo zmeden).

Justifikacija psa, ki je raztrgal srno, naj bi bila korektura v sistemu civiliziranega človeka, ki projicira zgodovinsko nastale vrednote človeške družbe v "necivilizirano" naravo, še na ves ostali živi svet. A slednji se mu kar naprej upira (ekološke krize), kakor tudi njegova lastna prikrita živalska natura občasno udarja na dan v najbolj surovi pojavni obliki - v fašistoidnih krizah hiperciviliziranih gospodarjev.

Pes je civilizirani hlapec še bolj civiliziranega človeka - gospodarja. Krize gospodarjev pa se ne da v nedogled reševati na račun hlapcev; bodisi ljudi, psov ali narave kot take, ujete v sistem golega izkoriščanja.

Pes je simbol hlapca. Hlapec je posrednik med gospodarjem in predmetom dela. Gospodar ukaže hlapcu, naj obdeluje predmet dela, sebi pa pridrži rezultate njegovega dela. Vendar to nikoli dolgo ne traja; hlapec se slejkoprej upre, ker hoče sam postati gospodar. Zdi se, da se ta proces ponavlja in obnavlja v večnost.

Simbol zdravega sožitja z naravo pa je kmet. Obdeluje naravo. Ta ni njegova dekla, on ni njen gospodar. Gre za zdravo sodelovanje, ki se obnavlja iz leta v leto in ne prinaša ničesar novega. Zato se vsako veliko napredovanje družbe v materialnem smislu godi na račun kmeta. Družba, ki je napredovala na njegov račun, je zapadla v nezdravo razmerje do narave, v golo izkoriščanje. Postavljena je pred dilemo: samouničenje ali ponovna vzpostavitev kmetstva kot posrednika med seboj in zemljo - samo, da ne več zgolj na kmetov račun.

Prišli so in ubili psa, ki ni vedel za pravila igre. -

Drugi lovec: Krogar, kar naravnost bom povedal
- po psa smo prišli. Sam veš,
srno je udušil ... Evo nalog,
tristo jurjev boš moral plačati!

Krogar: Jih pa bom ...

Gozdar: Poslušaj Krogar, že lani sem te opozarjal, da pes goni srnjad;
rekel sem ti, da ga imej privezanega.

Krogar: Kaj hočeš, žival je žival, utrga se,
pa gre ... (beri po žirovsko)

Prvi lovec: Zakon je pa zakon ... Dobro veš,
da ga nihče ne bo več odvadil!

- Vzeli so ga družini, ki ohranja oz. znova vzpostavlja svoje staro, zdravo razmerje do zemlje. A tako je bilo zmeraj, tudi to bodo preboleli, saj so že hujšega veliko.

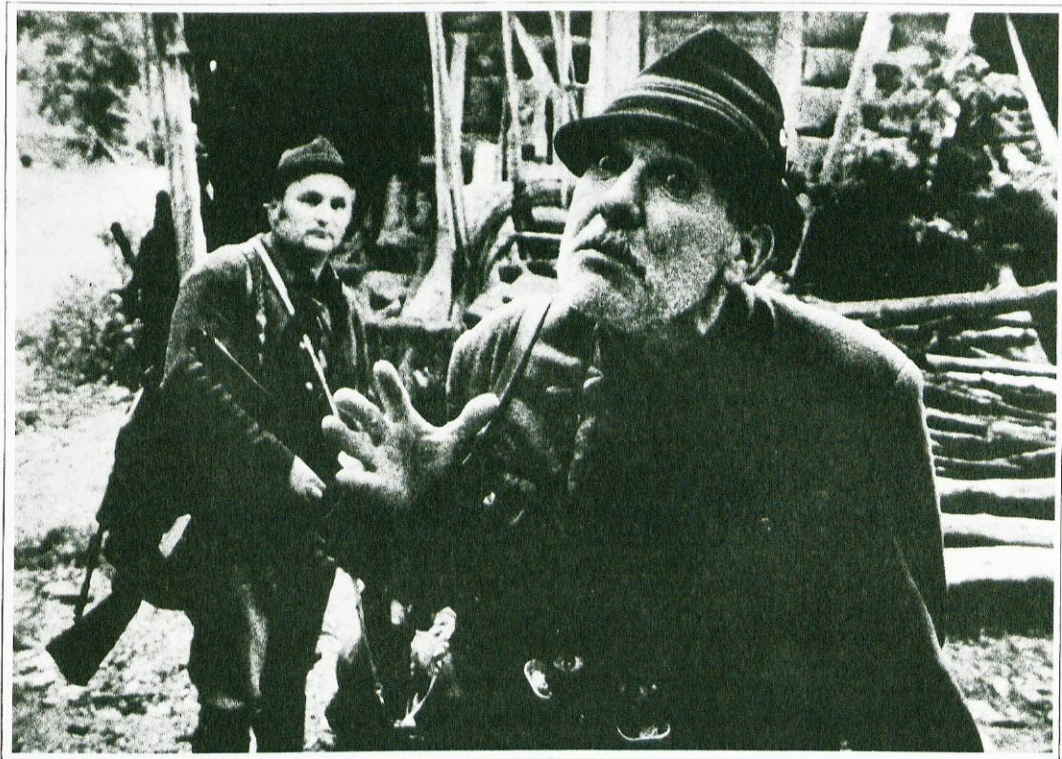
Nezdravo se začne pri civilizirancih, ki so v svojem specializiranem početju že tako zelo odtujeni, da so zmožni s psi (hlapci) eksperimentirati v nedogled. Gozdarji in lovci še živijo v neposrednem stiku z naravo, za filmarje (kot slučajne predstavnike odtujenih slojev) pa je kmet samo še hlapec - posredovalec klobas in žganja. Da o psih ne govorimo.

"Živel je mož,
imel je psa,
lepo ga je redil;
nekoč mu ukrade kos mesa,
zato ga je ubil."

Glavni podatki iz osebne izkaznice filma:
scenarij in režija - Andrej Mlakar, kamera - Mile de Gleria, glasba - Tomaž Domicelj.
Igralci: Tone Eniko, Stane Hribernik, Andraž Kolenc, Fortunat Temelj in Krogarjeva družina. Produkcija: Viba film 1980. Realizacijo filma je omogočila Kulturna skupnost Slovenije.

In ne nazadnje: Čeprav ne moremo reči, da gre za žirovski film, mu Žiri vendarle niso bile zgolj za kuliso. V njem so igrali žirovski amaterji, pa tudi številni drugi domačini so režiserju in ekipi večkrat priskočili na pomoč.

O morebitnih (tehničnih) slabostih filma ne moremo soditi, ker za to nismo poklicani. Želimo pa vsekakor, da bi se pri nas še kdaj snemalo!



Posnetek iz filma



ANDREJ MLAKAR, rojen 16. avgusta 1952 v Ljubljani. Otroška leta je preživel v Žireh. Po končani gimnaziji je nadaljeval šolanje na ljubljanski Akademiji za gledališče, film, radio in televizijo (AGRFT), smer filmske in TV režije. Doslej je posnel več dokumentarnih in igranih kratkometražnih filmov, med katerimi izstopajo štirje: En dan življenja Vinka D., Gosenica, Prijatelja (16 mm) in Pogine naj pes (35 mm). Pravkar končuje petega - z delovnim naslovom Ecce homo.



Krojarjeva družina iz Opal med snemanjem

ANTON JOBST (1894-1981)
IN MEMORIAM

11.7.1981 je v Žireh umrl glasbenik Anton Jobst. Žirovcem je predobro znan, širši slovenski javnosti tudi, njegovo življenje in delo je bilo orisano v številnih člankih in nekrologih. Tudi v Žirovskem občasniku želimo po svoje počastiti njegov spomin. Poleg fotografij in zapisov o njem objavljamo njegove pozabljene dopise v nekdanje časopisje, zraven tega pa smo se odločili še za natis dveh izmed številnih poslovilnih govorov, izgovorjenih ob priliki njegovega veličastnega pogreba. Zakaj ravno teh dveh? Zato, ker je mogoče njegovo celovito glasbeno delovanje razložiti na dve temeljni plati; bil je najprej in predvsem cerkveni glasbenik, skladatelj in organist, bil pa je tudi glasbeni pedagog, pevovodja in dirigent celih generacij žirovskih pevcev in pevk ter številnih zborov in pihalnih godb. Trajen je njegov prispevek katoliški cerkveni glasbi, a tudi njegov vpliv v žirovskem amaterskem glasbenem poustvarjanju gotovo še dolgo ne bo povsem ugasnil.

O Jobstu je že leta 1928 izšel v Slovenskem biografskem leksikonu I (3.zv.) tale članek:

"Jobst Anton, glasbenik in skladatelj, r.12.sept.1894 na Brdu pri Šmohorju v Ziljski dolini na Kor., se je glasbeno izšolal na lj. orglarski šoli, ki jo je z odličnim uspehom dovršil 1912. Odtlej slušbuje ves čas kot organist v Žireh, kjer je priredil tudi več dobro uspelih cerkvenih in svetnih koncertov. Izmed njegovih skladb so izšle do sedaj v tisku: Šest cerkvenih pesmi, Postne pesmi, Pesem sv. Treh kraljev, Marijine in Mašne. Razne skladbe so izšle v CG, več (med njimi tudi nekaj svetnih) jih ima v rokopisu."

V prvih letih drugega desetletja tega stoletja sta nastopila v Žireh službo dva človeka, katerih prihod je omogočil bistven korak naprej v organizaciji in strokovnem vodenju glasbenega udejstvovanja Žirovcem. To sta bila župnik Josip Logar in organist Anton Jobst. - V dokaz te teze povzemamo naslednji članek (in potem še oba govora).

CERKVENI KONCERT V ŽIREH (10.X.1920)
P.Hugolin Sattner

L.1914 je pokojni I.Milavec postavil v Žireh nove orglje, ki so čakale na kolavdacijo do letos. Kriva te zamude je bila dolgotrajna vojska. S kolavdacijo orgelj je bil pa združen cerkveni koncert, ki je vreden, da se opiše v našem strokovnem listu.

Koncert se je izvršil dne 10.oktobra t.l. ob 7.uri zvečer pod vodstvom domačega gospoda župnika Jos.Logarja. Razposlana so bila vabila z jako obširnimi sporedom in česar bi človek ne pričakoval, zgodilo se je: pevski zbori in drugi udeleženci so prišli iz Št.Vida pri Ljubljani z g.dekanom vred, iz Škofje Loke, Poljan, Trate, Spodnje Idrije in mesta Idrije z Monsignorom, dekanom Arkotom na čelu, iz Vojskega in drugih krajev. Vseh duhovnikov skupaj je bilo 15, med njimi g.ravnatelj in profesor Premrl in P.Hugolin iz Ljubljane. Kdor ve, kje so Žiri, bo pritrdil, da je bila to velika požrtvovalnost, zlasti z ozirom na to, da je večina takoj po koncertu zopet odšla domov - v temni noči, pri slabem vremenu.

Nova župna cerkev v Žireh, posvečena l.1912, je prostorna, moderna stavba v renesanškem slogu, kakor ustvarjena za cerkveno-glasbeno prireditvev. Akustika izborna, kor idealen, orglje kvalitativno najboljše v Sloveniji. Poleg tega navdušen pevski zbor, marljiv organist Jobst in duša vsega glasbeno naobraženi župnik, katerega vrlo podpira g.kaplan Skubic.

Ob sedmih zvečer so bili vsi prostori zasedeni in g.Premrl je vpeljal koncert s prvim stavkom Brosigove fantazije. Mogočno so zadonele orglje po prostorni hiši božji: skladba umetna, igra dovršena, registracija mikavna. Razpoloženje je bilo tu in z drhtečim srcem smo čakali na nastop pev.zbora.

Najprej se je pela Dr.Kimovčeva slovenska pesem "Brezmadežni." Zapisal sem v bilježnico: soprani in alti jasni, možki glasovi kremeniti in zdravi, nijansiranje lepo, vokalizacija pravilna, spremljevanje diskretno. Vprašanje o uspehu koncerta je bilo rešeno.

Tretja točka: P.Hugolinova "Assumptio", dvospev "Zdrava" in zbor "Pridi z Libana". Sopran in ženski tenor sta prav lepo in občutno izvajala svojo nelahko nalogo. Oba sta nekoliko distonirala navzgor in sopran je preveč vibriral. Vzrok je trojen: prvič trema, drugič šibke mišice, tretjič pretiho spremljevanje. Trema bo zmirom manjša, mišice se bodo vtrdile, čimbolj racionalna bo šola, spremljevanje pa je bilo v toliko pogrešeno, ker se je organist posluževal le ozkomezuriranih, rezkih registrov, ko je bilo vendar treba tu in tam bolj močne hrbtnice. - V zboru se je glasilo vse pravilno, ker v zboru drži drug drugega, kakor smo se držali iz cerkve po stopnjicah grede, in ni nihče padel, dasi je vladala egiptovska tema. Zbor "Pridi z Libana" se je pel z veliko ljubeznijo, toda malo prehitro. Splošno pa je bilo mnenje, da je bila ta remeniscenca oratorija na mestu, in da se da z orgijami prav lepo izvajati.

Sedaj je prišel g.Premrl z Guilmantovo "Komunijo", št.29 iz Dieboldove zbirke. "Komunija" je prijeten, gladek trio v A molu, ki je napolnil vrzel med pojedinimi spevi.

"Evharistični tron" je korom priljubljena pesem. Alt-solo se je lepo glasilo, toda padel je tudi v isto napako distonacije, menda iz istih vzrokov, zbor pa je bil veličasten.

Izredno lepo so izvajali Perosijev "Gloria". Bili so to lapidarni stavki, kakor iz marmorne izklesani, duh skladatelja je popolnoma prešinil dirigenta in pevce, ki so peli to točko naravnost elegantno. Veličastna je bila sklepna fuga, škoda, da je organist tako malo porabil orglje. Nazadnje bi bil "pleno" na mestu, vsaj na II.manualu. Poskusite drugo pot, bodete videli, kakšen efekt bo to.

Filkejev "Benedictus" ni posebno hvaležna točka za koncert. Sedaj je g.Premrl sviral izven programa "Elevazione" od Franco Vittadinija; sicer lahka, pa zelo globoka in občutena skladba. Nadvse krasen je nerazrešen sklep.

Hochreiterjeva evhar-pesem op.26. - Kaj? Tudi te ste se lotili? - Pesem je težka, toda globoko občutena in zbor ji je bil popolnoma kos. Nato je sedel gosp.Železnik iz Vojskega k orgljam in dodal tudi od svoje strani eno orgeljsko točko: Bachov preludij v C-molu. Zelo nadarjen igravec, bivši učenec ljublj. orglj.šole.

G.Premrl nam je podal še iz Gulbinsove sonate tretji stavek, ki je zanimiv radi stesnjenja motiva z imitacijo v levi roki, ki se večkrat ponavlja v spremenjeni obliki. - Poleg srečne izbire je omeniti gladka, suverena igra g. Premrla, zlasti pa umetnostna in pestra registracija. Potrdilo se je z nova, da orglje kraljujejo med vsemi godali.

Še dve pesmi g.Premrla "Srce preljubeznjivo" in "Kraljica maja", ki jih je pevski zbor vpričo navzočega skladatelja pel s posebno ljubeznijo.

Zbor je štel 28 glasov: 10 sopranov, 10 altov, 3 tenore, 5 basov. Vse pevce je navdajala nekaka resnoba, bili so si v svesti svoje visoke naloge, na koro je vladala popolna tihota. Manjkalo je le še kratkega govora o cerkveni glasbi, ljudje so ga pričakovali. Ob prihodnji priliki se mora to zgoditi.

K sklepu še ena beseda. Spominjam se, da je v prvih letih probude cerkvene glasbe živel v Gaschurnu na Predarlskem župnik Battlog. Ta mož je ustvaril v svoji majhni, od sveta oddaljeni gorski duhovniški velik mešani zbor, in ga tako izvežbal, da je bil zmožen izvajati najtežje klasične umotvore. Tak Gaschurn naj bodo Žiri in kranjski Battlog bodi g. župnik Logar, kajti občudovanja vredno je, da je bilo mogoče v gorski, od sveta odločeni župniji prirediti tak koncert, ki bi lahko čast delal vsakemu mestu, koncert s tako zanimivim sporedom in s tako dovršenostjo. To delo, ki ga vršita oba gospoda in vrli organist, je v resnici kulturno delo; in pevska organizacija, zasnovana na strogo cerkvenih tleh, bo rodila v vsakem pogledu bogate sadove. Bog vas ohrani složne in navdušene! Pojte veselo v čast božjo, sv.Cecilija vas bo za plačilo enkrat sprejela v nebeški zbor.

(Cerkveni glasbenik 1920, str.74-75).

ANTONU JOBSTU V SLOVO

Mogočno, veličastno in blagozvočno razkošje akordov, ki je skoraj polnih 69 let na orglah naše farne cerkve vrelo izpod prstov umetnika, organista, glasbenega pedagoga in skladatelja, je izzvenelo in za vedno zamrlo.

Bogastvo, veličina in prefinjenost zvokov, s katerimi ste vi, dragi Jobst, ki se danes za

vedno poslavljate od nas, dolgo vrsto let plemenitili našega duha, bo še naprej odmevala v naših dušah.

Bogastvo vašega plodovitega in ustvarjalnega življenja je v velikem nasprotju z vašim tihim in skromnim odhodom iz naše srede. Odšli ste tiho, kakor bi ob končani službi božji sledili klicu duhovnika: "Pojdite v miru!" In vi ste odšli k njemu, v čigar čast ste posvetili poglavitni del svoje ustvarjalnosti.

Niti od daleč ni mogel nihče slutiti, da v mogočem fortissimu, s katerim ste ob zaključku letošnje velikonočne slovesnosti napolnili vso cerkev, zveni grenak prizvok slovesa od vaših ljubih orgel in od nas, vaših pevcev. Skoraj nismo mogli čutiti, da vas morda teži že breme vaših let, ko ste se z otožnim pogledom in prijazno besedo od nas poslovili, vstali izza orgel in odšli z umirjenim, a še vedno lahkotnim korakom. Prav lahkotnost vašega koraka nam je vlivala upanje, da se bomo ob orglah še srečali. Žal pa je bil to na koru vaš poslednji korak.

Ko se danes poslavljamo od vas, z žalostjo in grenkobo v srcih čutimo, da z vami od nas odhaja mogočni steber glasbenega življenja, ki ga ne bo prav kmalu moč nadomestiti. Z vašo bogato zapuščino boste vi živeli med nami še naprej; ob nedeljah nas boste često obiskovali, prihajali pa boste tudi med prihodnje generacije, ki bodo prepevale vaše pesmi in izvajale čudovite skladbe na orglah, vašem najljubšem instrumentu.

Dragi gospod Jobst, z vašim trudom ter dolgoletnim in nesebičnim delom ste nam odgrinjali tiho okence, skozi katerega je bilo tudi nam vsaj nekoliko dano ozreti se na prečudoviti svet glasbene umetnosti. V teh trenutkih morda bolj kot kdaj-koli čutimo, da smo vam za vse to veliki dolžniki. Žal pa vam ob tem žalostnem slovesu ne moremo dati drugega kot to, da vam izrekamo iskreno in najprisrčnejšo zahvalo. Bog naj vam bo bogat plačnik za ves trud, ki ste ga imeli z nami. Ko legate k večnemu počitku, uživajte v Bogu večni pokoj in mir.

Umril je človek, ki se je ves razdal Žirovcem, čeprav sam ni bil tu rojen.

Od leta 1912, ko je prišel iz svoje rodne Koroške v Žiri in skoraj do svoje smrti je poučeval, vzgajal in v mlada srca sadil ljubezen do glasbe in lepega petja.

Že kmalu po prihodu v Žiri je prevzel cerkveni mešani zbor, s katerim je nastopal tudi na raznih prireditvah v kraju. Leta 1929 se je ustanovil moški zbor, ki je pod njegovim vodstvom že po enem letu priredil samostojni koncert. Ta zbor je po treh letih prenehal delovati. V letu 1946 se je ustanovil še en mešani zbor, katerega zborovodja je bil Anton Jobst, in je deloval do leta 1951. Iz že omenjenih zborov se je formiral leta 1957 moški oktet, v istem letu pa že mešani zbor in zopet je oba vodil neutrudni pevovodja Anton Jobst.

V svojem 68 let trajajočem razdajanju glasbi in petju je napisal okrog 200 raznih pesmi za mešane, moške, ženske in mladinske zборе. Verjetno ni zbor na Slovenskem, ki nima v svojem repertoarju njegove "Kam pa fantje".

Leta 1945 je bila v Žireh ustanovljena godba na pihala, pri kateri je Anton Jobst vodil tečaj glasbene teorije, ki ga je obiskovalo okoli 70 tečajnikov. Od leta 1965 je vodil tudi moški zbor Alpine, z njimi žel lepe uspehe in dobil laskava priznanja. Od leta 1975 do 1980 je poučeval in vodil Moški zbor podjetij, po 5 letih pa je zaradi bolezni prenehal s svojim delovanjem.

Za svoje bogato glasbeno delovanje je tovariš Anton Jobst prejel številna priznanja, med katerimi je vsekakor na prvem mestu Orden zaslug za narod s srebrno zvezdo, s katerim ga je odlikoval leta 1965 tovariš Tito. V letih 1972 in 1975 dobi Prešernovo nagrado in Veliko plaketo SO Šk.Loka. Za delo na področju duhovne glasbe je prejel odlikovanje iz Vatikana in še več raznih nagrad.

Tovariš Jobst! Ko se z žalostjo v srcih poslednjič poslavljamo od Vas v imenu pevcev in pevk, vašega odbora in Krajevne konference SZDL, vemo, da Vas bomo ohranili v trajnem spominu. Iz srca smo vam hvaležni za ves trud in za vse potrpljenje, ki ste ga imeli z nami!

Anton Žakelj

Vladimir Novak



Župnik Josip Logar in organist Anton Jobst (1894-1981) - utemeljitelja organiziranega in strokovno vodenega glasbenega udejstvovanja v Žireh. (Slikana l. 1915 v staro-žirovskem "Farovškem vrtu".)

Anton Jobst 30-letnik

Zbori 1929.
Letnik v št. 6 b.

~ SVOJEMU TENORISTU SLAVKU ERZNOŽNIKU,

NA VAŠI.

(DANILO GORINŠEK.)

Anton Jobst.
(Žiri.)

Mirno.
p

Moški zbor.

De-kle-ta se že zbi-ra-jo, na va-si sanja

mrak, *Hitreje.* *mf* *zadržano*

sanja mrak, de-kle-ta mrak odsti-ra-jo, tak je njih spev sla.

mf *mf*

mrak,

Adagio espressivo *Elevazione per hatale.* Anton Jobst

Flauto

žiri

Man.

legatissimo

p

Ped.

ritard.

I. Tempo

INOVACIJE
Milan Kopač

O STANJU IN MOŽNOSTIH PRIDELOVANJA HRANE V ŽIREH
Miran Naglič

O GOZDOVIH IN LESU KOT TEMELJNI ŽIROVSKI SUROVINI
Ida Filipič - Pečelin

RAKETA V ŽIREH



INOVACIJE

Milan Kopač, dipl.ing.strojništva

U v o d

V predlogu zakona o izumih in tehničnih izboljšavah iz leta 1948 je Boris Kidrič zapisal: "Izumitelji, novatorji in racionalizatorji so pionirji pri izgradnji naše države, na čelu delovnega razreda v borbi za socialistično preobrazbo naše družbe. Ta zakon mora biti nov in zadnji opomin za odpravljanje številnih nepravilnosti, pomanjkljivosti in napak v organizaciji in zaščiti izumiteljstva v naši praksi."

Z letom 1950 se je res začel hiter vzpon inventivne dejavnosti in izumiteljstva. Ker pa se je z odpiranjem gospodarstva zunanjemu svetu pojavila možnost prenosa tuje, naprednejše tehnologije v naš prostor, je inventivna dejavnost iz leta v leto vpadala. Res mo bili takrat zaradi nove tehnologije produktivnejši, omogočeno je bilo vključevanje v mednarodno delitev dela, koraki razvoja gospodarstva so bili s tem povečani, toda lastna inventivna dejavnost je pešala. Šele na pobudo ZKJ in stališč 10.kongresa ZKJ je skupščina SFRJ leto 1975 razglasila za "leto tehnoloških inovacij in zaščite industrijske lastnine v SFRJ." Navkljub Kidričevemu "zadnjemu opominu" in letu 1975 izumiteljstvo in novatorstvo nista zaživela.

Vemo pa, da moderna ekonomija trdi, da so inovacije sestavni del produkcijskega procesa. Paul Samuelson npr.pravi: Moderni ekonomisti smatrajo, da je bil znanstveno tehnični napredek kvantitativno najpomembnejši posamezni razvojni dejavnik v razvitih državah.

Kdor tega ni dojel, oziroma ni zmožel, je ubral drugo pot. Kolikor hoče iti v korak z ostalim svetom, mora segati po znanju, ki so ga ustvarili drugi. Pritisk na ta horizontalni prenos znanja ustvarjajo razvite države z stalnim večanjem razkora-ka v razvoju tehnologije, se pravi novim znanjem in zakoni moderne ekonomije. Temu so podvržene predvsem majhne, gospodarsko in tehnološko manj razvite dežele.

"Pozneje vstopajoči", kot se slednji v zadnjem času imenujejo, imajo res to prednost, da gredo ceneje in hitreje v modernizacijo družbe in gospodarstva, vendar se s tem razkorak do razvitega in gospodarska odvisnost ne zmanjšata.

Iz teh dejstev torej lahko razumemo, zakaj smo uvažali tujo tehnologijo in zapostavljali lastno inovatorstvo. Zavedati se moramo, da se je SFRJ iz pretežno agrarne države v ozkem tempu industrializirala. Značilnost tega obdobja je bila ekstenzivna investicijska politika, ki se je v pretežni meri opirala na tujo tehnologijo. Prav tu je izvirni greh današnjega stanja, kajti družbenopolitični faktorji niso uvideli, da se industrializacija države relativno lahko doseže z gradnjo tovarne in zaposlovanjem, za industrializirano družbo pa je potreben dvig in razvoj večih generacij, in da le organizirana lastna inovacijska dinamika vodi do višje razvojne stopnje družbe. Mislim, da je prav to vzrok za tako živahne razgovore o inovacijskih procesih na vseh nivojih družbenopolitičnih organizacij in organizacij ZD.

Inovacijski proces

S pojmom inovacijski proces lahko pravzaprav razumemo celotni proces človekovega ustvarjanja objektivno novega blaga. To novo lahko razumemo kot nekaj, kar je namenjeno trgu in ga tam do sedaj še ni bilo.

Grobo rečeno: inovacijski proces je namensko in načrtno porajanje invencij in njihovo sistematično pretvarjanje v inovacije.

Inovacija pa je definirana z enotami OECD in se glasi: Tehnološka inovacija je prva uporaba znanosti in tehnologije v nove namene zaradi gospodarske koristi.

V grobem ima inovacijski proces sledeče faze, ki jih imenujemo tudi vertikalni proces:

1. Rojstvo ideje;
2. Oblikovanje zasnove;
3. Izdelava in preizkušanje prototipa;
4. Pravno zavarovanje razvitega;

5. Ugotavljanje ekonomske upravičenosti za prehod na redno proizvodnjo;
6. Plasma na trg.

1. Rojstvo ideje

Ta faza procesa nam da odgovor na vprašanje oziroma idejo, kako nek izum tehnično uporabiti in ga gospodarsko izrabititi, kako iz že znanih znanstvenih ali tehnoloških rešitev ustvariti nove kombinacije, ki bodo dale nove in boljše materiale, izdelke ali proces.

Ta del procesa imenujemo tudi invencija. Ima drug pomen kot inovacija, čeprav ju nevede večkrat pomešamo. Invencija pomeni pridobivanje ali kreacijo novega znanja in je sestavni del inovacijskega procesa, ki smo ga že opredelili.

Invencija je neko novo spoznanje, zamisel, oziroma ideja posameznika. Porodi se s spoznavanjem okolice in z razmišljanjem, kako bi se dalo obstoječe stanje izboljšati. Zanj veljata dve značilnosti. Prva je, da nima še nič skupnega z uporabo, oziroma še ni direktno uporabna, in druga, da je subjektivna. Nova je le za kreatorja.

Gledano objektivno (v svetovnem merilu) pa je dana invencija lahko nova, lahko pa tudi ne. Če je invencija tudi objektivno nova, ima večjo vrednost. To ugotavljanje ni lahko in se ponavadi vzpostavlja preko mednarodnega inštituta za patente.

Do nedavnega so se invencije obravnavale kot nekaj, kar je izven gospodarstva, na katero nima vpliva. Nova ekonomska spoznanja so pokazala, da so prav nova tehniška znanja tista, ki najmočneje oblikujejo gospodarski razvoj podjetja in njegovo konkurenčnost. Zato ni čudno, da je gospodarstvo postalo osnovni iniciator, organizator in potrošnik inventivnega dela, saj vidi v njem osnovno strateško orožje proti konkurenci. Tako so se iz posameznih raziskovalcev, ki so delali še na začetku tega stoletja, razvili moderni raziskovalno-razvojni centri (RR), v katerih delajo raziskovalci v smeri, ki jo je načrtala organizacija, v kateri RR enota deluje.

Zaradi izrednega tehničnega napredka v zadnjem času je to pravzaprav nujnost. Za ustvarjanje objektivno novega je danes potrebno tako obsežno znanje s področja tehnike in toliko informacij iz svetovne zakladnice znanja, da to znese približno 50.000 inženirskih ur. Tega pa normalen posameznik v bitki s časom in konkurenco ne zmore. Časi romantičnega raziskovalca so torej minili.

Zaključimo lahko, da ne moremo več govoriti o inventivni dejavnosti kot posebni dejavnosti, temveč kot o ustvarjalni sestavini vsakega dela in kot o njegovi najkvalitetnejši komponenti. Rezultat inventivne dejavnosti je potencialni gospodarski napredek, ki se v dejanski gospodarski napredek spremeni le skozi celotni inovacijski proces oziroma skozi inovacijo.

2. Oblikovanje zasnove

Po fazi, ko je osnovna ideja načrtana in cilj jasen, se prične faza oblikovanja zasnove. Tu je mišljen predvsem študij uporabe nove ideje v tehničnem smislu, kar nam zastavlja specifične zahteve za razvoj izdelka, materiala ali postopka, ki naj bo tehnično uporaben.

Medtem, ko je osnovno znanje, dobljeno v fazi inovacije, še nemonopolizirano in je lahko dostopno preko strokovnega tiska, v tej fazi temu ni tako. Tu ima znanje že določeno gospodarsko vrednost, zato so že prisotni lastniški interesi. Torej je horizontalni prenos znanja tu že "cenzuriran" s strani lastnika. Značilno za to fazo je tudi to, da se že vidijo okviri finančne konstrukcije inovacijskega projekta. Ti okviri so tesno vezani na vrsto in velikost inovacije. Prične se faza načrtovanja investicijskega vlaganja. Jasno je, da so tu odločitve še tvegane in imajo lahko katastrofalen učinek na podjetje. Znano je, da je razmerje med uresničenimi idejami, ki so dosegle gospodarski uspeh in neuspešnimi poskusi v kapitalističnih deželah približno 1:20 do 1:100. Ta ugotovitev pri nas ni v "splošni rabi", zato namesto tveganja raje vzamemo izkušeno tujo tehnologijo, od katere je prodajalec že iztržil max.profito.

3. Izdelava in preizkušanje prototipa

Na tej stopnji vertikalnega progressa se iz razvojnih načrtov konkretno izdela in preizkusi prototip ali nov postopek. Tako dobimo "prvi približek" željenega rezultata, ki ponavadi še ni usposobljen za proizvodnjo. Važno vlogo v tej fazi igrajo materiali, komponente, stopnja razvoja tehnologije za izdelavo načrtovane in podobno. Približno polovica prototipov zastane na tej stopnji prav zaradi slabih materialov ali nezmožne tehnologije, in s tem odpro nove smeri raziskavam. Ta povratna vez k raziskovalcem je potrebna, če želimo željeni cilj doseči.

V novejšem času se pod prototipni del šteje tudi poskusna ali pilotna proizvodnja, katero še vedno štejemo za razvojno delo. V njej je potrebno še razviti, preveriti in izpeljati proizvodne tehnološke postopke za kvalitetno in enakomerno serijsko proizvodnjo. To je faza industrijskega preizkušanja, v kateri v glavnem nastopajo tehnologi.

Razumljivo je torej, da je ta faza že povezana z investicijskim vlaganjem, v primerjavi z razvojem zahteva približno 10 x več sredstev. Nemalokrat se prav zaradi pomanjkanja denarja ta faza izdela površno, za kar račune pozneje plačujejo v proizvodnji ali servisu.

Mogoče še to, da je horizontalni transfer znanja tu že skoraj nemogoč, saj ima že izjemno pametno moč v dvojnem smislu: prvič kot izdelek po funkciji in drugih kot know-how-proizvodna tajnost.

4. Pravno zavarovanje razvitega

V primeru, ko je ideja uspešno materializirana, investitor, ki je vložil sredstva v razvoj ideje, sprejme ukrepe, da bi to idejo zavaroval.

V sodobnem gospodarstvu je ta korak nujen, saj je pravno varstvo nad novimi rešitvami glavno orožje za obrambo pred konkurenco in za ohranitev izbojevanega položaja.

Rezultati na tej stopnji progressa so lahko izumi, tehnične izboljšave in koristni predlogi. Vsi trije morajo za pravno zavarovanje zadostiti potrebnim zakonskim zahtevam.

Razlika med izumom in tehnično izboljšavo (TI) je v tem, da izum predstavlja novo stanje tehnike, medtem ko tehnično izboljšavo dobimo že z operiranjem z znanimi tehničnimi rešitvami. Za TI je bistveno, da takoj nudi ekonomsko korist, medtem ko to za izum ni nujno. Skratka, TI je subjektivna, izum pa je objektivna novost.

Koristni predlog pa je predlog, ki pomeni racionalnejšo rešitev pri izvajanju katerekoli funkcije v OZD.

Če hočemo torej z rezultati inventivnega dela pozitivno poslovati, jim moramo dati ustrezno pravno in tehnično obliko.

To oblikovanje nas pripelje do industrijske lastnine (IL), ki po zakonu spada v osnovna sredstva organizacije. Seveda sta tu najpomembnejši dve stvari: patenti in know-how. Največkrat se pojavljata skupaj in tvorita strateško orožje proti konkurenci ter hkrati blago za trgovanje na manj razvitih področjih.

V razvitejših deželah, kjer je varovanje industrijske lastnine razvito in pri življenju, je pridobitev pravice do te lastnine še kako pomembna. Znano je, da se neposredno izkorišča le okoli 20% vseh patentov in proizvodnih dejavnosti.

Ostala IL služi predvsem za blokade, oziroma posreden pritisk na konkurenco, ki se jim mora izogibati. To pomeni, da mora konkurenca z lastno RR dejavnostjo najti pot mimo vseh patentov. Čim daljša je ta pot, tem večja so vlaganja. Enako se naredi z zaščito know-how, s čimer močno zmanjšamo manevrski prostor konkurenci.

Na drugi strani pa se moramo zavedati, da se nezaščitene inovacije lahko prosto uporablja. S tem konkurenci samo zmanjšamo stroške razvoja. Torej je mehanizem indu-

strijske lastnine orodje, ki ga je potrebno izkoristiti. Pri nas žal za to še niso izpolnjeni pogoji.

5. Ugotavljanje ekonomske upravičenosti za prehod na redno proizvodnjo

To je postopek, v katerem se raziskuje trg in psihološko pripravlja potencialne kupce na nov izdelek.

Seveda se tudi z modernimi raziskavami tveganju ni moč izogniti in popolnoma razumljivo je, da vsak izdelek tržno ne uspe.

Če je marketinška služba slaba, je tveganje - glede na dobljene rezultate - toliko večje.

6. Plasma na trg

V fazi proizvodnje in plasmaja na trg je potrebno izdelek sistematično spremljati in ga po potrebi dopolnjevati ali spreminjati v vsej njegovi življenjski dobi.

Seveda moramo že v tej fazi imeti v ognju novo železo, ki nam v primeru tržne polo-mije predhodnega pomaga iz težav.

Iz opisanega vidimo, da je inovacijski proces v celoti kompleksna zadeva. Njegova moč je enaka moči najšibkejšega člana v inovacijski verigi, zato razvijanje samo ene dejavnosti procesa ne pomeni veliko. Raziskovalne, proizvodne in prodajne sposobnosti morajo biti enako močne, dimenzijsko pa jih dikti-
ra trg. Iz izkušenj razvitih držav lahko zvmemo še to, da je razmerje stroškov med posameznimi fazami inovacijskega procesa lo in sicer: osnovne raziskave (invencije) : aplikativne raziskave (razvoj: inovacije) poskusna proizvodnja je 1:10:100.

Seveda velja to, le približno, a je vseeno razvidno, da stroški s konkretizacijo neke ideje rastejo, raste pa tudi njena gospodar-ska vrednost.

Stanje inovacij pri nas

V slovenskem prostoru je za raziskave in razvoj zadolžena Raziskovalna skupnost Slovenije (RSS). Ustanovljena je bila s samoupravnim združenjem občinskih in posebnih raziskovalnih skupnosti v RSS - s ciljem, da:

- usklajuje razvoj celotne raziskovalne dejavnosti v SRS;
- usklajuje razvoj posameznih znanstvenih disciplin;
- načrtuje dejavnost skupnega pomena;
- zagotavlja sredstva za uresničevanje;
- določa program odkrivanja in raziskovanja surovin splošnega pomena;
- zagotavlja sredstva za sklad Borisa Kidriča

V njej se združuje 12 Posebnih raziskovalnih skupnosti (PORS) in vse Občinske raziskovalne skupnosti (ORS). Z zakonskim predpisom od-dajajo za RSS vse DO 0,28 % od dohodka DO, ravno tako za ORS 0,5% medtem ko dajejo PORS samo DO, ki se združujejo v PORS.

Ta organiziranost velja šele letošnje leto. Pred tem se je ves denar zbiral na bivši RSS, ki je potem delila ta denar v obliki dotacij ali kredita. Ker pa je s kreditiranjem - predvsem dragih inovacij - dobivala oblike finančne ustanove, za kar ni bila namenjena, je bila reorganizacija nujna. Tako se danes ves denar, zbran pri RSS in PORS, deli v obliki dotacij raznim razisko-valnim inštitutom in enotam za izvajanje temeljnih in delno uporabnih raziskav, ki so skupnega pomena za SRS in vse PORS.

Ključni in najdražji del inovacijskega procesa - inovacijo - ki je med drugim šepala prav zaradi tega, ker je zmanjkova-lo denarja za njeno kreditiranje (denar je bil razdeljen v raziskovalne namene), pa je po novi organizacijski shemi inova-cijskega procesa prevzela finančna usta - nova - banka.

S tem naj bi gospodarstvo imelo na voljo več denarja za uvajanje domačih raziskoval-

nih dosežkov v proizvodnjo, obenem pa bi več denarja ostalo za temeljne in uporabne raziskave. Te naj bi bile usmerjene predvsem v raziskave novih virov energije in materialov, v prestrukturiranje gospodarstva, kakor tudi za razvoj družboslovnih in humanističnih ved.

Tako politiko bank lahko zasledimo v 40. in 43. členu samoupravnega sporazuma (SAS) o temeljih planov bank, združenih v LB-ZB za obdobje 1981-1985, ter v 22. in 26. členu SAS o temeljih plana LB-TB Gorenjske za obdobje 1981-85.

Toliko o novi organiziranosti inovacijskega procesa v SRS, ki velja šele letošnje leto. Upajmo, in boriti se moramo za to, da bo ta organiziranost boljša kot predhodna, za katero v splošnem lahko rečemo, da ni dala željenih in potrebnih rezultatov.

Ni kriva samo RSS, ampak vsi, saj je vladala in še vlada miselnost med našimi OZD, da domače ni dobro, predvsem pa je predrago.

Res je potrebno več denarja, živcev in ljudi, da se spravi na noge domača tehnologija ali izdelek, toda žal je to edina pot razvoja gospodarstva in njegove neodvisnosti, zato samo smelo naprej. Za nazaj res, ne kaže izgubljeni besed, ker se kolo razvoja še vedno vrti naprej.

Kako je v Žireh?

Tako kot drugje po Sloveniji, se tudi mi ne moremo hvaliti z dosežki na področju inovacij. Ni podatkov, koliko je bilo doseženih uspehov tipa tehnične izboljšave in koristnega predloga, ki so vsakakor bili, a niso bili prijavljeni, natančno se pa ve in je tudi razumljivo, da izuma ni bilo.

Inovacija, ki naj bi predstavljala prenos doma rojenega znanja v industrijo, pa je bila.

Kladivar je leta 1977 pri RSS prijavil razvojno inovacijski projekt "Hidravlika", ki je obsegal razvoj in pripravo za industrijsko proizvodnjo komponent hidravlike. S pomočjo kreditov RSS, LB in lastne udeležbe, je ta inovacija oživela in tako je Kladivar danes pomemben proizvajalec teh komponent v SFRJ.

Trenutno ima pripravljen že drugi razvojno inovacijski projekt z naslovom "Naprave za avtomatizacijo strege", ki je od strokovne komisije RSS in LB že dobil zeleno luč. Sedaj je na vrsti LB. Če bo še tu šlo po predvidevanjih, bo Kladivar kmalu izdeloval tudi naprave, ki naj bi dvigovale produktivnost v gospodarstvu in osvobodile človeka od težkega fizičnega, monotonega in nekreativnega dela.

Tudi v pravni zaščiti osvojenega znanja nismo naredili kaj prida. Še največ je tu pokazala Alpina, ki je prijavila za zaščito dva svoja umotvora, vendar po nekaj letih še nimajo zaščitenih. To je samo dokaz, kako nerazviti sta pri nas ta dejavnost in sistem prijave na eni strani, in kako je to dejanje pravzaprav zaenkrat še nesmiselno na drugi strani. Jasno je, da imata vsak izdelek in njegova proizvodnja svojo življenjsko dobo. V času hitrega tehničnega napredka je ta doba še krajša in sta izdelek ali tajnost po nekaj letih (2-4), kolikor pri nas traja ta postopek, že zastarela. Mehanizma industrijske lastnine pri nas pravzaprav še ni zato, ker ni potreben.

Sklep

Na kratko toliko o inovacijskem procesu in dosežkih Žirovcev na tem področju. Sklenem z mislijo, da nas bodo le lastna pamet, delavnost in smelost vodile po belih cestah v prihodnost!

O STANJU IN MOŽNOSTIH PRIDELOVANJA HRANE V ŽIREH

Miran Naglič, dipl.ing.agr.

1. Uvod

Krajevna skupnost Žiri obsega 43,8 m² površine, za kmetijsko proizvodnjo pa je primerne le 1638 ha ali 37,4%.

Nadmorska višina znaša cca 479 m, najvišje ležeča vas pa dosega 1000 m.

Videz pokrajine je močno odvisen od sestave tal. Najmočnejše sta zastopana dva tipa tal:

- škrljavci in peščenjaki;
- apnenci.

Za podlago škrljavcev in peščenjakov so značilni zaobljeni, kopasti vrhovi, medtem ko daje karbonatna podlaga podobo kraškega sveta z mnogimi kotanjami in jamami. Posebna značilnost so bolj strma pobočja v nižjih legah kot v višjih, kar je (po Meliku) posledica vplivov erozije v mlajših obdobjih morfo-genetskega razvoja. Tadva osnovna tipa tal se stikata na "Žirovskem polju", ki se razprostira okrog samega centra Žirov in ga deli reka Sora, ki ga tudi večkrat poplavlja. Leva stran Sore je v glavnem nanos karbonatnega porekla, desna stran pa je večinoma nanos rdečih škrljavcev in peščenjakov iz Žirovskega vrha. Mikrorelief Žirovskega polja je rahlo valovita ravnina, nagnjena proti Sori, z manjšimi depresijami, v katerih se dalj časa zadržuje voda.

Podnebje Žirov bi lahko označili kot semi-humidno, saj znaša srednja letna množina padavin 1765 mm (min 1304, max 2247). Padavin, ki niso razporejene preko leta enakomerno, pade največ v poletnih mesecih v obliki nalivov, ki so povzročitelji neposredne gospodarske škode. Snežna odeja (nad 10 cm) traja povprečno 54 dni (min 15, max 119). Srednja letna temperatura zraka je 7,7°C.

V Žireh pihajo v glavnem vetrovi v smeri doline (SE NW), močnejši vetrovi pihajo v glavnem pozimi na račun burje.

Osnovna usmeritev kmetov tega področja je že od nekdaj bila živinoreja, ki se je z leti še okrepila, saj sejejo kmetje danes zelo malo poljščin za prehrano ljudi. Značilna za ravninski del Žirov in posamezne hribovske vasi je drobna posest in razparceliranost zamljišč, kar se negativno odraža pri uporabi agrotehnik in pri produktivnosti, saj je znano, da na majhnih površinah ni mogoče ustvariti visoko-produktivne rastlinske proizvodnje. Posledica takega stanja so bili nagli procesi deagrari-zacije in prehoda na sistem mešanih kmetij, ki so ob ugodnih možnostih zaposlovanja v Žireh imeli za posledico proces burnega poklicnega prestrukturiranja kmečkega prebivalstva, s tem pa se je močno poslabšala starostna in izobrazbena struktura čistega kmečkega prebivalstva. Drugi val zaposlovanja - za delo sposobnih družinskih članov - je bil pogojen z intenzivnim uvajanjem mehanizacije, modernizacijo hlevov, s poenostavitvijo in specializacijo proizvodnje, opuščanjem pridelovanja poljščin, katero se ne da mehanizirati. To dejstvo potrjuje tudi podatek, da je bilo leta 1980 v Žireh le še 5,5% kmečkega prebivalstva, v občini Škofja Loka še 7,4%, v SRS pa še 11%.

Za usmerjanje in vodenje organizirane kmetijske proizvodnje na našem področju je zadolžena Mercator Kmetijsko gozdarska zadruga "Sora" Žiri, ki poleg teritorija KS Žiri zajema tudi teritorija KS Vrh nad Rovtami in KS Rovte. Osnovne značilnosti zasnove dela M-KGZ "Sora" Žiri so:

- povečanje skupne in zlasti tržne proizvodnje s povečanjem produktivnosti in izboljšanjem izrabe vseh razpoložljivih kmetijskih površin;
- učinkovitejša zaščita obstoječih in pridobitev novih obdelovalnih površin;
- temeljna usmeritev je govedoreja na osnovi proizvodnje lastne krme;
- modernizacija proizvodnje na kmetijah v okviru organizirane proizvodnje;
- izboljšanje dohodkovnega položaja kmeta in povezovanje produkcijske verige;
- pospešitev samoupravnega in proizvodnega povezovanja kmetov.

2. Stanje površin in živine

Lahko rečemo, da je področje Žirov manj primerno za intenzivno poljedelsko proizvodnjo, saj nam naravni pogoji (hribo-

vitost terena, velika nadmorska višina, neugodna pedološka sestava tal), oddaljenost od potrošniških središč, neugodna posestna struktura ter neugodna starostna in izobrazbena struktura kmečkega prebivalstva ne dovoljujejo uporabe sodobne poljedelske agrotehnike v najširšem pomenu besede (mehanizacija, način obdelave, nove sorte poljščin). Kljub temu pa obstajajo dobre možnosti za intenzivno izkoriščanje travnatih površin, bodisi z košnjo ali pašnjo, najbolje pa s kombiniranim pašnokosnim načinom rabe travinja. Močno pa je mogoče omiliti neugodne naravne danosti z ustreznimi ukrepi agrarne politike.

Kmetijske površine

Krajevna skupnost Žiri obsega skupno 4380 ha vseh zemljišč, od katerih pa je le majhen del primeren za kmetijsko proizvodnjo. Dejstvo je tudi, da se dejansko stanje zemljišč po zemljiških kategorijah ne ujema s stanjem, ki ga vodi kataster, saj je že več let opazen trend zatavljanja njivskih ter zaraščanja travniških in pašniških površin z gozdom.

Tabela 1.: Površina zemljišč v KS Žiri po zemljiških kategorijah

Zemlj.kategorija	po katastru ha	ocena dejan.stanja ha
Njive in vrtovi	458	210
Sadovnjaki ⁺	35	33
Travniki	877	1127
OBDELOVALNIH POVRŠIN	1370	1370
Pašniki	259	230
Trstičja in močvirja	9	9
KMET.POVRŠIN	1638	1609

⁺ stari, ekstenzivni kmečki sadovnjaki

V tabeli je upoštevana sprememba kmetijskih zemljišč v korist gozda samo za tiste površine, ki so že dejansko gozd. Veliko pa je površin, ki jih ne moremo šteti niti za gozd niti za travnik ali pašnik, ker ne dajo nikakršne koristi.

2.1.1. Posestna struktura

Na sedanjo posestno strukturo je močno vplival sam potek poseljevanja ter poznejše spremembe. Hribovski svet, ki je bil pozneje skrčen in poseljen, ima posestno strukturo zadovoljivo, saj so tedanji kolonisti dobili zemljo v enem kosu. Posebno značilna je taka poselitev v Žirovskem vrhu. V kasnejših, kriznih obdobjih, so bile hribovske kmetije manj podvržene delitvi kot kmetija v ravninskem delu, z bolj rodovitno zemljo. To dejstvo se odraža tudi v posestni strukturi žirovskih kmetov, saj imajo kmetje hribovskih vasi, z izjemo Breznice, nekoliko ugodnejšo posestno strukturo kot kmetje žirovske kotline in Breznice, imajo pa mnogi zelo neugodne pogoje za mehanizirano obdelavo, zaradi nagiba zemljišča.

Tabela 2.: Kmetije po kmetijski površini v KS Žiri

	do 1ha	1.0l do 3.0l	3.0l do 5.0l	5.0l do 10.0l	10.0l do 20.0l	20.0l do 40.0l	nad 40ha
št.	24	120	80	59	35	4	-
%	7.4	37.3	24.8	18.3	10.9	1.2	-

Vir: Popis kmetij v letu 1978

Osnovna značilnost kmetij na področju KS Žiri je, da so to manjše, mešane kmetije, kjer sta zaposlena po eden ali dva družinska člana. To trditev potrjuje podatek, da je od skupno 322 kmetij 259 ali 80.4% takih, ki imajo 1 do 10 ha kmetijskih površin. Te površine so največkrat v več manjših kosih, tako da ni mogoča obdelava z modernimi stroji.

2.2. Živina na kmetijah

Jasnejšo sliko stanja na kmetijah dobimo, če poleg površin pogledamo še stalež živine. Tudi ta podatek nam potrjuje gornjo trditev, da so to manjše kmetije, saj je 71,2% takih, ki redijo 1 do 8 GVŽ (glav velike živine).

Tabela 3: Stalež živine v KS Žiri - primerjava rezultatov popisa 1971 in 1981 leta

Leto	š t e v i l o				
	konji govedo ovce svinje perutnina				
1971	103	1.187	22	405	-
1981	65	1.359	27	206	2.666
index	63	114	123	51	-

Vir: Bilten občine Šk.Loka, 6/81.

Če primerjamo stalež živine po posameznih vrstah in letih, lahko ugotovimo, da se je stalež goveje živine povečal za 14%, kar je posledica načrtnega dela pospeševalne službe in ugodne kreditne politike v zadnjih letih. Omeniti pa velja, da je stalež goveje živine močno podvržen nihanjem v ceni mesa in mleka, kar ima za posledico občasno slabo preskrbo prebivalstva s tema dvema prehrabenima proizvodoma. Ta nihanja pa so tudi vzrok, da pri nas ni izrazito specializiranih kmetij za proizvodnjo klavne živine ali mleka, temveč velja kot model kombinirana mesno-mlečna proizvodnja, s poudarkom na reji živine za zakol. Z okrepitevijo zbiralnih prog za mleko in ureditvijo zbiralnice za mleko, se je tudi na področju KS Žiri povečala proizvodnja mleka za trg. Prej se je prodajalo mleko le na domu. Toda tudi te količine mleka so bile precejšnje, saj so se Žiri razvile v relativno velik potrošniški center. Da bomo na področju govedoreje tudi v bodoče dosegali dobre rezultate, bo potrebno rejsko delo usmeriti v uvajanje pasem, ki bodo kljub mlečni proizvodnji dajale dobre priraste. Z veterinarsko službo bi bilo potrebno razmisliti tudi o gospodarskem križanju.

Stalež konj se je v času med zadnjima dvema popisoma močno zmanjšal (index 63), kar je posledica hitrega tehnološko tehničnega napredka v kmetijstvu. V zadnjih dveh letih pa je opazen porast števila konj predvsem v rekreacijske namene, ob neprestani rasti cen goriva pa se konju vse bolj vrača tudi nekdanji pomen. Ne smemo prezreti tudi pomena konja pri ohranjanju žive krajine in za potrebe SLO. Prav zato so na ravni občine že storjeni prvi koraki k zagotavljanju sredstev za regresiranje nabave konj in načrtnemu strokovnemu delu.

Ovac je na področju Žirov zelo malo. Popis je sicer pokazal povečanje staleža, v resnici pa je to tako majhna razlika, da gre verjetno samo za nihanje v številu, odvisno od enega ali dveh rejcev. V zadnjih letih se močno povdarja pomen ovčereje, a vedeti moramo, da nam bo ta panoga dala ugoden finančni rezultat le pri velikem številu ovac, kar pa pri nas, zaradi neugodne posestne strukture in drugih vzrokov, ni mogoče. Priporoča pa se reja manjšega števila ovac na kmetijah, poleg osnovne goveje črede, ali pri manjših posestnikih zaradi rekreacije.

Tudi stalež svinj se je v zadnjih letih močno zmanjšal (index 51), saj predstavlja prašičereja le dopolnilno dejavnost za pokrivanje potreb družine na kmetiji po svinjskem mesu. Tržne proizvodnje ni, če pa je kak prašič namenjen za prodajo, ga odkupijo drugi potrošniki. Tudi v perspektivi ne kaže vlagati večjih sredstev v tovrstno proizvodnjo za trg, temveč je interesantna izgradnja parih farm za vzrejo plemenskih svinj, za pokrivanje potreb po prašičih, za pitanje v smislu samoskrbe. Vedeti namreč moramo, da je naše področje marginalno za proizvodnjo krme, ki jo lahko izkoristi prašič.

3. Stroji in oprema na kmetijah

3.1. Opremljenost s stroji

Zelo dober pokazatelj stanja na kmetiji je opremljenost s stroji. Ta podatek kaže tudi na izhodiščni položaj kmetije za nadaljnji razvoj. Ugotovimo lahko, da so kmetije, ki imajo tudi sicer dobre možnosti za razvoj (delovna sila, dovolj kvalitetnih površin ...), s stroji dobro opremljene, poseben problem pa je raznolikost in nenačrtanost opremljanja kmetij. S popisom kmetij v letu 1978 je bilo ugotovljeno, da je v Žireh še 60,7% kmetij, ki nimajo traktorja. Tako veliko število kmetij, ki nimajo traktorja, je posledica dejstva, da so to manjše kmetije. Te kmetije pa so tudi mešane, kar pogojuje, da se zelo hitro opremljajo s stroji, žal brez vsake ekonomske utemeljitve, ker prelivajo sredstva iz rednega zaslužka. Tako hitro opremljanje mešanih kmetij narekuje potreba, da lahko tudi v popoldanskem času, po službi, opravijo ljudje vsa kmečka dela. Lahko bi rekli, da smo pri

opremljanju kmetij že dosegli stopnjo, ki jo označimo kot "pretirana mehaniziranost". Boljša rešitev v položaju, ko je večina gospodarjev zaposlenih, bi bila skupinska nabava in uporaba strojev, ki pa si žal prepočasi utira pot.

Zaradi takega stanja (raznolikost strojev) je tudi nemogoče urediti kvalitetno servisno službo in le 8,5% kmetov popravlja stroje v specializiranih servisnih delavnicah (večja popravila, remont).

Delež s stroji popolnoma opremljenih kmetij je zelo majhen, ugotovljeno je, da ta delež pada sorazmerno z nadmorsko višino in starostjo gospodarja.

3.2. Hlevi in oprema na kmetijah

Velikost hlevov je primerna stanju površin in staležu živine na kmetijah. To so manjši tehnološko tehnično nedovršeni objekti.

Tabela 4: Kmetije po številu stojišč
(n=298)

	število stojišč					
	nič	do 5	6-10	11-15	16-20	21-25
št.	7	162	71	28	13	7
%	2,3	54,4	23,8	9,4	4,4	2,3

	število stojišč		
	26-30	31-35	36-40
št.	7	2	1
%	2,3	0,7	0,3

Vir: Popis kmetij 1978.

V zadnjih letih je bil tudi na tem področju storjen velik korak naprej. Z ugodno kreditno politiko in načrtnim delom se je veliko prej neustreznih hlevov uredilo do te mere, da je v njih mogoča zdrava reja živine, težko pa bi govorili o sodobni opremljenosti. Ob tem je potrebno vedeti, da se v majhne hleve ne izplača vlagati in vgrajevati sodobno, tehnološko dovršeno opremo, pri nas pa je ravno takih hlevov največ. Od skupnega števila 298 hlevov je 80,5% takih, ki imajo manj kot 10 stojišč.

4. Tržna proizvodnja

Glavna tržna viška na našem področju sta klavna živina in mleko. V preteklosti se je odkupilo tudi nekaj poljščin (krompir, pšenica), kar pa je v zadnjih letih praktično zamrlo. Kmetje se ukvarjajo s poljedelsko proizvodnjo le za potrebe družine, v zadnjem času je opazno povečanje setve žit za živalsko krmo, zaradi neugodne cene krmil in koruze. Na tem področju bi se morala bolj uveljaviti setev krmnih dosevkov in koruze za silažo ali zeleno krmo, tako da ne bi ostale njive pol sezone prazne.

Tako ozko specializirala proizvodnja je zelo občutljiva za razna nihanja na trgu in v preskrbi z reprodukcijskim materialom, zato bi ji bilo potrebno posvetiti več pozornosti in sredstev.

Od staleža 470 krav, kolikor jih je na področju KS Žiri, je vključeno v organizirano proizvodnjo mleka 83 krav s skupno 100.000 l mleka letno. Čeprav spada celotna KS Žiri v hribovsko področje, ne kaže nobene vasi ali dela vasi ločiti iz rajona proizvodnje mleka, saj ima poglobljeno rejsko delo s kravami pozitivne učinke tudi na prirejo klavne živine (primerna teleta, boljša tehnologija krmjenja). Potrebno bo še okrepiti zbiralne proge za mleko, ter urediti vsem kmetom enake možnosti za prodajo.

Odkup klavne živine se giblje okrog 400 kom letno. V letu 1979 je dosegel 413 kom, v letu 1980 pa le 290 kom, kar je posledica suše v letu 1979 in neugodnih gibanj na trgu. Prav v reji živine obstajajo na področju Žirov še velike rezerve, saj bi se dalo povečati stalež govedi od sedanjih 1359 kom ali 1078 GVŽ ali 0,65 GVŽ/ha kmetijske površine na 1,8 GVŽ/ha kmetijske površine, kar predstavlja 3000 GVŽ ali približno 3800 kom goveje živine. Ob tem pa velja pripomniti, da da se da z vestnim in premišljenim delom tudi v hribovskem svetu rediti 2,5 GVŽ/ha. Če hočemo doseči to, bo potrebno v prvi vrsti uvesti boljše, pri nas in v svetu že preizkušene metode rabe travnatega sveta ter nameniti s strani širše družbene skupnosti tudi hribovskemu kmetu več pozornosti, oziroma se domeniti ali potrebujemo tudi njegov proizvod ali ne. Znano pa je, da potrebujemo v hribovskem svetu, za dosego enakega dohodka kot v ravnini, 30-40% več vložnih

sredstev in dela. Ko se bomo odločili, da bomo hribovskemu kmetu priznali v ceni teh 30-40% več vložnega dela za njegov proizvod, bo tudi veliko manj problemov z razseljevanjem hribovskih vasi, socialnih problemov na vasi, pomanjkanjem hrane ...

5. Družbena organiziranost kmetijske proizvodnje

Da bi laže zadovoljevali svoje in družbene potrebe, so se kmetje KS Žiri, KS Vrh nad Rovtami in KS Rovte odločili, da se združijo v kmetijsko zadrugo. Vseh kmetov, ki so se odločili za članstvo v zadrugi in s tem sprejeli vse pravice in dolžnosti, ki izhajajo iz pogodbe o dolgotrajnejšem proizvodnem sodelovanju, je 258. Od teh jih je 141 iz KS Žiri in 117 s področja občine Logatec. Poleg teh pa je v zadrugi še 56 kooperantov. Razlika med člani in kooperanti je v tem, da člani sprejemajo vse pravice (regresiranje, nabava materiala za izgradnjo gospodarskih objektov za dogovorjeno kmetijsko proizvodnjo, brez plačila davka na promet proizvodov, možnost najetja kreditov, možnost zavarovanja, soodločanje o poslovanju zadruga) in dolžnosti oz. tudi materialno odgovornost za poslovanje zadruga. Pri kooperacijski proizvodnji pa se pogodbeni stranki dogovorita le za kratkoročno (1 leto) proizvodnjo določenega tržnega viška.

Zadruga ima poleg osnovne kmetijske dejavnosti organizirane tudi dopolnilne dejavnosti, s katerimi kmetje in delavci oplemenjujejo svoje delo ter si zagotavljajo optimalno preskrbo z reprodukcijskim materialom, stroji in opremo. Dejstvo je tudi, da nizkoakumulativna kmetijska dejavnost ne dovoljuje višjih oblik dohodkovnega povezovanja. Z uvajanjem dopolnilnih dejavnosti v Kmetijsko gozdarski zadrugi smo presegli nizko akumulativnost agroživilstva, saj smo poskrbeli za pretok sredstev. V sedanjem času so storjeni veliki premiki k zagotavljanju pravega dohodkovnega povezovanja na področju proizvodnje mleka, v proizvodnji klavne živine pa jih bo potrebno še okrepiti. Kot predhodno obliko pri uvajanju dohodkovnih odnosov ima zadruga urejeno sofinanciranje reševanja komunalne problematike po hribovskih vaseh, sofinanciranje dela kmetijskih odborov, pomoč gasilskim društvom, regresiranje zavarovanja živine ...

Zadruga se je v težnji po sklenitvi produkcijske verige "od njive do mize" z letom 1981 vključila v SOZD Mercator, organizacijo za

dejavnost kmetijstva, industrije, trgovine, gostinstva in storitev ter posluje pod imenom Mercator - Kmetijsko gozdarska zadruga "Sora" Žiri.

Organizacijsko, finančno in kadrovsko je zadruga ločena na več delovnih enot, ki skupaj tvorijo celoto (kmetijstvo, gozdarstvo, transport, žaga, trgovine, skupne službe). Delovna enota kmetijstvo je operativno ločena še na Proizvodni okoliš Žiri in Rovte ter pospeševalno službo.

5.1. Pospeševalna služba

Delo službe je usmerjeno predvsem v:

- zbiranje in prenašanje novih tehnološko tehničnih spoznanj v prakso (uvajanje pašnokosnega načina gospodarjenja, izboljšanje tehnologije krmljenja, izboljšanje tehnologije in higijene pridelovanja mleka, svetovanje pri izgradnji gospodarskih poslopij in nabavi strojev);
- vzpodbujanje združevanja zemlje, komasacije, arondacije, hidromelioracije);
- odkup zemlje ostarelih kmetov in oddajanje le te v obdelavo sosednjim kmetom;
- vzpodbujanje pridelovanja osnovne krme doma;
- organiziranje dopolnilne dejavnosti na kmetijah (kmečki turizem, domača obrt);
- delo z mladimi zadružniki;
- delo z Aktivom kmečkih žena;
- vključevanje v reprodukcijsko verigo in ustvarjanje pravih dohodkovnih odnosov v njej;
- sodelovanje pri ustvarjanju enotne kmetijske politike;
- sodelovanje pri izdelavi urbanističnih dokumentov ter urejanju racionalne pozidave kmetijskih zemljišč;
- zagotovitev večje socialne varnosti kmetov;
- racionalnejšo izrabo kmetijskih strojev, gospodarskih poslopij, zemlje ter povečanje produktivnosti dela, s tem pa v pridelovanje čimveč, čimbolj kvalitetne hrane.

Vsako leto organizira več strokovnih predavanj za kmete člane in kooperante:

- o pašnokosnem gospodarjenju;
- o konzerviranju krme;
- o selekciji živine in molzni kontroli;
- o delu s kmetijskimi stroji;
- o higienskem pridobivanju mleka;
- o krmljenju živine.

V lanskem letu je bil storjen tudi na tem področju korak naprej, ko smo za člane organizirali več demonstracijskih poskusov s siliranjem trave ter izvedli strokovno ekskurzijo na temo gradnje hlevov.

Z usmeritvijo kmetije in z racionalneje razporejenim delom se pokažejo na kmetiji možnosti po dodatni zaposlitvi. Ena od oblik takega zaposlovanja je tudi kmečki turizem. Na področju zadruga sta urejeni dve kmetiji, dve pa sta še v urejanju. Ob relativno dobro zastavljeni akciji s strani širše družbenopolitične skupnosti pred leti, pa sedaj ugotavljamo, da so stvari zašle v slepo ulico.

Treba bi bilo več pomoči, da bi turistična dejavnost na kmetijah bolj zaživela. Urediti je potrebno kreditno politiko, saj je ugotovljeno, da je cena takega ležišča 15x nižja od tiste v družbenem sektorju;

- urediti bi bilo potrebno socialno zavarovanje ljudi, ki se s tem ukvarjajo;
- urediti infrastrukturo;
- urediti turistično signalizacijo;
- izboljšati delo turističnih agencij.

Pri kmečkem turizmu gre za širok družbeni interes, zato mora biti razvoj te dejavnosti deležen velike pozornosti. Če na kratko ocenimo pomen te dejavnosti, moramo omeniti:

- ohranjanje kulturne krajine;
- preprečevanje opuščanja kmetijskih površin;
- ohranjanje poseljenosti v hribovskem svetu;
- ohranjanje ljudske arhitekture;
- pomen za SLO;
- ustvarjanje večjega dohodka na kmetijah;
- povečanje ekonomičnosti in produktivnosti;
- seznanjanje in približevanje kmečkega dela nekmečkemu prebivalstvu;
- izboljšanje strukture turistične ponudbe.

Obe panogi, kmetijstvo in kmečki turizem, se morata med sabo dopolnjevati, saj je predpogoj za uspešno opravljanje te dejavnosti

urejena kmetija. Čim slabši so pogoji za kmetijstvo, tem večja je potreba po uveljavljanju dopolnilnih dejavnosti na kmetijo.

6. Zaključek

V zadnjih letih, ko postaja hrana vse bolj važna, tudi strateško pomembna surovina, in ko povsod povdarjamo geslo "pridelati čimveč hrane", je prav, da tudi mi v Žirovskih pogledamo, kaj in koliko pridelamo in koliko bi z drugačnim delom lahko.

Že bežen pregled nam pokaže, da so možnosti precejšnje, žal pa ostajajo neizkoriščene. Na nekaterih kmetijah vladajo še zelo slabe življenske in delovne razmere. Vedeti pa moramo, da so tisti, ki živijo v takih razmerah, zanje malo krivi; krivi smo mi vsi, saj smo pustili hribovskega kmeta ob toku dogodkov in ob strani razvoja, ki se je v zadnjih letih močno širil.

Toda, ni še prepozno! Hribovski kmetje so - kljub slabim razmeram - še ostali na kmetijah, vasi še niso prazne, zemlja je še obdelana, le vedeti moramo, da so to stari ljudje, ki ne bodo mogli več dolgo vztrajati.

Žiri, septembra 1981.

O GOZDOVIH IN LESU KOT TEMELJNI ŽIROVSKI SUROVINI

Ida Filipič - Pečelin,
dipl.ing.gozdarstva

Energija, surovine. Strma rast porabe in črnoglede napovedi glede zalog, ki so še na voljo, visijo kot Damoklejev meč nad sodobnim razvitim svetom, ki je svoj razvoj, napredek in civilizacijo snoval tako, kot bi bili energetski in surovinski viri večni in neizčrpni. Spoznanje, da temu ni tako, da obstajajo tudi tem naravnim danostim meje, katerim se vse hitreje približujemo, je napravilo iz energije in surovin mogočno stra-

teško in politično orožje, vzvod, ki sproža krizna in vojna žarišča, prerazporeja razmerja moči in vpliva v svetu. Energijska in surovinska baza sta postali pomembno merilo bogastva posameznih držav in območij. Kdor ju ima, ima platno in škarje v rokah, če zna prvo smotrno in racionalno uporabljati in drugo maksimalno oplemenititi.

Iste ugotovitve kot za svet v celoti v enaki meri veljajo za nas - Jugoslavijo, Slovenijo in seveda tudi za naše žirovsko območje. V pričujočem sestavku skušamo na kratko predstaviti surovinsko osnovo Žirovske kotline, njen pomen, sedanje koriščenosti in izgleda za naprej. Govoriti o surovinski bazi, surovinah in njihovi predelavi v Žireh pa je isto kot govoriti o gozdovih, lesu in predelavi lesa oz. lesni industriji. Les je namreč naša glavna in danes praktično edina domača surovina.

Gozdovi in les na Slovenskem

Gozdovi in les so tudi v merilih republike Slovenije eno njenih najpomembnejših bogastev. Slovenija se ne more ponašati niti z mnogovrstnostjo niti s količinami mineralnih surovin. V tem pogledu smo od vseh jugoslovanskih republik celo najrevnejši. Vendar ta trditev drži le za približno polovico slovenskega ozemlja, medtem ko drugo polovico pokriva gozd, v katerem prirašča letno nad štiri milijone kubikov lesa. To obilje gozdov izravnava manjše količine mineralnih surovin in nizek delež orne zemlje. V gozdarstvu in predelavi lesa oz. v poklicih, ki so povezani z lesom, je zaposlena približno četrtina vsega aktivnega prebivalstva v Sloveniji, čeprav je družbeni proizvod samega gozdarstva zelo majhen, skorajda neznoten. Lahko torej rečemo, da vsak četrti Slovenec tako ali drugače živi od gozda.

Za ilustracijo mesta Slovenije glede na nekatere kazalce pomembnosti gozda v širšem jugoslovanskem in svetovnem merilu navajamo naslednje podatke:

Kazalec	Svet	Evropa	Jugosl.	Slov.
Površina gozdov (mio ha)	4.400	141	8,5	1,0
Gozdnatost (% površine)	33	30	33	48!
Površina gozdov na 1 prebivalca (ha)	1,4	0,30	0,43	0,55

Čeprav ima Slovenija le 8% jugoslovanskega ozemlja, 8,5% njenih prebivalcev in 11% njenih gozdnih površin, znaša lesna zaloga njenih gozdov 16% (iglavcev kot gospodarsko pomembnejših drevesnih vrst celo 36%), blagovna proizvodnja oz. proizvodnja za trg ok. 21%, proizvodnja tehničnih lesnih sortimentov ok. 25% in delež izvoza lesa celo 33%. To kaže po eni strani na boljše ohranjenost slovenskih gozdov v primerjavi z jugoslovanskim povprečjem in po drugi strani na intenzivnejše gospodarjenje z njimi ter višjo stopnjo oplemenitenja oz. predelave lesa.

Ko govorimo o gozdu s stališča gozdarstva, navadno mislimo na les ali ga z njim kar preprosto istovetimo. Vendar se, zlasti v razvitem svetu, čedalje bolj zavedamo, da je les le ena od koristi, ki jih imamo od gozdov - resda večinoma še vedno prevladujoča, nikakor pa ne edina.

Poleg tega, da "proizvaja" les, gozd odlično opravlja še vrsto drugih nalog - ugodno vpliva na podnebje, čisti onesnažen zrak, zadržuje vodo, varuje kmetijska zemljišča pred erozijo, daje ugoden prostor za rekreacijo in turizem, bistveno prispeva k oblikovanju krajine, igra pomembno vlogo pri obrambi dežele. V določenih okoliščinah - tudi v našem prostoru - te tako imenovane družbene ali socialne funkcije gozda celo že prevladujejo nad proizvodnjo lesa. Pravimo, da je gozd po svoji naravi polivalenten (ima mnoge vrednosti) oz. večnamenski. Naš cilj je gospodariti z gozdovi tako, da bomo v njih lahko dosegali maksimalno proizvodnjo lesa po količini in po vrednosti ob istočasni krepitvi vseh njihovih ostalih vlog. S tem pa že načenjamo temo, ki presega okvire našega sestavka.

Les kot surovino odlikujejo nekatere lastnosti, ki jih nima nobena druga surovina. Ima dve široki področji uporabe - kot predelovalna in kot energetska surovina. Njegove anatomske, fizikalne, mehanske, kemične in estetske lastnosti ter lahka obdelovalnost nudijo izredno širok spekter uporabe. Lesna industrija - primarna in finalna mehanska ter kemična - je iz njega z različnimi postopki obdelave in predelave sposobna izdelati najraznovrstnejše izdelke, ki nas spremljajo na vsakem koraku od rojstva do smrti. Svoj čas se je pojavljalo mnenje, da bodo na mnogih področjih uporabe v bodočnosti les izrinili različni nadomestki, zlasti plastične mase in kovine, vendar ga je razvoj ovrzel. Prav nasprotno, poraba lesa v svetu skokovito narašča. Najbolj je izrazito povečanje porabe lesa za kemično predelavo v razne vrste plošč, celulozo in papir. Značilno je, da je n.pr. poraba papirja na prebivalca celo eno od meril razvitosti in standarda v posameznih deželah. V zadnjih letih ob pomanjkanju ter visokih cenah nafte in njenih derivatov narašča tudi poraba lesa za kurjavo, čeprav je bil v času "energetskega blagostanja" že skoraj odpisan kot energetska surovina. S tremi kilogrami zračnosuhih lesnih odpadkov ali s štirimi kilogrami lubja nadomestimo en kilogram kurilnega olja. Celo v visoko razviti Švici si n.pr. prizadevajo povečati porabo lesa za kurjavo v gospodinjstvih vsaj za polovico (drva, sekanci, briketi, kombinacija z oljem). Vsi ti trendi narekujejo celotno izrabo lesne surovine, torej tudi tistih količin in kvalitet, ki so bile doslej zanemarjene ali nezadovoljivo oplemenitene.

Nadaljna velika prednost lesa je v tem, da zahteva za pridelovanje, obdelovanje in predelovanje med vsemi surovinami najmanj energije. Posebno pomembno pa je, da je les trajno obnovljiva surovina. Zaloge rud, nafte in pd. so omejene in se po določenem času izčrpajo, medtem ko so gozdovi ob pravilnem gospodarjenju sposobni neomejeno dolgo dajati les.

Zaradi svojih izjemnih lastnosti in spreminjene surovinske ter energetske bilance v svetu se je les močno povzpел na lestvici najvažnejših industrijskih surovin. Vse bolj je pomembno, kako smo ga sposobni ovrednotiti in kaj znamo iz njega izdelati.

Oblikujejo se nova merila za presojo produktivnosti lesnega gospodarstva in njegove ekonomske učinkovitosti. Nekatera od njih navajamo, ker menimo, da so aktualna tudi za naše območje:

- skupna količina izdelkov, ki jih neka regija izdela glede na porabljeno surovino;
- količina in vrsta lesnih ostankov, ki ostajajo v proizvodnem procesu neizrabljeni;
- stopnja resničnega oplemenitenja lesa glede na dane optimalne možnosti;
- stopnja finalizacije proizvodnje glede na primarno obdelavo.

Gozd, les in predelava lesa na Žirovskem

Za Žirovsko območje je značilna relativno velika gozdnatost, tudi v primerjavi s povprečjem Slovenije. Gozdovi poraščajo več kot polovico, točneje 53% površine ali nekaj čez 2600 ha (v Sloveniji 48%). (Gozdnatost se zaradi opuščanja košnje na strmih senožetih počasi, vendar vztrajno povečuje). Zajeti so v gozdnogospodarski enoti Žiri. Gozdnogospodarska enota je načrtovalna enota v gozdarstvu, po določenih kriterijih zaokrožen kompleks gozdov, ki se enotno obravnava glede zbiranja podatkov, ciljev gospodarjenja, srednjeročnega in dolgoročnega načrtovanja itd. Enota Žiri obsega katastrske občine Dobračeva, Ledinica, Opale, Žiri in Žirovski vrh ter del katastrskih občin Dole, Koprivnik, Ledine in Vrsnik. Za naš prikaz jo lahko enačimo z gozdovi, ki gravitirajo na žirovsko kotlino, čeprav to, zlasti v mejnem območju, ni čisto točno.

Celotno ozemlje enote lahko v geografskem, tektonskem, klimatskem in petrografskem oziru razdelimo na dva značilna dela, ki ju razmejujeta dolini Račeve in Sore. Jugo zahodni del v glavnem pripada idrijskim planinam. Zanj so značilne bazične kamnine, dolomit in apnenec, ki se prepletajo z izrazito kislimi in mešanimi kamninami. Tu pretežno prevladujejo različne združbe bukovih gozdov, v vrtačah dinarski jelov-bukov gozd in v globjih jarkih jelovi gozdovi.

Severovzhodni del spada pretežno k predalpskemu ozemlju z izrazito kislimi kameninami. Na najrevnejših rastiščih prevladujejo gozdovi rdečega bora, v hladnih jarkih na težkih, ilovnatih tleh jelovno-smrekovi gozdovi, na ostalih rastiščih pa kislji bukovki gozdovi.

Dobrih 90% gozdov je v zasebni in le 10% v družbeni lasti. Poudarimo pa naj, da so gozdovi dobrina splošnega družbenega pomena - tako jih deklarira tudi ustava - in se z njimi gospodari po enotnih načelih ne glede na lastništvo. Z njimi gospodari oz. jih "upravlja" gozdnogospodarska ali izjemoma druga organizacija združenega dela, zasebni lastnik gozda pa ima na njem seveda določene pravice, ki izvirajo iz lastništva. Na našem območju z zasebnimi gozdovi gospodari Gozdno gospodarstvo Ljubljana, Obrat za kooperacijo Logatec, z družbenimi pa Kmetijsko gozdarska zadruha "Sora" Žiri. Zasebna gozdna posest je, kot je to značilno za ves slovenski prostor, tudi v našem območju močno razdrobljena. Povprečna velikost posesti je slabih 4,5 ha, posamične parcele pa niti 1,5 ha. Tako stanje predstavlja precejšnjo oviro pri intenzifikaciji in racionalizaciji gozdarskih del zaradi majhnih koncentracij del, heterogenih interesov lastnikov, posestnih mej itd. Žal podatki kažejo, da se drobljenje posesti še nadaljuje.

Gozdovi v enoti so dobro ohranjeni in z velikim deležem iglavcev, kar ugodno vpliva na sedanjo in bodočo donosnost gozdov, tako po kvaliteti kot po količini lesa. Čistih listnatih gozdov je malo, listavci so le posamično ali v manjših skupinah primešani v gozdovih iglavcev. Skupna lesna zaloga je nekaj čez 600.000 m³, od tega približno tri četrtine iglavcev in ena četrtina listavcev. Povprečna lesna zaloga na hektar znaša 231 m³ in se od enega do drugega načrtovalnega obdobja povečuje, saj zaloga glede na danosti rastišč še ni optimalna. Dobro polovico vse te lesne mase predstavlja smreka, sledijo ji jelka, bukev, bor, hrast in ostali posamično primešani listavci (javor, jesen, brest, češnja, trepetlika). Opaziti je upadanje deleža iglavcev. Glede na število dreves je slika nekoliko drugačna, razmerje med

iglavci in listavci je približno 60 proti 40. To pomeni, da so iglavci, zlasti smreka, močneje zastopani med debelejšim, listavci pa med tanjšim drevjem. V celoti lahko rečemo, da naši gozdovi po debelini niso mogočni, prevladuje tanjše drevje.

Pomemben kazalec kvalitete in stanja gozdnih sestojev ter istočasno osnova za dolgoročno planiranje dotoka surovine je prirastek. Skupni letni prirastek je dobrih 18.000 m³ lesa, letni hektarski prirastek pa 6,9 m³. Intenziteta priraščanja je torej 3%, na 1 m³ zaloge letno prirasta 0,03 m³. Na osnovi sedanjega stanja sestojev, stanja in kvalitete rastišč ter prirastka, je za tekoče 10-letno obdobje predviden etat nekaj čez 110.000 m³. Ob enakomerni dinamiki sečenj in ob predpostavki, da vso napadlo lesno maso uporabimo ali predelamo doma, bi torej lahko računali na dotok 11.000 m³ lesa letno.

Vsi navedeni podatki iz "osebne izkaznice" naših gozdov so povprečni za družbene in zasebne gozdove skupaj. Obstajajo pa pri vseh podatkih manjše razlike v korist družbenih gozdov, ki so nekoliko bolje ohranjeni, imajo večjo zalogo, višji prirastek in ugodnejše razmerje drevesnih vrst.

Današnji in bodoči cilj gospodarjenja z gozdovi na Žirovskem je enak kot za naše celotno gozdarstvo - doseči čimvečjo količinsko in vrednostno proizvodnjo, ob sočasni krepitvi gozda za vse druge funkcije. Prvenstveno je potrebno doseči optimalno lesno zalogo glede na dana rastišča in optimalno debelinsko strukturo, ki bo zagotavljala najvrednejši prirastek in najustreznejše sortimente. Vso skrb je treba posvetiti pospeševanju in uvajanju gospodarsko najzanimivejših drevesnih vrst, seveda tako, da ne bo porušeno biološko ravnovesje sestojev, in vključevanju slabo zarastlih sestojev in grmišč v redno proizvodnjo. Seveda pa je jasno, da se biološka gozdna proizvodnja preko mej, ki jih določajo naravne zakonitosti, ne more povečevati. S podobnimi mejami je omejena tudi sečnja oz. pridobivanje lesa. S premočnim poseganjem v lesno zalogo bi uničevali "tovarno" za proizvodnjo lesa, saj les raste le na lesu. Je svojevrsten fenomen, sredstvo za delo, predmet dela in proizvod istočasno.

Taka je torej v grobih obrisih podoba našega surovinskega zaledja. V stanju, kakršno je danes, nam lahko nudi približno 11.000 m³ lesa letno. Če od te mase odštejemo les za domačo uporabo (les za drva, obnovo stanovanjskih in gospodarskih poslopij in pd.), do katerega imajo pravico kmetje - lastniki gozdov, ostane na razpolago za predelavo ok. 9500 m³ lesa letno. Navedene količine predstavljajo bruto lesno maso, t.j. celotno lesno maso drevja. Pri izdelavi gozdno lesnih sortimentov, namenjenih uporabi ali nadaljni predelavi, moramo na današnji stopnji razvoja, ko za našo industrijsko predelavo celotne mase še ni tehnološko možna ali ekonomsko zanimiva, računati v povprečju s približno 15% odpadka. Odpadki ali sečni ostanki - veje, vrhači, razni odrezki - delno ostajajo v gozdu, delno pa jih uporabljamo za kurjavo. Verjetno se bo smotrno koriščenje tega dela lesne mase tudi pri nas kmalu "splačalo". V razvitih, gozdarsko naprednih deželah, že imajo razvito tehnologijo za izkoriščanje in predelavo celotne biomase drevja. Celo najtanjše vejice z iglicami vred zmeljejo in porabijo za izdelavo različnih vrst plošč.

Hlodovine je v bruto masi ok. 60%, ostalih 25% pa predstavljajo celulozni, jamski ter tehnični les in pri listavcih še prostorninski les oz. drva. Taka sortimentacija je ugodna in se tudi v bodoče ne bo bistveno spreminjala.

Kot predelovalna surovina je za nas glede na značaj predelave lesa v Žireh zanimiva predvsem razpoložljiva količina hlodovine. Le-ta danes znaša, po zelo približni oceni ok. 5.500 m³ letno.

Predelava lesa oz. lesna industrija se je v Žireh v večjem obsegu začela razvijati precej pozno. Svoje korenine ima v obratih, ki so nastali sproti zaradi potreb kraja po razžaganju hlodovine in mizarskih izdelkih. Razvoj od teh obratov do današnje stopnje pa je bil hiter in danes lahko lesno predelovalno panogo že smatramo za pomembno

dejavnost v žirovskem gospodarstvu. S predelavo lesa se ukvarjata KGZ "Sora" in Mizarsko podjetje, prva s primarno-žaga in druga s finalno predelavo - predvsem stavbno pohištvo.

Stanje gozdov na našem območju, količina domače lesne surovine in stopnja razvosti predelave lesa dajejo vso možnost za razvoj lesnega gospodarstva v bodoče. Kako jo bomo realizirali, zavisi v prvi vrsti od tega, ali bomo znali najti ustrezne organizacijske in tehnološke rešitve za celoten lesnopredelovalni kompleks v kraju.

Glede na trajno razpoložljivo količino lesne surovine, na katero lahko realno računamo, je perspektiva njenega racionalnega in ekonomičnega izkoriščanja gotovo v kvalitetnem razvoju proizvodnega procesa predelave lesa, v mnogo manjši meri v delnem povečevanju kapacitet. To pa je možno doseči edinole v povezavi in izboljšavi primarnega in finalnega dela proizvodnje. Nujno bi ju bilo skupno razvijati v okviru enotnega programa, od vstopa surovine (hlod na žagi) do končnih izdelkov finalne predelave. Neenakomeren in neuskladen razvoj posameznih delov enotnega delovnega procesa ne more dati končnega efekta, ker so si deli med sabo soodvisni in rezultat običajno določa najslabši.

Povezovanje obeh proizvodnih procesov bi se pozitivno odražalo zlasti v naslednjem:

- povečanje izkoristka surovine;
- predelava vsega lesa, ki zapade v primarnem delu (žaganje po namenu uporabe, vsklajeno z zahtevami nadaljne predelave oz. končnega izdelka);
- možnost koriščenja ostankov in odpadkov lesa;
- skupno reševanje energetskega vprašanja; lesna industrija ima prednost pred drugimi tudi v tem, da si na osnovi lastnih odpadkov lahko zagotovi vso potrebno energijo - za ogrevanje, sušenje lesa, stiskalnice itd.;

- možnost enotne infrastrukture; s tem bi bila le-ta boljše izkoriščena in bi z manjšim deležem bremenila enoto izdelka;
- možnost načrtovanja vseh faz proizvodnega procesa glede na dano vhodno surovino in željen finalni izdelek.

7. Gozdnogospodarski načrt G.E.Žiri za obdobje 1977-1986

8. Gozdovi na Slovenskem, DZS, Ljubljana, 1977.

Skratka, lahko trdimo, da potreba po racionalnosti predelave lesa na našem območju narekuje razvoj v smeri integracije proizvodnih procesov primarne in finalne predelave lesa.

Les je za Žiri gotovo surovina, na kateri kaže tudi v bodoče razvijati del krajevnega gospodarstva. Odvisnost od domače surovine, ki si jo je možno ob ustrezni organiziranosti in primernih predelovalnih kapacitetah trajno zagotoviti, je bistvena postavka njegovega perspektivnega razvoja.

Današnja situacija je še daleč od optimalne. Preveč smo navajeni gledati na ozke parcialne interese, preveč smo vklenjeni v našo vrtičkarsko miselnost. Živimo praktično sredi gozdov in z njimi, zato se tako vloge in pomena gozdov kot prednosti, ki nam jih nudi domača surovina, ne zavedamo dovolj. Izgleda, da nas razmere v to še niso prisilile. Bati pa se je, da bo v trenutku, ko nas bodo, prepozno za učinkovito ukrepanje, saj tehnološki razvoj in pot do najboljših organizacijskih rešitev zahtevata svoj čas.

Viri:

1. Lipoglavšek, M.: Gozdni proizvodi, učbenik, BF, Ljubljana 1980
2. Pogorelec, J.: Razvojni program predelave lesa v Žireh, 1977
3. Žumer, A.: Usmerjanje in usklajevanje razvoja in odnosov med gozdnim in lesnim gospodarstvom, referat na gozdarskih študijskih dnevih 1977, Ljubljana
4. Žumer, A., Tratnik M.: Tehnološko ekonomska problematika in smernice nadaljnega razvoja industrijske predelave drobnega lesa v SR Sloveniji, IGLG, Ljubljana, 1980
5. Smeri razvoja žagarstva na Slovenskem, referati na posvetovanju ZIT gozdarstva in lesarstva, Dobrna, 1979
6. Les kot energetski vir, referati na posvetovanju ZIT gozdarstva in lesarstva, Čateške Toplice, 1980

STREHA



POŽAR IN STRAŠNA POVODENJ
(27. IX. 1926)
Ivan Potočnik

DOPISI
Anton Jobst

NEKAJ PRAKTIČNIH NASVETOV K IZVAJANJU
NAJNOVEJŠIH CERKVENIH SKLADB
Anton Jobst

ENOSTAVEN ODGOVOR NA TEŽKO
VPRAŠANJE
Peter Mlakar

PREDAVANJE ZA UVOD V RAZUMEVANJE
NEKATERIH OSTANKOV ZLA
Peter Mlakar

LIKOVNA PRILOGA - Z RISBAMI
SODELUJEJO:
Milan Dolenc
Ivan Gluhododov
Jože Peternejl
Konrad Peternejl
Vinko Podobnik
Jože Primožič
Jakub Erol
Marek Goebel
Stane Kosmač
Tomaž Kržišnik

POŽAR IN STRAŠNA POVODENJ

(27.IX.1926)

Ivan Potočnik

Strašen je bil današnji dan za našo dolino. Pričelo se je takoj zjutraj. Po že delj časa trajajočem lepem vremenu je pričelo včeraj popoldne lahko deževati; z nočjo pa je pričelo vedno hujše in je nadaljevalo celo noč z bolj ali manj močnim grmenjem. Zjutraj je bila že velika voda, pa prestalo ni nič, temveč le naraščalo. Bilo je ravno nekaj minut čez osmo uro, ko udari strela v hišo posestnika Ivana Seljaka (Homc) v Stari vasi. Gospodar je bil v skednju in je takoj videl, da je strela užgala streho, dasi ga ni prav nič omamilo in da je imel pri roki kako lestvo, pa bi bil po njegovem mnenju še ogenj zadušil. Od sosedov je med prvimi ogenj (že strela) zapazil tovariš Jakob Mlinar, ki je takoj prihitel pomagat spraviti živino iz hleva in potem takoj odhitel s kolesom v gasilni dom, kjer je bil zopet prvi. Na njegovo plozanje so bližnji takoj prihiteli in odpeljali brizgalno. Večina članov in drugih pa je bila alarmirana šele s platjo zvona, kar ni čudno, ker je bilo vsled silnega dežja in grmenja težko kaj slišati. - Brizgalno smo postavili pod Mrovcovo hišo, kjer ni drugače nikdar vode; imeli pa smo takoj smolo, počila je ena še nova cev in to se je opazilo šele, ko ni bilo vode na koncu, tudi ni brizgalna vsled kalne vode preveč dobro vode gnala. Večina se je podala takoj v hišo reševati opravo. Spravili smo vse v sokolski dom, kjer je bilo lepo pod streho. Ogenj je bil v glavnem še primeroma hitro zadušen. Zgorelo je seno, le pod ogorelimi kupi se je še neprestano vžigalo. Na pogorišče so kmalu za nami prišli tudi Žirovci, zelo dobro je gnala vodo nekaj časa parna brizgalna, ki pa je pričela delovati že precej pozno, pozneje pa zopet ni mogla z delom nadaljevati, ker so jo morali vsled naraščajoče vode dvakrat prepeljati naprej. Mi smo takoj, ko je bila nevarnost odstranjena, spravili cevi in odpeljali veliko brizgalno domov, ker ni bilo gotovo, da se še kaj ne pripeti. Pustili pa smo malo brizgalno za stražo, ki se je tudi pokazala, da prav dobro funkcionira. Nekaj članov je še naprej ostalo, da so kopali narazen, kar so dobili plačano. Straža je seveda ostala tudi ponoči.

Žirovci pa niso mogli dolgo časa domov, ker je voda drla skozi Staro vas. Šele okoli polodne so peljali eno brizgalno domov; kdor se je držal zanjo, je prišel čez, drug pa ne. Bila je lepa slika požrtvovalnih gasilcev, ki so peljali samotež težko brizgalno po deroči vodi.

Med tem pa se je že pričlenjala druga katastrofa, ki je zadela skoraj vse. Bojim se, da moja roka ni zmožna vsega popisati, kot je bilo. Nesreča mnogo presega ono lansko leto. Opisati hočem le nekaj, kar sem po vrsti videl.

Grem proti Stari vasi, (dopoldne drugega dne - op.ured.) cesta je skozi in skozi razdrta, voda je tekla po njej, da so jo imeli odrasli dosti bresti in to skozi od gasilnega doma pa v Žiri, vendar fundament ceste ni razrušen. Od Bahača naprej so že celi kupi peska in blata na cesti, okrog Tinčka še vse plava. Pismo-noši L. Demšarju je pobralo vsa drva, ki jih je bil ravno napravil, kozolc pa mu je nagnilo. Pri strojarju ni toliko razkopalo kot lani, pri Bačnarju je segala voda do oken in je bilo vse zasuto z blatom, krave se je rešilo iz hleva šele, ko je voda precej padla, nji-ve, ravno obsejane, je posnelo, voda je še naslednji dan na cesti do kolen. Tudi pri Maticu je malo manjkalo, da ni na tej strani hiše spodkopalo, blata je v hiši bilo precej, pred hišo pa so celi kupi. Novi most čez Račevno (betonski) je porušen, cela cementova plata se je prelomila na dvoje in leži v vodi. Pred Lustikom je približno tako kot je bilo lani, samo lesa je bilo lani več. Ena tasa desk je pač zloženih na cesto, ena visoka pa se vidi daleč doli na polju (3 tase), skoraj blizu Kovača pa leži, prevrnjen kraj ceste v jarku, poln voz ovsenega snopja, ki ga je prineslo iz Petričevega kozolca in je, umljivo, tudi popolnoma zasuto z blatom.

Na Žirovskem mostu je še vse večje razdejanje kot je bilo lani, voda je segala mnogo čez most in ga je na oni strani kakih 20 m odtrgalo, saj je drla voda celo mimo Burjove hiše v višini trotoarja. Po Žireh so

vničeni vsi vrtovi, v hišah je vse polno blata. Strašna pa je Osojnica. Cela dolina ena sama razvalina in groblja, popolnoma vse njive uničene; na mestu, kjer je bila cesta, najbolj dere voda, že na italijanski strani je cel grič se vdrl na cesto, da nobeden ne pride črez. Ceste v Idrijo, ki je bila včasih tako lepa, je z današnjim dnevom konec. Grem prav do italijanske barake v Osojnici. Nobeden mi ne brani naprej. Stražniki so se morali umakniti iz stražarnice in iz barake. Vidiijo se tudi veliki plazovi naprej pod cesto, ki drži na Kluko. Govore, da je Vrbanovo hišo zasulo. Nazaj grem zopet čez potok Letnik, kjer je bila zgrajena globoka kamnita munda, pa je ni samo zasulo, temveč popolnoma raztrgalo. Kmetijski vrt je nepoškodovan.

Vrnem se proti domu, hoja po blatu človeka silno utruji. Na Rudniku pripovedujejo, kako so se vdirali plazovi, ki se vidiijo v največji meri po celi prelepi Hlipčerjevi snežeti v Bazovicah. Hkrati se je odtrgal velikanski koz gozda in z velikanskim šumom zdrknil v vodo, ki je pljusnila v velikanskih stebrih daleč v sredo Travnikov. Med temi plazovi so ljudje iz hiš, ki so v Bazovicah, plezali po strmini navzgor, ušli so k Gričarju.

Popoldne jo krenem proti Selu. Cesta je že od Tominca naprej napol zasuta s plazovi. Kovčev breg je skoraj cel na cesti in tudi precej našega. Meni je izruvalo dve drevesi, Lopatnik v Brdu je napravil čudež. Razdril je most in nanesel na cesto debele smreke, kamnja in peska na široko cele kupe, zasul pa je še naprej cele Lopatnice blizu 1/3. Udaril je tudi na desno pod Brdom in zasul celo njivo. Po cesti se tukaj ne bo kmalu prišlo. Ljudje hodijo čez potok visoko pod gozdom. Naprej so skoraj vsi bregovi posneti. Tudi studenec pri "Francu" je bil precej divji, vendar se ga je posrečilo odvrniti, da ni spodkopal hiše. Podobno kot v Brdu Lopatnik, je napravilo tostran trgovine Mlinar, le da ni toliko leza. Podrlo je Štefanov kozolc, rušt leži kakih 15 m nižje in ima pod seboj pokritega še polno sena. Nadalje ne vidiš do Kendovca nobenega razdejanja, da te tukaj tem bolj iznenadi grozna struga potočka Brežnik, ki le slabo goni žago in majhen mlin. Kdor ni poznal prej tega kraja, si njega slike sedaj ne more predstavljati.

Čez cesto je bil majhen zidan mostič, kot so navadni čez kanale, poleg njega je bil majhen Kafurjev vrtič. Na spodnji strani je stala lepa Kafurjeva pritlična hiša z gostilno, hlevom in klanico. Hiša je bila ravno lansko leto predelana in pokrita z opeko. Nasproti je stal neznan kozolc. Nadalje proti grapi pa lepa, pred enim letom zgrajena hiša Antona Oblaka, Kljunova hiša in drvarnica, nova Starmanova kovačija in vezan kozolc. Nadalje Cankarjevo posestvo: Lopa s stopami in mizarskimi stroji in hiša z mlinom, ki še malo visi, prav v grapi pa je stala njegova žaga, precej visoka, na drugi strani poti pa velika baraka, polna desk, nekoliko nižje, toda visoko v bregu, pa velik čebeljak z mnogimi premakljivimi panjovi. Potok sam je bil ozek, da ga je povsodi otrok preskočil, na eni strani je bila pot, na drugi pa lep sadni vrt, njivice in drugo - vsega tega zdaj ni več, vse je ena sama velikanska struga. Voda drvi še naslednji dan z vso silo, dasi je že neprimerno padla. Materijala je pustilo toliko, da stoje hiše, ki so še ostale, nižje od struge, medtem ko so bile prej veliko višje. Skoro vsi seljanski fantje in možje, pa tudi dekleta, jezijo vodo že noč in dan, da ubranijo tistim, ki jim je še prizaneslo. Nekateri nesrečniki obupno lovijo ostanke, razmetane po vodi, drugi samo stojijo na bregu in strmijo na mesto, kjer je njih hiša pred par urami stala. Očividci pripovedujejo, da se je vse izvršilo v dobi nekaj minut, ne samo ur. Danes še branijo Cankarjevo hišo, ki stoji precej nižje od struge; en del je že začelo spodkopavati, z njeno usodo bi bila združena tudi Starmanova. Iz hiše so znosili popolnoma vse na prosto. V grapi se vidi še popolnoma celo pročelje "Anžetove" hiše, ki pa je zadaj že popolnoma razdejana. Sedaj se že pride po deskah črez, a jih vedno sproti odnaša. Tam, kjer pridemo na ono stran, še stoji rušt Kljunove hiše. Popolnoma je vzelo takoj v začetku sprednji del z glavno sobo, potem se je voda nenadoma zajezila in udrla na drugo stran. Rušt so potem v vodi malo podprli in je še obvisel, voda pa teče sedaj ravno pod pečjo, ki se ruši v vodo.

Vsakega žene radovednost naprej, kaj je s spodnjim Selom, kjer je sekirni kovač in mlinar Poljanšek in drugi. En sam pogled pove vse. Most in jez, ki sta bila že lani

porušena in zopet zgrajena, sta zopet izginila. Vse drugo je lani ostalo in samo polja zasulo. Sedaj pa je vzelo celo kovačijo, kjer se je kovalo na ca. 5 ognjev, imeli so vodni meh in velikanskega ovna, ki se je čul v ugodnem vetru po celi dolini. Pod kovačijo je stalo precejšnje poslopje "lesenega kovača", ki je izginilo brez sledu. Že blizu Žvrlina je stala močna Tinčkova žaga, ki je tudi šla, poleg stoječa uta za brez psa je ostala (ostala je samo sobica za žagarja). Nekaj groznega pa se je zgodilo s hišama na tej strani ceste. Bil je tukaj tesar "Brezar", ki si je uredil prijetno domačijo. Redil je 5 glav živine; nekoliko višje in proti Selu pa je stala nova hiša kovača Šimona Burnika. Imel je ravno lepo vrejeno kovačijo z mnogovrstnim orodjem. Vse to je zvečer usodnega dne še stalo. Sicer se jim je zdelo, da ni vse varno, vendar so bili še nekateri v hiši. Nastala je črna tema, da se ni videlo ni za las; med tem pa je seveda še neprestano deževalo, dasi v manjši meri, se bliskalo in grmelo; nenadoma se začuje krog lo. ure zvečer prav na Selu močan ropot, gredo gledat in ob prvem blisku vidiijo tam, kjer so prej stale hiše, samo velikanski kup rujave zemlje. Šele zjutraj se je moglo ugotoviti, kaj je bilo: Utrgal se je velikanski plaz visoko pod Brdarjem (ki se že tudi trese) in popolnoma zagrnil obe hiši s kozolcem in vsem, kar je bilo notri. Nastal je cel grič, ki se je pomaknil v Soro in prekrenil strugo prav na ono stran. (Prej je tekla tik pod cesto). Vse je mislilo, da so ostali ljudje pokopani, pa so se še prav čudežno rešili; pokopalo pa je živino, vidita se samo dve kravi na površju. Volov pa še niso dobili.

Ravno sedaj, ko sem to pisal (je že 3. dan), so prinesli iz Ledince posestnika "Ratačena". Žalosten sprevod, kot ga še nisem videl; naprej stopa mož z laterno, za njim pa neso štirje možki moža, za silo oblečenega in z obrezano glavo na navadni vojni lojtri. Samo še par možkih in ena ženska stopajo zadaj. Rajni je bil najboljši človek. Dobilo ga je, ko je reševal živino iz hleva in je ž njim ubilo še enega vola. Mrliča so šele danes našli na Šinčevcih njivi pod vasjo vsega raztrganega, razbitega in popolnoma golega. - Vas Ledinca je bila tudi v resni nevarnosti. (tretjega dne - op.ured).

Popoldne grem na nadaljni ogled. Že okrog žage na "Potoci" je vse obsula voda iz Skal; kakšni plazovi in brezdna so v Skalah, tukaj ne bom opisoval. V Rakolku je že okrog Mlinarja vse zasuto, tik pod mlinom leži smreka, ki jo ne obseže nobeden. Rezervoar je zasut s kamenjem in mogočnimi debli zruvanih smrek. Ne vem, če ga bo kdo izpraznil. Strašno je v Malem Rakolku. Cela grapa je ena sama struga. Hiše je obvarovalo. Struga je podobna sorski in se vleče daleč v sredo "Jezer". Popolnoma je vzelo obsežne in lepe ravne njive posestniku "Majnku". Nadalje proti Jezeram je sicer tudi vse na široko prav do "Žunarja" in še naprej posuto, toda tukaj bo pesek glinastim njivam le koristil. Na visoko je nasuto po križpotu nad "Pivkom". Tam še prav čudežno stoji lesen križ, ki se komaj za 1 m vidi iz nasipa, dočim je prej stal precej visoko. - Ena najhujših je bila tudi Plastuhova grapa, ki se je res razlila skoraj 1 km na široko. Na eno stran se je razlila prav na Jezera, nad Bahačevo opekarno; to stran je kopala naprej proti Tinčku, ki je bil cel v vodi. Na drugi strani pa je udarila najhuje proti Kamšku, kjer je posebno kozolce vse razkopalo, v hišnih prostorih je bilo vse polno vode. Šel sem prav v notranjost grape. Kakih 100 m od tam, kjer prideta dve grapi skupaj, je cel kup izravnanih smrek. Cela dolina je dobesedno zasuta s kamenjem in smrekami, hrasti itd. Bil sem pred kratkim tukaj in sem še občudoval lepoto te dolinice. Podrlo je tudi tukaj prvo hišo od one strani (št.43). Pohištvo leži vse razmetano nižje doli. Pobrlo je Javorniku kozolec, nekaj voz leži poleg v blatu, ki so jih prej potegnili ven. Živino so spravili v hišo, saj hlev je bil poln vode; dobro pa se je postavil sadni vrt (ki je samo zasut). Strašna groblja je na mestu, kjer preseka dolino pot. Naprej proti Kamšku je zasulo vse, od Beštra pa do grape pri Bendetu. Sploh bi bilo v Novi vasi lažje popisovati, kaj ni zasulo, kakor kaj je. Primeroma mirno je ostalo naprej od Bendeta pa do blizu Pavlina, kjer pa je že zopet vse zasuto. Zasuto je celo dvorišče z velikansko grobljo. Kozolec je še dobro zajezil vse skupaj. Naprej v smeri proti Bartelu pa je zopet vse obsulo. Osoja kaže velike lise. - Grapa proti Melcu se ni tako na široko raztegnila. Vzela pa je centralo, ki je stala tam, nadalje kos Joklnove hiše, itd.

SPLOŠEN VTIS PRVIH DVEH DNI

Prvi dan:

Vse je prestrašeno. Zaenkrat polno ljudi pri pogorišču, proti poldnevu že ni tukaj skoraj nič ljudstva, že gasilci so se vsi poizgubili, komaj jih je dobiti za potrebo. Vse, kar ima kaj v bližini vode, hiti domov branit svojino. Precej pa jih je bilo z gasitvijo tako zaposlenih, da niso niti vedeli, kaj jim voda grozi doma. Dosti pa jih je tudi bilo, ki so se napili in komaj s pomočjo drugih hodili po cesti (ne gasilcev). Nekaj se jih je napilo iz navade, ker so imeli čas, drugi so se "proti prehladu", ker so bili premočeni. Nekateri pa tudi, ker niso mogli vsled vode domov. Popoldne se je že zvedelo za razne nesreče. Lilo pa je kar naprej in pokalo; kadar je ravno največji naliv prenehal, takoj je bilo na cesti polno ljudi, ki so hodili vsi mokri od enega konca do drugega in brodili vodo ter blato. Usoda Sela se je odigravala pred očmi mnogih gledalcev, ki niso mogli nič pomagati. Krog pol ene je bil podrt most tudi v Žireh, mnogi od tam so pa bili tukaj in obratno; ti niso mogli do drugega dne domov. Dosti jih je bilo iz Nove vasi in drugod, ki tudi niso mogli domov. Na Dobračevo so prinesli zjutraj umrlo Lemovko iz Koprivnika. Pogreb se vsled naliva in vode ni mogel vršiti. Ljudje pa tudi domov niso mogli. Mrliča so pokopali šele drugi dan, ljudje pa so iskali pota domov nekje čez Trbijo in nazaj. Zanimivo je tudi, kako je hodil čevljar Temelj domov na Fužine. Zalotilo ga je v Novi vasi; šel je črez Žirovski vrh, kjer je gazil povrhu vodo do kolen, videl je, da na Fužinah ne more črez, je šel v Gorenjo vas, da bi prišel tam na ono stran, pa ni mogel. Tam je prenočil. Drugi dan je prišel črez na Trebiji, kjer je ostal edini most do Ljubljane, pa zopet čez Sovodnjišico ni mogel in je šel nazaj v Žiri. Tukaj je šel že čez popravljeni most in po oni strani nazaj proti Fužinam. - Zvečer tega dne je bilo brez števila hiš več ali manj ogroženih, prebivalstvo pa vse prestrašeno, da je skoraj ni bilo neogrožene hiše, kjer ne bi imeli drugih črez noč. Po nekaterih hišah pa so seveda imeli natlačeno polno teh nesrečnikov, tam je bila žalostna noč. -

Drugi dan:

Deževati še ni nehalo. Tudi grmelo je še celo noč, kar je prestrašene ljudi še bolj begalo. Ljudi je bilo po cestah za cele procesije. Pri vsakem srečanju se je vse ustavilo; vsak je vedel mnogo novih in vedno strašnejših novic, okoli vsakega pripovedovalca pa je bil

mahoma kup ljudi. Ni ga bilo človeka, ki ne bi pustil vse delo na miru in šel ogledovat, iz najbolj oddaljenih hribov so prišle tudi ženske. Vsaj Selo mislim, da si je vsakdo, ki je mogel hoditi, ogledal. Kjer sta le prišla dva bolj znana skupaj, takoj je bilo samo taranje: "Kaj bo, kaj bo". Pa tudi popolnoma nepoznani ali največji nasprotniki so se pogovarjali kot stari znanci. V Žireh in Stari vasi so že naredili zasilne prehode. Pomagali so financarji. Pošta je eden nesel v Rovte. Ljudje hite vsi v trgovine. Petrolej in sveče je bilo že sinoči vse razprodano. Danes že ni povsodi kruha in moke, kateri imajo denar, bi pokupili cele vreče, pa jih ne dajo. Tudi kmetje so v skrbeh, ker so vsi mlini porušeni. Voda Sora se še raztega na vso širino in dosega največjo običajno povodenj.

Tretji dan:

Dež je vsaj malo pojenjal, od časa do časa pa še dežuje. Ljudje so po večini že pričeli z delom. Radoveden človek, ki hoče to knjigo napolniti, se mora že večinoma sam potikati okrog. Marsikje se že čutijo sporne točke glede kake lastnine. Tudi od drugje je že prišlo nekaj osebnosti. Voda je padla v svojo strugo in pustila nepregazno blato.

1.X.

Danes sem si ogledal Ledinco. Prav čudno je, da je ostal most, ki ga je velik del popolnoma zamašilo. Od mostu pa prav do brega in ca. 100 m na široko se kopiči neverjetna množina lesa med kamenjem in drugim materijalom. Na stotine voz je tukaj lesa, največ smrek, pa hras-tov, jesenov, brstov itd. Smreke so večinoma še precej cele, le brez vrhov, imajo po 4 in tudi do 6 žagovcev, pa vse to s koreninami poruvano; ravnotako so s koreninami poruvani debeli hrasti, vidiijo pa se tudi debeli brsti popolnoma razlomljeni. Vsa ta grmada se je pričela trgati visoko pod Belinom in potem ruvala s sabo vse, kar je dobila na poti. Ledinčani, ki so stali vsi na gornjem koncu vasi, pripovedujejo, da so trebili vodi pot, ko je bila še najhna, vendar že črez mero velika; naenkrat pa opazijo, da se vali proti njim cela grmada lesa in kamenja; od groze vsi zavpijejo in v največji sapi pobegnejo po hišah, par oseb je že komaj ušlo, voda je udarila naravnost proti hišam in samo z enim pljuskom vrgla en voz na koncu dvorišča, pri Šinkovcu odtrgala vežni prag itd. V istem hipu je tudi zdrobilo Šinkovcov kozolec; k sreči je ležala desno od vasi nekoliko nižja dolinica, ki pa je bila na gosto posejana s

sadnim drevjem, ena hruška je n.pr. bila z velikim starim deblom, in vse to drevje se je lomilo pod silno močjo, kot da so travnate bilke. Vas pa je bila s tem rešena, ker je šel mogočni val mimo. Celo grapo in dolino, ki sta bili prej precej globoki, pa je popolnoma izravnalo in na globoko zasulo. Travniki za vodo je čez 1/2 m na debelo s peskom zasulo, kar pa še ne pomeni posebne škode. Šel sem tudi na drugo stran cerkve. Popolnoma vsi travniki so posuti z blatom, kar jim bo koristilo. Lesa je toliko, da je Tinčkov plot prav zasut z njim. Tudi v Grobljavcah in Pleševcu je posnelo bregove in pustilo ves material na celih njivah desno in levo, pot z grabnom v sredini pa je na visoko zasulo. Sploh pripovedujejo vedno o velikih gozdnih plazovih, ki so že sami zase napravili silno škodo; ponekodi pa se je svet tako mirno pomaknil nižje, da se celo drevje ni podrlo; seveda je to le slučaj.

Danes (verjetno 2.X.-op.ured.) so prišli iz Ljubljane gospodje (vel.župan i.dr.) ogledovat. Čudno je bilo slišati, ko se je peljal prvi voz po cesti, seveda so se peljali le iz Stare vasi pa tukaj do Kovača, ker se na prej ne da, prej pa se ni videlo vse dni na cesti ne konja ne voza. Kolesa pa se menda še ne bo, ker je po cesti le ostro izprano kamenje. Veliki župan je takoj razdelil najbolj prizadetim darove od Rdečega križa in sicer po 800 in 1000 din.

V nedeljo, dne 3.X.

Danes šele se napotim proti Fužinam. Ponovno se moram čuditi velikanskemu zemeljskemu plazju, ki je zasul obe hiši. Za hišo kovača Šemona nje prejšnjega mesta ne morem ugotoviti. Po celem plazju je polno mladega bukovja, da izgleda v celoti kot ravno presekan gozd. Ostanke Brezarjeve hiše so že precej odkopali, dobili so nekaj skrinj in drugo; seno se je vnelo in segnilo ter ima neznosen smrad. Podrtija leži tam, kjer je bila prej struga. Struga je bila poprej od Brezarja naprej tik ceste in globoka čez 4 m, sedaj je polna blata in peska, nova struga pa je na prejšnjem travniku ca. 50 m proč.

Pri Pintarju je pustila voda na cesti kupe peska in precej daleč na to stran vrezala

v kraj ceste globok in dolg jarek. Segala je voda pri Pintarju ("kobilarju") ravno do večnega praga. Na osni strani ceste, pri Matijevcu in Peklarju, je tudi kamenja na široko, brv je seveda vzelo kot lani. Tukaj pripovedujejo, kako je utonila ena junica. Matijevc je namreč spustil kravo in junico iz hleva, ker se je bal, da bo hlev voda vzela (iz grape), govodi sta jo udarili naravnost proti vodi, komaj je gospodar kravo prijel, junica pa je šla v vodo, ki jo je vodila s sabo po strugi; pri Pintarju so gledali, kako je lepo plavala prav do ovinka pri rezervoarju, kjer je napravljena nova pot; tukaj se ji je posrečilo priti ven, šla je po grapi navzgor, kjer pa je ravno silno pribobnela voda, zato se je prestrašila in šla zopet v vodo in potem je ni videl več nihče.

Tudi na prvem klančku od Kobilarja naprej upam, da se ne bo zopet kmalu doživelo, da bi šla voda črez. Sedaj je bilo tukaj vode ca. 1 ped na visoko, kar se vidi na puščinem dračju. Tam, kjer se prične klanec, so bili privezani v strugi trije čolni, en majhen in dva za po 15 oseb, ostal je samo mali. Voda je bila tukaj 5-6 m nad normalo, kar se vidi na jesenu, ki še stoji, od tu dalje pa so vsi podrli. Od tega mesta malo nazaj je nastal nasip, ki bi bil marsikaj uničil, ko bi bilo spodaj, velik je ca 50 x 80 in 4-6 m visok. Silno je drla voda tudi mimo Zelenaka nad cesto, samo malo je manjkalo, da ni voda hiše popolnoma zrušila; podrlo jo je en del, drugo je videti močno razpokano. Tudi pri Kotlarju je premaknilo celo hišo in pokazalo razpoke - spravili so bili vse k Pivku. V prvi grapi pod Zelenakom je precejšna luknja v cesti. Od kraja naprej, kjer se cesta nagne proti jezu, je zopet neprevozna udrtina, široka ca. 16 m in globoka 4 m, pa seveda strma proti strugi; postavljen je tukaj ena lestev, da se more v jamo, na drugi strani pa se pride brez nje ven. Tudi jez je malo obkrušen v sredi, kjer še ni bil popolnoma dodelan. V dolini na osni strani Moharjeve grape je zopet velikanska udrtina, dolga je ca. 60 m; nekaj ceste je v naravnem stanju kakih 5 m nižje; napokana pa je cesta še naprej. Pod cesto, ravno nad vdrtino, pa visi precej od tal na žici brzojavni drog. Kmalu pridem tudi do točke, kjer se najlepše vidi je razbite cevi. Videti je ravno tako, kot

bi ležala doli ogromna razsekana kača. Nekaj delov leži prav v vodi, drugi pa so obešeni čez kako robovje. Tam, kjer je bila cev že lani prelomljena in speljana cementova čez vodo, tam jo je sedaj najprej prelomilo, celo maso pa je vrglo tik za levi breg po dolgem. Tukej je vzelo tudi novi Gladkov most in sploh dobro očistilo krog Gladka. Pri Gladkovi bajti je nanese cel kup na cesto, cesto navzdol pa močno razkopalo. Novi most čez udrtino nad Gladkom se je podobno postavil, samo malo ograje mu je pobralo; zasulo pa ga je do polovice. Centralo je tudi precej močno poškodovalo, precej stene na prvem oglu pri vodi je porušene; stroji so ostali nepoškodovani, vode je bilo v centrali ravno toliko, da je kolo turbine del zidu oškropilo; odtočni kanal je zasut.

Gladkova nova žaga je ostala skoraj na sredi struge; fužinsko cesto pa je popolnoma vzelo ca. 300 m na dolgem, na njenem mestu je zdaj struga, pravijo pa, da je še na večih mestih proti Sovodnji cesta porušena.

Kakih 50 m nazaj od napajalnega korita je zopet vdrtnina, ki jo je vredno občudovati. Kakih 80 m na dolgem se je pomaknil na cesto cel hrib z mladim bukovim gozdičem, en gaber in ena črešnja sta debela nad 80 cm, tudi drugo je precej, pa vse to stoji na mestu ceste kot da je tukaj že zrastle, prav nič ni nagnjeno; vmes stoje odločene skale, ena se je skotalila v strugo in ima gotovo nad 10.000 kg.

S tem je zaenkrat moje ogledovanje končano. Časopisi so o katastrofi več dni pisali, nekateri posebno prve dni z velikim pretiravanjem. Kakor se da iz njih sklepati, je bila z nami precej enako prizadeta tudi Polhovgrajska dolina, posredno, po veliki vodi, pa celo obrežje obeh dolin do Ljubljane, tako n.pr. posebno Škofja Loka in pa Vič. Precej podobno je bilo tudi na italjski strani v Idriji, kjer je bilo poplavljenno mesto in je porušilo mostove, in pa v Spodnji Idriji, kjer je porušilo centralo ter vzelo tudi nekaj mrtvih na pokopališču. Italjanska straža v Osojnicu je dobivala več dni hrano iz Žirov. Tukej pa smo bili že skoraj v stiski radi moke, ker jo je zmanjkalo, tudi mlini so bili skoraj vsi pokvarjeni, le v Žireh sta kmalu

mlela. Dolino so obiskovali zadnje dni poslanci vseh strank in drugi gospodje; danes pa je bilo tukaj vse polno tujcev. Vozovi, motorji in avtomobili, ki jih je bilo res vse polno, so prišli najdalj do Stare vasi. Domov so prišli tudi vsi vojaki, ki so kje drugje in ki so mogli, prestrašila jih je senzacijska novica v nekem časopisu, ki se je glasila: "Žirov ni več". Toda, Hvala Bogu, malo jih je še ostalo.

/ Pripis uredništva:

Ivan Potočnik (8.XII.1901 - 13.IV.1977), avtor teh enkratnih zapisov, je bil posestnik in kmet na Dobračevi. Kot družbeno angažiran in literarno omikan človek je vestno zapisoval takratna dogajanja in jih tako iztrgal pozabi.

Njegov opis katastrofalne poplave iz leta 1926 ni le zanimivo zgodovinsko branje; je samostojen literarni umotvor tolikšne moči, da nam zmore čutnonazorno predstaviti dogajanja tistih časov.

Za njih poglobljeno razumevanje pa je treba prebrati vsaj še razpravo Marije Stanonik Žirovska tragedija, objavljeno v Loških razgledih 27 (1980)./

D O P I S I

Anton Jobst

Iz Žirov. - Ker bo kmalu dve leti, kar službujem v lepi žirovski fari, in ker gotovo ni bilo iz te duhovnije v "C.Gl." še nobenega poročila o cerkvenem petju, naj Vam, čast. gosp. urednik, danes nekoliko poročam. Vojska nam je žal vzela nekaj prav krepkih pevskih moči. Sedanji zbor šteje 28 grl in sicer: 13 sopranov, 7 altov, 4 tenorov in 4 base. Pevske vaje so dvakrat na teden in ob nedeljah, tako ob poletnem kakor v zimskem času. Pevci prihajajo redno, točno in z veseljem k pevskim vajam, za kar jim gre vsa čast. Pri vajah so mirni, pazljivi in ubogljivi in se tudi na koru dostojno obnašajo. - Poje se pravilno, kakor zahteva sveta liturgija. Latinske maše pojemo sledeče: Rihovsky, Missa Loretta op.3, Jos. Gruber, Missa Dominicalis op.96, Alban Lipp,

Schutzengel-Messe op.46, A.Foerster, Missa in hon. St.Ceciliae op.15, Missa de Angelis, Laur. Perosi, Missa Pontificalis, V.Goller, Missa Loretta op.25 in P.Griesbacher, Missa Stella maris, op.141. Za prihodnje nameravamo naštudirati Sattnerjevo Missa Seraphica. Introite poje ves zbor iz zbirke Kimovec-Premrl, deloma tudi od Quadfliega, enako tudi graduale in komunije. Za koral so jako navdušeni. Ofertorije pojemo iz zbirke "Repertorium Chorale" Griesbacher, ali pa figuralno. Največ rabim Gollerjevih. Tantum ergo pojemo: Foerster, Goller, Mitterer, Diebold in iz Cecilije. Te Deum od Deschermeierja op.89. Requiem pojem navadno sam, ob slovesnejših prilikah tudi zbor in sicer sledeča dela: Premrl, Gruber, Griesbacher, Vurnik, Kimovec in koralni.

Slovenskih pesmi na drobno ne bom našteval, ker pojemo skoraj vse, kar so nam jih dosej dali naši domači cerkveni skladatelji. Nekaj pojemo tudi mojih z dovoljenjem č.g. Premrla, člana cerkvenoglasbene komisije. Preludije rabim sledeče: Premrl, Hladnik, Fest, Vorspiele, Hesse, Volkmar, Tropman, Kőrner, Rinck, Fischer in Diebold.

Za shrambo muzikalij mi služi na koru lepa prostorna omara. Kar dobim novega, zapišem v zapisnik.

Cerkvenih muzikalij smo nabavili v teku dveh letih okoli svoto 300 kron. Seveda ne računam onih muzikalij, ki so bile v inventarju že pred mojim nastopom. Že takrat je bil kor z muzikalij dobro preskrbljen. Reči moram, da je inventar cerkvenih muzikalij jako bogat.

V teku dveh letih, kar tukaj službujem, je imel zbor dva izleta in sicer: lansko leto na sv.Višarje in Brezje, letos pa na Brezje in Bled. Na otoku smo imeli sv.mašo, katero je daroval naš č.g. kaplan Fröhlich, in pri kateri je zbor pel. Prav gotovo bo ostalo to romanje vsakemu pevcu v trajnem spominu. Zahvalim se na tem mestu č.g. župniku in kaplanu, ker sta nam za izlete dala gmotno podporo.

Preč.g.župnik Josip Logar je sam dober muzik, kar mi je s tem velika pomoč. Moram reči, da je on naš kor obogatil z raznovrstnimi skladbami in prav po očetovsko skrbi za pravo cerkveno petje, za kar sem mu iz srca hvaležen. Zahvalim se tudi g.nadučitelju

Hladniku in vodju boletnega urada g.Severju, ki tudi vstrajno delujeta kot basista pri našem zboru. Omeniti moram, da so člani pevskega zbora tudi člani našega kat.izobraž.društva oz.Marijine družbe. Ravno tako hvalevredno je, da g.župnik skrbi, da so člani pevskega zbora tudi pobožnega in vzglednega življenja. Č.g. župnik prihaja rad, kolikor mu čas dopušča, tudi k pevskim vajam. S tem zboru marsikaj lepega omogoči, bodisi z dirigiranjem ali pa s svojo markantno besedo.

Sedaj, ko se zopet prične ljudska šola, nameravamo ustanoviti nekako pevsko šolo, tako da bo imel zbor vedno naraščaj. Dobimo tudi novo prostorno pevsko sobo z električno razsvetljavo. Končno omenim še to, da dobimo tudi nove krasne orgle, delo g.Milavca, in upam, da bodo do Vseh Svetih dovršene. To nam bo dalo še večje veselje do dela in vstrajnosti za lepo cerkveno petje. - V to pomagaj Bog in sv.Cecilija!

Anton Jobst, organist in pevovodja.
(Cerkveni glasbenik, letnik XXXVII (1914), str. 115-16).

Iz Hartberga. Sprejmite iskren pozdrav. Sem tukaj v bolnišnici, kjer sem si pokvaril desno roko. Komaj par vrstic pišem. Bogve ali bodem mogel še kedaj igrati ali ne. Upam da. Mnogo pozdravov Anton Jobst.

(Cerkveni glasbenik, str.139)

Žiri. G.urednik! Ker sem ravno pred nekaj meseci zopet nastopil službo organista v Žireh, kjer sem že pred vojsko služboval, Vam hočem podati kratko poročilo o svojem delovanju.

Zbor šteje: 9 sopranov, 9 altov, 3 tenore in 6 basov poleg novincev, ki še ne nastopajo. Ob praznikih pojemo latinsko, vse po liturgičnih predpisih. Slovenskih pesmi ne bom na drobno našteval, ker jih pojemo po večini vse, kar so nam jih do sedaj podali naši slovenski skladatelji. Preludije rabim Fischeerjeve, Volckmarjeve, Dieboldove in druge. Orglje imamo naravnost krasne, zadnje delo žal prezgodaj umrlega g.Milavca. Pevske vaje se vrše redno dvakrat v tednu. Vsa čast pevcem in pevkam, ki se tako žrtvujejo za lepo cerkveno petje, za kar se jim na tem mestu srčno zahvaljujem. Omenjam, da pevski zbor sodeluje tudi v društvu.

Anton Jobst.
(CG 1920, str.47).

Ljubljana. Gospod urednik! Ker sem obljubil, da se enkrat oglasim z daljšim poročilom, hočem to obljubo danes izpolniti.

Žirovski cerkveni zbor šteje 28 grl.

Latinskih maš pojemo osem in sicer: Goller, Griesbacher, Foerster, koralno, Rihovsky, Sattner, Gruber, Perosi v D molu. Slov.pesmi pojemo skoraj vse dosedaj izdane. Nekaj imamo tujih, predstavljenih iz nemškega. Introite in komunije poje ves zbor iz zbirke Premrl-Kimovec. Ofertorije imamo od raznih skladateljev.

Z muzikalijami je žirovski kor dobro založen. Vsa čast gosp.župniku Logarju, ki se ne straši ogromnih stroškov.

Kor je lep in prostoren. Kdor ga prvič vidi, ga občuduje. Za na deželi res kaj izrednega. O orglah ne bom poročal, ker prinese referat o kolavdaciji C. Glasbenik. Rečem samo to, da ste Žirovci nanje lahko ponosni.

Lansko leto je cerkev.zbor priredil cerkv. koncert, ki se je v moralnem in gmotnem oziru izvrstno obnesel. Kritiko je priobčil C.Gl. in Slovenec. Ako se razmere kaj ne predrugačijo, nameravamo tudi letos ustvariti kaj podobnega.

Obenem sodeluje zbor tudi pri društvenih prireditvah. Na Silvestrov večer smo nastopili s krasno Premrlovo "Pesem žerjavov" iz Novih Akordov. Uspela je razen par malenkosti prav dobro.

Kar se tiče požrtvovalnosti, točnosti in discipline zbora, moram reči, da so naši Žirovci lahko za vzgled marsikakemu zboru.

Srčna hvala Vam še enkrat za požrtvovalnost. Le korajžno naprej in dosegli boste še mnogo.

Vam pa, gosp.župnik, želim kot sedanjemu voditelju zbora, mnogo uspeha.

Bog živi!

Anton Jobst, organist.

Ljubljana, dne 6.januarja 1921.

(CG 1921, str.30)

Žiri. - Ker se v "Cerkvenem Glasbeniku" že dalj časa ni čitalo nobenega poročila iz obmejnih Žirov, si štejem v dolžnost podati kratko poročilo.

Zbor šteje: sopr.11, alt.11, ten.3, bas 5. Znatno se je zbor povečal ob pričetku šole, ker so pristopile v zbor tudi gdč.učiteljice, katerim zakličem: dobrodošle v naši sredi.

Ne bodem našteval na drobno skladb, ki jih proizvajamo na našem koru. Prevladuje Premrl, Hochreiter, Kimovec, Sattner.

Orgle imamo prvovrstne in se držijo izborno. Pričeli smo tudi pevsko šolo za otroke. Vpisanih je nad 30. Poučujem po metodi Sattner (iz cerk.glasb.tečaja) katera je za otroke najbolj umljiva. S tem si upam pridobiti mnogo materijala za zbor, in z naraščanjem se ni bati zadrege, kar prav toplo priporočam vsem tovarišem, kjer je le mogoče kaj podobnega ustvariti.

Kakor vsako leto, je tudi letos napravil zbor izlet in sicer v sosedno faro v Rovte. Za gmotno podporo izrekam č.g.župniku Logarju najsrčnejšo zahvalo.

Ako se posreči naš načrt, nameravamo še letos prirediti cerkveni koncert. Takrat bom poročal kaj več.

Jobst.

(CG 1921, str.88).

Žiri. Od mojega zadnjega poročila v C.Gl.ni bilo na našem koru skoro nobene pomembne spremembe. Stare korenine se prav izvrstno držijo, za kar jim vsa čast in hvala. Nastopimo lahko že s težjimi skladbami z dvema skušnjama. Modernim skladbam a la Premrl, Hochreiter, Kimovec, Sattner se je zbor tako privadil, da so težave že prav majhne in da starejše skladbe proizvajamo le še za kakšno spremembo in prav redko kedaj.

Z zborom vred se moram javno zahvaliti g. Premrlu za njegove krasne moderne rokopise, s katerimi tako vstreže našim čustvom ter nas ž njimi spodbuja k nadaljnemu izpopolnjevanju.

Naštudirali smo med tem Premrlovo Missa St. Josephi, ki je gotovo moderna in vseskoz krasna. Proizvajali jo bomo na Božič. Prav veseli smo tudi novih "Božičnih". Mislim, da je s to novo izdajo g.skladatelj vstregel vsem zborom. Saj smo tako pogrešali ravno lepih božičnih.

Upajmo, da nas gospod skladatelj drugo leto razveseli in oblagodari s kakšnimi krepkimi adventnimi, katerih tudi prav tako pogrešamo. - S pevskim pozdravom
Anton Jobst.
(CG 1922, str.104-05).

Žiri. - G.urednik! Ker je moje poročilo kratko in ker ni bilo iz našega obmejnega žirovskega kraja že dalje časa v "Glasbeniku" nobenega glasu, prosim, da mi dovolite skromen prostorček.

Dne 30.septembra je zbor priredil v Društvenem domu Pevski večer s sledečim sporedom: Dr.Kimovec: Što bi znao, Premrl: V Korotan, E.Adamič: Pri zibeli, sopran-solo s klavirjem, katero točko je prav dovršeno zapela gdč.Ložarjeva, dr.Schwab: Zlata kanglica, za zbor, klavir in harmonij, dr.G.Krek: Kakor bela golobica, E.Adamič: Ne maram za te, Gerbič: Rožmarin, triglasni ženski zbor in klavir, V.Vodopivec: Ves dan je pri oknu, Premrl: Raj, V.Adamič: Oprezno dekle, in dr.Schwab: Dobro jutro, pevski valček za zbor in klavir. Udeležba je bila zadovoljiva in je prireditev v gmotnem in moralnem oziru prav dobro uspela.

Dne 21.oktobra je napravil zbor izlet v Poljane nad Škofjo Loko ter tudi tamkaj nastopil z istim sporedom. Obenem so tamošnji Orli priredili telovadno akademijo, tako, da je bila prireditev skupna. Vsa čast vrlim telovadcem in telovadkinjam! Udeležba je bila jako zadovoljiva. G.župniku Tavčarju in g.kaplanu Gogalu se na tem mestu srčno zahvaljujem za prijazen sprejem, trud in požrtvovalnost. S krepkim pevskim pozdravom!
Jobst
(CG 1923, str.117).

Žiri. Štejem si v dolžnost, podati nekako bilanco o cerkvenem in izvencerkvenem delovanju našega zbora tekom leta 1925.

Zbor šteje nad 30 grl. Vaje imamo dvakrat na teden, po potrebi več. V ta namen nam služi

lepa, zračna pevska soba v mežnariji in lep harmonij. Zastopani so na našem koru večinoma Premrl, Sattner, Kimovec, Hochreiter in Mav. Do malega pojemo tudi vse pesmi iz prilog "C.Gl." V adventnem, božičnem, postnem in velikonočnem času so na sporedu tudi starejši skladatelji.

V repertoaru latinskih maš so zastopani: Goller, Griesbacher, Sattner, Perosi, Rihovsky, koralna, Premrlova Missa vocalis brevissima in Missa in hon. S.Josephi, ki se poje in posluša z največjim užitkom. Introite in komunije poje ves zbor, v izrednih slučajih recitativno. Graduale in ofertorije pojemo Gollerjeve, Griesbacherjeve, Mittererjeve, Foersterjeve in druge.

Kor imamo prostoren in veličasten; služi izključno le pevcem, orgle prvovrstne in zna ne kot zadnje Milavčevo najboljše delo ter krasno električno razsvetljava nove žirovske elektrarne.

Zbor je nastopal pri raznih prireditvah prosvetnega društva in pogrebih. 5.julija je zbor nastopil s koncertom s sledečimi točkami: Ant.Lajovic: Ples kralja Matjaža; P.H.Sattner: K polnočnici; E.Adamič: Zrelo žito; St.Premrl: Polžek; Ocvirk: Moja pomlad; Ant Lajovic: Zacvela je roža, tenorski solo s klavirjem; P.H.Sattner: Zima je proč, iz oratorija Asumptio; Jereb: O kresu, moški zbor; Lajovic: Pastirčki; E.Adamič: Tožba; Jereb:Mesec debeluh; Dr. Kimovec: Jaz bi rad rudečih rož; Klemenčič: O poglejte ptičke; E.Adamič: Nekje v Franciji in Tekica teče. Zbor si je nadel nalogo, nastopati vsako leto z večjim koncertom z novjšimi in najnovjšimi skladbami naših mojstrov, da pokaže s tem obenem občinstvu napredek naše lepe slovenske moderne glasbe.

Ne rečem, da ni brez truda in težkoč, privaditi uho in okus pevcev in občinstva novejši glasbi. Treba je, posebno na deželi, prenesti tudi marsikako trpko besedo. A ko je ledina preorana, se pojo novejšje pesmi s tem večjim veseljem in poslušajo s tem večjim zanimanjem. In ni čuda. Saj je naša današnja cerkvena in posvetna glasba tako lepa in plemenita, da mora po mojem mnenju na vsakogar, ki ima le količkaj čuta in srca, vplivati blažilno. Treba je le (na deželi) nekaj korajžje in potrpežljivosti in - gre.

Po tej začrtani poti smo, in ako Bog da, tudi bomo korakali.

A. Jobst.

(CG 1926, str. 51).

Žiri. Dovolite mi, gospod urednik, da ob jubileju našega starosta slovenskih glasbenih listov napišem par vrstic iz naše nesrečne žirovske doline. Pravim nesrečne, kajti dvakrat je povodenj strašno in obupno gospodarila po naši dolini. Domovi porušeni, zemlja razkopana in odnešena. S težavo si ljudje zopet popravljajo zemljišča in porušene domove, kar se sploh še popraviti da. Podrobnosti so itak poročali naši dnevnikarji.

Da so te strašne katastrofe uplivale tudi moralno, je umevno. Vendar na glasbenem polju, mislim, nismo preveč nazadovali, pa tudi ne kaj prida napredovali. Je naša obmejna dolina precej široka, a pevcev se ne najde ravno preveč.

Zbor šteje danes 25 grl brez naraščaja. So to starejši, že dokaj izurjeni pevci. Kaj in kako pojemo, ne bom na dolgo in široko poročal. Zbor je vzgojen na novejšo glasbo, starejših, lepih skladb tudi ne zametujemo. Skušnje imamo redno dvakrat tedensko. Izborne orgle se držijo brez vsakega defekta in so v čast in ponos fari in rajnkemu mojstru Milavcu. Slava mu!

V splošnem ni ljudstvu pri nas novejša glasba nič več novega in jo radi poslušajo razen par starejših godrnjačev, ki bi radi še pogrevali stare egiptovske lonce.

Ob 50 letnici "Cerkvenega Glasbenika" bi bila zelo zanimiva statistika, oziroma poročila iz vseh krajev, kjer je imel dostop ta list. Da se je v dobi, kar misijonari med nami "Cerkveni Glasbenik", dvignila cerkvena glasba na častno stopnjo, je brezdvomno. Sistematično in polagoma je začel vcepljati med ljudstvo pravega duha cerkvene glasbe, in če je bilo treba tudi hudih bojov. Kot neustrašen borec je šel svojo pot do zmage. Kakšna je bila cerkvena glasba pred njim in kakšna je danes? Plemenita, resna, vsem časom primerna stopa svojo pot. Dobro obiskani cerkveni koncerti nam pričajo o velikem napredku in priljubljenosti naše cerkvene glasbe. Vzgojiti si je znal "Cer-

kveni Glasbenik" v svojih vrstah tudi lepo število skladateljev in dvignil cerkvenoglasbeno literaturo, ki nič ne zaostaja za svetno glasbeno in to posebno pod Premrlovim uredništvom.

Hvaležni smo našemu jubilarju za njegovo kulturno delo. Ob 50 letnici mu želimo čvrst razvoj v naprej in kar največ vnetih sotrudnikov, plačujočih naročnikov in podpornikov.

A. Jobst

(CG, letnik L (1927), str. 118-19).

Žiri. (Nekaj misli o naših cerkvenih pevskih zborih). Gospod urednik! Iz poročil in dopisov v "C.Gl.", ki so dokaj zanimiva, je na splošno opazati, da so cerkveni zbori na deželi zelo šibki. Zbori preko 40 grl so že zelo redki. Kaj je temu vzrok? Oholost naše moderne mlajše generacije, ki se ji zdi cerkveno petje nekaj manj vrednega, skoroda poniževalnega. Cerkvni pevec naj bo samo navaden, manj vreden zemljan, a že za količkaj inteligentnega človeka je seveda sodelovanje poniževalno, na deželi vsaj po večini. Velikanska zabloda. Ali ne bi moralo biti iz kulturnega stališča ravno narobe? Ali ni ravno cerkev kraj, kjer smo si vsi enaki? In ali ni, če hočete, cerkev najlepša dvorana z instrumentom, ki ga nimate nikjer! Pogledjmo po naših cerkvah novejšje orgle in kore, ki prenesejo lepo število pevcev. Takle imponanten zbor bi bil vendar ponos več ali manj vrednih faranov in občanov. Marsikje bi bil mnogoštevilen zbor mogoč.

Morda je bila zapreka tudi nesrečna politika, ki je razdvajala ljudi na več taborov? Ta neznosna atmosfera in napetost med ljudmi je hvala Bogu odstranjena ali vsaj omiljena in gotovo v enem in drugem kraju tudi v korist cerkvenih zborov in glasbene kulture sploh.

In ali niso naši cerkveni zbori največji propagatorji pevske kulture? Inteligent in delavec nimata med tednom prilike slišati petja - seveda kdor premore radio - in mu je vsaj ob nedeljah ta prilika dana in to vsako nedeljo. Izmučenima duševno in telesno jima da resna cerkvena glasba spremembo težke vsakdanjosti in duševno uteho. Zato je nujno

potrebno, da so ravno naši cerkveni zbori izbor-
ni, močni in impozantni, da bodo zmogni ustreza-
ti svojemu vzvišenemu namenu.

Prav gotovo se razni vplivni faktorji vse pre-
malo zavedajo velike važnosti in koristnega delo-
vanja naših cerkvenih zborov. Kakšna bi bila pev-
ska bilanca po deželi brez organistov in cerkve-
nih zborov? Katastrofalna! Saj sodeluje velika
večina cerkvenih zborov tudi pri raznih kultur-
nih društvih. Tudi posvetni zbori so večinoma
odvisni od naših organistov.

Mnogo se je že razpravljalo o izboljšanju gmotnega
položaja teh idealistov. Slab finančni položaj
organistov je gotovo tudi velikanska hiba in
zapreka. Dati jim je treba eksistenčno možnost
in ugled, da imajo dostop do vseh slojev in bo
tako pridobivanje pevcev gotovo lažje. O načinu,
kako potekajo razne konkurenčne obravnave, ki se
pečajo tudi z življenjskim vprašanjem organistov,
bom poročal pozneje.

Ko bi pa odpravili in uredili navedene nedostat-
ke vsaj deloma, je gotovo, da bi se naši cerkve-
ni zbori okrepili za lepe odstotke.

Anton Jobst, organist.
(CG 1930, str.184-185).

Žiri. Po daljšem presledku mi, g.urednik, dovo-
lite v našem listu par vrstic iz obmejnih žirov.
Žirovci so poleg lepe cerkve lahko ponosni tudi
na krasne orgle, ki so zadnje Milavčevo delo in
delujejo brezhibno že od svojega rojstva. Vrlo
posrečeno delo prerano umrlega mojstra! Tudi kor
je lep in prostoren in je ob zadnjem koncertu
dekanjskega zbora z lahkoto nastopilo nad sto
pevcev.

Ker je cerkev velika, zahteva tudi močnejšega
zbora, ki šteje 45 glasov, večinoma mladih
moči, in so redne vaje izven par izjem, ki se
pojavijo povsod, povoljno obiskane. Zbor je
dobro izvežban - želel bi si seveda še boljše-
ga - in je v celoti poln in doneč. Pojemo vse
najnovejše stvari, pa tudi lepih starejših
skladb ne odlagamo. Lotili smo se slovenskih
maš, ki so praktične, ker ni treba iskati raz-
novrstnega sporeda, ki je brez prave celote,
ustrezajo pa tudi najbolj iz liturgičnega sta-
lišča in novim navodilom glede petja pri ti-
hah mašah.

Da damo zboru prilike polnoštevilnih nastopov,
se pogosto poslužujemo ljudskega petja pri eni
maši. Ljudsko petje je tudi za razbremenitev
zbora velikega pomena. Kakor vojak na fronti,
tako tudi pevec ne poprime s korajšo, ako ne
vidi zadostne zasedbe in postane sčasoma oma-
hljiv in malodušen. Z uporabo ljudskega pet-
ja pa je mogoče, da nastopi zbor dobro zaseden
enkrat pri jutranji, drugič pri deseti maši
polnoštevilno in dobro pripravljen ob najlep-
šem razpoloženju. Tudi organistu, ako vidi
poleg sebe šibak zbor, pade vse veselje in se
pridruži k slabemu petju navadno tudi prav
slabo igranje. Gotovo je ta neugoden vpliv
občutil že marsikateri organist, ki ima količ-
kaj glasbene duše v sebi.

Glede spremljanja pri petju pa se popolnoma
strinjam s Puševimi nasveti v njegovem član-
ku v zadnji številki C.Gl. Tudi glede pre-
glasnega spremljanja je vredno, da na omenje-
ni članek ponovno opozarjamo. Nad samim se-
boj igralec to napako ne čuti tako kričeče,
kakor jo čuti kot poslušalec.

V podeželju čutimo precejšnje pomanjkanje res
dobrih tenoristov. Nekaj prav dobrih mi je
zaporedoma pokosila smrt, kakor da nam prav
iz nagajivosti ne privošči rešitve iz tenor-
ske krize. Imamo pa nekaj starejših, ki
prav krepko držijo. Dvajsetletnico sodelova-
nja praznuje ravnokar ga. Primožič, izreden
ženski tenor. Celo rajnki zelo kritični p.
Hugolin se je o njenem glasovnem materialu
izjavil odlično. Požrtvovalno, nesebično pev-
ko nam Vsemogočni ohrani še mnogo let!

Glede nabav muzikalij nam je g.župnik naklo-
njen in je arhiv kora že prav bogat. Dovo-
lil bi si ob tej priliki kot opazovalec še
nekaj splošnih pripomb. Po vseh korih naj bi
se nabavile res potrebne omare za muzikalije.
Jako neokusno je, ako leži arhiv zaprašen
in neurejen po raznih kotih. Ker mora orga-
nist odgovarjati za cerkveni arhiv, naj se
mu preskrbi prostor, da jih more obvarovati
večje škode. Orgle čistimo pogosto. Ker ne
rabimo pri službi božji vseh registrov, jih
preizkusimo in izigramo vsaj parkrat na
mesec temeljito izven službe božje. Mehani-
zem vsled redke rabe zaostaja, kar povzroča
velike neprijetnosti. Jezičniki se pogosto
razglasijo in je treba večkratno uglasitev,

vsaj pred vsakim praznikom, ko porabimo polne orgle ob slovesnejših prilikah. Kjer je uglaševalec oddaljen, naj bi se za ta posel zanimal organist sam. Ni nobene težkoče, treba je le pozanimati se za ta posel pri orglarskem mojstru. Podpisani uglašujem sam že več let. Po pridobljeni praksi gre uglaševanje hitro izpod rok.

Ob koncu še par vrstic o našem društvu organistov. Večje število organistov, bodisi absolventov orglarske šole kakor tudi drugih, še ni v našem krogu. Zavedajmo se, da je moč le v slogi. Vsako društvo ima moč, ugled in veljavo le v močni organizaciji. Vsak stan se danes z naglico organizira, ker se zaveda, da osamljenec ne pomeni ničesar. Ni pa nikakor že član oni, ki javi svoj pristop. Pravi član društva postane šele z uplačano vpisnino in članarino. Zavedajmo se, da se bo društvo borilo le za svoje člane, nečlani bodo prepuščeni samim sebi.

Tovariši! Naše geslo v novem letu naj bo: vsi v našo stanovsko organizacijo!

A. Jobst.

(CG 1936, str. 24-25)

Žiri. Morda bo ljubitelje cerkvene glasbe zanimalo, kaj in kako je v tem oziru pri nas ob skrajni meji. Zbor imamo krepak in šteje 42 glasov. Pojemo radi vedno kaj novega, pri vsaki vaji mora biti med ponavljanjem tudi kaj najnovejšega, mičnega.

Pojemo v prvi vrsti seveda skladbe naših najljubših cerkv. skladateljev kot Premrla, Kimovca, Tomca, Mava, Železnika, Sattnerja, Cerarja in še nekaj drugih. - Ker smo ravno v velikonočni dobi, se mi nudi na tem mestu prilika, da omenjam krepko Premrlovo "Poglejte duše" v D, ki nam izredno ugaja. Menda je ni novejše velikonočne pesmi v naši slovenski cerkveni glasbeni literaturi, ki bi bila bolj - velikonočna - in zmagoslavna, obenem pa ne pretežka. Seveda zahtevajo orgle zelo spretnega organista. Tudi ostali dve v tej zbirki pojemo redno. Boljšim zborom te velikonočne toplo priporočam (Toliko bodi omenjeno mimogrede).

Veliko pojemo tudi iz prilog C.G.I.G. župnik Pečnik nam je pri nabavi cerkvenih muzikalij zelo naklonjen in kupimo mnogo novega, tako da je arhiv kora že lepe vrednosti. Takih

župnikov je vesel organist, zbor in farani. Saj lahko slišijo s kora vsako nedeljo kaj novega.

Mešani zbor ima redne vaje v četrtnih, izredne ob nedeljah ali kak drug dan. Poleg mešanege zbora imamo tudi moški zbor, ki pa ni tako močan. Primanjkujejo nam dobri tenorji. Ta zbor poje redno prvo nedeljo v mesecu in ob raznih prilikah ter nastopa pri prireditvah Prosvetnega društva. Prav pridno in z veliko vnemo deluje tudi cerkveni mladinski zbor, ki je številčno močan in poje ob nedoločenih časih, največkrat vsako tretjo nedeljo, redno pa pri popoldanski službi božji in kadar hočem mešani zbor razbremeniti. Zbor ima redne vaje ob četrtnih in nedeljah. Vsem tovarišem toplo priporočam, da si ustvarijo mladinske zборе. Edino na ta način se bodo ubranili hiranja pri mešanih zborih in si vzgajali mlade, navdušene pevce. Kako vam z veseljem zapoje! Ljudje si jih kar želijo slišati. Zelo mi pride prav Kramolčeva zbirka za mladinske zборе. V njej je izbire dovolj za vse praznike. V zbirki so zastopani naši odlični harmonizatorji kot Tomc, Pregelj, Kimovec, Premrl, Kramolc, Železnik i.dr.

Živimo pa tudi v časih, ki od nas naravnost zahtevajo, da si vzgojimo močnih rezerv, v tem primeru mladih pevcev. Če popustijo vsi pevci, mladina vam bo držala in vam bo vsak čas z veseljem na razpolago. Gotovo je, da se tak pevec, ko doraste, ne bo branil stopiti tudi med odrasle pevce, ker je nastopov vaje. Dajmo mladini priliko, da se dovolj zgoda privadi nastopov, kar ji bo pozneje zelo koristilo. Kar opazujte, kako se novo priglašeni pevec, odrasel fant ali dekle, ki ni v šolski dobi nikjer pevsko nastopal, nerodno in boječe privaja starim pevcem.

Takim mladim zborom dajmo posebno v začetku čim več nastopov na koro; saj poje lahko preproste 1- ali 2-glasne pesmi dobro izpiljene. Otroci in farani vam bodo hvaležni, redni zbor pa bo, kakor je že bil z ljudskim petjem, še bolj razbremenjen in bo lahko še večkrat nastopal v polni zasedbi. Sam pevovodja bo imel z zborom v začetku sicer nekaj truda, brez katerega itak ni uspehov nikjer, pozneje pa mnogo srčnega veselja s polno zavestjo, da je zadostil svoji stanovski dolžnosti in da si vzgaja za svoj

zbor novih, mladih moči za bodočnost, ki bo tudi od njega zahtevala vedno več.

Preteklo leto smo priredili koncert svetnih pesmi z bogatim sporedom v naši pevski dvorani. Žal smo precej oddaljeni in tako ostajajo naši koncerti največkrat brez strokovnih ocen.

Pri ljudskem petju pa bi bilo želeli, da se skorajžijo tudi vsi moški in da bi pela vsa cerkev. Ljudsko petje je mogočno le v močnem zboru. Odbijajoče pa je, če slišiš samo par žensk in otrok. Moški glasovi v takem ljudskem zboru ublažijo vsako kričavost in dajo celoti neko prijetno zaokroženost. Čim več moških glasov, tem lepše ljudsko petje.

Priporočljivo je, da gg.dušni pastirji prav pogosto, posebno pa pred sv.mašo s prižnice ljudstvo navdušujejo.

Ko bo dorasla sedanja mladina, ki ji je ljudsko petje prešlo že v kri, bo gotovo ljudsko petje doseglo svoj višek.

Orgle se nam držijo sijajno. Kor imamo lep in prostoren, prav velikomesten, kakor se izražajo tujci. Imamo tudi krasno, novo pevsko dvorano v novem župnišču.

Končno naj omenim še našo veličastno župno cerkev, ki je občudovana; kdor stopi v njo prvič, obstrmi. Zagrebški nadškof dr.Bauer se je razil nasproti bivšemu župniku g.Logarju, sedaj v Dobovi, in ki mu gre velik del zasluge za okras te krasne hiše božje, da ta cerkev ni za župnike, ampak za škofe!

Žal, da je naš lepi in zelo podjetni kraj na skrajni meji. Upamo, da bodo šli grozni vojni viharji mimo nas brez pretresov in da nam bo naš častitljivi vojščak, farni patron sv.Martin, ki je upodobljen nad glavnim oltarjem v dragocenem mozaiku, varoval našo domovino in naše ljubljene domove tudi v bodočnosti.

Anton Jobst.
(CG 1940, str.91-92).

NEKAJ PRAKTIČNIH NASVETOV K IZVAJANJU NAJNOVEJŠIH CERKVENIH SKLADB

Anton Jobst

Zadnje čase so naši cerkveni skladatelji izdali precej novih zbirk in kakor se čuje, je še lepo število novih izdaj na vidiku.

Mnogi pevovodje in zbori se bojijo novejših pesmi. Toda ta strah je popolnoma nepotreben. - Kako pa bomo prišli do boljšega razumevanja novejših skladb?

Prvo je, da organist skladbo natančno preštudira, pretehta in popolnoma obvlada. Na prvi pogled se zdi marsikatera skladba neizvedljiva. Treba je, da jo organist preigra deset- in še večkrat in potem šele razvidi vso skrito lepoto pesmi. Posebno orgelske parte naj se orglavec navadi skoroda na pamet, ako hoče manipulirati z dobro registracijo, kar napravi pesem posebno učinkovito.

Zdi se mi, da se ravno na registracijo polaga veliko premalo važnosti in pozornosti. Saj je pri orglah registracija iste važnosti kot dinamika pri petju. Res je, da so marsikje še stare orgle in da organist ne more razpolagati s finimi registri. Vendar razlika mika in nekaj vzornih sprememb se da izvesti tudi na slabših orglah. Slaba registracija pokvari še tako lepo in dobro naštudirano pesem.

Ko je pevovodja skladbo dobro pretehtal, šele takrat naj se je loti pred zborom. Ni mučnejše reči, kot če pevovodja stopi pred zbor ne-pripravljen. Slabejši zbor naj bi vzel takt za taktom, natančno v dinamiki in izgovorjavi. Ni treba, da bi peli samo novejše, težke, posebno šibki zbori ne. Saj imamo veliko število lažjih novejših in starejših dobrih pesmi, ki jih nikakor ne smemo zametavati. Ko je cela skladba temeljito predelana, potem šele naj bi se proizvajala. Na tak način bo tudi šibkejši zbor prišel polagoma do lepega števila dobro naučenih skladb. Ko bo zbor tako pesem enkrat brežhibno zapel, ko bo spoznal vso lepoto pesmi, bo gotovo tisti neupravičeni strah popolnoma izginil.

Kar je pa velike vrednosti, je to, da so novejše težje skladbe najboljša šola za zbor

in pevovodje. Zastopani so v njih vsi strogi pevski paragrafi o čisti intonaciji, dinamiki, zvečanih in zmanjšanih razlikih; skladba zahteva pravilnega dihanja itd., na kar je treba pri takih pesmih najstrožje paziti, ako hočemo pesem uveljaviti. Ker je cerkvena pesem vzvišena, nikakor ne sme zaostati za posvetno umetno pesmijo.

Veliko se greši na tem, da se poje mnogo novejših pesmi samo približno, brez vsakega občutja, brez prave brzine in brez prave registracije. Tako zapeta pesem gotovo ne more segati do srca. S tem se kviri čut in veselje do lepe in plemenite pesmi in najsi bo ena najlepših, zabavljanje pa gre največkrat na račun skladatelja.

In to je vzrok, da ni tistega krepkega razmaha, katerega naša novejša glasba, bodisi cerkvena in posvetna, v resnici zasluži.

Ko pa bomo vse take nedostatke odpravili in se lotili omenjenih pesmi z vso dušo in prav posebno z vso strogostjo, potem bo naša cerkvena glasba stopila ne samo v produkciji, marveč tudi v reprodukciji velik korak naprej. (CG 1926, str.64-65).

(Pripis uredništva:

Pričujoči članek in dopise A. Jobsta, ki doživljajo v ŽO svoj prvi ponatis, je prinašal časopis Cerkveni glasbenik. (Organ Cecilijinega društva v Ljubljani. Ljubljana I (1978) do LXVIII (1945).

Ponatiskujemo jih v spomin na letos preminulega glasbenika, pa tudi zato, ker imajo v osvetljevanju zgodovine žirovskega glasbenega življenja trajno (literarno) vrednost.

Vse literarno gradivo o A. Jobstu, kolikor ga je objavljeno v tej številki, je izbral in za objavo pripravil Miha Naglič; zajemajoč iz bogate zbirke tiskov in rokopisov Glasbenega oddelka NUK.)

PREDAVANJE ZA UVOD V RAZUMEVANJE NEKATERIH OSTANKOV ZLA

Peter Mlakar

Gospoda moja! Nepreklicno je res, da nikomur do danes še ni uspelo izkoreniniti zla. Vendar priznati je treba, da se navkljub njegovi, po vseh izkušnjah zgodovine bi lahko rekli vse-mogočni moči, marsikaj obrača na boljše in to izključno po zaslugi velikih miselnih sistemov ter socialnih revolucij, katerih imena ne bi posebej navajal. Toda ostanki tega zla so še vedno tukaj in njihov učinek na psihofizično konstitucijo človeškega bitja ni prav nič manjši kot v časih njegovega največjega razcveta. In ravno spričo tega razloga sem se po daljšem premisleku odločil, da v obliki filozofskega diskurza pokažem na obstoj treh izmed teh ostankov, ki v svoji dialektični soodvisnosti še zmeraj spravlja ljudi najrazličnejših slojev in razredov v slabo voljo, ter tako v opredelitvi njihovih bistvenih značilnosti že naredim prvi korak k njihovi odpravi.

1. Brutalni hedonizem

Na osnovi fundamentalnega spoznanja, da je edino nekaj vredna želja samo želja po dosegu ultimativne naslade, torej želja po seksualnem užitku, še vedno želja po Drugem, po manku biti, je konsekvantno temu dejstvu nekaj najlepšega čimbolj ostudna spolnost. Torej sex v svoji najbolj mehanični, vseh olepšav, nežnosti in podobnega sranja oskubljeni obliki. To pomeni trenje mesa ob meso, kjer se na temelju določenega fizikalnega procesa izloča sluz, draženje s seksualno energijo kot kanon nabitih živcev. Orgija telesa, brez čustev in drugega nič. V tem smislu je fukanje edina ljubezen - seveda do samega sebe. Tako se Johnny Rotten ne moti, ko trdi, da je ljubezen trajanje samo dve minuti in petdeset sekund mečkajočega hrupa, ki se glave sploh ne tiče. Ženska vlažna pizda in s krvjo do amena nafilani kurc sta potemtakem zgolj eden drugemu nujno potrebna materialna objekta (Ding an sich) popolnoma v lastni razkroj in brezvrednost samega sebe za verovanega solipsističnega izživljanja.

Iz seksualnega libida, torej direktno iz kurca, ki predhaja sleherno konceptualizacijo - Lacan namreč misli zelo točno, ko pravi, da pri moškem spolnem udu ni potreben nikakršen teoretik, da nas opozori na njegovo poskakovanje - pa izhaja obči kodeks vsakovrstnih vrednot, ki so samo substituti seksualne želje. S tem nagonom, ki ne pozna zadržkov, spodobnega vedenja, zakonov pameti in je eno samo mračno divjanje najbolj protislovnih energijskih stanj ter tokov, s tem leglom nereda je tako opredeljena tudi določena politična filozofija, katere edina možna varianta na podlagi gornjih ugotovitev je

2. Anarhizem

Norčevanje iz nekih, še dandanes med preprostim folkom obstoječih vrednot, je jasna zavest o imaginarnosti vrline, dobronamernosti in človekoljubja ter njihovi ekonomsko družbeni pogojenosti v okviru danih zgodovinskih pogojev. Ne glede na to, ali se žrtvujemo tisti sloviti triadi bolnih, lačnih in bosih, ali pa zganjamo najstrahovitejše zločine, smo popolni egoisti, ker nam ne gre za nič drugega, kot za svoje priyatno ugodje in korist, skratka za svojo rit. Če namreč ne bi bilo nekega nad posameznim individuom in njegovimi interesi stoječega državnega aparata, ki naj bi bil na osnovi "socialne pogodbe" nastala karizmatična, posredovana realiteta varovanja ravno tega zasebnega interesa, bi se vsled omenjenih razlogov že zdavnaj prav ljubko poklali. Pri tem pa je seveda jasno, da postane ta država ravno zaradi velikega zaupanja najširših množic v njeno humano poslanstvo in velikih pooblastil, ki ji te podelijo v naivni veri, da bo lahko le na ta način skrbela za njih kot najbolj ljubeča mati, hudo predrzna in prav nemarno ohola. Začne se napihovati kot kakšna nekrota in občutek, da je sedaj nekaj boljšega, nekaj več, jo počasi začenja odtujevati od konkretnih subjektov v samovšečni objekt na sebi, ki si lahko v posedovanju čiste moči privošči tudi kakšno zabavo po svoje. Torej je nadomeščanje libidualnega z delavno vnemo in toplo priliznjenostjo, ustvariti kar največ za dobro človeštva in zgodovine (1), strah kot nadomeščilo za prepoved incesta.

Nekoč je poskusil Hegel iz kastriranega Kantovega moralnega imperativa z brezobzirnim kirurškim posegom zarezati v njegovo drobovje,

torej z redukcijo etike na pozitivno dejstvo nemške države ustvariti moža. V nekem smislu mu je to tudi uspelo, toda samo pri glavi, ne pa pri genitalijah: surova, neusmiljena politika je res postala odslej edina etika, njeno altruistično poslanstvo je izhajalo iz filozofije državnega prava vendar v idealni, to je mistificirajoči obliki. Toda z materialističnim obratom, po katerem so moralna načela vedno le posledica, oziroma nadgradnja človekovih popolnoma praktičnih, tuzemskih, mesenih interesov in potreb, ne pa stopnja v samorazvoju absolutne ideje, postane šele v pravi luči ugledana edina možna politika, ki je politika želje subjekta, česar tudi Heglu ni bilo tuje na način spekulativne konstrukcije.

Ravno od tod, torej iz postulatov želja subjekta, izhaja v zgodovini pravica uničiti totalno vse, kar se šopiri nad posameznikovo glavo, ga postavlja v vlogo odvisnega, stoji na tej poti njegovih osebnih strasti, skratka mu kra-de svobodo. To pa je nedvomno osnovna struktura anarhistične politične drže in vseh njenih konsekvenc. Vsakdo naj bo sam zase svoj komandant, predsednik ali komisar, zavlada naj brezvladje, ker bi se le tako lahko v vsej očitnosti pokazala prava podoba sicer nevarne, vendar v praksi svetovne zgodovine potrjene resnice človeške komedije: samorazvoj užitka moči.

3. Nihilizem

Vse skupaj, kar je doslej veljalo, pa postane brezvredno v tistem trenutku, ko dosledno premislimo smisel prvega stavka poglavja o brutalnem hedonizmu. Od trditve, da je tudi pri orgazmoidnih nasladah nenehno poleg še nekaj Drugega, izhaja naslednja logična izpeljava: Če je želja vedno le želja po manku, potem je tukaj vedno navzoč neki nič, ki sploh pogojuje obstoj tega manka, in tako leži v temelju slehernega užitka, torej v radikalni konsekvenci tudi fuka. Hkrati pa, kar je še posebej pomembno, se ta nič pojavlja še v neki drugi, a za naravo senzualnega bistveni obliki. Vsak užitek, ki izhaja iz materije (telesnosti), je časovno determiniran, kar pomeni, da je njegova poglavitna lastnost, ki je v svetu fizisa nikakor ni mogoče odpraviti, neskončna končnost njegove eksistence. Potemtakem je sex že simp-tom smrti, ali kar je eno in isto, časovna determiniranost fuka je modus fundamentalne

resnice, da sem ena fajn Sein-zum-Tode, torej potencialni drek. Veljave faktičnosti teh stavkov nas ne more rešiti še taka totalizacija seksualnosti, ki kot že rečeno ne privede nikoli do dokončne zadovoljitve psihosomatskih entitet in njenega trajanja, torej do odprave ničča, končnosti in vladavine manka v ugodju. Če bi namreč bilo to doseženo, bi bilo konec z željo, kar pa seže že v transcendenco, večnost, svet onkraj principa užitka.

Sedaj iz povedanega lahko povsem pravilno sklepamo, da tudi etično-politično zadovoljstvo svobode v obliki anarhizma izgubi ontološki razlog svojega obstanka, ki ga na tej osnovi ne more nadomestiti nobena alternativa. Ljudje se namreč lotijo neke akcije, se jim spleča živeti, če vidijo v tem neki smisel. Toda tega smisla, kolikor pristanemo na gornje izpeljevanje, ni.

Nihilizem je torej negacija prvih dveh delov ali stopenj tega dialektičnega sistema treh ostankov zla in njegova končna resnica.

O tem seveda ni nobenega dvoma, da je vse to ena od pojavnih oblik nagona jaza, ki se bije z realnostjo in pri tem ves v skrbeh trepetu nad možno izgubo samega sebe, o čemer ima Freud povedati mnogo zanimivega.

ENOSTAVEN ODGOVOR NA TEŽKO VPRAŠANJE

Peter Mlakar

V strašansko zakajeni gostilniški sobi sedita za mizo dva prijatelja. Počasi pijeta pivo in se pogovarjata o današnji domači in svetovni politični situaciji. Čeprav se v nekaterih nebstvenih posameznostih razhajata, pa se v principu o osnovnem le strinjata. Tako tudi o trenutno najbolj občutljivih temah vseobčega ekonomskega političnega stanja naše družbe, kot so: diskrepanca med osebnimi dohodki delavcev v neposredni proizvodnji, ki so baza gospodarskega napredka in tistimi, mimogrede rečeno nepotrebni, subjekti iz upravnno administrativnih služb; stalno, naravnost noro naraščanje cen; nizka stopnja produktivnosti, energetska kriza, brezposelnost in podobne slabosti našega sistema. Pri ugotavljanju faktičnega obstoja teh problemov se torej fanta strinjata, toda pri ukrepih za njihovo zdravljenje, skratka pri metodah

za odpravo teh napak pa pride med njima nena doma do hudih nasprotij. Poglejmo, zakaj? Francelj razmišlja zelo cool takole:

"Veš, Andrej, eni filozofi pravijo, da je danes takemu kritičnemu stanju našega gospodarstva krivo dejstvo, da je na svetu preveč ljudi. Prej, takoj po vojni, je bilo za vse dovolj dela, sedaj ga pa še navadni delavci in tisti, ki so se kvalificirali v kakšni praktični stroki, ne dobijo, kaj šele intelektualci. Jaz mislim, da bi bila potrebna spet ena vojna. Ta bi gotovo zmanjšala število ljudi in spet bi bilo za vse vsega dosti."

Andrej, ki je ljubezen do sočloveka postavljaj pred vse druge vrednote, s svojim prijateljem seveda ni delil istega mnenja. Torej je bilo tudi v njegovem odgovoru čutiti odklonilno stališče:

"Pizda! Ali si ti malo prfuknjen! Nazi svinja! Tudi če moram še tako stradati, je to nešteto krat boljše, kot pa tisto klanje. Saj sploh ne veš, kaj govoriš in ne kliči hudiča, da se ne bo res kaj zgodilo."

V želji, da bo na osnovi podrobnejše vsebinske razčlenitve njegova misel bolj razumljiva, mu Francelj pojasni zadevo z naslednjimi besedami:

"Dobro, to je res, vojna je najhujše družbeno zlo, ki nas na tem svetu lahko doleti. Vendar pa, če natanko premisliš, ta stvar v resnici ni tako grozna, kot se zdi na prvi pogled. Andrej, glej, obadva imava nekaj pojma o filozofiji in pozna tisti Epikurov izrek, ki pravi, da dokler živiš, ni smrti, ko umreš, pa tebe ni več. S smrtjo si potemtakem osvoboden vseh pizdarij, ki te skoz in skoz v življenju nadlegujejo, prizadevajo in trpinčijo. Nekoč sem gledal nek western, v katerem sta se dva revolveraša, najboljša na obširnem teritoriju, sporazumela, ne iz kakega sovraštva, saj sta v kratkem času njunega osebnega poznavstva sklenila celo trdno prijateljstvo, da se bosta pred veliko množico ljudi, ki bo plačala ogled tega krvavega spektakla, dvobojevala na življenje in smrt. Smisel tega duela je bil namreč v tem, da tisti, ki ostane živ, obogati, drugi mrtev, pa tako ali tako ne rabi nič in je v tem oziru tudi z njegove strani vse O.K., torej natančno v stilu epikurejske etikete. V luči tega izpeljevanja pa je smisel teme

najinega pogovora takle: Kdor bo ubit ne bo potreboval ničesar, tisti, ki ostane živ, z izjemo nekaterih invalidov, ki jim bo prihodnja družba morala posvečati kar največjo skrb, pa bo vsaj za nekaj časa spet lahko zaživel v izobilju."

Andrej je Franceljevo deduciranje pazljivo poslušal, toda z njegovim poskusom, kako bi logično pojasnil veljavnost svoje kratke, a usodno resne trditve o potrebi vojne za reševanje ekonomskih kriz, se še vedno ni strinjal. Obenem pa se je zavedal, da bo zgolj s čustveno prizadetostjo nad prijateljevo hladnokrvno nemoralnostjo izpadel v tem dialogu kot poraženec, ter tako neposredno priznal nasprotniku premoč njegovih spoznanj nad svojimi, kar bi bilo enako, kot bi uklonljivo pristal na njihovo resničnost. Zato je, da bi sogovornika potolkel z njegovim orožjem, to je z orožjem analitičnega uma, zatrl v sebi motečo afekcijo zaskrbljenosti, zbral svoje misli in mu potem, ko je sogovornik končal, takole strogo premišljeno predložil svoj pogled na sporno problematiko:

"Preciznost intelekta te navkljub tvojemu nezdravemu in razvratnemu življenju še ni pustila, toda vseskozi ostajaš izključno na tleh formalno logičnega sklepanja. Ontološke in dialektično materialistične razsežnosti tega problema ti ostajajo prikriti. Da bom razfukal te tvoje kozlarije, bom svoje teoretično razglabljanje v kratkem razdelil v dve med seboj ne docela povezani, vendar vsaka s svoje perspektive tvojo koncepcijo negirajoči točki. Torej poslušaj:

Prvič, temelj vsega našega mišljenja in obstoja - dobrega in slabega - je živi človek, ki je tako po pomenu tega aksioma vrhovni smoter našega bivanja in enako edini smisel eksistence celote sveta. Samo s človekom in preko njega stvari so in brez njega ni nič. To je transcendentni zakon slehernega možnega prebivanja, zakon, ki podreja in implicira vse ostale. Brez te resnice bi bilo vse skupaj zgolj plod naključja, trenutnosti, vse stvari bi se relativizirale, biti ali ne biti bi bilo eno in isto sranje in po tem vzorcu bi šlo kmalu vse v kurac, ki ga tudi nobena vojna čistka ne bi mogla rešiti."

Ko je Francelj slišal te besede, se je komaj zaznavno ironično nasmehnil in si natihem mislil: "Ubogí altruist! Očitno ne šteka finte. Do istosti biti in nebiti, relativizma, samovolje in končnosti sem popolnoma ravnodušen. Gre mi samo zato, da živim to enkratno življenje tako dobro, kot se ga možno živeti da, pa četudi na račun tistega njegovega blesavega zakona." A oglasil se ni in je pustil Andreju razpletati svoje misli dalje.

"Tako stanje stvari pa je mogoče ohraniti le ob skrajnem spoštovanju človekove osebnosti, neglede kakšna je njegova fizična ali psihična zgradba, ob usodni moralni prisegi negovanja življenja, skratka ob imperativu službovanja človeku kot takemu, to pomeni čisti tubiti. Nagon po ohranitvi, uresničevanje principa užitka, torej razbohopenje naših najbolj bistvenih strasti je zato mogoče le na osnovi zavesti o svetosti človeškega bitja. Tvoje izvajanje o humani dimenziji vojne je namreč ravno v tem smislu popolnoma napačno, kajti v hipu, ko zavlada ubijanje, pa četudi v omejeni, izključno v obliki sredstva za dosego nekega plemenitega cilja koncipirani formi, že popusti trdnost zgoraj navedenega imperativa. Meje med uničevanjem in obstajanjem se zabrišejo, kriteriji, kdaj uporabiti nasilje, izginejo, z anulacijo vrhovnega načela postane dovoljeno vse, pri čemer tisto, ki je močnejše, prevzame oblast. To pa je vojna. Sprva povsem nedolžno sredstvo v službi dobrobiti človeka se kmalu začinja zavedati svoje samozadostnosti, torej moči in v občutku tega ugodja ne pozna, kot kaka rakasta tvorba, konca svojega razraščanja. Ostane le še vojna zaradi vojne, ki je absolutno uničenje. No, Francelj, če pošljeva v pizdo tisti moj zakon, kdo ti, če si pazljivo sledil, še lahko garantira, da bo v vojnem času pobito samo toliko odvečne žive sile, kot je potrebno za tvoje privatno razkošje?"

In drugič, taka vojna, kot jo imaš ti v mislih, ni na podlagi historično materialistične teorije nikakršna posledica razrednih nasprotij in protislovij v družbeno ekonomski bazi, ki bi šele objektivno terjala uporabo tega brutalnega sredstva za njihovo ukinitve, pač pa popolnoma metafizična konstrukcija nekega medikamenta, ki naj znotraj nesoglasij kapitala enega in istega razreda, brez iz razred-

nega boja izhajajoče dejanske upravičenosti, reši trenutno krizno situacijo. To je zgolj navidezni vzrok, ki je v zgodovini naredil več škode kot koristi, ker je običajno potem, ko je nastopilo premirje, samo še poglobil nesrečo."

"Andrej, najprej ga ne serji, da so svet in stvari v njem samo preko človeka. To je totalni nesmisel. Človek je le ena izmed teh stvari, zelo krhka in nebogljena ter v primerjavi s celoto bivajočega tako v časovnih, kot prostorskih določilih, popolnoma zanemarljiva.

Ja, po vsem tem, kar si mi povedal, je očitno, da še vedno ne razumeš bistva moje filozofije: Leibnizov stavek, ki vprašuje, zakaj bolje nekaj, kot nič, čeprav je res, da ne podaja nikakršnega odgovora, dandanes nima več tiste veljave, kot jo je imel nekoč. Jaz mislim, da je bolje nič, kot pa ta zajeben nekaj, ker je povsod eno samo hudičevo brezvezno rolanje."

Nekaj trenutkov zatem, ko je Francelj končal svoj jasen in razločen odgovor, sta se k sosednji mizi usedli dve grdi ženski, evidentno išoč kakega fukača. In ta dogodek je prišel kot naročen za ilustracijo gornje trditve.

"No, če drugače ne moreš, pa upam, da boš zdaj lažje razumel, kaj v resnici mislim. Poglej tisti dve pički. Recimo, da si postavljen, zaradi bogve kakšne hudobne namere objektivnih sil, pred alternativo da, če hočeš sploh kdaj še katero žensko pofukati, potem sta ti do konca življenja na izbiro ti dve, ali pa sploh ne fukaš nikoli več. Kako bi se odločil?"

"Za njiju."

(Pripis uredništva:

Peter Mlakar (rojen leta 1951 v Ljubljani) je profesor filozofije in primerjalne književnosti. Živi v Škofji Loki, njegov rod pa izvira iz Goropka.

Gornji besedili ni napisal posebej za ŽO, temveč za PUNK številko revije Problemi (205-206) 1981, str.5-6 in 58-59), ki jo izdaja Republiška konferenca ZSMS. Gre za tematsko številko o slovenski punk sceni,

o punku (ničvreden, angl.), kolikor in kakor se pojavlja na Slovenskem.

Objavljamo ju z njegovim dovoljenjem in z željo, da vam v dobri literarni formi predstavimo, kako "ničvredni" (beri: nezadovoljni in išoč) del mlade generacije doživlja in pojmuje svet ter svoj lastni položaj v njem.

Kdor bi morebiti obžaloval, da se tudi v našem lepem in prevelikim nečednostim še kar odmaknjenem kraju (za delavski denar!) tiskajo taki čudni spisi, ga potolažimo z besedami blagopokojnega kranjskega prvaka dr.Janeza Bleiweisa: "Ni vse dobro, kar je staro, pa tudi ni vse slabo, kar je novo").

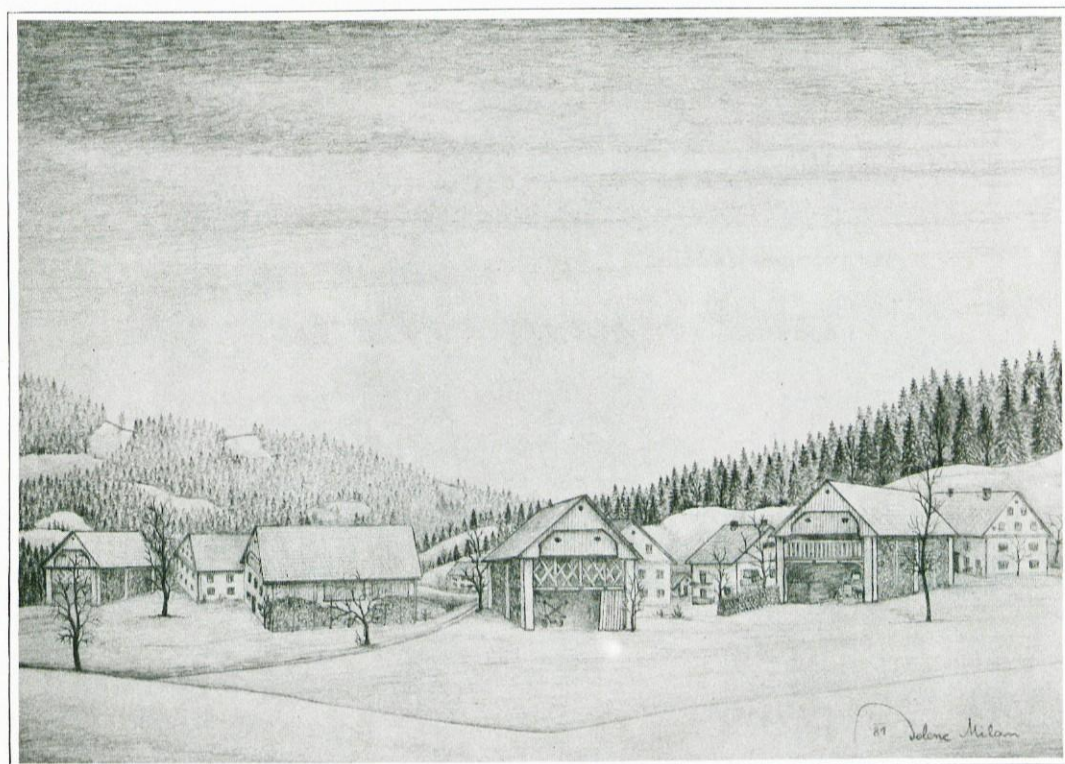
K LIKOVNI PRILOGI

V drugi številki Žirovskega občasnika smo skušali predstaviti žirovske pesnike, v tej pa želimo z risbami prikazati delo sedaj in tu živečih slikarjev ter dveh poljskih slikarjev, ki sta letos poleti prebivala in delala v Žireh.

Pri nas je likovna dejavnost nekaj tako zelo vidnega, da bi lahko govorili o žirovskem likovnem fenomenu.-Odkod toliko likovnikov v tem majhnem prostoru? So ljudje tod okoli likovno bolj nadarjeni kot drugod, ali pa jih kaj drugega žene v tako zavzeto izživljanje likovnega talenta?- Ko si zastavljamo taka vprašanja, nimamo pred očmi le sedanjih slikarjev, temveč tudi vse prejšnje, med katerimi sega najvišje delo Maksima Sedeja. Pred očmi imamo cele rodove ljudskih podobarjev in stavbarjev, katerih delo že lep čas pridno uničujemo, in tudi pred možnostmi, ki se odpirajo kreativnemu izživljanju likovnega talenta v industrijskem ter grafičnem oblikovanju, ne smemo zatisniti oči. Mar ni v času, ko vse bolj poudarjamo pomen inovacij kot kreativne uporabe lastne pameti, možnost inovacije tudi v večji uporabi likovnega talenta v združenem delu? Da o močno zanemarjeni vlogi slednjega pri gradnji hiš, urejanju okolja ter varstvu narave in kulture dediščine sploh ne govorimo!

Zaenkrat le toliko, ker nameravamo o teh vprašanjih več in temeljiteje pisati v naslednjih številkah. Likovnim prispevkom bomo v ŽO tudi poslej odmerjali več prostora, saj jih ne objavljamo le kot ilustracijo besedil, ampak kot umetniške celice, ki nas nagovarjajo v svoji samostojni likovni govorici.

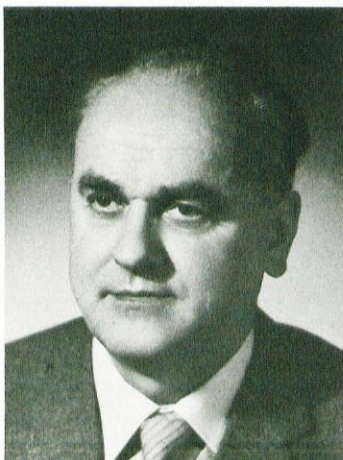
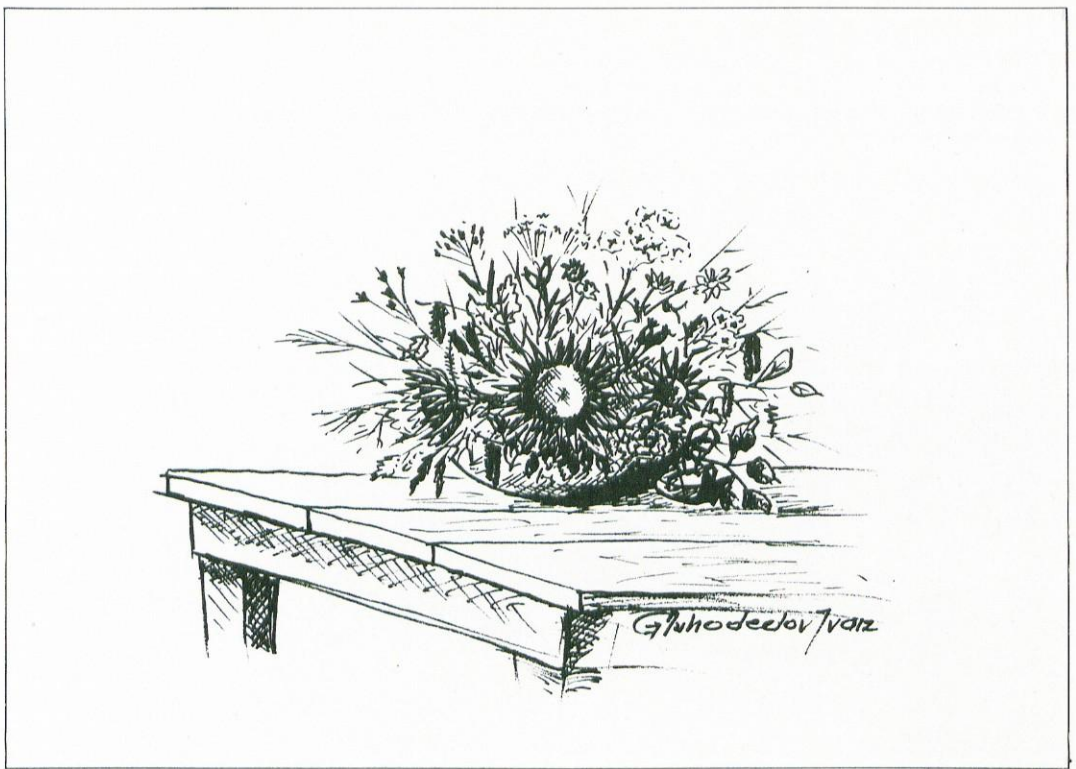
Našemu vabilu so se to pot-z izjemo Janeza Sedeja-odzvali vsi, ki smo jih povabili k sodelovanju.



MILAN DOLENC, rojen 15. aprila 1932 v Stari vasi. Živi v Žireh in je zaposlen kot bančni delavec v LB TBG, izpostava Žiri.

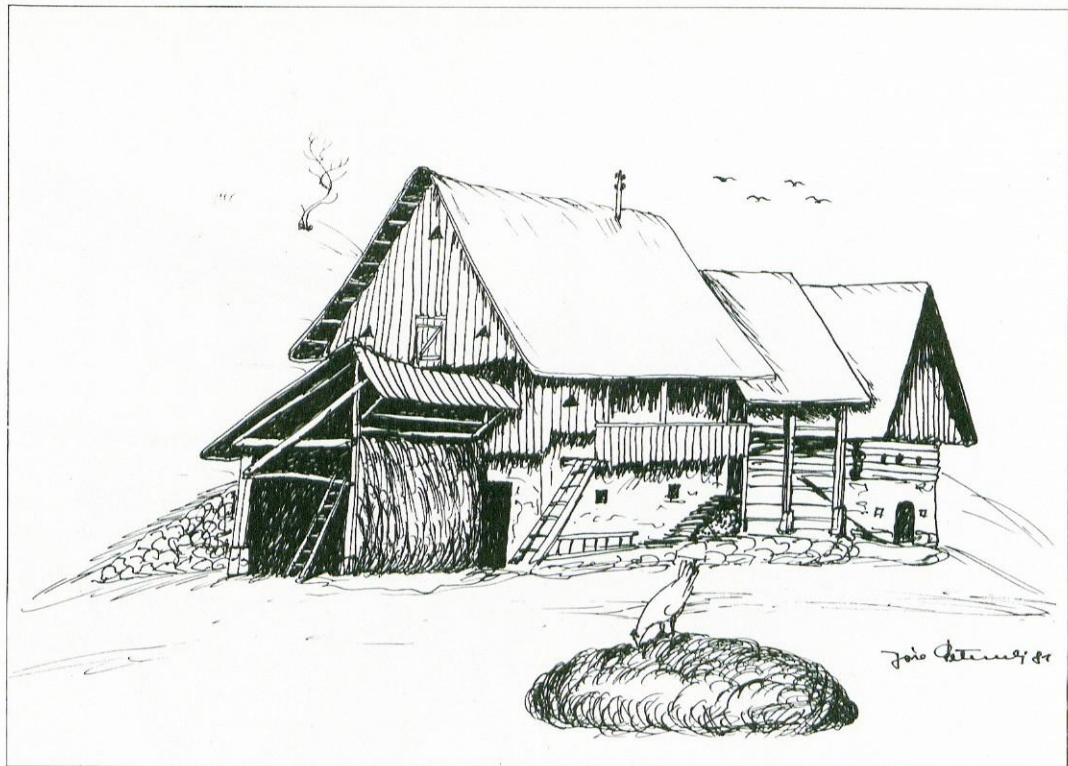
S slikarstvom se je pričel ukvarjati leta 1976. Slika največ našo domačo pokrajino.

Prvič je razstavljal leta 1979 in od tedaj naprej sodeloval na raznih razstavah: v Žireh, Škofji Loki, Kranju, Bledu, Begunjah, Trzinu, Brežicah, Ljubljani, Jesenicah in na Poljskem.



IVAN GLUHODEDOV - rojen 23. avgusta 1925 v Žireh. Je delavec v tovarni Alpina. S slikarstvom se ukvarja že od leta 1954.

Razstave: Škofja Loka, Domžale, Žiri, Portorož - samostojne; Žiri, Škofja Loka, Kranj, Jesenice, Celje, Trbovlje, Ljubljana, Vrhnika, Logatec - skupinske.

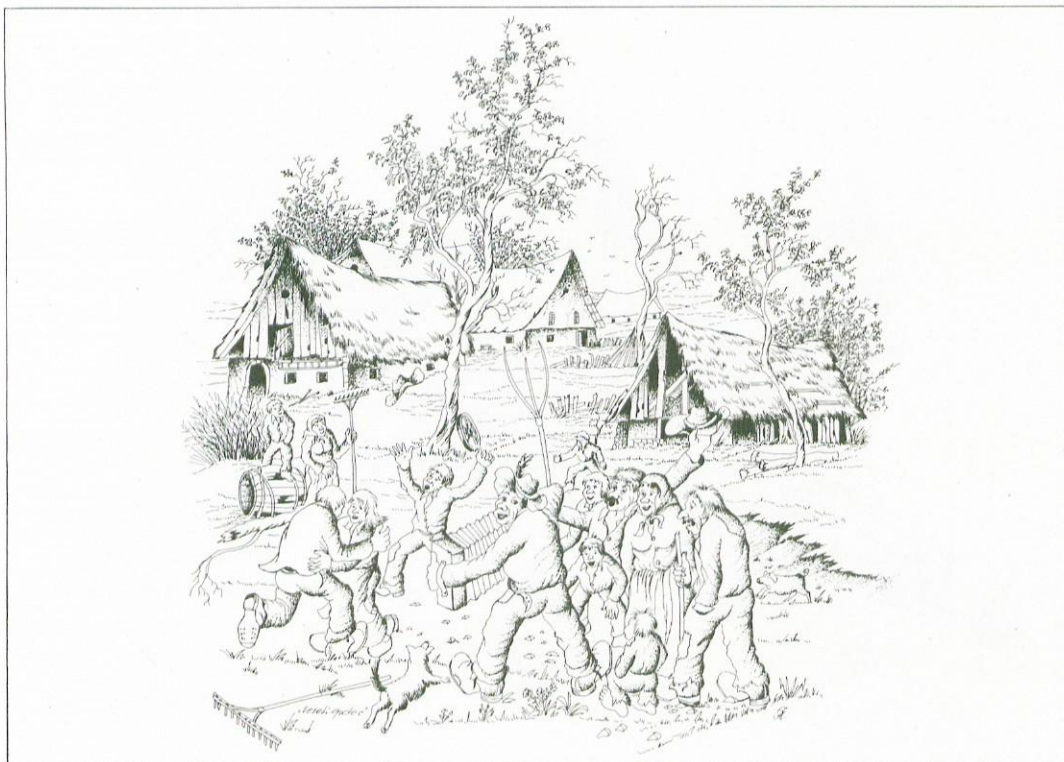


JOŽE PETERNELJ, rojen 12. januarja 1927 v Jarčji dolini. S slikarstvom se bavi od leta 1952 in od leta 1971 ima status svobodnega umetnika.

Do danes je imel 15 samostojnih in 104 skupinske razstave po vsem svetu. Za svojo ustvarjalnost je prejel 12 domačih in tujih priznanj ter nagrad, med njimi tudi zlato medaljo za umetnost "Accademia Italia delle Arti e del Lavoro".

Njegova dela so bila objavljena v 17 domačih in tujih publikacijah ter dveh kratkometražnih filmih.

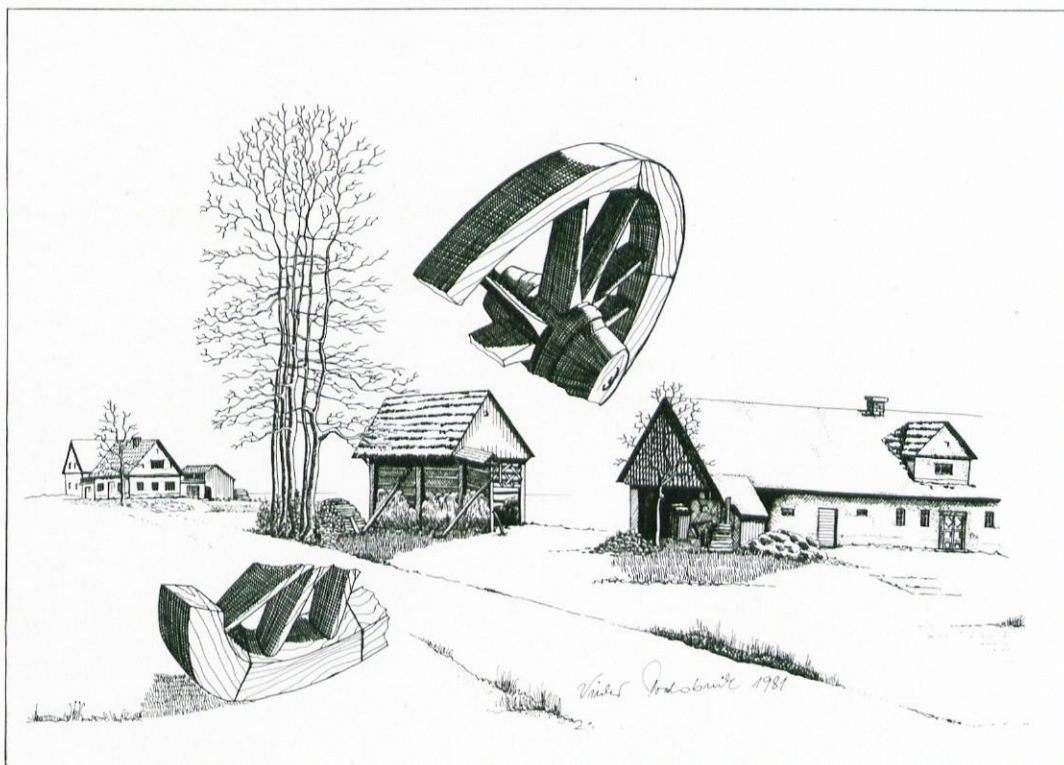
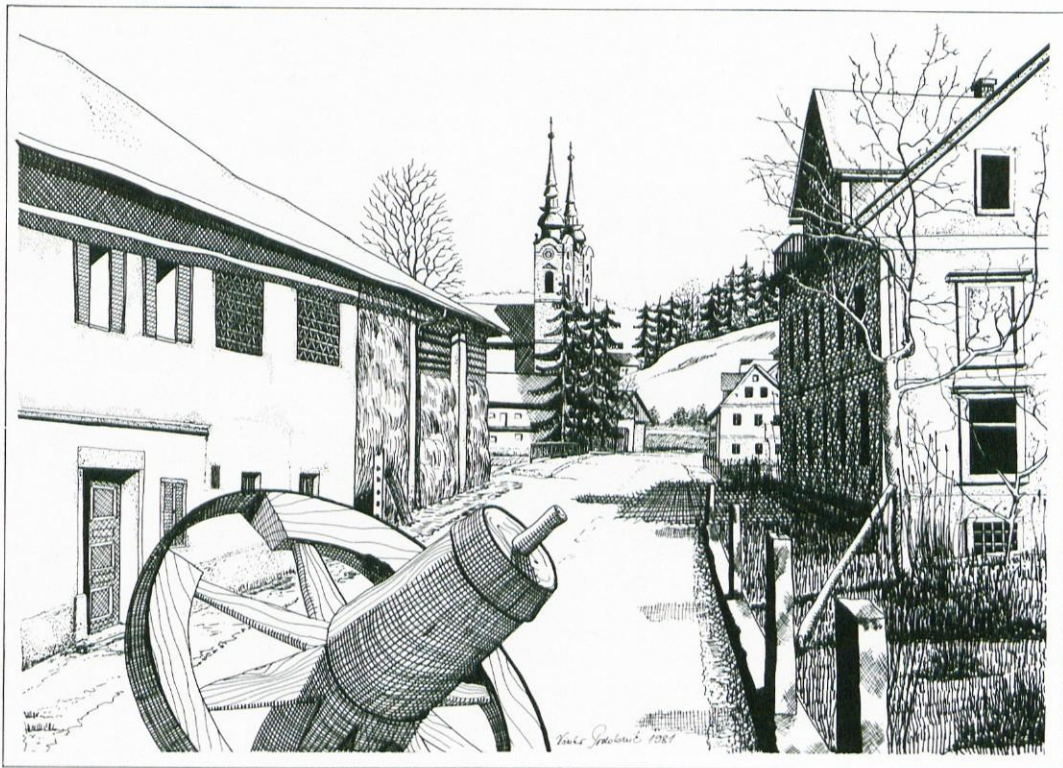
Za svoje zadovoljstvo poleg rednega dela tudi piše. Njegovi prispevki so bili objavljeni po radiu (Ljubljana in Žiri), krajši odlomki tudi v Žirovskem občasniku. Letos je izdal pri založbi Kmečki glas svoj prvi roman "Vrnitev".



KONRAD PETERNELJ, rojen 15. februarja 1936 v Stari vasi. Zaposlen je v Alpini. S slikarstvom se bavi že 27 let. Prišteva se k žirovskim slikarjem naivcem, ki so po II. sv. vojni med prvimi v Sloveniji pričeli slikati to zvrst.

Do sedaj je imel že 90 razstav - skupinskih in samostojnih. Razstavljal je skoraj po vseh celinah in prejel več nagrad ter polval. Je član Slovenskih likovnih samorastnikov Trebnje.

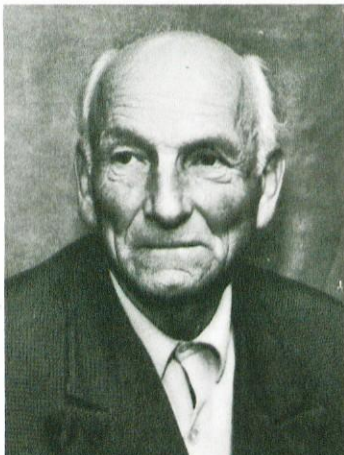
Za največje priznanje doslej pa smatra povabilo na sprejem pri tovarišu Titu na Brdu, ki se ga zaradi bolezni žal ni mogel udeležiti.



VINKO PODOBNIK, rojen 9. marca 1952 v Ljubljani. Zaposlen je v Kladivarju kot tehnični komercialist. S slikarstvom se ukvarja kot slikar samouk od leta 1975. V začetku je iskal izraz v realističnem motivu, kasneje v stilistični potezi. V zadnjem obdobju ga – po lastnih besedah – najbolj privlači ustvarjanje po vzorih surrealizma. Vseskozi uporablja olje, najprej na lesenitu in pozneje samo na platnu, poskuša pa tudi na steklo.

Je član likovne skupine pri ZKO Škofja Loka. Udeležil se je likovnega tečaja v Ljubljani.

Razstave: samostojna v Žireh, skupinske v Žireh, Gorenji vasi, Škofji Loki, Ljubljani, na Bledu in v Trzinu. Udeležil se je likovnih kolonij v Piranu in Lipici.



JOŽE PRIMOŽIČ, rojen 4. marca 1906 na Dobračevi. Je čevljar v pokoju. Slikati je začel, ko je bil star 63 let. Razstavljal še ni.

ZIRI

1981



1970

23 Lipiec 4

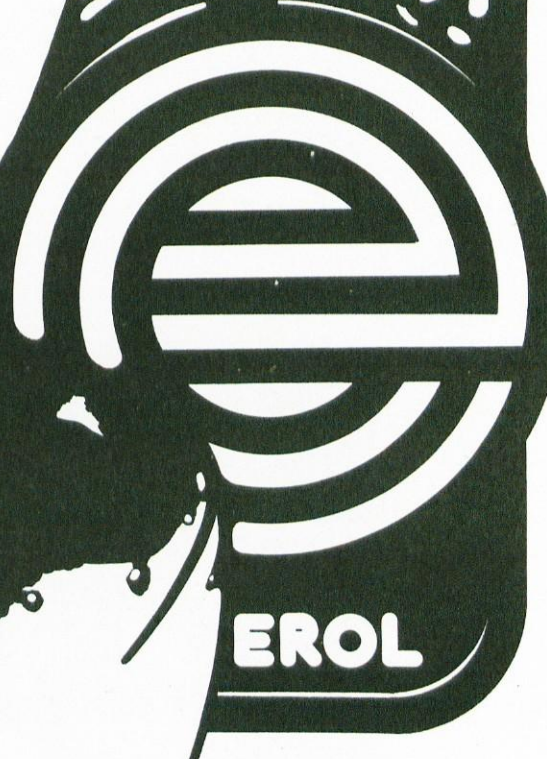
JULIJ

48 dni od polnočnega grobnika - ostopitje žrnj...



Sola - Idrinja

9 SEPTEMBER
meseci - prvotni del do 1979.



EROL



JAKUB EROL, rojen leta 1941 v Zamošču; študiral na Akademiji lepih umetnosti v Varšavi na oddelku za uporabno grafiko; diplomiral leta 1969 v razredu profesorja H. Tomaszewskega. Ukvarja se z vsemi zvrstmi likovnega oblikovanja.

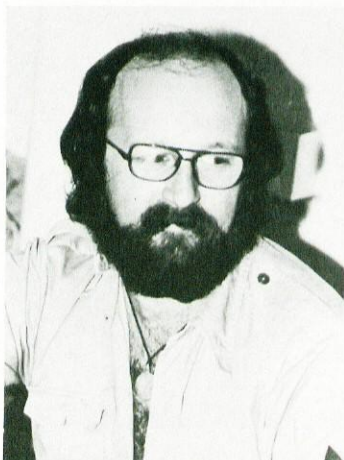
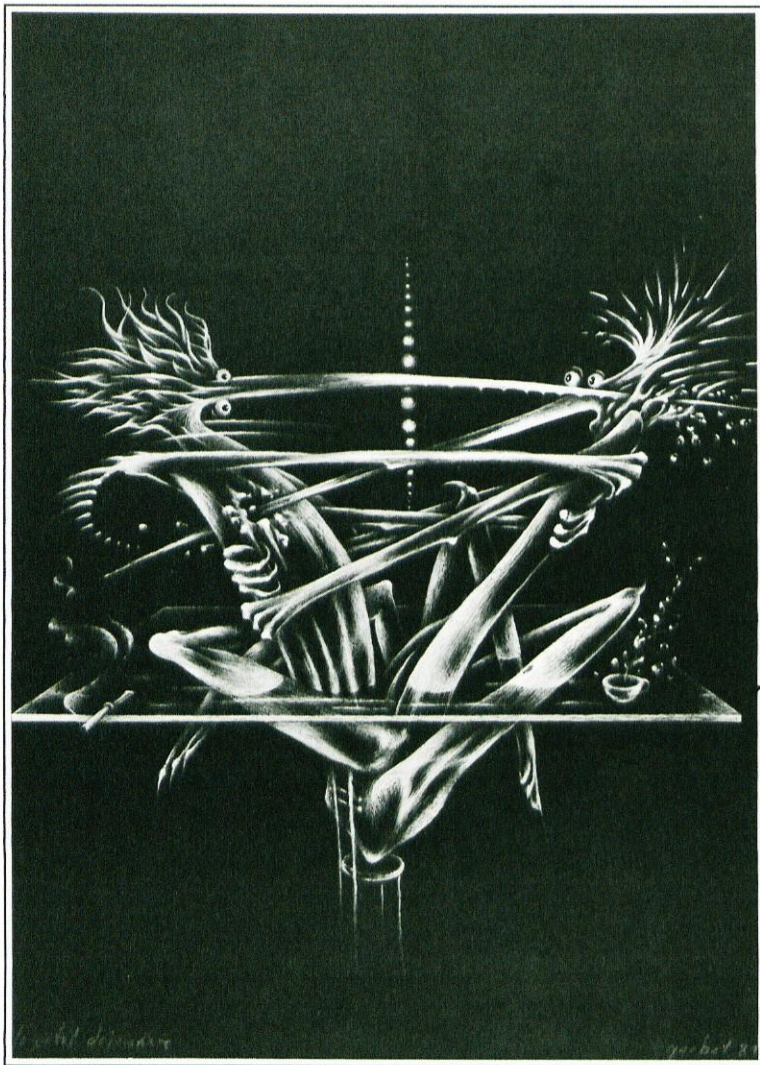
Nagrade: Nagrada T. Trepcowskega, Varšava 1970; Najlepši plakat leta, Varšava 1970; Medalja na razstavi v Lodzu 1970; Bienale poljskega plakata, Katowice 1973; Hollywood Reporter, ZDA 1976; Zlati Hugon, Chicago 1978; Muzejski plakat, Przemysl 1980., Več nagrad meseca na natečaju časopisa Zycia Warszawy in založbe KAW; nagrade na natečajih 100 let rojstva V.I.Lenina, Varšava 1969; Človek, Varšava 1970; Krvodajalci, Varšava 1971 in 1979; 1. maj, Katowice 1972 in 1975; 25 let novinarstva, Krakow 1972.

Samostojne razstave na Poljskem, Danskem, v ZR Nemčiji, Turčiji; mnoge skupinske razstave doma in v tujini. Od leta 1969 je oblikoval preko 700 plakatov.



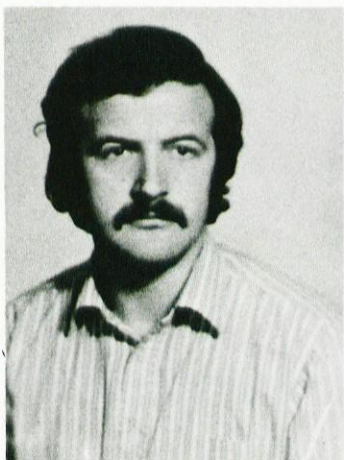
Portrait de ...

2000



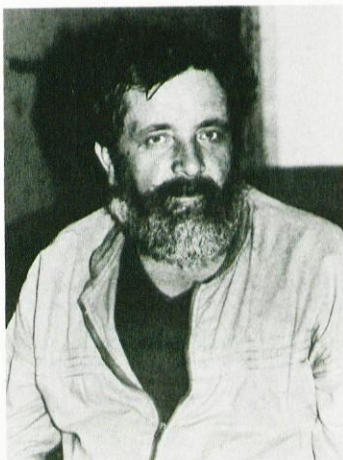
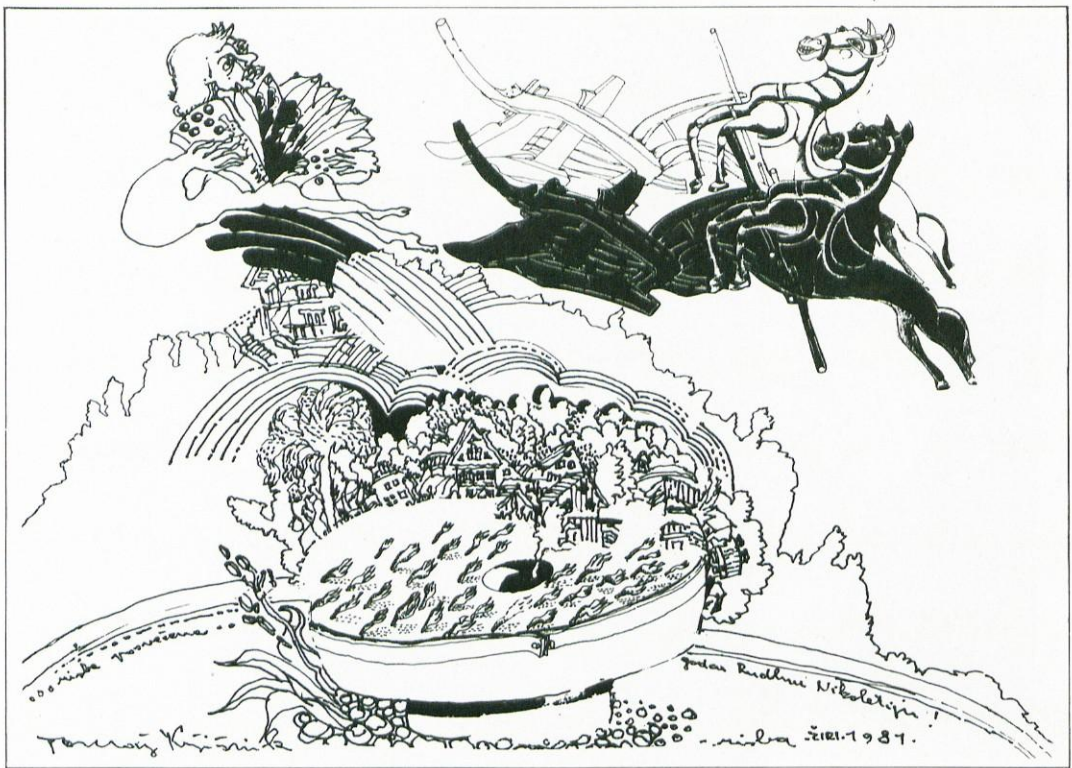
MAREK GOEBEL, študiral na Akademiji lepih umetnosti v Varšavi; diploma leta 1972.
Ukvarja se z risbo, uporabno grafiko in topografijo.

V letih 1972 - 1981 je bil urednik umetniških časopisov "Szpilki", "Literatura", "ItD.", "Scena".



STANE KOSMAČ, rojen 7. maja 1950 v Žireh. Po končani osnovni šoli se je vpisal na Šolo za oblikovanje v Ljubljani in jo končal leta 1968. Nekaj let je bil zaposlen v Alpini, leta 1974 pa se je vpisal na Akademijo za likovno umetnost v Ljubljani, absolviral leta 1978 in spomladi 1981 diplomiral. Zaposlen je kot likovni pedagog v OŠ Žiri.

Doslej je sodeloval le na dveh skupinskih razstavah v ljubljanski Mestni galeriji (1977, 1978) in na skupinski razstavi grafik, ki je potovala po nekaterih krajih v SR Hrvatski.



TOMAŽ KRŽIŠNIK, rojen 9. februarja 1943 v Žireh. Od petnajstega leta naprej je hodil v umetniške šole. Leta 1968 je diplomiral na varšavski akademiji. Ukvarja se z vsemi vprašanji v likovni umetnosti.

Kadar ni na umetniških potovanjih po svetu, najraje živi in dela doma v Žireh.

DOMOZINASTVO



ZIRI
Leopold Božič
LEDINE
Dragotin Benedik
ZAVRAC
Jakob Ferjančič
JAMJE, BREZNA IN POZIRALNIKI NA VRŠNIKU IN OKROG LEDIN
Prof. Kajačan Strančičky
ZIROVSKI NARAVNI BIŠERI III. DRAGE
Matevž Pečelnin

Ž I R I

Leopold Božič

Nekdaj so se k Žirovskemu svetu prištevale tudi sedanje samostojne majhne fare: Vrhovska, Zavraška in Ledinska, kakor podružnice stare Žirovske župnije, ki je bila zelo obširna in zavolj goratega sveta tudi silno težavna. Odkar so pa na Vrhu, pri sv. treh Kraljih in v Zavracu pri sv. Urhu l. 1788, ter v Ledinah l. 1796 svoje lastne duhovne dobili, obsegajo Žiri dokaj manjšo župnijo.

V župnijski občini je trirazredna ljudska šola v Žireh. Župljanska občina šteje po ljudskem štetju z leta 1880 3184 ljudi in ravno toliko šolska občina.

Za vsakdanjo šolo bilo je

godnih	dečkov	leta 1880	205,
		leta 1889	228,
"	deklic	leta 1880	170,
		leta 1889	210,
obiskujočih	dečkov	" 1880	173,
		" 1889	191,
	deklic	" 1880	141,
		" 1889	176;

za ponavljajno šolo pa

godnih	dečkov	leta 1880	38,
		leta 1889	49,
	deklic	leta 1880	42,
		leta 1889	56,
obiskujočih	dečkov	" 1880	30,
		" 1889	34,
	deklic	" 1880	34,
		" 1889	42.

Proti severu tik Žirov stoji strmi hrib Žirek, ki pa je večinoma obdelan in ima senožeti na vrhu; dalje Mrzli vrh, Vrsniški hrib, Ravniški hrib, Goropeški hrib, Koprivnik, Breziški hrib in Žirovski vrh. Žirovska dolina sicer ni obširna, vendar pa je ravna, prijazna, po podobi dva trikotna in se tu in tam v manjše dolinice in grupe razteguje. Dolina meri v dolgosti do 5 km, v širokosti pa do 4 km. Ker pa se Žirovska ravnina na vse strani v mnogo dolin in dolinic razteguje, je tukajšno hribovje različne višave, širjave, daljave, lege in podobe.

Potoki so:
Sora, Črna, Žirovnišca, Osojnišca, Račeva, Jezernica, Rakuljk in Jaršica.

Iz Žirka se pride do više ležeče Breznice, katera je sicer majhna pa prijazna vas, ki sloni na solnčni strani visokega gorovja. Iz Breznice se pride proti severu na visočino Mrzlega vrha. Od tu proti jugo-vzhodu vidi se Žirovska ravan, visoki grič sv. treh Kraljev in daljni Krim. Od vzhoda proti severu se vidi Gradaško, Poljansko in Loško gorovje, daljni Grintovec, visoki snežniki in obširne planjave proti Kamniku. Bližje pa znani Blegaš zapira daljni razgled na Gorenjsko in v snežnati belini nasproti bliži visoka piramida silnega velikana Triglava. Proti zahodu in jugu se vidi zeleni Idrijski hribi, Notranjski svet in visoka vršina daljnega Snežnika. Če se gre od Žirov proti Idriji po Osojniški dolinici, so na desni strani visoki Sernjaški bregovi, na levi strani strmi Vrsniški hrib. Oboji hribi se bolj in bolj drug drugemu bližajo, dokler se poslednjič pri Goveku na Kljuki ne sklenejo in Osojniške dolinice ne zgrade. Po tej dolinici je okrajna cesta iz Žirov v Idrijo speljana (kojo so gradili l. 1825-1827), ki se ob desnem bregu vedno bolj vzdiguje in pri Kljuki, vrh griča doseže. Od Žirov do Idrije se šteje 2-3 ure zložne hoje. Z Goropeškega griča proti severovzhodu se ugleda globoka, dolga in ravna dolina "Račeva", in unkraj doline, dolgo, obširno in visoko bregovje "Žirovski vrh". - Zadnja brda Žirovskega vrha segajo v lepem okrožju proti severu do visokega, goratega Koprivnika, na katerega so se v predavnih časih naslanjali. Pa silna voda je slabo, peščeno brdovje predrila, si skopala strugo, globoko je vrezala in pod Selom proti Fužinam Žirovski vrh od Koprivnika ločila. Preden je pa voda v predavnih časih to brdovje predrila, se ni nikamor odtekala in bržkone je po Žirovski dolini - vsaj po večjem - voda stala. Od obširnega jezera v Žirovski dolini govore še tukajšnje pravljice. - Visoki Koprivnik se od Sela daleč tja proti Oselici širi; proti severu ga Sovodenjska dolina meji, proti zapadu pa se na znani Mrzli vrh naslanja. Od Sela do Trebij, posebno pri Fužinah, je bila nekdanj ožka soteska, v katero se je stransko mehko bregovje pogosto in obilno udiralo, tako, da si voda ni mogla sproti svoje struge strebiti; ljudje so morali pripomoči in ni še več kot 180 let, kar so morali tudi Žirovci k Fužinam na tlako hoditi strugo kopat, širit in trebit. Najbrž

ima ondotni kraj in bližnja vas Trebije od tod svoje ime. (Trebije spadajo v St. Oseliško faro). - Da je voda po dalj časa na Žirovski ravnini zastajala, se da iz tega posneti, ker se baje na seženj globoko v zemlji drevesa s koreninami vred dobi in ker so še sedaj semtertja po ravnini močvirni prostori, ki jim sploh in od nekdaj že le "na jezerih" in "jezercih" pravijo.

Več vzrokov imamo trditi, da je po Žirovski ravnini in po pristranskih dolinah veliko zemlje in nanese, ki so jo dereče vode v predavnih časih z bližnjih in daljnih gor in hribov v poprejšnjo, globokejšo grapo nanesele, jo sčasoma zasule in v zdanji podobi čedno poravnale. Še zdaj po ozkih grapah in dolinah dereče vode s hribov pri tekajo in peska, proda, zemlje in družega našajo ter popuščajo.

Velika škoda za Žirovsko dolino je ta, da v tej mehki in ravnatni dolini struga Sovre ni vravnana, ampak, da se kakor kača semtertja vije, veliko prostora poteka, se na ovinkih s prodom zapira in silo velike in škodljive povodnji napravlja. Posebno kader okoli Rovtarskih hribov zelo dežuje, velike vode pridero in Brekovsko dolino do Žirov in jezero potope; časih voda kar naenkrat privre in ravno nakošeno seno s splavjo odnese.

Na Vrsniku so trdni kmetje, imajo lepo polje, dobre paše, košate gozde in lepo rejeno živino. - V Račevski dolini nahaja se več kmetij, lepe njive, senožeti, travniki in zelene trate ob osojnem Goropeškem bregovji proti Vrhju sv. treh Kraljev. Prijazno dolino pretoka dereča vodica enacega imena "Račeva", ki o deževju s svojo hudournostjo velike povodnji napravlja in dovolj škodljivega rudečega peska in proda na njive in travnike nanaša. - Žirovski vrh ni ravno strm, pa je dolgočasen svet, poln grap in globokih dolinic, kjer majhne vodice zavolj mehke peščene podlage s silo divjajo. Zemlja, rudečkast peščen svet, ni kaj rodovitna, in obilo gnoja in gorkote potrebuje. Hiše so semtertje raztresene in slabo, redko, smerekovo gozdovje pokriva še skoro le polovico Žirovskega vrha. Vendar pa si je marljivo prizadevanje tudi na tem pustem svetu napravilo precej čednih selišč in kmetij. Koprivnik ima na severni strani polno divjih grap; zemlja je mrzla; nekaj raztrešenih hiš in kmetij je tu in tam, večji del pa ga še smerečeje pokriva.

Žirovska dolina je močvirna, k čemur pogoste in velike povodnji največ pripomorejo. Njive na suhem so rodovitne, na nižjem svetu pa preveč zamočene. Senožet in travnikov je veliko; le škoda, da so premočvirni in z mahom preraščeni, tako, da tam le malo sladkega - več pa kislega sena nakose.

Po ravnini imajo skoraj dvojo, po gorah le eno setev, pa pri tej precej pridelajo. Ker je Žirovski svet ves na visokem, je zemlja mrzla in veliko dobrega gnoja potrebuje. Zato pa tudi Žirovci precej živine rede. Po ravnini imajo srednjo, po gorah in hribov manjšo živino. Tudi s konjerejo se ravninci dokaj pečajo, zraven pa seno še v druge kraje prodajajo.

Zrak Žirovskega sveta je čist in zdrav; zato so tudi ljudje trdni, čvrsti, zdravi in veliko jih lepo starost doživi. - Zima je dolga in sneg na debelo pade; zato se pa tudi setev in žetev za 10-14 dni proti Ljubljanskem polju zakasni. Vendar je tukaj v poletnem času, ker prehuda omamna vročina ne nadleguje, - posebno prijazno in prijetno bivati.

Lov ponudi zajcev in lisic, povodnjih tičev, divjih petelinov i.t.d.

Bistre in nekoliko dereče Žirovske vode in vodice hranijo lepe, žlahtne in okusne ribe, kakor sulce, postrvi, lipane, mreje i.t.d. in čeravno so Krški raki po širokem svetu znani, se zamorejo tudi Žirovski raki s svojo velikostjo in dobroto pohvaliti. - Le škoda, da se je zadnja leta tudi tukaj kuga med to živaljo pokazala.

Ves drug svet v občini je z grmovjem in pašniki pokrit in je le semtertja rodoviten. Velikih gozdov v tukajšnji župniji ni. Žirovce redi nekoliko poljedelstvo, nekoliko živinoreja, dasi ne zadostuje niti prvo, niti drugo.

Razen kmetovanja se ljudstvo peča z rokodelstvom in ženske narede veliko čipk.

Ljudsko materialno stanje je srednje; je pa tudi veliko revnih ljudi - gostačev. Vzrok slabega materialnega stanja je pomankanje orne zemlje in majhne pridelke sploh, potem slabi promet in pomankanje industrijskih podjetij.

Marsikaj je še želeti glede omike, vendar se od leta do leta tudi v tem opazuje napredek. Čitati in pisati zna vsa mladina, katera je redno

šolo obiskovala. Tudi nekateri bolj stari ljudje so precej izurjeni v teh elementarnih vednostih.

V šolski občini so te-le vasi (kraji): Žiri s farno cerkvijo sv.Martina in s 387 prebivalci, Dobračeva s podružnico sv.Lenarta in s 365 preb., Stara vas s 182 preb., Nova vas z 266 preb., Breznica s podružnico sv.Kancijana in s 124 preb., Osojnica z 38 preb., Goropeke s podružnico sv.Janeza Krstnika in z 71 preb., Ledinica s podružnico sv.Ane in s 67 preb., Selo s 122 preb., Gorenji Vrsnik s podružnico sv.Tomaža in s 102 preb., Dolenji Vrsnik s 95 preb., Brekovce z 72 preb., Ideršek s 40 preb., Jarča dolina s 115 preb., Koprivnik z 280 preb., Korita z 39 preb., Mrzli vrh s 70 preb., Opale s 64 preb., Račeva s 128 preb., Sovra z 42 preb., Zabrežnik s 45 preb., Ravne z 8 preb., Podklanec z 12 preb., Žirovnica z 41 preb., Žirovski vrh s 409 prebivalci.

Opomniti je, da o času ljudskega štetja 1880. l.niso bili oni domačini všteti, koji bivajo na tujem v službi, ali so rokodelci ali pa rudokopi i.t.d. Tudi se je število prebivalcev od onega leta zelo zvišalo. - Sedaj se jih sme šteti v okroglem številu 3.500.

Farna cerkev, sv.Martinu posvečena, stoji na ravnem tikoma strmega in visocega Žirka na mehki, močvirni zemlji. Bila je sicer v začetku v gotiški stavbi pa kaj nizko, nerodno, neprijazno zidana in čeravno je bila že potem prezidana, zelo predelana, je vendar še zmiraj prenizka, temna, z debelimi stebri in oboki vsa natlačena, za veliko Žirovsko faro v resnici premajhna in nepripravna. Na obeh straneh cerkve je pokopališče za celo faro.

Sedanji č.gosp.župnik si veliko prizadeva, da bi farane ogrel in pridobil, da se s časoma postavi nova farna cerkev in v ta namen je že po prostih doneskih nabranih nekaj tisočev. Kdaj je bila farna cerkev zidana, se ne ve, ker je v Žireh trikrat vse pogorelo, toraj tudi farni "arhiv". Zapisniki segajo nazaj do leta 1738. Duhovnija je bila ustanovljena pred letom 1500, kdaj, se ne ve.

Prvi župnik, ki se najde vpisan v listinah 1633.leta, je Andrej Jereb. Potem se najdejo

vpisani v listinah čč.gg.: Luk. Rand, dr.teologije Ig.Pogačnik, Karol Žirovec, pisatelj, spisal je knjigo "Christliche Zeitrechnung", Lovro Lapp, Jan.Majnik. Sedaj je v Žireh za župnika č.g.Jos.Vidmar. Tukaj je bil za duhovnega pomočnika tri leta č.g.Fran Krek, pesnik, njegove pesmi prinaša največ "Vrtec".

Nekdaj so bili štirje duhovniki v Žireh, dokler so spadale Vrhovska, Zavraška in Ledinska fara kot podružnice k Žirovski fari. Ker je Žirovska župnija zavolj goratega sveta glede duhovnega oskrbovanja za dva duhovna zelo težavna bila, so si Žirovci leta 1848 tretjega duhovnega sprosil, tesni in uborni farovž za eno nadstropje vzdignili in ravno pred farovžem lep vrt oskrbeli.

Prvi, kateri je v Žireh otroke v branji podučeval je bil cerkvenik Martin Albrecht. Podučeval je od 1817.l. do 1826.l. Ves poduk je bil le za silo. Od 1.1826. do 1849. pomagal je Martinu Albrechtu njegov sin Valentin Albrecht. Leta 1849 postavljen je bil od knezoškofijskega konzistorija za pravega učitelja g.Val.Albrecht. Val.Albrecht opravljal je učiteljsko službo do 1863.l. Ko se je t.l. V.Albrecht službi odpovedal, poslan je bil za učitelja Henrik Vizijak.

Leta 1864 kupila je občina sedanje šolsko poslopje za 350l gl. in 1.1865 začelo se je podučevati v tem poslopji. Tu gre opomniti, da je bilo to poslopje v starodavnih časih lastnina Brižinskih škofov, koji so imeli v posestvi Škofjeloko in Visoko pri Poljanah.

Za H.Vizijakom nastopil je učiteljsko službo J. Mencinger. Začetkom 1.1867 je bila šola razširjena v dvorazrednico. Prvi podučitelj je bil tukaj Jan. Pokorn. Leta 1869 prišel je za I. učitelja v Žiri Jos.Čerin. Po odhodu J.Pokorna iz Žirov 1869.leta prišel je za podučitelja Ant.Brčić, za tem pa Janez Lenarčič leta 1874. Tretji nadučitelj, Leop.Božič, prišel je za Jos.Čerinom 1.1875 v Žiri. L.1876 nastopila je II. učiteljsko mesto gspd.Marija Jurman. Začetkom šolskega leta 1878/9 je bila dvorazredna šola razširjena v trirazrednico. Drugo učiteljsko mesto je dobil 1.1879 učitelj Jan.Pipan. Pomožna učiteljica M.Jurman je iz službe izstopila 1.1879 in na njeno mesto je prišla za učiteljico Kristina Demšar. Učitelju J.Pipan-u je sledil Jan.Vogelnik in temu Franc Schmidt, a učiteljici

Demšar sledila je Aleksandrina Adamič. Sedaj službujejo tukaj: g. Leop. Božič, nadučitelj, g. Fr. Schmidt, učitelj, in gospdč. Aleksandrina Adamič, učiteljica.

Med šolske dobrotnike se mora šteti blagorodni gospod Simon Seljak, c.kr. finančni nadsvetovalec v pokoju, z naslovom in značajem c.kr. dvornege svetovalca, na Dunaji. Ta gospod je večkrat podaril nekaj denarja za nakup knjig in pisalnega orodja ubogim učencem.

Iz domače vasi, ki šteje 64 hiš, se gre na griček "Tabor", na katerem je v starih časih stalo trdno taborišče zoper turke, in od tod se tudi "Tabor" imenuje. Pred sto leti še je stalo tukaj stolpu podobno zidovje, v katero so žito spravljali in še sedaj bi se našli med hišami, ki vrh grička stoje, ostanki starega zidu. Na Žirku, na vršini griča, se še najdejo že obraščeni ostanki starega zidu in razbiti mlinski kamni. Ljudje mnogo ugibljejo zastran teh ostankov; nekateri menijo, da je tukaj stal mlin na sapo, drugi zopet od starega velicega gradu in taborišča ter se vpirajo na neko silo staro cesto, ki je po sledu soditi od tod na eno stran čez Vrsnik, Ravne in Zavrac proti Hrušici in stari Rimski cesti, na drugo stran pa proti Lednici, Fužinam na Trebije vodila, kamor je nekdanja druga rimska cesta iz Tolminskega pri Soči čez Oselico prihajala in je dalje na Loko, Kranj in na Koroško vodila. Bolj resnično in verjetno bo, kar tudi ljudska govornica potrjuje, da so v teh krajih pred kakimi sto leti le po gorah tovorili, in ker je bil ravnorni Žirovski svet še zelo močviren, so le po tej visoki in goratni, trdni, stari cesti blago prenašali.

Stara povest govori, da so Turki tudi na Breznico privihrali in cerkev in vas požgali. Tudi se pripoveduje, da so bili Turki čez Zavrac pridrli v Žirovsko ravan.

V Osojniški dolini je visoka, obširna, skalnata in naravno obokana jama, ki je nekdanj kot skrito zavetje o vojski prezidana in z vratmi priprta bila. Temu uhodu pravijo Osojniški grad in zadnji ostanki nekdanjega prezidja se še opazijo.

Konečno še to o Žirovski ravnoti. Ljudje tako pripovedujejo: "Vsa Žirovska ravan z Račevsko in Brekovsko dolino je bila v nekdanjih časih

pod vodo, in bilo je tukaj veliko, obširno jezero; voda je bila pri Selu tako visoko zajezena, da je po Brekovski dolini in Zavraški soteski noter do Hlevnega vrha segala, kjer je na nekem holmcu prva in najstarejša cerkev stala. V tisti dobi se je duhoven iz Javorjev nad Poljanami čez Žirovsko jezero prepeljal k tej cerkvi, ki je bila že tačas, kot zdaj, sv. Nikolaju posvečena. Na tej poti se je duhoven ustavljal na Kokočevicah pri Vrsniku, kjer je v istem času stala majhna, uborna in lesena cerkev sv. Andreja, ki je bila po odtoku jezera opuščena in na kraju sedanje farne cerkve druga postavljena. Na novi svet okoli predstavljene cerkvice v Žireh se posebno poljanci naselijo, ki cerkvico v večjo prezidajo in svojega domačega patrona v Poljanah, sv. Martina dovzamejo. O tej priložnosti je bila tudi lega cerkve spremenjena in sv. Andrej je bil iz velikega altarja na stranski altar v kapelico prenesen". Tako ljudska pravljica. Verjetno bi utegnulo to biti: Ako je v Žirovski dolini kdaj jezero stalo, je stalo že v predavnih časih. Potem je pa voda le bolj zarad sotesk zastajala in je ob času povodenj visoko narastla. Tako se je Zavraška soteska pri "Marjaževih kamrah" zajezila in voda je po dolinici do cerkvice sv. Tomaža v Hlevnem vrhu nastopila. Od te cerkvice pripovedujejo, da je tam poprej ajdovski (paganski) tempelj stal -

Za znamenitost Žirovskega sveta utegne tudi to veljati, da se v njem razun železne rude tudi druge rude dobe.

(Pripis uredništva:

Leopold Božič se je rodil 22.XI.1837. Služboval je dolga leta kot nadučitelj v Žireh, kjer je umrl 13.VIII.1922.

Pričujoči sestavek je objavil v zborniku "Logaško okrajno glavarstvo", katerega je izdalo "Društvo učiteljev in šolskih prijateljev okraja Logaškega" leta 1889.

Pisanje je zanimivo, ker nam pripoveduje, kakšne so bile Žiri pred približno 100 leti.

Pripisati pa velja, da ni povsem izviren; gre pravzaprav za predelavo spisa "Žirovski svet", ki ga je nam že znani literat Jernej Lenček objavil leta 1858 v koledarju "Slovenski romar".

L E D I N E

Dragotin Benedik

V tej župljanski občini je samo šola v Ledinah. Ljudi šteje šolska, ki je ob enem tudi župljanska občina 590. Lastne politične občine tukaj ni, ampak vasi te župnije spadajo pod Žirovsko, Dolsko in Oseliško politično občino. Mladine bilo je

za vsakdanjo šolo

godnih	dečkov leta 1888/89	56,
"	deklic " "	45,
obiskujočih	dečkov " "	47,
"	deklic " "	41;

za ponavljavno šolo pa

godnih	dečkov leta 1888/89	15,
"	deklic " "	5,
obiskujočih	dečkov " "	11,
"	deklic " "	2.

Šola je enorazredna. Gore v tej šolski občini so: Sernjaški bregovi (835 m), Gradišče (999 m), Sivka (971 m) in Prapretno brdo (1009 m).

Tekoče vode ni druge, kakor par studencev, kateri se pa kmali zgublajo v brezna in podzemeljske votline. Tacih malih brezno je vse polno po Ledinskem svetu in soditi je, da en del vode, katere se ob deževnem času mnogo nabere, pa tudi kmali v podzemeljske votline zgine, priteče nad in pri Fari zopet na dan; drugi del pa teče na nasprotno stran, ter izvira v Žireh na mnogih krajih.

Njive je treba zelo gnojiti, ker je zemlja ilnata. Travniki so sploh dobri, le malo jih je in še ti so bolj zanemarjeni. Veliko slabši so pa še gozdi, kajti le nekaj jih je, da se smejo lepi imenovati; vsi drugi so že izsekani. Pašniki so sploh povsod dobri.

Materijalno stanje je bolj srednje. Posvetva so zelo velika in kmetje bi lahko prav dobro izhajali ali manjka jim poslov in delavcev, kajti kolikor je možkega spola gre vse v Idrijo k rudarjem, večina ženskega spola pa se peča s čipkarijo, katero delo je seveda lažje in nekaj več zaslužka daje, kakor pa poslovanje.

Ljudstvo se peča razun s kmetijstvom in s čipkarijo tudi z živinorejo in s sadjarstvom. Goveje živine je kacic 500 glav prav lepega domačega plemena. Boljši kmetje imajo tudi po 20 do 30 ovac. Konj je v vsi občini komaj 6 in še ti so bolj slabi.

Brati zna do 60%, pisati pa jih zna le 5 do 6%. K šolski občini spadajočih vasi je pet celih, od treh vasi pa spadajo le nekatere številke.

Imena posameznih vasi so: Ledine, župljanska vas s cerkvijo sv. Jakoba 135 preb., Pečnik 53 preb., Govek 130 preb., Javordol 68 preb., Karnice s podružnico sv. Ahacija 74 preb., Mrzli vrh od št. 5-14, 58. preb., Idršek od št. 5-16 65 preb. in Koprivnik samo št. 22 in 48 8 preb.

Župljanska cerkev je bila zidana v letu 1666. Ledinska župnija spadala je kot ekspozitura nekdanj pod Žirovsko župnijo. Po velikem trudu častitega gospoda Luka Rihter-ja bila je leta 1864 povzdignena v samostalno župnijo.

Prvo misel o zidanji šole sprožil je častiti gospod župnik Mihael Horvat. Ker pa se je omenjeni gospod preselil iz Ledin je vsa stvar nekako zaspala. Še le prečastitemu gospodu župniku Janezu Demšar-ju se je posrečilo stvar resno pričeti in tudi dokončati, kajti pod njegovim vodstvom se je šola v letu 1882 pričela zidati. Stala je nekaj čez 2000 goldinarjev. Sedanji župnik je preč.g. Anton Žgur. Prvi učitelj je bil g. Dragotin Benedik, ki je služil do šolskega leta 1888/89, od tega časa sem pa službuje g. Slavoj Korbar.

Tukaj je bil rojen 14. vinotoka 1816 častiti gospod župnik Žakelj - rodoljub Ledinski - znamenit pesnik in pisatelj slovenski.

(Prvi ponatis iz zbornika "Logaško okrajno glavarstvo". Logatec 1889. Isto velja za sledeči članek o Zavrtaču).

Z A V R A C

Jakob Ferjančič

Ta župnija šteje 687 duš; ravno toliko šolska občina. V tem šolskem okolišu je rečica Sora, ki pride od jugo-vzhoda ter se potem vije proti severu in se izliva v Savo. Tudi poto- kov se ne manjka, ti so: Potok, Jakopnik, Božičnik, Črna, Klokoč, Sovražna grapa, Čemšič, Dobec, Rudnik. Izvirajo na severo- zahodu in se po četrt - ali polurnem teku izlivajo v Soro.

Stoječih voda ni tukaj, vsaj na površji ne; sicer so pa tla votla in tod so stoječe podzemeljske vode, kar spričujejo ribe, ki o deževji pridejo na svetlo in so bolj tem- ne barve.

Njiv, travnikov in gozdov je okoli dve tre- tjini; ena tretjina je pašnikov in neobde- lanega prostora, ker le skalovje kaže gola rebra. Imen lastnih nimajo, temuč se ime- nujejo le po vaseh, pri katerih ležijo.

Ljudstvo se marljivo peča in živi večjidel s poljedelstvom, postransko pa še z živinore- jo; gozdov je le malo ter imajo le posamez- ni korist od njih, to je taki, ki so z nji- mi pametno, varčno ravnali.

Gora ni, le srednjo veliko hribovje moli proti nebu in to je: Kovk, Konjski vrh, Hrečovec, Jesni vrh, Rozkovec, Kucelj, Grintovec, Drevišnjik, Mačji grič, Kogelj, Ilovca, Jeličje, Kisovec, Tabor, Sivka, Jagodni grič, Krog, Kržiše, Medvedov grič.

Dolini se nahajate dve: Potok in Sora.

Poti so zelo slabe in grde, razun ceste, ki pelje iz Rovt proti Idriji; pa je dobro upanje, da se bode v kratkem na boljše obrni- lo. Gmotno stanje ljudstva je še povoljno ter ni treba nobenemu kruha stradati, ker žita se obilno pridelala, prodana živina pa donaša lepe svotice, da imajo ljudje za davke in druga opravila. Izobraženo pa ljud- stvo ni posebno, le nekateri, ki so drugje šolo obiskovali, znajo brati, pisati, raču- niti; to se bode sčasoma zboljšalo, odkar

se je tu šola napravila. Za napredek pa so ljudje zelo vneti v vsakem oziru.

Za vsakdanjo šolo bilo je

godnih	dečkov leta 1880	22,
"	deklic " "	30,
obiskujočih	dečkov leta "	20,
"	deklic " "	27.

Vasi v tej župniji je sedem: Črna, Dole, Ižgorje, Podklanec, Potok, Ravne in Zavrac. Sel je tudi nekaj; Mravljiše, Brdo, Malavice, Zapotok, Sopotje, Rovt, Zakovk.

Cerkev je le v Zavracu. Gradov ni. Znamenite so "Matijaževe kamre". To so podzemeljske votline, katere je v starodavnih časih voda izdobilila. Te votline so bile za časov rogo- viljenja Turkov po teh krajih zavetje ljudem, ki so notri spravljali in skrivali blago v varnost. Imele so železna vrata, katere je dala napraviti Loška grajščina, ki je imela te pokrajine v fevd. Ko so časi postajali var- ni in mirni, so se ta vrata kot nepotrebna od- pravila. V teh votlinah so se skrivali beguni vojaški posebno leta 1833.

Daleč po Žirovski dolini notri do Hlevnega vrha v Vrhovski župniji, toraj mimo te župni- je, se je razprostiralo obširno jezero; ko so pa nek hrib prekopali, se je jezero razgubi- lo; tako se pripoveduje. Ali ima ta govor kaj podlage, ali ne, ne morem razsoditi; mikavno je to za geologe.

Tukajšnja župnijska cerkev sv. Urha ima, tako sem slišal, svoj začetek že v časih, ko so Brizinski vladike imeli Loko v lasti (fevd). Bila je sprvega kapela, še le s časoma je nastala cerkev. Nad vhodom ima zvonik letno št. 1647, pod zvonovi pa 1747, kar kaže, da je čez 250 let, odkar se je zvonik (30 m vi- sok) dodelal. Strop v cerkvi je bil prej ra- ven, začetkom tega stoletja se je obokal.

Do leta 1788 bila je cerkev podružnica Žirov- ske župnije, prej še Loške. Omenjeno leto je postala župnijska, samostojna cerkev. Farovž se je postavil leta 1780, sto let od tega.

Župniki so tukaj pastirovali ti gg.: Anton Grošelj (1788-94), Jernej Snoj (1894-1801), Jernej Božič (1801-1804), Štefan Trpin

(1804-1808), Karol Žirovec (1808-12), Simon Hladnik (1812-19), Andrej Kodermac (1819-24), Jakob Dežman (1824-34), Štefan Kobal (1834-45), Janez Zaverl (1845-49), Janez Habe (1849-64), Janez Pivk (1864-84), Jakob Ferjančič od 1885 naprej.

Šola se je začela leta 1886 meseca novembra.

Ta kraj je spadal nekdanj pod Loško grajščino, dandanes pod politični okraj Logaški, pod okrajno sodnijo Idrijsko.

JAME, BREZDNA IN POŽIRAVNIKI NA VRSNIKU IN OKROG LEDIN¹

Kajetan Stranetzky

V idrijski okolici se govori med ljudstvom o raznih jamah in brezdah vrsniških, a ne ve se nič pozitivnega in gotovega povedati; zato sva sklenila pred letom dni s kolegom J. Nardinom, natančneje pregledati te jame in brezdna. Ker kaže površje na Vrsniku² in okrog Ledin, da se lahko nahajajo pod zemeljsko plastjo dupline, razpoke ali večje jame, po katerih se odvíja ali dovaja voda raznim izvirov, bi jih bilo dobro tudi še nadalje raziskavati ter tako določiti podzemeljske tokove voda. Površje je namreč pokrito z dolinami in lijaki - požiravniki, ki požirajo deževnico. Iz tega lahko sklepamo, da se voda po izgubi po podzemskih razpokah in jamah. Vrsnik sestoji deloma iz dolomita, brekcij in školjčnega vapnenca, deloma iz verfenskih skladov, istotako okolica okrog Ledin, zato je tvorba razpok, špranj in jam mogoča.

Preiskali smo: Jamo "Pod Gradom" v Osojnic; "Na Kobol" v Dolnem Vrsniku; "Na Povitvah" nad Osojnico; "V Kavčičevih gošah" (tako imenujejo ljudje) in brezdna: "Na krogu"; "Brinovo brdo"; "V apnenih rupah"; "Na Drvašč" in "V kamenitnem". (Sl. 25).

Jama v Osojnici "Pod Gradom". P.G. (sl. 25, 26, 27).

Ako gremo od "Govejika" po domače "Na Kljuki", po cesti proti Žirem, zapazimo na nasprotnem pobočju takoj v začetku Osojniške doline kakih 50 m nad Kavčičevo kovačnico trioglato odprtino. Do tje, kjer je vhod v jamo, drži grapa, ki odvaža ob hudem deževju iz jame prihajajočo vodo. Vhod je do 1 m široka, strugi podobna, od vode izdolbena razpoka, ki je do 2 m visoka ter drži poševno navzdol. Njena leva stena je poševna. Vidi se, da je bil obok prevržen čez levo steno. Po daljavi 18 m pridemo do 1 1/2 m globokega tolmana, ki je vedno napolnjen z vodo. Širok je do 2 m in dolg 3-4 m. Nad njegovo gladino visi skala tik vode tako, da je mogoče le ob najbolj suhem vremenu v jamo. Črez tolman se mora namreč položiti lestvo, po kateri se potem splaziš po trebuhu na drugo stran skalnega roba.

Ob deževju je skalni rob zalit z vodo, ki priteka in odteka v Osojniško dolino. Po mojem mnenju priteka ta voda iz razpok od zahodnje strani. Morda je celo v zvezi s studencem, ki se nahaja v 50 m širokem in 20 m globokem lijaku³ na Kljuki (Sl. 28), in tudi z Ledinskimi zapadnimi požiravniki. Studenčnica v tem lijaku je jako dobra pitna voda, ki prihaja v lijaku na dan in izgine po 12 m dolgem teku zopet v zemlji. Na drugi strani skalnega roba se razširi votlina do 2 m v višino in 1 1/2 m v širino ter drži v dolžini 4 m do brezdna, v katerem se sliši šumenje vode, ki priteka skozi omenjene razpoke in odteka v Osojniško dolino.

Nad brezdom se nahaja na levi strani ozek rob, ki drži do 1 m visokega in istotoliko širokega ter 30 m dolgega rova. Ta se razcepi v dva rova, ki sta po 12 m dolga in držita okrog stoječega dolomitnega stebra, ki ne kaže nikakih znakov nekdanjega koraljnika. Vidi se, kakor da bi voda ne bila mogla načeti stebrevo tvarine. Obema je izgledala voda pot poševno navzdol. Po 10 m pridemo do vode, ki se mora v dolžini 4 m prebrestiti. Od tu dospemo po 15 m dolgem, suhem rovu zopet do 1/2-lm globoke vode, ki teče pod robom in se izteka v brezdno ter prihaja gotovo iz vrsniških požiravnikov. Izognemo pa se je lahko na ta način, da se splazimo skozi razpoko, ki se nahaja v steni nad njo; tako pridemo v lijaku podoben prostor, ki je 3 m dolg, ravno toliko visok in 2 m širok. Iz tega pridemo čez skalnat mosti-

ček zopet do vode in jo prebredemo v dolžini 3 m. Tu se jamski strop nad vodo zniža v višini 3-4 m na 1 m in je treba prebresti zopet vodo v dolžini 2 m. Voda je 1 1/2-2 m široka in 1-1 1/2 m globoka. Zatem se pride v višji prostor, v katerem se gre še kakih 5 m po suhem in se pride zopet do vode, ki drži do stene, s katero se konča jama. Voda postaja globokejša ter je kakih 10 m pred steno.⁴

V stropu je več kaminu podobnih lukenj, ki drže proti vrhu. Do teh pa se brez posebnih priprav ne more priti. Omeniti bi bilo še kamin takoj v začetku jame. Nahaja se na desni strani rova in ima tri lijaste odprtine, ki vodijo v jamo. Jama je toraj približno 106 m dolga in drži jugovzhodno pod Vrsnikom proti mestu, kjer se nahajata brezdni "Na krogu" in "Brinovo brdo" (Sl.25). Poizkušali smo izmeriti globočino teh brezden, česar pa nam ni bilo mogoče, ker so ljudje, kakor po navadi nametali vejevja, da tako polagoma zamaše brezdna radi pasočje se živine. Kamen, ki smo ga vrgli "Na krogu" v brezdno je padal samo 1 1/2 sekunde. Slišalo se je, da je padel na vejevje. Pripovedovali so, da so nekoč vrgli v to brezdno mačka, ki je prišel v Osojnici iz jame "Pod gradom" ven. Zopet drugi trde, da so dobili v Osojnici jabolka iz vrta gostilničarja Ovsenka na Gor.Vrsniku. Prinesla jih je voda iz te jame. Prav lahko se da to razlagati, kajti voda, ki stoji na koncu jame in voda, ki prihaja ob hudem deževju iz jame, se nabere gotovo iz dotokov (lijakov ali kakor jih imenujejo tu ljudje požiravnikov)⁵ deloma iz Ledinske, deloma iz Vrsniške okolice. Vsi so po raznih podzemskih razpokah v zvezi z jamo, ki jo napolnijo z vodo prihajajočo po lijastih luknjah v kaminih. Ako pregledamo Vrsnik in Ledinsko okolico proti jugu in jugovzhodu, opazamo take požiravnike (lijake, doline). Tudi tu kakor na Krasu nam kažejo smer pod površjem se nahajajočih razpok, ki so zakrite z različno debelo plastjo. Na dnu teh razpok ali po teh se pretaka voda in jih vedno bolj izjeda. Posebno močan tak požiravnik se nahaja na Gor.Vrsniku za Ovsenkovo hišo. Vode je v

tem požiravniku ob močnem deževju toliko, da preplavi celo sosedne skednje in hleve, akoravno ima 25 m v premeru in je do 4 m globok. Na nekaterih mestih na dnu vidimo majhne luknje, ki pa niso izraziti odtoki. Skozi te izgine voda. Okrog požiravnikov, deloma v požiravnikih samih raste sadno drevje. Mogoče je, da si je bila voda pri odtekanju odprla luknje, ki so zamašene sedaj s prstjo. Iz dejstva, da so ljudje dobili jabolka v Osojnici, lahko sklepamo, da so vsi ti požiravniki v zvezi z razpokami, ki drže k odtokom v Osojnico. Kapnikov jama nima izrazitih.⁶ Videli smo pač par rogljev iz sige, ki so bili prevlečeni z ilovnato plastjo. Stene in tla so prevlečene z ostrorobato sigo. Tvorba izrazitih kapnikov bi bila tudi nemogoča, prvič, ker se ob hudem deževju cela jama napolni popolnoma z vodo, preden pridere iz vhoda, kar se mora zgoditi, ker leži iztok višje nego jama; drugič se jama nahaja v dolomitu, kjer se raje tvori navadno aragonitna siga nego kapniki. Ime "Pod gradom" je baje odtod, ker so se ljudje skrivali pred sovražnikom in zgradili tudi vhod. Iz popisa pa je razvidno, da po dandanašnjem položaju, ki nikakor ni prikladen tudi le za začasno bivanje, ni bilo preje to mogoče, ker je bila gotovo jama manjša nego je danes. Obližje vhoda tudi ne kaže niti najmanjših sledov kekega zididšča. Rastlinstva in živalstva nismo opazili v jami.

(Razpoka) Jama "Na Ponitvah". N.P.(Sl.25, 27).

V majhni dolinici, na zahodni, severozahodni strani Gornjega Vrsnika leži njen zakrit vhod, ki je bil čisto zarastel in je tako ozek, da se človek komaj splazi po trebuhu skozenj. Po 2 m se razširi in obrne proti jugovzhodu. Po 4 m drži še bolj jugovzhodno kakih 5 m. Jama je široka do tega mesta 0.3-0.4 m, visoka pa od 0.2-2m. Tu se nahaja 6 m visok kamin "Pod turnom", ki ima popolnoma okroglo obliko in 2 m širok premer. Končuje se z majhno odprtino, skozi katero priteka voda. Od tu se obrne jama proti vzhodu, severovzhodu ter drži 10 m daleč do stebra, okrog katerega držita dva po 7 m dolga rova, ki se strneta zopet v 3.5 m dolg rov. Ta se obrne še kakih 5 m proti severu in konča s trdo steno.

Pred stebrom se nahaja v stropu luknja, ki drži v jamo. Iz te je kapljala voda. Širina od kamina do konca rova je 0.5 m, višina pa 1-2 m. Proti stropu se razpoka popolnoma zoži. Delovne vode se opaža tudi tu jako dobro. Voda dohaja po raznih razpokah in luži stene ter se izgublja v razpokinih tleh, od koder prihaja zopet kot majhen izvir, ki se nahaja kakih 6 m pod vhomom v jamo. Skupna dolžina jame znaša 29.5 m. V jami smo našli okostja in ostanke živali, ki jih je gotovo zanesla lisica v njo. Razun jamske kobilice nismo opazili živalstva.

Jama "V Kavčičevih gošah". V.K.(Sl.25).

Vhod je navpičen in tako širok, da se z lahkoto spustiš v jamo. V začetku je samo 1 m široka. Spustiš se lahko brez vrvi, opira se ob stene, do tal 8 m globoko. Tu se nahaja razpoka, skozi katero se ne more preriniti, pač pa se sliši kamen še nekoliko dalje padati, na kar se ustavi. Udar, ki ga povzroči padli kamen je tak, kakor bi padel kamen v večjo votlino. Obtežena vrvica je kazala še 8 m globočine. Postanek jame je gotovo ta, da je voda med dolomitovimi plastmi nahajajočo se prst izprala in odnesla skozi špranje dalje. Stene so gladke in ne kažejo nikake sige.

Jama "Na Drvašč". N.D. (Sl.25).

Dohod je poševen, Jama je kakih 7-8 m globoka in 4-5 m široka v dolomitu. Svoje dni so v to jamo metali poginulo živino, kar pričajo še sedaj ostanki lobanj in drugih delov okostja.

Brezdna "V vapnenih rupah". V.A.(Sl.25).

Odpertina je tako majhna, da se komaj splazimo do žrela. Ako vržemo kamen, se sliši po odskakovanju lo sekund, da je padel na tla. Globočina je toraj, ako sodimo po času, okrog 300 m. Zaradi nedostatkov priprav nismo mogli natanko določiti dimenzij brezdna. Gotovo se tvori tudi tukaj polagoma velika razpoka ali celo jama v hribu, ker je cela stran hriba porastla z gosto bukovino in so tla na debelo pokrita s prhtečim listjem. Ako omenimo še nekoliko du-

plino "Na Kamenitnem", ki je kvečjemu 3-4 m dolga in se končuje v ozke razpoke, ki drže v notranjost hriba, bi bile to vse znane jame, dupline in brezdna v dolomitnem skladu na Vrsniku. Največja v verfenskih skladih nahajajoča se jama na Vrsniku pa je

jama "Na Kobol". N.KB. (Sl.25, 27)

Po tvorbi potom mehničnega učinkovanja vode in velikosti se razlikuje ta jama od zgoraj omenjenih. Nahaja se na jugovzhodni strani "Dolenje Vasi" (Dolenjega Vrsnika) v verfenskih skladih. Vhod, ki je zasut z vsakovrstno šaro in zarastel, se nahaja v majhnem lijaku, ki je kdaj gotovo tvoril tudi del prvega oddelka te jame; sčasoma pa se je njegov obok sesedel in tako napravil odprtino, skozi katero se človek komaj splazi z nogami naprej po 2 m dolgem in precej strmim rovu. Cela jama sestoji iz treh oddelkov. Iz vsakega se splazimo skozi majhne rove v drugega. Prvi oddelek je 24 m dolg, 13 m širok in 4-5 m visok. Na desni strani nasproti vходу se nahaja lijast rov. Po tem prihaja izpodnebna moča v jamo. Na levi strani v steni pri vходу pa je precejšnja usipina. Tla so pokrita z velikim kamenjem in grobiščem, kar nam priča, da se je vse to odrgalo z oboka, potem, ko je bila voda izprala sprhnele plasti verfenskega skrilavca. S tega prostora se splazimo po 4 m dolgem, 2 m širokem in 0.6 m visokem rovu v drugi oddelek. Ta je 13 m dolg, 7 m širok in 2-4 m visok. Od tod prilezemo po 1.6 m dolgem, 1 m širokem in 1/2 m visokem rovu v tretji najmanjši in zadnji oddelek, ki je 2-3 m dolg, 3-4 m širok in 1/2 m visok. Na koncu ima v tleh odprtino, ki je gotovo požirala in požira vodo ter jo odvaža v Žirovnico. Stene in tla so pokrite z ilovnato, blatno plastjo. Kapnikov ni nikakih. Le tuintam naletimo na kak ilovnat rogelj. Na desni strani vhoda se nahaja v oboku luknja. Skozi to mečejo ljudje razno nerabno šaro. Pripovedovali so, da so se baje tudi tu ljudje skrivali pred Turki in drugimi sovražniki. Našli pa nismo nikakih sledov prejšnjega človeškega bivanja ali mogočih starinskih ostankov. Mogoče je tudi, da se je sesula plast oboka pozneje in tako pokrila sledove. Treba bi bilo kopati, za kar pa nismo imeli potrebnih sredstev. Dolžina cele jame z rovi vred je približno 45 m. Ker zgoraj hrib ni porastel, je gotovo, da bodo padavine hitreje pronicavale in tako izmehčavale obok, kakor

vidimo v drugem oddelku, kjer so stene tako mehke, da jih lahko s prstom načnemo. Sčasoma se bo obok udrl in iz hriba bo nastala dolina, požiravnik ali lijak. Nevarno je toraj na istem mestu postaviti kakršnekoli stavbe, ker je obokana plast komaj nekoliko metrov debela in nima zaradi verfenskih skrivilavcev nikake trdnosti.

Govorili so tudi o jamah okrog Ledin. Pregledali smo "Šuštarjevo jamo" in "Volčjo jamo". Prva se nahaja na severovzhodni strani Gradišča ter je navadna luknja v skali, ki je komaj tako velika, da človek lahko čepi v njej. Ime ima baje radi tega, ker so slišali, da je kapljala voda na gladino v brezno, kar se je slišalo, kakor bi udarjal črevljar na podplat. Nanašati se ta pravljica nikakor ne more na to luknjo, ampak morda na brezno, ki pa je dandanes zasuto in leži na jugozahodnem pobočju Sivke ter je kakih 300 m oddaljeno od tod. O tem pravijo, da je kamen dolgo padal in slednjič padel v vodo. Določiti pa tega dandanes ne moremo, ker je posestnik brezno zasul zaradi živine.

"Volčja jama" pa je navaden brlog za divjačino. Važni so požiravniki okrog Ledin. Na poti iz Ledin proti Razpotju vidimo na levi in desni strani doline s premerom 30-60 m. Skoraj vse imajo na dnu sesedlo zemljo, ki se vedno globlje⁷ pogreza, tako, da se trže že zemeljska plast pri vrhu doline. Prva taka dolina ozir. požiravnik je med šolo in župniščem na levi strani ceste, drugi na desni pred Lavrom, tretji z mnogimi lijaki za Lavrovo hišo (Sl.31). Na levi in desni strani ceste nekoliko korakov od Lavra se nabere v dveh plitkih požiravnikih toliko vode, da preplavi celo cesto in stoji včasih po cele tedne, polagoma pa izgine v zemljo. Doline s takimi požiravniki se vlečejo južno od Razpotja in od Ledin mimo Krnic (sl.29) do Govejika jugovzhodno. Globoke so 7-15 m ter imajo do 20 m v premeru. Tudi od Razpotja dalje proti jugu so taki požiravniki, ki so pa z drevjem in grmovjem porastli. Njih tvorba neha v plasteh kasijskih vapnenikov, ki leže kot nekak otok, obdani od vengenskih skrivilavcev v dolomitu. Vsi ti požiravniki oddajajo vodo v Žirovnico. Doline od Ledin do

Razpotja in Govejika se nahajajo deloma v dolomitu, deloma v verfenskih skladih. Po mojem mnenju zalagajo z vodo vse doline okrog Ledin, razpoke na vzhodni strani pod Gradišem in na južni strani Sivke Pečniški izvir. Pečniški izvir je zajet na turbino za elektrarno idrijskega rudnika. Razpotje leži v dolomitu in tvori razvodje med Črnim in Jadranskim morjem. (Sl. 30). Požiravniki okrog Krnic in proti Govejiku odvajajo vodo v podzemskih špranjah deloma v Osojnico in tvorijo Osojniški potok, deloma se pa odteka v Žirovnico. Mogoče je, da se pretaka njih voda celo po razpokah pod Vrsnikom in prihaja z vodo iz Vrsniških požiravnikov v Soro. Nekateri požiravniki so postali že brezna n. pr. na Tratnikovem posestvu v bližini Krniške kapelice. Sedaj je obdano to brezno z drevjem. Globoko je čez 100 m. Precej globoko je brezno v dolomitu, kakih 300 korakov severozahodno od hiš v Govejiku. Pravijo, da je nekoč prišel vojak na dopust in šel proti Ledinam v mraku. Padel je v brezno. Pod nogami se mu je bila nenkrat udrla zemlja. Iz brezna ga je na njegovo vpitje šele po nekaj dneh rešil drvar, ki je slučajno v bližini sekal drva. Bil je tako izstradan, da je snedel že polovico svojega jermena, opasnika. Gotovo je, da se tudi tu poizgubi vsa voda pod zemljo, zakaj studencev tu ni in ljudje rabijo navadno kapnico za pijačo in kuho. Nižje pa prihaja ta voda kot skalnica v obliki raznih studencev na prosto ali tvori podzemске tolmune, ako nima odtoka.

Opombe:

Pri preiskavanju jame "Pod gradom" so naju spremljali Lovro Jereb (Matajc) iz Žirovskega Vrha, Franc in Janez Kavčič iz Osojnice. Pri jamah na Vrsniku pa Šimljevič iz Vrsnika, za kar se jim zahvaljujema. Slike: Razpotje, lijak na kljuki, jama pod Gradom, požiravnik za Lavrom - je napravil g.prof. B.Baebler iz Idrije, za kar se mu zahvaljujem.

¹ Tisk navedenega spisa s podobami je omogočilo z izdatno podporo "Društvo za raziskovanje jam na Kranjskem".

² Vrsnik = Vresnik, hrib, ki je porastel z vresjem.

- 3 Morda bi se dalo natančno dokazati, ako bi po-
barvali vodo s fluorescinom ali uraninom.
- 4 Odtod bajke, da se mora iti čez 7 jezer.
- 5 Ker se pri teh ne opaža niti najmanjše luknje,
skozi katero bi odtekala voda ampak jo vsrkava
zemlja polagoma.
- 6 G.župnik J.Jelenc v Ledinah mi je pokazal par
rogljastih kapnikov, ki so 1.5-2.5 cm debeli
ter do 10 cm dolgi. Ako pa so ti iz te jame,
tedaj je edino le mogoče, da so se nahajali
tako pri vhodu v jamo kot stalaktiti, kjer
jih ni mogla ovirati voda v njih tvorbi. Vsi
kažejo radijalno kristalasti zlog.
- 7 Po mojem večletnem opazovanju.

Pripis uredništva:

Prvi objavi te, za nas velezanimive razprave,
so priložene tudi fotografije prof.Baltazar-
ja Beblerja (očeta nedavno preminulega dr.
Aleša Beblerja), ki je v letih pred I.sve-
tovno vojno poučeval kemijo na idrijski real-
ki. - Žal nam naše možnosti tiskanja ne do-
puščajo, da bi jih ponatisnili.

Pričujoča razprava Stranetzkega je že druga,
ki doživlja v ŽO svoj prvi ponatis. Tako
velja povedati kaj več tudi o avtorju sa-
mem; povzemamo nekrolog, ki ga je njemu v
spomin napisal dr.Gvidon Sajovic v "Carnioli"
(letnik IX (1919), str.240-42).

Prof.Kajetan Stranetzky.

Mala družba slovenskih naravnoslovcev je iz-
gubila zopet enega iz svoje srede. Zahrbtna
bolezen nem je ugrabila 29.sept.1918 prof.
Kajetana Stranetzkega. Rodil se je 1.1879
v Idriji, kjer je obiskoval ljudsko šolo.
Gimnazijske nauke je dovršil na I.drž.gimna-
ziji v Ljubljani z zrelostnim izpitom 1.
1899, vseučilišče na Dunaju, kjer je na-
pravil 1.1907 usposobljenostni izpit iz
Prirodoslovno-matematične stroke za sred-
nje šole. Jeseni 1906 je vstopil na realko
v Idriji kot namestni učitelj. L.1907 je
bil imenovan istotam za stalnega realčne-
ga profesorja in je ondi ostal do smrti.

Po izbruhu svetovne vojne je postal žrtev te-
danjega podlega denuncijantskega režima. Ozna-
čen je bil - poleg drugih natolcevanj - kot ne
neobhodno potreben - dasiravno je bil Stranetzky
edini prirodoslovec na realki! - in moral je iti
v strelni jarek pod Doberdob. Vsled vojnih stra-
hot se mu je že čez pet mesecev omračil duh.
Dasiravno je takoj iskal zdravniške pomoči,
vendar je bolezen vedno bolj in bolj napredova-
la, dokler ga ni smrt rešila iz njenih krempljev.
Umril je v Steinhofu na Dunaju, kjer so ga 1. okt.
pokopali na Hernalškem pokopališču.

Stranetzky je bil vesten, natančen in dobroho-
ten učitelj, zato je bil priljubljen pri učen-
cih in občinstvu. Zavedal se je resnosti svoje-
ga poklica in se je na pouk vedno skrbno pri-
pravljajal. Z živahnimi besedami mi je vedno pri-
povedoval, kako je to ali ono iz domače zemlje
uspešno uporabil v šoli, na kak način je sku-
šal težje odstavke razložiti učencu kolikor mo-
goče razumljivo in poljudno. Kadar sva se sešla,
je imel vedno v mislih šolo ali pa znanstveno
vprašanje.

Akoravno so ga zanimale vse panoge prirodoslov-
ja in je bil v vseh dobro podkovan, vendar ni
čuda, da si je izbral kot rojen Idriječan mi-
neralogijo in geologijo za svoj posebni študij.
Redno, dan za dnem je zahajal v zanimivo idrij-
sko okolico, bogato na prirodnih krasotah. Pro-
učeval je več let geologično sestavo idrijskega
pogorja in je nameraval napisati o tem obsežnej-
še delo za izvestje tamošnje realke. Na svojih
izletih se je zanimal za vse in je zbiral tudi
domača ljudska imena za strokovne nazive. Tako
mi je n.pr.sporočil v pismu z dne 5.IV.1913 za-
nimiv ljudski izraz "grod" (tudi "grot") za
"Karre" in odtod je potem izvajal "grodno polje"
(žlebovje, Karrenfeld). Veliko pažnjo je po-
svečal "studenčni kislini": "ker je zelo važen
faktor pri tvorbi jam.

Gg. kolegom, ki razpravljate na društvenih pri-
rodoslovnih temah, bi predlagal, da se to
"Quellsäure" krsti in popiše njen postanek in
pomen; morda bo to prav hvaležno delo", tako v
navedenem pismu. Nekatero manjše zanimivosti
je pri proučevanju idrijske okolice samostojno
opisal. Bil je sotrudnik "Carniole", kjer je

priobčil sledečih šest razprav:

Krystallisation des Gypses bei der mikro-chemischer Analyse, 1911, str.193-215 s prilogo.

Einiges über krystallisierten Gyps von Idria, 1911, str.310-311.

Flourit na Kranjskem, 1912, str.131-134 s prilogo.

Kapniki iz vapnenčeve sige v idrijskem rudniku, 1912, str.293-4.

Jame, brezdna in požiralniki na Vrsniku in okrog Ledin, 1913, str.105-114 s 7. podobami.

Jame in požiralniki okrog Žirov, 1916, str. 84-5.

V "I.izvestju c.k.drž.višje realke v Idriji" za l.1909-10, je objavil razpravo "Kristalizacija gipsa ob mikrokemični analizi" (str.21 do 38, s prilogo). Predno je šel Stranezky po kratkem dopustu zopet v vojaško službo, mi je pisal: "Doma imam še spis, ki sem ga že v mineraloškem institutu na Dunaju napravil. Mislil sem vedno, da ga priobčim enkrat v "Izvestjih" v slovenščini. Pisan je nemški, 4 polne strani, in obdeluje "Über zwei Krystalldrusen von Hallstatt", s sferičnimi projekcijami in slikami. Škoda bi bilo, ako bi se kar tako izgubil. Izročil ga bom Tebi" Tega rokopisa mi ni poslal in mora ležati med njegovo zapuščino v Idriji. Neizdano je še tudi ostalo njegovo poljudno znanstveno delo o naših užitnih gobah, ki je bilo v rokopisu že dovršeno in je bil Stranezky že v dogovoru z Družbo sv.Mohorja v Celovcu. Pilil in delal je na rokopisu in je imel deloma tudi to že dokončano, kakor je razvidno iz pisma, dne 15.IV.1915, kjer mi piše: "Moj začetni del o gobah sem dal g.svetniku Sinkoviću, da še on popili in uredi po svoje, ima jako dobre misli. Jaz nimam več časa, ker, ako me pridrže v vojaški službi, ne vem kaj bo z menoj" Njegova težka slutnja se je uresničila, vse načrte mu je prestrigla smrtna kosa. Kje se nahajata omenjena rokopisa, nisem mogel izvedeti, vsekakor bi bilo

škoda, ako bi se izgubila. V rokopisu o gobah je zbranih mnogo ljudskih izrazov za gobe v idrijski okolici.

Kajetan Stranezky je bil plemenita in blaga duša mehkega srca, toda kremenitega značaja. V svojih ugovorih ni bil nikdar žaljiv; vsak je lahko spoznal, da izvirajo njegove besede iz moškega prepričanja in dobre volje. V življenju je okusil mnogo bridkega. V rani mladosti je izgubil oba roditelja. Skozi življenje se je preboril z velikimi težavami, a je ostal pri tem vedno značajan, in končno je moral ravno on - zvest tovariš in vdan prijatelj - prav kakor nesebično delujoči in zvesti Dobovšek, pasti kot žrtev domačega intriganstva. Iskreno je ljubil domačo zemljo, a grob mu je dala mrzla, daljna tujina.

Ohranimo ti časten spomin!

ŽIROVSKI NARAVNI BISERI

III.DRAGE

Matevž Pečelin

Stopimo na sredo Žirov in se obrnimo proti jugozahodu. Pogled nam zapre mogočen, strm in zaraščen hribovski greben, ki omejuje žirovsko kotlino s te strani. Za tem grebenom se razprostirajo Drage, ta najčudovitejši košček sveta v bližnji žirovski okolici. Vredno si ga je ogledati in поблиže spoznati. Pojdimo torej na kratko potepanje v ta prelepi kotiček še nedotaknjene narave.

Drage se razprostirajo na površini kakega kvadratnega kilometra. S severne strani mejijo na žirovsko kotlino, Osojnico in Brekovice, z južne pa na oba Vrsnika. To je pravzaprav hribovska planota, ki leži na nadmorski višini okrog 700 metrov. Planota je sestavljena iz nešteto globokih dolin in kotanj, tudi draga imenovanih. Od tod ime Drage. Značilnejšega imena ta svet res ne bi mogel imeti. Med dolinami in kotanjami se dvigujejo grebeni in hribi, dolina pa je dolini podobna. Ni čudno, če je že marsikdo v megli ali ponoči v Dragah tako zašel, da sploh ni več vedel, kje hodi in kam bo prišel. Planota je povečini zaraščena z mešanim gozdom, med katerim se razprostirajo posamezne jase in koše

nice. Jase so zaraščene z bujno praprotjo, ki je tako visoka in gosta, da je komaj prehodna. Košenice se nahajajo povečini v Gornjih Dragah in te vrsniški kmetje še danes pridno kosijo. Spodnje Drage pa so bolj zaraščene z gozdom. Ta svet je kljub neposredni bližini Žirov in Vrsnika ostal skoraj nedotaknjen in je ohranil skoraj isto podobo, kot jo je imel pretekla stoletja. Od nevarnejših človekovih posegov v prvobitno naravo velja omeniti edinole dva kraka gozdne ceste, ki sta se zajedla v osrčje Drag. Pa še ti dve cesti nista kdove kako zmotili miru in samote ter skazili podobe Drag. Povečini ju uporabljajo kmetje za splavilo lesa, stelje, drv in sena. Avtomobilski promet je bolj redek. Tu in tam se pripelje s svojo pločevino kakšen gobar, nabiralec borovnic ali zdravilnih zelišč, to pa je tudi vse. Na vsem območju Drag ni niti ene domačije. Z brekovške strani sta najbližji kmetiji pri "Plesku" in pri "Pesku". Z vrsniške strani pa se je Dragam najbližje primaknilo gostišče "Vidic".

Če gremo na sprehod v Drage, potem skoraj sigurno uberemo pot, ki se pri "Štefanu" odcepi od glavne ceste in se vzpne strmo v hrib. Steza, ki vodi iz Osojnice na Vrsnik in se vzpenja po senožetih nad "Mlinarjem", je že skoro pozabljena, le malo Žirovcev jo pozna in še manj uporablja. No, ne glede na to, po kateri poti se bomo odpravili v Drage, nas do vrha grebena spremlja hrup iz doline. Sliši se brnenje avtomobilov, traktorjev, mopedov, razbijanje zidarjev, hrumenje žirovske industrije ... A ko se pot prevesi čez greben in se potopimo v Drage, takrat se nam zazdi, kakor da bi prišli v drug svet. Hrup iz žirovske kotline ostane za nami, zaslišimo pa glasove, ki so našemu ušesu mnogo ljubši. Žvrgolenje ptic, šum vetra v krošnjah starih dreves, brenčanje čebel, pivkanje kragulja v višavah, lajanje srnjakov na poseki ... Vsenaokrog pa bujna zelena rast, na kateri se ti spočije oko. Gledamo in se čudimo: Kako gosta in visoka je praprot, kako bohotno je mlado smrečje, kako gladke in ravne so stare smreke, kako globoka je kraška vrtača, mimo katere nas vodi pot! Splezamo po strmem bregu na njeno dno in tam najdemo lisičje brloge, pred katerimi so še sveži odtisi lisičjih šapic. Doline, ki jih prehodimo, so

si med seboj podobne, a vsaka dolina nam razkrije kako novo lepoto, zanimivost, enkratni pogled ... Vidimo srnjo družino, kako se mirno pase sredi jase, veverica skaklja na stari smreki. Sredi doline naletimo na prelep brezov gaj, na sosednji goličavi raste skupina trepetlik. Občudujemo vitek in gladek macesen, ki je kdove po kakšnem naključju zašel v smrekovo hosto. Na vrhu hribca kraljuje star, rogovilast, napol posušen bor. Ne bo dolgo, ko ga bo prvi vihar, ki bo prihrumel s tolminske strani, treščil ob tla. Zagazimo s steze v gosto borovničevje in se nazobljemo sladkih plodov. Pozdravi nas senožet, ki je vsa rumena od arnikovih cvetov. V bukovju naletimo na lisičke; toliko jih je, da se kar čudimo. Naš sprehod se običajno konča pri "Vidicu", kjer se okrepcamo s pristnim kraškim pršutom in domačimi klobasami.

Drage so raj za gobarje. Vendar pa se je v zadnjih letih gobarstvo tako razmahnilo, da se bo tudi ta raj kaj kmalu sesul v prah. Ko se začne sezona jurčkov, gobarji tako navalijo v Drage, da ima menda vsak jurček svojega čuvaja. Še predno se dobro pokaže iz zemlje, že konča v košari. Vemo pa, da se gobe razmnožujejo s trosi. Zato ni čudno, če je ob tako pretiranem pobiranju v Dragah gob iz leta v leto manj, stanje pa se bo še poslabšalo. Tukaj pridejo na račun tudi nabiralci zelišč. Posebno v izobilju je arnike, šentjanža in srčne moči. Po sončnih grebenih raste tudi nekaj kostanjev, ki ob dobri letini obilno obrodijo. Predvsem pa se tukaj dobro počutijo lovci. Srnjadi je v izobilju, ne manjka lisic in jazbecov, veliko je dolgoušcev, jeseni nekateri v bukovju lovijo celo polhe. Večina Drag spada pod lovsko društvo Dole, le košček jih imajo v zakupu žirovski lovci. Na vsem tem območju obstajata samo dva stalna studenca. Ob deževjih je teh studencov več, vendar razen dveh že po krajšem obdobju vsahnejo vsi. Prvi izvir pride na dan v Spodnjih Dragah, in ta je zajet, da napaja Peskovo domačijo. Že po krajšem teku studenec ponikne v globoki kraški vrtači. Drugi studenec se nahaja v Zgornjih Dragah. Tu je na planoti nekakšno močvirje. Če ga hočeš prečkati, se ti v najhujši suši udara do gležnjev. Starejši ljudje vedo povedati, da so včasih v tem močvirju lovili celo žabe. Danes tamkaj žab ni več, in po večletnem opazovanju bi celo

rekel, da se močvirje suši. Iz tega močvirja se cedi voda v jarek in kmalu se napravi dokajšen studenček. Po nekaj sto metrih pa tudi ta ponikne.

Steza, ki vodi od "Štefana" čez Drage na Vrsnik, je preživljala že boljše čase. Danes je skoraj popolnoma zapuščena, le nedeljski izletniki jo še uporabljajo. Včasih pa se je po njej odvijal živahen promet. To je bila najbližja zveza Vrsnik - Žiri. Še po vojni, dokler ni bilo motorizacije, so z Vrsnika po tej stezi hodili v Žiri na delo, v trgovine, k zdravniku, k maši ... V bližini "Štefana" je svojčas stala "Moretova" kovačija, kjer so menda imeli tudi gostilno. Danes o njej ni več sledu, na tistem mestu stoji nova hiša. Vsi vrsniški kmetje so gonili konje in vole k "Moretu", kjer jih je mojster podkoval. Skratka, na tej poti je bilo zelo živahno, saj je bila to glavna zveza Vrsnika z dolino. Če gremo po njej iz Žirov, pridemo malo pod grebenom, že v območju Drag, do strme grape, ki se spušča proti Brekovicam. Ta grapa se imenuje Mrtvaška dolina. Nekoč, ko je po naši deželi razsajala kuga, se je ta strašna bolezen razpasla tudi po Žirovskem. Mrličev je bilo kot polen, da jih niso mogli sproti pokopavati. Zato so jih nosili v to grapo, ki je po tem dobila ime Mrtvaška dolina.

Prav posebno lepe so Drage jeseni. Listje dobi zlato barvo, trave porumenijo, ob sončnih dnevih se vse preliva v rdečih, rjavih, rumenih, škrlatnih barvah. Ni ga mojstra, ki bi vse te odtenke prenesel na platno! Žal pa je prav jesenski čas najbolj nevaren za gozdne požare. Vse je suho, po dolinah zavijajo vetrovi in zadostuje že iskra, da izbruhne ognjena stihija. V zadnjih petnajstih letih so Drage gorele kar dvakrat in to na istem mestu. Prvič je pogorela samo trava, praprot in nekaj smrekic, škode ni bilo velike. Drugič pa so se ognjeni zublji razširili z goličave in se polastili mladega gozda, ki je delno pogorel, delno bil uničen. Zgorela je tudi pravkar pogozdena planjava. Gasilcem se je s skrajnim naporom posrečilo požar omejiti.

Če hodimo po Dragah, naletimo tu in tam na kup zarjavele bodeče žice. Tu so ostanki nekdanje italijansko-jugoslovanske meje, ki je potekala prav čez Drage. Tudi mejni kamni so še ohranjeni. Po vojni je bilo ob meji na tone železja, bodeče žice, "svinjskih repov". Vse uporabno železje so ljudje pobrali in ga uporabili pri gradnji svojih domov. Marsikatera hiša v Žireh ima betonsko ploščo, v katero je vgrajena obmejna bodeča žica. Ob začetku vojne so ob meji izsekali v stometrskem pasu ves gozd do golega. Tako je tudi v Dragah padla marsikatera stoletna smreka. V tem pasu so porušili vse domačije. Tako se je zgodilo v Mrzlem vrhu pri "Loncmanu" in pri "Belinu". Italija pa je tukaj zapustila še drugačne sledove. Na obrobju Drag v smeri Vrsnika je vojaštvo zgradilo podzemno kaverno, ki je dolga skoraj sedemdeset metrov. Vsi prostori so pod zemljo, vidi se le sprednja stena z okovanimi okni in strelnimi linami. Tu je bila nastanjena redna vojska. Take kaverne so Italijani gradili povsod ob meji. Najdemo jih v Zavratacu, na Breznici, v Mrzlem vrhu ... Drugi taki objekti ob meji so bile fašistovske kasarne. Te niso bile vojaški objekti, ker so v njih prebivali fašisti. Ti pa niso bili vojaška, ampak politična organizacija. Fašisti so kasarno zgradili vrh hriba, pod katerim se nahaja kaverna. Moramo priznati, da so izbrali dobro mesto. Ta hrib obvladuje vso pokrajino daleč naokrog. Če zlezemo na obzidje, se nam ponudi prekrasen razgled. Drage nam kot zeleno morje ležijo pod nogami. Spodnji Vrsnik se stiska med sadnim drevjem. Za njim se vsa grozeča pogreza med hribovje globoka Žirovnica. Pogled nam splava na Ravne, Kovk in Zavratac, vidijo se Rovte.

Med vojno so partizani to kasarno zaminirali in zažgali, ker je bilo nevarno, da se v njej naselijo domobranci. Po vojni pa je stavbo kupil gozdar in lovec Vidic. Popravil in pozidal jo je in v njej odprl skromno gostilno. Ob lepih nedeljskih popoldnevih ljudje zelo radi prihajajo sem gor, saj imajo v kašči odličen pršut, domačo salamo in klobase, pa tudi kruh se še peče v kmečki peči. Tu se ustavljajo planinci, ki "delajo" loško planinsko pot. Ta pelje iz Žirov mimo "Pleska", skozi Drage, od "Vidica" pa nadaljuje proti Govejku in Ledinam. Pri

Vidicu je tudi kontrolni žig. Gospodar Andrejec jih ima na grbi že krepko čez osemdeset, pa je še vedno korenina. Trdo in skromno je bilo njegovo življenje. Bil je gozdni in cestni delavec, pa gozdar in strastni lovec. Preživel je obe vojni, v prvi je bil na ruski in soški fronti, kjer je bil ranjen in ujet. V drugi vojni pa je bil v hosti. V zadnjem času plete košare, "škundre" imenovane. Njegovi izdelki so res lični. Zna povedati marsikakšno okroglo, ki se mu je pripetila v mladosti, posebno še, ko je bil divji lovec. Če je pri volji, pograbi meh in zaigra poskočnico, da mladino takoj zasrbijo pete.

Med obema vojnama, ko je na Primorskem gospodaril Italijan, se je povsod ob meji zelo razmahnilo tihotapstvo. Z naše strani so tihotapili maslo, jajca, čevlje, tobak, karbid ... Čez so gonili celo konje in živino. Nazaj pa so nosili blago, ki ga pri nas ni bilo moč dobiti. Nekateri Žirovci so se tihotapljenja lotili širokopotezno in z njim celo obogateli. Takšni so prenehali tihotapiti, za to delo so najeli druge ljudi, da so jim tovorili blago čez mejo. Seveda je bila večina graničarjev in carinikov podkupljena. Tako so dobro zaslužili oboji, mejaši in tihotapci. Prišlo je tako daleč, da si je nekdo z papirnati denarjem prižigal cigarete. Ena glavnih tihotapskih poti je vodila prav čez Drage. Na Vrsniku se je blago zamenjavalo, skladiščilo ali pa tovorilo naprej v Italijo. Tihotapcem se je v Dragah primerilo mnogo veselih pa tudi tragičnih dogodivščin. Nekoč je nekdo prevzel trop konj, da jih za gospodarja spravi čez mejo. Gospodar se je z nekim graničarjem dogovoril, kdaj bo on na straži. Konjevoдец pa ni imel ure in tako ni ujel pravega časa. Čredo je hotel odgnati čez Drage takrat, ko je bil na straži drug graničar, ki pa o dogovoru ni nič vedel. Tihotapcu je zakuril pod nogami, konji so se razbežali na vse strani. Stražarji so jih zjutraj polovili in odgnali na carino v Osojnico, kjer je bil v bližini kamnoloma mejni prehod. Seveda pa je gospodar svoje konje še isti dan odgnal domov. Tega, da je carinike krepko "podmazal", ni treba praviti.

Neka ženska, ki je imela svet v samem obmejnem pasu, je tamkaj napravila nekaj butar za kurjenje kmečke peči. Kadar je tovorila poln nahrbtnik čez mejo, je budno pazila na vse strani. Če jo je presenetila patrolja, je nahrbtnik skrila v grmovje, na hrbet pa si je naložila butaro in jo odnesla mimo stražarjev domov. Po nahrbtnik se je vrnila kasneje. Seveda je to lahko počela zato, ker je bila lastnik zemlje na meji in pa, ker je graničarje opazila vedno prej, kakor oni njo.

Na meji v Dragah je bil ob življenju Pleskov gospodar. V zadnjih letih italijanske vladavine na Primorskem je bila meja minirana in ograjena z žičnimi ovirami. Pleska si je med temi ovirami napravil prehod. Ko je nekoč nosil skozi prehod polno vrečo, je napravil napačen korak. Sprožil je mino, ki ga je raztrgala. V tistih časih so se Žirovci na veliko ukvarjali s pobiranjem min. Pri tem nevarnem poslu jih je nekaj požela smrt.

Jugozahodno od Drag ležita Gorenji in Spodnji Vrsnik. To sta dve lepi vasi, ki ležita sredi gole, valovite planjave. Oblika pokrajine je sploh podobna tisti v Dragah, le da tukaj ni gozdov. Zemlja je lepo obdelana. Prevladujejo njive, med katerimi se razprostirajo položne senožeti. Na hribčku med obema vasema stoji cerkev svetega Tomaža. Tukaj so bili 1943 in 1944 leta hudi boji med partizani in Nemci. Ob cerkvi, ki kraljuje nad bližnjo okolico, je pokopanih štirideset borcev Kosovelove brigade, ki so padli v teh bojih. Vojna Vrsnikoma ni prizanesla. Še med zadnjo ofenzivo so Nemci s Spodnjega Vrsnika odgnali vso živino.

O teh krajih je že 1913 leta pisal Kajetan Stranetzky, profesor iz Idrije. Opisal je jame, ki se nahajajo na Vrsniku in v Dragah. Prispevek je zagledal beli dan v zborniku "Carniola", Izvestjah Muzejskega društva za Kranjsko. On trdi, da je ime Vrsnik nastalo iz Vresnika, kar naj bi pomenilo hrib, poraščen z vresjem. Vendar pa vresje za to pokrajino sploh ni značilno. Bolj verjetno je, da Vrsnik pomeni vrh planote, ki leži nad globoko dolino, kar je v tem primeru tudi res.

Na Spodnjem Vrsniku je v bližini "Martinca" majhna vzpetina. V njej se nahaja kraška jama, dolga približno petinštirideset metrov. Ima tri dvorane, ki so med seboj povezane z rovi. Menda so se v njej včasih skrivali pred turško golaznijo, ki je prihajala ropat v deželo. Ko je še prejšnji Martinčov gospodar gradil hlev, je vse kamenje, ki ga je potreboval za gradnjo, nalomil v tej jami. Iz nje ga je vlačil z nekakšnim škripcem.

(Zanimivo je še, da se delu te vasi pravi Žabja vas).

Sredi Gorenjega vrsnika leži dolinica, ki jo ob močnih deževjih zalije voda, da skoro preplavi bližnje hleve. Potem voda izgine skozi požiralnike v zemljo. Ljudje pripovedujejo, da so dobili jabolka z Vrsnika v "Vrbanovi jami" v Osojnici. Ta jama se pravzaprav imenuje "Pod gradom". Stanetzky si to v že omenjenem članku razlaga tako: Voda, ki izgine skozi požiralnike na Vrsniku, je odnesla s seboj tudi jabolka, ki so padla z drevja. Požiralniki so s podzemeljskimi rovi povezani z jamo Pod gradom. Nasploh je vrsniška planota z Dragami ogromen vodni zbiralnik za studence, ki pritekajo na dan v Žirovnici. Tudi na žirovski strani je studenec, ki se napaja iz tega zbiralnika. To je studenec "Na Rovtu", ki je tako močan, da je še pred leti gnal mlin na dva kolesa, dandanes pa napaja žirovsko ribogojnico. Ker vemo, da se v jami Pod gradom nahajajo podzemeljska jezera, lahko sklepamo, da se v globinah pod Dragami skriva še več večjih ali manjših jezer. Ni izključeno, da je z njimi povezan tudi izvir v Osojnici.

V Dragah je še več manjših jam in brezen. Vse te luknje je profesor Stranetzky tudi raziskal. Studenec, ki priteka iz močvirja, po kratkem teku izgine v manjši kraški vrtači. Nad to vrtačo je v strmini vhod v kakih trideset metrov dolgo jamo. Vhod je tako ozek, da se mora človek vanj splaziti po trebuhu, kmalu pa se razširi v manjšo dvoranico. Še pred leti se je nahajal v njej trhel pograd, zbit iz desk in podplat starih čevljev.

Očitno je nekdo med vojno imel v tej luknji skrivališče. Dalje v jami so v tleh razpoke, skozi katere odteka deževnica v zemljo. Stranetzky pravi, da ta voda prihaja v vrtači pod vhomom na dan kot studenček. Ta trditev pa je zvita iz trte. Studenček v tej vrtači ne izvira, ampak ponikne. To potrjuje tudi značilno ime tega kraja, ki se imenuje "Na Ponikvah".

Opisal bom še neljub dogodek, ki se mi je pripetil na Brinovem brdu. Ta kraj leži na grebenu na zahodni strani Drag. Malo pod grebenom zija v zemlji temačno brezno. S še dvema prijateljeva smo se nekega sončnega dopoldneva znašli ob njem in sklenili, da pogledamo, kaj se skriva na dnu. Navezal sem se na vrv, prijatelja sta me pričela spuščati. Na moje veliko razočaranje sem že po kakih šestih metrih na dnu. Pod nogami začutim nekaj mehkega. Prižgem žepno svetilko in posvetim v kot, tedaj pa prestrašeno odskočim. Spogledal sem se z izbuljenimi očmi poginule ovce. Le kaj se mi vdira pod nogami? Posvetim in ugotovim, da stojim na napihnjem kravjem vampu. Komaj to ugotovim, že je pričel pod mojo težo vamp puščati zrak. Obda me neznosen smrad. Zatulim prijateljeva, naj me izvlečeta, toda vrv se noče napeti. Seveda, lumpa sta zaradi smradu, ki je zavel iz luknje, na vrat in nos zbežala stran, mene pa prepustila rajskim vonjavam v mrtvaškem breznu. Prekrel sem vse svetnike in šele, ko sem si izmislil še nekaj novih, sta se me prijatelja usmilila. Že Stranetzky omenja, da so kmetje v to brezno metali poginulo živino, žal pa se ta tradicija nadaljuje še dandanes.

Po vseh naših hribovskih vaseh se je v povojnem času občutno zmanjšalo število prebivalcev. Pogledjmo, kako je s tem na obeh Vrsnikih.

Gorenji vrsnik je imel ob popisih naslednje število prebivalcev:

leta 1869 -	122 prebivalcev
1880 -	102
1890 -	130
1900 -	116
1910 -	108
1931 -	101
1948 -	89
1953 -	87
1961 -	85
1966 -	85

Spodnji Vrsnik:

leta 1869 - 98 prebivalcev

1880 - 95

1890 - 79

1900 - 66

1910 - 76

1931 - 71

1948 - 77

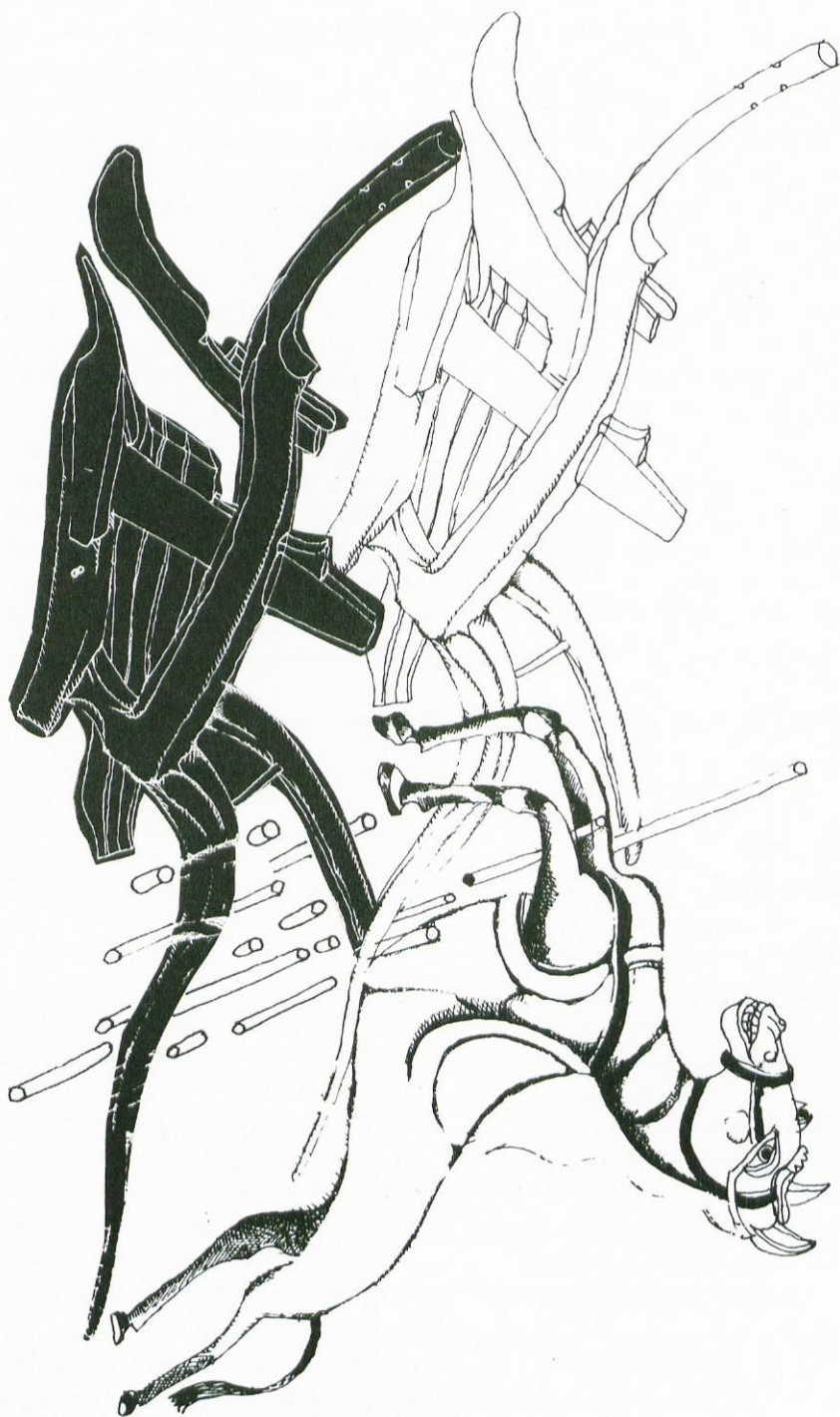
1953 - 69

1961 - 63

1966 - 67

Seveda bi se dalo o Dragah in Vrsniku napisati še marsikaj. Treba bi bilo s tankim ušesom prisluhniti starim ljudem, ki poznajo še mnogo že skoraj pozabljenih ledinskih imen, poznajo legende, vedo za že davno minule dogodke in dogajanja, so še prava zakladnica zanimivih podatkov iz bližnje in daljne preteklosti. Če se vse to ne bo zapisalo, bodo vse te podatke odnesli v grob, za nas in naše zanamce pa bodo izgubljeni!

DOKUMENTI



IZBRANI DOKUMENTI O NARODNOOSVOBODILNEM BOJU IN NASTAJANJU LJUDSKE OBLASTI NA ŽIROVSKEM JESENÍ . 1943

IZ KRONIKE PROSTOVOLJNEGA GASILNEGA DRUŠTVA NA DOBRAČEVI (1901-1931)
Zapísoval Ivan Potočnik

O PRVIH LETIH GASILSTVA NA ŽIROVSKEM
V TAKRATNEM ČASOPISJU

SLIKOVNA PRILOGA

IZBRANI DOKUMENTI O NARODNOOSVOBODILNEM BOJU
IN NASTAJANJU LJUDSKE OBLASTI
NA ŽIROVSKEM JESENI 1943

(O osvoboditvi Žirov in ustanovitvi prvega narodnoosvobodilnega odbora (NOO) na Gorenjskem je že precej napisanega - tako da je danes težko najti avtorja, ki bi hotel ali mogel o tem še kaj priložnostnega napisati.)

Nekateri vidiki takratnih dogajanj so bili tudi že temeljiteje osvetljeni, vendar pa še niso doživeli celovite in znanstvene obdelave.

Takšno obdelavo NOB in razvoja ljudske oblasti (v njuni neločljivi povezanosti) na Žirovskem v letih 1941-1945 omogočajo seveda šele temeljito izbrani oz. evidentirani viri.

Da bi enkrat drugače osvetlili dogodke, katerim v spomin praznujemo Žirovci vsako leto svoj krajevni praznik, in se obenem po svojih močeh vključili v omenjena zgodovinopisna prizadevanja, smo se odločili, da bomo odslej v ŽO redno objavljali (za objavo primerne) dokumente iz časov NOV in ljudske revolucije.

Prvi izbor te vrste je pripravil Miha Naglič.)

OSVOBAJANJE GORENJSKE
(ODLOMEK)

Stanko Petelin

Tako so oddelki Vojkove bigade 20. oktobra prodrli v Poljansko dolino. Prišli so do Fužin, ob cesti iz Trebije proti Žirem. Tam so zasedli vas in hribe nad njo. Takoj so zasekali cesto, ki iz Fužin pelje proti Sovodnju, da bi bilo njihovo zaledje varno pred morebitnim vdorom sovražnikovih tankov, niso pa pozabili onespobiti za promet tudi glavne ceste. V strmini nad Fužinami so to cesto temeljito prekopali in podrli nasipe. Ker pa so Fužine le poldrugi kilometer oddaljene od Trebije, se je seveda temkajšnja nemška posadka čutila zelo ogroženo in je zahtevala pomoč.

V še večji nevarnosti kot postojanka v Trebiji je bila orožniška postaja v Žireh. Ta je bila vzdolž Poljanske Sore zadnja nemška postojanka pred nekdanjo italijansko-nemško mejo in zato tudi najbolj izpostavljena. Nemško poveljstvo

je menilo, da orožniki ne bodo mogli kljubovati partizanskemu napadu in jih je sklenilo odpoklicati. Ker pa je bila žirovska posadka prešibka, da bi se mogla sama prebiti mimo Fužin, so ji na pomoč poslali močnejše vojaške in policijske oddelke z dvema tankoma. Tanka in kamioni z vojaštvom so v Žiri prispeli z zamudo, ker so morali vojaki spotoma popravljati porušeno cesto.

Nemci v Žireh so imeli že 22. oktobra naložene vozove ne le s svojo opremo, temveč so namerali odpeljati s seboj kakih tisoč parov čevljev, ki so jih bili pobrali v čevljarski zadrgi. Žiri so namreč že pred vojno slovele kot eno izmed največjih čevljarskih središč v vsej Jugoslaviji. Pa tudi med vojno čevljarstvo ni zamrlo, le da je delalo predvsem za potrebe nemške vojske. Zato je bila v Žireh precejšnja zaloga usnja, čevljev in raznih čevljarskih potrebščin.

Nemška posadka je ob zapreženih konjih dolgo čakala na obljubljeni sprejem iz Gorenje vasi. Ker ga vse do dveh popoldne ni bilo na spregled, ponoči pa tudi ne bi bilo varno voziti, so žirovski orožniki in obmejni stražarji sklenili, da bodo le poskušali srečo in se sami prebili v Trebijo. Komaj je njihova kolona krenila, že so se oglasile strojnice vojakovcev, ki so imeli položaje nad vasjo. Seveda so Nemci takoj planili v kritje.

Prav tedaj je v Žiri prispela tudi kolona s tankoma in posadko bržkone rešila najhujšega. Ker je bilo že precej pozno, nad vasjo pa so imeli partizani položaje, se jim je zdelo najboljše, če gredo na pot šele naslednjega dne. Varen umik iz Žirov so si zagotovili na značilen nemški način: nemški poveljnik je žirovskemu županu Seljaku zagrozil, da bo dal ustreliti sto domačinov za vsakega ubitega Nemca. Sedem domačinov so takoj prijeli in jih kot talce zaprli v orožniško postajo. To je bil tudi glavni razlog, da so vojkovci mirno spustili Nemce iz kraja. Bilo je očitno, da so Nemci dejansko pripravljani izpolniti svojo grožnjo.

Tako so sovražnikovi vojaki 23. oktobra mirno in pred očmi partizanov nemoteno izropali trgovine in čevljarne ter z naropanim blagom otovorili kakih dvajset kamionov, ki so bili prejšnjega dne pripeljali iz smeri Gorenje vasi. Iz Žirov so krenili ob treh popoldne in so v Trebijo prispeli šele ponoči. Del žirovske posadke je ostal tu, drugi pa so odšli naprej proti Gorenji vasi. Tam so izpustili tudi tal-

ce, katerih življenje je vse dotlej viselo na nitki.

Čeprav so Nemci ob odhodu povzročili v Žireh občutno škodo, je tam zavladovalo praznično razpoloženje. Kako tudi ne bi, saj so bile Žiri prvič po dveh letih in pol spet svobodne. Že naslednjega dne, 24. oktobra, so priredili pred občinsko hišo zborovanje, na katerem sta govorila komandant Vojkove brigade Milan Tominec in sekretar rajonskega komiteja KPS Milan Žakelj. Istega dne so na Ledinici sestavili tudi narodnoosvobodilni odbor za celotno območje žirovske občine, ki je takoj začel delovati.

(Pripis uredništva:

Ta odlomek je iz Petelinove monografije Vojkova brigada; 2. izdaja, Lj. 1980, str. 65-67.

Objavljamo ga kot nekakšen uvod za boljše razumevanje samih dokumentov.)

Dokument št. 1

Poročilo orožniške postaje Trebije z dne 28. Oktobra 1943 o umiku orožniške postaje Žiri v Trebijo

Orožniška postaja Trebija

Okrožje Kranj, Gorenjska

Dnevnik, št. 1057/43

Trebija, dne 28. oktobra 1943

Komandantu varnostne policije in varnostne službe na Bledu

Predmet: Banditski rop vola;

umik postaje Žiri v Trebijo;

odhod župana k banditom.

1. Dne 23. oktobra 1943 okrog 12. ure se je pri kmetu Ivanu Mesku, v Debenih št. 5 občina Oselica, pojavilo pet banditov v civilni obleki, da bi odpeljali vola, ki so ga od njega zahtevali. Ker se jim Mesek ni mogel upreti, jim je vola oddal. Izdali so mu prejerno potrdilo, po katerem naj bi vol po približni ocenitvi tehtal 550 kg. Plačali niso nič. Kožo odpeljanega vola je Mesek kasneje našel na neki oddaljeni njivi.

Potrdilo, ki so ga banditi izdali Mesku, je njegova šoloobvezna hčerka prinesla na orožniško postajo v Gorenji vasi, ki ga je nato poslala postaji v Trebiji. Šolarica je primer prijavila šele 26. oktobra 1943. Več ni znala povedati.

2. Ker so banditi zasedli Fužine, Selo in Kladje in s tem ogrožali Žiri, se je tamkajšnja orožniška postaja dne 23. oktobra 1943 v popoldanskih urah umaknila. Kot smo že javili, je bila cesta, ki vodi v Fužine, spodkopana in zatrpna z drevesnimi debli. Umik so ščitile močne policijske sile, oklepna vozila in vojska. Osebe postaje se zdaj zadržuje v neki hiši v bližini orožniške postaje v Trebiji.

3. Kot že omenjeno v dopisu z dne 22. X. 1943, št. 1047/43 našega delovodnika, se župan občine Oselica, Milan Roitzl, od 20. X. 1943 ni več pojavil v Trebiji. Zato smo sumili, da je odšel k banditom. Tako se je tudi zgodilo. Na moj poziv, naj se javi na orožniški postaji v Trebiji, mi je 25. X. 1943 poslal po pošti naslednje pismo: "Na fronti, 25. X. 1943. Gospodu vodji orožniške postaje v Trebiji. Na Vaš poziv, naj se javim pri Vas, Vam sporočam, da je Vam do Sovodnja natančno tako daleč, kakor meni do Vas. - Smrt hitlerizmu - svoboda narodu! Bivši župan Roitzl."

Po prejemu tega pisma smo takoj prenesli važne spise občinskega urada, pisalni stroj, kartotečne izkaze itd. na našo orožniško postajo in zaklenili občinsko pisarno.

Občinski tajnik Laurič se je vrnil z dopusta in sem ga s posebnim dopisom poslal k deželnemu svetniku v Kranju s prošnjo za nadaljnja navodila.

Nadstražmojster in vodja postaje
Weghofer

Poslano:

1. komandantu varnostne policije in varnostne službe na Bledu,
2. komandantu orožništva v Celovcu,
3. orožniškemu glavarstvu Kranj na Bledu,
4. orožniškemu okrožju, hkrati deželnemu svetniku v Kranju.

(Izvirnik tega dokumenta je v Arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja (IZDG) v Ljubljani.

Objavljen je že v Zborniku dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, VI. del, 8. knjiga, str. 409-10).

Dokument št.2

Poročilo orožniške postaje Trebija z dne 1. novembra 1943 o partizanskem napadu na Trebijo in posadkinem umiku v Gorenjo vas

Orožniška postaja Trebija,

Okrožje Kranj, Gorenjska

Delovodnik, št.158/43

Začasno Gorenja vas, dne
1.nov.1943

Komandantu varnostne policije in varnostne službe na Bledu

Predmet: Obkolitev in obstreljevanje orožniške postaje Trebija in umaknitev v Gorenjo vas

Po umaknitvi orožniške postaje Žiri v Trebijo so banditi skušali obkoliti Trebijo. To jim je onemogočil del v Hotavljah (2 km severno od Trebije) razmeščene motorizirane čete s svojim težkim, vseokrog učinkujočim orožjem. Po odhodu te motorizirane čete iz Hotavelj dne 26.oktobra 1943 so banditi prodrli tudi v ta kraj. S tem je bil obroč okoli Trebije sklenjen. Ponoči je bilo opaziti po vseh višinah svetlobne signale, ki so natančno označevali do kod se obkolitveni obroč razprostira.

Telefonska zveza z Gorenjo vasjo ni bila kljub temu pretrgana. Kot smo naknadno ugotovili, so se banditi na področju med Podgoro in Hotavljami priključili na telefonsko linijo ter na ta način lahko posneli vsak pogovor. Zato tudi niso prekinili telefonske zveze.

Dne 27.oktobra 1943 je bila postaja iz okoliških višin trikrat napadena - vsekakor le s puškami in strojnicami in le podnevi. Ponoči je bilo povsod mirno.

Dne 28.oktobra 1943 dopoldne so postajo prav tako trikrat obstreljevali z višin. Ob 16.30 uri istega dne so jo znova napadli z ognjem in minometi. Šest granat je padlo v bližini postaje. Ker so iz postaje lahko ugotovili položaj minometi, so začeli streljati nanj s strojnicami, nakar so banditi po 25 minutah ustavili ogenj.

Noč na 29.oktober je potekala mirno; ob 6.00 uri pa so začeli postajo znova obstreljevati. Razpostavili so hkrati v bližnjem gozdu ostro orožje in strelce po drevesih, ki so lahko opazili vsako gibanje na vrtu in ki so takoj odprli ogenj.

Po ustavitvi ognja iz težkih minometov je 28. oktobra 1943 ob 17.15 uri prišel na orožniško postajo 7 letni Anton Vidmar iz Fužin in izročil dve pismi. Eno, napisano v nemškem jeziku, je bilo iz rok bivšega župana Roitzla in se je glasilo: "Štab 1.bataljona Vojkove brigade, 28.X.43, orožništvu v Trebiji. Naše čete so Gorenjo vas v celoti obkolile, če Vam je do življenja, vrzite stran orožje in se vdajte nam, ker bomo sicer tudi mi tako ravnali z vami, kakor vi z nami v Begunjah in povsod drugod. Če želite skleniti z nami kompromis, pošljite do nas dva moža z belim trakom na čepici. Jamčimo, da bosta prišla srečno skozi. Smrt hitlerizmu, svobodo narodu! - Štab bataljona". Na kuverti pa je bilo napisano: "Tovarišem v Trebiji. Zaupno. Vdajte se, sicer boste uničeni. Topništvo je na poti. Pošljite takoj pošto".

Drugo, v slovenskem jeziku napisano pismo je bilo enake vsebine. Podpisani so bili trije komisarji. Na kuverti je bilo napisano v francoskem jeziku "Dragi prijatelji, ne pozabite, da imate proti sebi tudi Francoze, ki znajo boljše streljati kakor Vi. Pokažite Vašo spako pri oknu, pa Vam bomo to takoj dokazali".

Pismo se v prevodu glasi takole: "Na svobodi, dne 28.X.1943. Tovarišem, ki se hočejo z nami boriti. Kdor je pošten, temu so poti odprte. Mi Vas bomo tako sprejeli, kakor Vi naše. Prinesite nam vaše orožje. Vi veste natančno, kje smo. Tiste, ki so Vas zapeljali, bomo uničili na mestu. Tistim, ki se za nas borijo in z nami simpatizirajo, bomo rešili njihovo življenje in življenje njihovih otrok. Name-re našega štaba bomo uresničili z jekleno voljo. Mi se Vas ne bojimo in Vas bomo pregnali. Zapomnite pa si dobro, da gre nadaljnja pot le čez Vaša trupla. Če pridete k nam s pošteni-mi nameni, Vam bomo rešili Vaše družine. Za nas ni več poti nazaj, dokler ne zasije svoboda".

Otroka, prinašalca obeh pisem, smo začasno obdržali na postaji.

Dne 29.X.1943 v dopoldanskih urah so kakih 20 minut streljali s topovi na poslopje orožniške postaje, ki je bilo zadeto, vendar pa ne prehudo poškodovano. Gre najbrž le za drobce granate. Ogenj iz pušk je trajal vse dopoldne.

Pomožnega carinskega asistenta obmejne postaje Sovodenj Richarda Wappla, ki je bil 24.X.1943 z ostalimi 19 možmi istega carinskega oddelka prideljen orožniški postaji, je ranil strel iz puške, orožniškega stražmojstra postaje v Žireh Heinricha Mallerja pa je ranil v nadlaket drobec granate. Drugih izgub ni bilo. Dne 29.X.1943 ob 15.30 uri so prišle iz Gorenje vasi okrepiteve. Na ukaz vodje angažiranih sil kapetana Würgerja se je morala postaja umakniti v Gorenjo vas. Za prevoz oprave je bilo na mestu 8 tovrnjakov. Ker pa je sovražnik med nakladanjem obstreljeval postajo približno 1/2 ure s puškami in strojnicami, je več kot polovico tovrnjakov odšlo praznih nazaj. Zato smo lahko odpeljali le del inventarja. Seznam odpeljanega inventarja bomo poslali orožniškemu poglavarstvu in orožniškemu okrožju v Kranju.

Orožniška postaja Trebija je bila z dnem 29.X.1943 ukinjena. Moštvo postaje v moči 1/22 oficirjev in mož je bilo prideljeno 2.četi angažiranega bataljona kapetana Höhlna.

Orožniški nadstražmojster
Weghofer

Poslano:

1. komandantu varnostne policije in varnostne službe na Bledu,
2. komandantu orožništva v Celovcu,
3. orožniškemu glavarstvu Kranj na Bledu,
4. orožniškemu okrožju, hkrati deželnemu svetniku v Kranju,
5. tajni državni policiji, izpostavi v Škofji Loki.

(Izvirnik je v Arhivu IZDG. Objavljen je v Zborniku VI/8, str.434-36).

Dokument št.3

Potrdilo

o prevzemu občinske blagajne občine Žiri, ki se je izvršil dne 26.10.1943.

Blagajniško stanje:

Gotovina:

Bankovci po sledeči razdelitvi:

Skupna vsota občinske gotovine znaša
RM 1.454.26 pf

Neizplačane podpore:

Za obč.siromaka:Gantar Simon,Žiri	RM 93.-
Za Poženel Ivana, Dobračeva št.4o	40.-
<u>Skupaj</u>	<u>133.-</u>

Žiri, dne 26.10.1943.

Prevzemnik:

Tovariš:

Košir Josip

(Izvirnik hrani Zgodovinski arhiv (ZA) Ljubljana - Oddelek v Škofji Loki. Prva objava).

Dokument št. 4

Zadolžnica

Za 2000 RM. (Z besedo: dvatisoč Mark, katere je Občinski odbor Osvobodilne fronte občine Žiri sprejel od tovariša Kavčič Franceta, posestnika v Žireh, kot posojilo občini Žiri, katerega se mu vrne po ureditvi občinskih financ občine Žiri.

Žiri, dne 26.oktobra 1943.

Smrt hitlerizmu - svoboda narodu!

Za občinski odbor OF:

Sekretar:

Žakelj Milan

(Izvirnik hrani ZA Ljubljana - Oddelek v Škofji Loki. Prva objava).

Dokument št. 5

Potrdilo-Zadolžnica

Potrjujem, da sem prejel od premoženja župne cerkve v Žireh, po ključarju te cerkve tov. Zajc Ivanu iz Dobračeve števil.29, sledečo gotovino in sicer:

v gotovini	RM 3.457.81 pf
v hranilnih vlogah	<u>600.-</u>
Skupaj vsega	RM 4.057.81.-

Poleg zgoraj navedenega sem prejel še 43 gkg tuje valute v kovanem denarju.

Predmetno vsoto, ki se ujema s predloženimi blagajniškimi knjigami, se je sprejelo kot začasno posojilo občini Žiri za nujne potrebe

občine do ureditve razmer in uprave te občine.

V Žireh, dne 2. novembra 1943.

Komandant mesta:

Dolinar Alojz

(Izvirnik hrani ZA Ljubljana - Oddelek v Škofji Loki. Prva objava).

Dokument št. 6

Pokrajinsko poverjenišтво IOOF
za Gorenjsko

Položaj, dne 1.11.1943.

Izvršnemu odboru OF slovenskega naroda!

Odkar smo se zadnjikrat razstali, se je tudi pri nas na Gorenjskem mnogo izpremenilo. Naše brigade na Gorenjskem, kakor tudi Odred, so pričele čistiti naše vasi od okupatorja. Padle so prve postojanke in sicer: Sovodenj, Žiri, Leskovca, Davča in Trebija. V teku so borbe za Poljane, Sorco, Lučine itd.

Mi smo v vseh osvobojenih krajih takoj postavili narodno-osvobodilno oblast, na vsem osvobojenem teritoriju se vršijo mitingi. Posebno lepo je uspel miting v Žireh, kjer je bilo navzočih preko 400 vaščanov. Program našega mitinga je bil sledeči:

1. Pozdravni govor delovnega predsednika¹
2. Zbor zapel partizansko pesem
3. Politični govor (tov.Lenart)
4. Enominutni molk v znak spoštovanja in hvaležnosti padlim žrtvam s pesmijo Žrtvam
5. Rajonski sekretar² OF za Poljansko dolino: kratek pregled dosedanjega dela in bodoče naloge 5a/tov.Jurček³ v imenu ZSM
6. O udejstvovanju slov.žena v narodno-osvobodilni borbi, org.SPŽZ in nalogah žena: tov.Angela⁴ iz IPO SPŽZ za Gorenjsko
7. Zbor zapel partizansko pesem
8. Tov.Francka⁵ iz Žirov govorila v imenu žirovskih žena
9. Radio-poročila istega večera
10. Tov.Tine⁶ kot najstarejši borec za pravice delavnega ljudstva in Žirov govoril o raznih ideologijah in nalogah kmetov v NOO
11. Zbor zapoje partizansko pesem
12. V imenu PK KPS za Gorenjsko in vseh gorenjskih komunistov govoril tov.Maks Krmelj

13. V imenu NOV govoril namestnik politkomisarija Triglavske divizije tov.Matjažek⁷
14. Zbor zapel partizansko pesem
15. Čitanje brzojavnih pozdravov IOOF, CK, KPS, Gl.štabu NOV in POS intov.Titu, katere je ljudstvo sprejelo
16. Prosta zabava, harmonika, ples.

Miting je splošno uspel, ljudstvo je bilo zadovoljno, kar se je čitalo iz njihovih žarečih obrazov. Govori so bili poslušani z interesom. Ljudstvo je s posebnim navdušenjem sprejelo naše stališče do druge fronte. Poziv tov.Matjažka za končno mobilizacijo je bil sprejet z aplavzom.

Udeleženci so splošno povdarjali, da je udeležba bila izredno številna in da je ljudstvo čutilo sproščenost, kar se ni nikdar dogajalo pri raznih nemških prireditvah.

Pri prevzemu oblasti se pojavljajo tudi težkoče, predvsem na gospodarskem področju. Težave nam delajo plačilna sredstva. Mark se ljudstvo ogiba. Zato Vas prosimo, da nam čim preje nudite pomoč, bodisi z lirami, bodisi z boni in nasveti, kako naj se v tem pogledu ravnamo.

Trgovine smo do nadaljnjega zapečatili, ker se vrši še popis blaga, ki so ga pustili Nemci. Nemška vojska je s seboj odpeljala skoro vso zalogo usnja (približno za 30.000 parov čevljev) in tudi drugo blago iz trgovin. Poleg ostalih artiklov se popisujejo tudi poljedelski pridelki.

Da bi vsi ukrepi naše narodne oblasti bili v skladu z onimi, ki so že uresničeni na temkajšnjem osvobojenem ozemlju, vas prosimo za vsa navodila. Posebno bi nam koristila okrožnica, ki jo je na zasedanju Zbora odposlancev slov. naroda prečital tov.Brecelj. Zato Vas prosimo, da nam jo po možnosti pošljete.

Pošljite nam, prosim, tudi okrožnico, katero je prečital tov.Polič.

Med 25.in 26.nas je obiskal član Izvršnega odbora tov.Luka⁸, kateremu smo dali izčrpno poročilo o našem delu na Gorenjskem. S tovarišem Lukom smo ugotovili pomanjkanje članov PP za Gorenjsko, posebno, ker se je naše delo vsled osvobojenih krajev silno razvilo in je nemogoče, da bi sam opravljal te posle. Zato smo sklenili, da se poverjenišтво razširi na

4-5 članov. K delu bi pritegnili nekaj vidnejših predstavnikov in publicistov na Gorenjskem. Se pa po odhodu tov.Luke dogajajo čudne stvari, posebno v malomeščanskih krogih, pri gospodarstvenikih itd.itd. Zato resno premišljujemo, ali bi sploh koga pritegnili in mu poverili kaj zaupljivega. Zato bi prosil tozadevno Vaše mnenje, kako vi to mislite, kajti v zadnjem času smo izvedeli lepe stvari in se nam odkrivajo še nove. Več Vam bo povedal VOS. Dela imamo dosti, ker je stalno treba potovati iz kraja v kraj, prirejati mitinge itd.

Razpoloženje ljudstva na Gorenjskem je v širokih masah zadovoljivo za OF. Ljudstvo osvobojenih predelov se čuti osvobojenega, veselo je, ker so odšli Nemci in povdarja tudi razliko med sedanjo oblastjo in oblastjo v bivši Jugoslaviji. Vkljub temu, da so Nemci vse odvedli s seboj in niso pustili nikakršnih živil ter ljudstvo ne pričakuje od nas pomoči, ker ve, da ničesar nimamo, ni nezadovoljstva. Vpliv bega in plave garde je na osvobojenem ozemlju le v strahu ljudi pred tem, da bo OF odzela privatno lastnino. To se opaža seveda samo pri premožnejših ljudeh. Organizirane bele in plave garde na osvobojenem ozemlju niti se ne more zaslediti njihove agente. V neosvobojenem delu pa so se dali na delo razni Rupnikovi agenti. Razpoloženje do Rupnika in boga je tu v pretežni večini zadovoljivo za nas. Na mitingu so ljudje obsojali Rupnika in izražali prezir do njega in plave garde s klicanjem "fuj" itd. Najboljše merilo za to, kako nas je ljudstvo sprejelo v osvobojenih krajih, je mobilizacija, ki je bila v vseh osvobojenih mestih skoro 100% izvršena v teku 8-10 ur.

Prosimo vas, da nam pošljete katerega od kulturnikov, ki bi bil sposoben tu organizirati kulturno delo, potom organiziranih in za to osposobljenih grup. Če Vam to iz kateregakoli razloga ne bi bilo mogoče, Vas prosimo, da nam pošljete pisano gradivo, s katerim bi se poslužili mi v našem politično-prosvetlenskem delu.

Ljudstvo je tu precej verno. Ker so Nemci odgnali duhovnika, smo iz Primorskega poklicali enega, ki v Žireh vrši svoje duhovniška opravila, redno mašuje itd. Ljudstvo je zategadelj zelo zadovoljno in spoznava, da se OF ne bori proti veri.

Vse podatke in pregled organizacijskega dela Vam bo v podrobnosti podal tov.Luka. Razgiba-

nost političnih aktivistov OF se najbolje odraža na raznih sabotažnih akcijah, ki jih vrše in so v zadnjem času zelo številne. Na progi Jesenice - Št.Vid leži lo prevrnjenih lokomotiv; pri Medvodah je vlak z razstrelivom zletel v zrak z velikim učinkom: uničeni sta dve lokomotivi, 15 vagonov, promet pa je bil ustavljen za 24 ur. Sabotaže na železnici so na dnevnem redu. Vse to je delo političnih aktivistov. O ostalih akcijah sem Vam podrobneje pisal v prejšnjem poročilu.

Po raznih znakih sodimo, da imajo Nemci namen zapustiti Selško in Poljansko dolino in, kakor izgleda, vse manjše postojanke.

Smrt fašizmu - svoboda narodu!

Za Pokrajinsko poverjeništvo
IOOF za Gorenjsko:
Sluga Jožef (Lenart)

(Opombe:

1. 31.10.1943 v dvorani "Prosvetnega doma".
 2. Milan Žakelj - Žirovnik
 3. Jože Mrovlje - Jurček
 4. Angela Mahnič, por.Bratko
 5. Francka Žakelj - Majda, por.Jereb
 6. Valentin Poljanšek - Tine
 7. Branko Karapandža - Matjažek
 8. Franc Leskošek - Luka
- Izvirnik hrani IZDG v Ljubljani, fasc.435/II, dok.št.42. Prva objava).

Dokument št. 7

Poročilo štaba III.operativne zone z dne 29. novembra 1943 Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije o organizaciji zaledne vojaške oblasti

Štab

III.Operativne zone

Alpske

Organizacijski odsek

Položaj, 29.11.1943

Glavnemu Štabu NOV in POS, Organizacijski oddelek

Na osvobojenem ozemlju naše zone je bila dne 22.oktobra 1943 ustanovljena kot prva zaledna

vojaška oblast Komanda idrijskega področja. Teritorialno je zajela ozemlje, ki ga omejuje na eni strani približno železnica od Podbrda proti Sv. Luciji, Soča do Sv.Gore, nato pa proti vzhodu približna črta od Solkana do Idrije. Na tem ozemlju so se osnovale komande mest v Cerknem, na Vojskem, v Čepovanu, na Črnem vrhu nad Idrijo in ko so bili osvobojeni Žiri, v Žireh. Komande mest so nato postavile partizanske straže po vaseh svojega rajona. Številčno stanje moštva Komande idrijskega področja je znašalo okoli 400 ljudi.

Na osvobojenem ozemlju Tolminskega in Brd je bila 29.oktobra t.l. postavljena Komanda tolminskega področja, ki je osnovala komande mest v Kobaridu, Šmartnem (Brda), Sovodnjem (Benečija) in Selah (Tolminska). Številčno stanje moštva po komandah mest in podrejenih partizanskih stražah je bilo okoli 180 mož.

Komande področij so takoj pristopile k svojim nalogam. V prvi vrsti so pričele zbirati orožje in municijo, kar so takoj deloma oddajale borbenim edinicam, deloma magacinirale. V tem pogledu je bil zlasti bogat rajon Komande mesta Črni vrh. Izvajale so mobilizacije v narodno vojsko. Pri tem poslu je bilo zlasti občutno pomanjkanje zdravnikov, ker je bilo med novomobiliziranci veliko število takih, ki so bili potrebni zdravniškega pregleda, ali so ga sami zahtevali.

Ceste v notranjosti ozemlja so bile očiščene zasek in popravljene večinoma za lahki promet. Vendar je bila pri tem polagana važnost na to, da so v bistvu ostale ceste neprehodne za prevoz sovražnih motoriziranih edinic. V prometnem oziru največja storitev je bila uvedba redne vsakodnevne avto zveze (s tovornim avtomobilom) Cerkno-Žiri.

Prehrana je ena najbolj perečih problemov tega ozemlja. Z izjemo Brd, ki so gospodarsko razmeroma bogat predel, je ostalo ozemlje pasivno in je potreben velik napor prebivalstva, da se zadosti potrebam vojske. Zlasti je občutno pomanjkanje moke; v tem pogledu so zaledne vojaške oblasti sodelovale z gospodarskimi komisijami posameznih terenskih odborov. Izdale so prepoved izvoza vseh živiljenskih potrebščin razen vina in kostanja, vendar je bila dovoljena tudi za vino in kostanj le zamenjava za druge potrebščine ne pa prodaja.

Komande področij so izdale ob priliki lansiranja nemških in domobranskih letakov več protiletakov, kar je bilo na mestu zlasti vsled brzine, s katero so takoj zavrnilo sovražno propagando. Izdajale so propustnice in tudi s patrolami kontrolirale civilni in vojaški osebni promet.

Organizirane so bile obrtniške delavnice: zlasti je tu treba omeniti veliko delo, ki so ga izvršile čevljarne v Žireh za vojaške potrebe, kakor tudi čevljarna in krojačnica v Cerknem.

Pri obeh komandah področij sta bila osnovana delavska bataljona, ki sta bila zaposlena zlasti pri cestnih delih.

Tako je bilo stanje do druge nemške ofenzive proti našemu ozemlju. Tolminsko področje je izgubilo najprej Kobarid, dalje Sovodnje, nato pa je postalo sploh pozorišče bojev. Zaradi nemožnosti izvrševanja zalednih nalog je bilo 24.novembra ukinjeno in moštvo priključeno edinicam XXVII.divizije Goriške. Idrijsko področje je izgubilo Komandi mest Cerkno in Žiri (odkoder se je posrečilo pravočasno evakuirati čevljarske stroje in material). Čepovan smo ponovno zasedli, dočim sta ostali Komandi mest Vojsko in Črni vrh neprizadeti. V bodoče bo obsegalo Idrijsko področje le ozemlje na levem bregu Idrije in okoli Komande mesta Črni vrh; ozemlje okoli Cerknega, ki so ga naše edince ponovno zasedle, ostane operacijsko področje. Na tem teritoriju se sedaj organizira za tu nahajajoče se vojaške edinice dobava živil iz rodovitnih predelov Vipavske doline in goriške okolice.

Smrt fašizmu - svobodo narodul!

Politkomisar:
Dušan Kveder

Vodja odseka:
Lovše Samo

(Izvirnik je v Arhivu IZDG v Ljubljani.
Objavljen je v Zborniku VI/8, str.336-38).

Dokument št. 8

Pokrajinsko poverjenišтво IOOF
za Gorenjsko

Štev.: 16

Položaj, dne 1.12.1943.

Izvršnemu odboru OF !

Politični položaj na Gorenjskem od zadnjega poročila z dne 1.11.1943 se je precej izpremenil. Med 14. in 25. novembrom smo imeli precej močno ofenzivo na celotni gorenjski teritorij. Številčno je bila ta ofenziva precej močna. Sodelovalo je od 10-12 tisoč vojakov vseh narodnosti. Posebno številčno so bili udeleženi plavogardisti. Kar je bilo vojske, niso bili preveč nasilni, dočim so plavogardisti uganjali v nekaterih krajih strašne svinjarije; ljudi so klali kar z noži in ropali, kar jim je prišlo pod roke, istočasno so pa širili svojo plavogardistično literaturo, posebno Slovenski dom. Po večini so širili številke Slovenskega doma, kjer so celi stolpci likvidirancev, med njimi tudi znani izdajalci, kateri so poznani po celi Gorenjski. Uspeha pri tej ofenzivi niso imeli prav nobenega; izgubili so pa po dosedaj znanih podatkih 60-80 mož in prav toliko ranjenih. Naše izgube so neznatne. Lahko rečemo, da smo iz te ofenzive prišli precej jačiji, kot smo bili preje. Kar ni bilo zdravega in kar je bilo plavogardistično nastrojeno, je samo odpadlo. Edino, kar so dosegli, je to, da so vzporedno z ofenzivo tudi mobilizirali in to od 15-55 leta, t.j. tisto, kar smo mi dosedaj še pustili doma. Mobilizacije pa niso izvedli na splošno, nego samo po gotovih vaseh. Veliko število moških se je poskrilo doma in prihaja sedaj na dan in se večji del javlja v našo vojsko. Požgali so tudi nekaj kmetij in nekaj gospodarjev na licu mesta ustrelili.

Zanimivo je tudi dejstvo, ko se je lo partizanov predalo Nemcem, da so jih takoj na licu mesta ustrelili, kar je bilo seveda le v našo korist.

V Žiri, katere so bile pred ofenzivo svobodne, so vdrli plavogardisti in kazali svoje divjaške sposobnosti. Ko so se naši borci ponovno vrnili nazaj, jih je narod navdušeno sprejel. Vse one mobilizirance, ki so jih pobrali, so odpremili proti Ljubljani, nekaj pa proti Celovcu,

nikjer pa si do sedaj plavi niso postavili postojank. Edino Nemci so svoje postojanke v nekaterih vaseh in trgih nekoliko pojačali. Plavogardisti se od časa do časa pripeljejo na nemških avtomobilih v Kranj ali Radovljico. Z vsemi svinjarijami, ki so jih zganjali med ofenzivo, je narod še bolj osovražil te izdajalce. Nekaj ljudi Rupnikovega kova je pa začelo dvigati glave in agitirati za plavo gardo, toda naši varnostniki so jim stalno za petami in skoraj vsaki dan izgubi kateri od teh banditov glavo. Vendar se mi pri vsem tem ne bomo uspavali, ker se dobro zavedamo, da bo ta banda prenesla svoje težišče na Gorenjsko in Štajersko. Kurs proti plavi gardi bomo poostrili do skrajnosti. Porabili bomo vsa sredstva, da jih onemogočimo, da bi se kjerkoli utrdili. Vsi naši odbori OF in vse vzporedne organizacije imajo ročna navodila, kako je treba voditi propagando proti njim. Vsak dan so raztreseni listki s parolami, napisnimi akcijami, ustmeno propagando itd.

Izdali smo še precej letakov, kjer razkrinkujemo njih podla početja in izdajalsko politiko. Kar se pa tiče organizacije same, Vam sporočamo, da so nam prav zadnji čas zaprli prav lepo število aktivistov na terenu in to po zaslugi plavogardističnih izdajalcev. Med njimi se nahajajo tudi tovariš Edvard iz Št. Vida, Miklavc in njegova žena in Medved. V zadnjih časih in s pojavom plave garde smo izvedli temeljito reorganizacijo vseh rajonskih okrožnih odborov OF. V te forume smo postavili najzanesljivejše ljudi. Prav številčno so v teh odborih zastopane žene. O podrobnem delovanju pri nas Vas bo pa obvestil tovariš Luka, član IOOF, kateri se je nahajal pri nas par dni. Njemu smo dali posebno tabelo, iz katere je razvidno podrobno delovanje OF in vseh vzporednih organizacij.

V zadnjem poročilu z dne 1.11. smo Vam omenili, da smo s tovarišem Lukom sklenili, da se PP z ozirom na politični razvoj poveča, da pritegnemo par najboljših aktivistov k temu odboru.

V teh razburkanih časih bi bila po mojem mnenju zelo umestna razširitev tega odbora. K sodelovanju bi pritegnili enega uglednega kmeta, enega obrtnika, enega zdravnika, nekega

profesorja in še enega delavca iz jeseniškega okro-
žja. Bil je predviden tudi neki duhovnik, ki je
vseskozi bil za OF, vendar zaenkrat pravi, da ne
bo legalno sodeloval, kakor tudi ne politično, do-
čim pravi, da bi na gospodarskem polju oz. v Go-
spodarski komisiji sodeloval. Obrtnika so nam
med tem časom aretirali. Vsi navedeni so sodelav-
ci oz. aktivisti OF že od leta 41. V zadnjem poro-
čilu sem Vas prosil, da nam pošljete enega od kul-
turnih delavcev, kateri bi nam mnogo koristil pri
prirejanju mitingov. Ako ste izdali bone, potem
Vas prosimo, da nam iste pošljete. Ravnotako nam
pošljite Abecednik za vzgojo naše mladine, kakor
tudi vsa konkretna navodila glede šolstva. Istota-
ko nam pošljite referat tovariša Breclja o gospo-
darstvu, katerega je podal na Zboru odposlancev,
kakor tudi referat Poliča. Pošljite nam po en iz-
vod od vsake literature, ki ste jo izdali od Zbo-
ra odposlancev naprej, kakor tudi vse proglose in
odredbe, katere ste do sedaj izdali na Vašem osvo-
bojenem ozemlju.

Kar se tiče aktivnosti naših partizanov in NZ se
je pa stvar zadnji čas precej izboljšala. Naše od-
redne čete so stalno aktivne in vsak dan vrše več
ali manj uspešne akcije, dočim naša brigada oz.
divizija iz neznanega vzroka ne pride z mrtve toč-
ke. Vsi aktivisti OF, na čelu z NZ, so izvršili v
zadnjem času že prav lepe sabotažne akcije. Za
primer samo, da je NZ z legalci uničila 6 vlakov
in lepo število vagonov. Tudi vseh 6 lokomotiv je
bilo popolnoma uničenih. Ostalih 6 vlakov so pa
iztirile odredne čete. Pri vseh teh akcijah na vla-
ke je bilo po še nepopolnih podatkih mrtvih okoli
250 nemških vojakov in več ranjenih. Telefonske
in brzojavne zveze so pa dnevno prekinjene. Dnev-
no so po cele km požagani telefonski drogovi. O
podrobnih akcijah sledi podrobno poročilo. V zad-
njih dveh mesecih je bilo likvidiranih tudi okoli
40 denuncijantov in plavogardistov. Mobilizacija
se še vedno nadaljuje in to precej uspešno.

Smrt fašizmu-svoboda narodu!

Za PP IOOF
sekretar:
Sluga Jožef (Lenart)

P.s. Po najnovejših poročilih smo izvedeli, da so
plavogardisti postavili svoje postojanke v
št. Vidu, Jesenicah in Radovljici, vendar so
te postojanke številčno še majhne. Baje
jih nameravajo uporabiti pri nadaljnji mo-
bilizaciji na Gorenjskem, da bi oni pomaga-

li loviti gorenjske može.

(Izvirnik hrani IZDG v Ljubljani, fasc. 435/II,
dok. št. 53. Prva objava).

Dokument št. 9

Odlomek iz Kronike XVI. brigade za november in december 1943

Brigada se je po ustanovitvi razdelila v bata-
ljone in ti so krenili vsak na svojo stran, za-
to mi ne bo mogoče podati jasne slike o briga-
di. Umenil bom le glavne stvari, ki sem jih do-
živel sam v II. bataljonu in v ostalih dveh ba-
taljonih od ustanovitve do danes 19. XII. 1943,
ko sem prevzel nalogo poročevalca S.P.U.¹

Drugi bataljon se je zadnje dni septembra pre-
maknil na Bukovo. Tam je ostal enajst dni in
v tem času izvršil par dobro uspešnih nočnih na-
padov na Švabe, ki so stražili železniško
progo na postaji Grahovo-Hudajužna. Nič ni po-
magalo Švabom, četudi so nas zmerjali s "ver-
fluchten Banditen", naše bombe so vseeno po-
štene pretresle njih buče. Iz Bukovega smo kre-
nili skozi Otalež in Jazne k Mrzlikarju. Tu
smo se zopet ustavili nekaj dni in zavzeli po-
ložaje nad Novo Oselico in Sovodnjem. Švab
nas je tu par dopoldnevov srdito obstreljeval
s težkim minometom. Se razume, da mu nismo os-
tali za noben strel na dolgu. Pripravili smo
neko jutro vse potrebno, da ga iz naših polo-
žajev napademo, a nam je to preprečila izred-
no gosta megla. Drugi dan smo zvedeli, da se
je sovražnik umaknil iz Sovodnja in iz Oseli-
ce, najbrž je mislil, da je najbolj varno, če
odnese pete od tam. Od tu smo napravili pre-
mik v Ledine pri Črnem vrhu, kjer smo bili
določeni, da služimo kot rezerva za slučaj
napada na Idrijo. Po par dneh počitka smo
odšli proti Žirem in se ustavili v Goropekah
nad Žirmi, kjer smo 7. XI. 1943 slovesno pra-
znovali Oktobrsko revolucijo. Tu je bila zo-
pet skupaj vsa brigada. Od tu smo napravili
premik na Žirovski vrh ne daleč od utrjene
belogardistične postojanke Sv. Treh kraljev.
Od tu je 2. četa II. bat. šla 11. XI. 1943 na-
past Sv. Tri kralje, a je padla v zasedo. Le
spretnosti komandirja tov. Fona gre zahvala,
da je vso četo rešil iz kritičnega položaja
brez vsakih izgub. Do smrti je ta četa (po-

bila) enega Švaba, med tovariši naše čete pa sta bila dva lahko opraskana.

15.XI.1943 smo bili napadeni od Švabov in belogardistov s treh strani. Branili smo se obupno, a smo se morali umakniti veliki premoči. Junaško je padla v tej borbi tov.DRINA², nam.politkomisarja v II.bat. Bila je smrtno zadeta od dum-dum krogle. Slava spominu hrabri borki! Deloma razkropljeni smo se našli v Mrzlem vrhu, kjer smo prenočili.

16.XI.1943 smo se premaknili na Podjelovo brdo, kjer smo napadli kolono 300 Nemcev. Borba je trajala pozno v noč. Mi smo imeli enega mrtvega in dva ranjena. Ponoči smo se umaknili od tu, ker je bilo pričakovati, da bo Švab prihodnji dan dobil okrepitev. Umaknili smo se čez Idrijco, ki smo jo prebredli, v Masore. Iz Masor smo krenili v Šebrelje, kjer se je zopet sešla cela brigada.

Tu naj omenim, da smo imeli zanimiv brigadni sestanek v šoli. Govorila sta tov.Bebler-Primož in dr. Vilfan. Predmet: vzroki zakaj se je več tovarišev porazgubilo in dezertiralo. Protiukrepi: večja kontrola Partije v brigadi, bataljonih, četah in uvedba strožje vojaške discipline.

Priredili smo tudi dva mitinga, ki sta zelo dobro uspela. Vtis na civilno prebivalstvo je bil globok. Z največjo pozornostjo so poslušali govor politkomisarja in razne deklamacije Gregorčičevih pesmi. Imel sem vtis, da se tudi belogardisti umikajo iz svojega poprej dobro utrjenega terena.

28.XI.1943. Iz Šebrelj smo krenili znova čez Idrijco skozi Plužnje, Otalež v Mrzli vrh. Tu so nas Švabi znova presenetili. Po krivdi slabe komande se je bataljon razkropil: enega tovariša so Švabi ujeli in odpeljali s seboj dočim je bil eden ranjen. Pripomnim, da nas je bilo na položaju samo 18, prva četa in del tretje čete sta prekopavala cesto med Planino in Sovodnjem, razen tega smo imeli še dve patrolji zunaj. Pri tem napadu smo izgubili lahki mitraljez in nekaj municije. Od tu smo se premaknili k Slabetu malo višje nad Mrzlikarjem. Po nekaj dneh oprezovanja za sovražnikom smo se znova premaknili v bližino Stare Oselice h kmetu Spolovniku, kjer smo ostali deset dni. Od tu smo pošiljali patrolje na razne strani, ki pa niso izsledile nič važnega, razen da so parkrat naletele na sovražnikove patrolje. Prekopali smo tudi cesto Sovodenj-Žiri.

Priredili smo miting v Sovodnjem, ki je naredil zelo dober vtis na civilno prebivalstvo. Med govorom brigadnega politkomisarja RADOŠA³ se je čulo živahno odobravanje iz skupine starih očancev, ki so prisostvovali mitingu.

Iz Stare Oselice smo napravili pokret preko Kopačnice na Studor in tu me je dohitela naredba, da moram pustiti mesto kulturnika v II.bat. in prevzeti posle vojnega poročevalca, kronista in pisca reportaž na štabu brigade. Posle sem prevzel z dnev 20.XII.1943 in tu tudi začenjam z rednimi datiranimi poročili.

20.XII.1943

Vojno poročilo št.1.

Iz poročil prejetih od vojnih poročevalcev in iz lastnih opazovanj se v dneh od 16.do 19.XII. ni zgodilo nič vojaško važnega. Brigada se je premaknila na nove položaje. Naše patrolje so opazile nemško patroljo okrog 30-40 mož na cesti Idrija-Sv.Lucija. Na Zelinu je ta nemška patrolja zažgala šolo. Ista naša patrolja je opazila drugi dan (17.XII.) enako močno nemško patroljo na cesti proti Idriji.

Položaje I.bat. je sovražnik obstreljeval s težkim minometom, pa ni bilo nobene škode. Na prebivalstvo je zelo dobro vplivalo mirno in odločno zadržanje tovarišev tega bataljona.

Vojni poročevalec III.bat. poroča, da so Nemci na poslednjem pohodu skozi Otalež odpeljali nekaj terencev. Isti poročevalec pravi dalje, da se civilno prebivalstvo s strahom ozira nanje, iz strahu pred Nemci.

V II.bat.nič novega.

21.XII.1943

Vojno poročilo št.2.

Okrog 9.ure dne 20.XII.je bil IV.bat. opozorjen, naj bo kar najbolj oprezen, ker se v njegovi neposredni bližini opaža gibanje sovražnih kolon. Takoj so zavzeli položaje. Ob pol enajstih se je pričela srdita borba, ki je trajala do treh popoldne, nakar se je bataljon umaknil zaradi premoči sovražnika in ker mu je grozila obkolitev.⁴

Sovražnik je med borbo dobil dvakrat okrepitev. Sovražnikove izgube so znatne, vendar točnega števila še ni bilo mogoče ugotoviti.

Bataljon je imel enega lažje ranjenega. Nemcev je sodelovalo v borbi okrog 300.

Iz I., II. in III.bat. nobenih novic.

22.XII.1943

Vojno poročilo št.3

K včerajšnjemu vojnemu poročilu dodajamo še sledeče podrobnosti. Tretji bataljon je bil opozorjen, da je v vasi Suše pod Čabračami nemška patrolja. Tovariši tega bataljona so takoj zavzeli položaje med Čabračami in Likarjem. Naši iz IV.bat.so se medtem že spopadli s sovražnikom. Ko je IV.bat.pregнал sovražnika iz njegovega položaja, so odprli ogenj nanje tovariši iz III.bataljona. Srdito obojestransko mitraljiranje je trajalo do noči, nakar so se Nemci umaknili v dolino proti Hotavljam. III.bat. ni imel nikakih izgub.

V tej borbi se je posebno dobro izkazal mitraljezec tov.Jože NOVAK iz 3.čete IV.bat.

Prvi bataljon je pri tej akciji sodeloval samo z zavzetjem 1500 m dolgega položaja. Opazili so tudi 6 kamionov Švabov, ki so prišli v Gorenjo vas, dva sta ostala tam, ostali 4 pa so nadaljevali pot proti Hotavljam, na Hotavlje sta prišla samo dva, dočim sta se dva ustavila med potjo Gorenja vas-Hotavlje. Želja po srečanju s sovražnikom je bila zelo opazna pri tovariših tega bataljona.

Po poročilih, ki sem jih prejel iz Otaleža, so pretekli teden Švabi iznova napravili ofenzivo na prašiče in jih 6 odpeljali s seboj. Dne 21.XII.1943 ni bilo nobenih drugih posebnih novic.

23.XII.1943

Vojno poročilo št.4

Ta dan se ni zgodilo nič vojaško važnega. V noči od 23.na 24.XII.smo napravili premik iz Robidnice v Staro Oselico.

24.XII.1943

Ta dan smo se znova premaknili iz Stare Oselice na žirovsko stran ... Poročevalec iz II.bat.javlja, da Nemci že par dni obiskujejo vas Lazec; tu jim odnesejo vse, kar jim pride pod roke. Eden izmed navzočih Nemcev se je baje izrazil, da mora biti vojne kmalu konec, ker ne dobe drugega kot municijo, a

če hočejo živeti, morajo krasti in ropati po hišah.

Vojno poročilo št.5

Za dan 25.in 26.XII.1943

Patrulja II.bat., ki je bila poslana proti Sv.Trem kraljem, je bila napadena iz oken neke hiše z nekaj strelji: naši niso imeli nobenih izgub. Hiša je last nekega belogardista; od te družine so trije člani pri beli gardi.

Dva obeščevalca in nam.komandirja od četrtega bat.so bili obkoljeni v vasi Lagod od belogardistov, enega teh tovarišev so ranili in ujeli, dva pa sta ušla. Belogardistov je bilo 80 do 90.

Četrty bataljon je napadel patroljo 70 belogardistov v vasi Log pri Goropekah. Borba je trajala dve uri, nakar se je sovražnik umaknil. Mi nismo imeli nikakih izgub, dočim so sovražnikove izgube neznane.

29.XII.1943

Vojno poročilo št.6

Za dneve: 27.-28. in 29.XII.1943.

Dne 27.XII.ni bilo nobenih posebnih novic. Premaknili smo se iz vasi Selo v Dobračevo pri Žireh.

Patrulja 30 mož iz III.bat. je dne 27.XII.držala zasedo na cesti Idrija-Želin pod vasio Jazne. Pričakovali so Švabe, ki so se zadnje dni večkrat pojavili v vaseh Jazne, Otalež, Lazec ter vršili ofenzivo na ... prašiče in kokoši. Žalibog, Švabov ni bilo, naši so se potrti vrnili, ker se jim je upanje, da pože-nejo Švabe, izjalovilo.

V noči od 28.XII.do 29.XII. je 32 tovarišev iz I.bataljona zaminiralo in požgalo dva mostova pri Sapotju pod Sv.Tremi kralji. Mostova sta popolnoma porušena, promet je prekinjen za najmanj deset dni.

Sovražno letalo je izvršilo poizvedovalni polet nad nami in se je kmalu izgubilo na obzorju.

(Opombe:

1. Slovenski poročevalski urad
2. Mihaela Škapin, narodna heroína. Več o njej v Žirovskem občasniku, št.2, str.7-8
3. Vinko Šumrada
4. Boj je bil pri Čabračah.

Pričujoči odlomek povzemamo po Zborniku VI/9, str.379-83. Izvirnik je v Arhivu IZDG. Kroniko XVI.(kasneje Vojkove) brigade je pisal Andrej Pagon-Ogarev (r.1907 v Šebreljah), partizanski pesnik in publicist.

Žirovci ga poznamo tudi po njegovih objavah v našem časopisu, zlasti v drugi številki na straneh 4-10).

Dokument št. 10

Povelje Štaba XXVI.divizije NOV in PO Jugoslavije z dne 22.decembra 1943 Štabu XVI.brigade za uničenje sovražne postojanke v Goropekah

Štab XXVI.divizije
"Triglavska"

Na položaju, dne 22.XII.1943
ob 17.00^h

Štabu XVI.brigade Janka Premrla-Vojka

Prejeli smo vaše poročilo šte.v.601 z dne 22.XI.1943.

Ker na sektorju, na katerem je sedaj vaša brigada, ni nikakih izgledov za resnejše akcije in ker se vam nekako ne vidi potrebno resneje napadati postojanke izpod sedanjih vaših položajev, vas zadnjič s tem pismom opozarjamo, da vlijete v ves vaš štab brigade veliko več ofenzivnosti in načrtnega dela.

V noči od 23.na 24.se premaknite v prvi etapi vašega celotnega premika na sektor okoli Trebiše in Hotavelj s tem, da se takoj naslednjo noč spet premaknete na sektor okoli Žirov. "Bega" je vsled odsotnosti edinic na tem sektorju okrepila svoja patroljiranja ter teror nad civilnim prebivalstvom pa obeta Žirovčanom, da jih bo za božič obiskala. Teren za akcije je na tem sektorju odličen posebno še, ker se je na Goropekah ustanovila slabotna postojanka zelo šibke moči, ki je kot nalašč

pripravna za likvidacijo z vaše strani. Pošljite takoj po prejemu tega pisma v tej smeri obveščevalce, nakar jo že lahko v noči od 24.na 25.t.m. likvidirate. Ko se premaknete na nov sektor, pošljite čim prej na popolnoma neizkoriščeni teren okoli Črnega vrha-Lučin in Polhovega Gradca en svoj bataljon pod dobrim vodstvom. Poročajte, kaj ste ukrenili v zvezi s to naredbo.

Če vam je po zadnjih naredbah prepuščena široka iniciativnost, ne čakajte v bodoče naredb za akcije, temveč res samoiniciativno napravite nekaj, kar bi bilo v ponos borcem in štabu vaše brigade. Če bo štab brigade malo bolj udaren, bodo postali jutri štabi bataljonov boljši, a pojutrišnjem se bo čulo o prekaljenih Vojkovih borcih. Naj vam bo to zlato navodilo v borbi z okupatorjem, dokler sedite na tako visokih in odgovornih položajih.

Smrt fašizmu-svoboda narodu!

Politkomisar:
odsoten

V.d.komandanta:
Švara Dušan-Dule

P.s. Ali ste mislili kaj na to, da v bližnjih dneh pripravite okupatorju ali pa "bega" božičnico, kot je to stara partizanska navada? - Same čete, katere ste poslali izven okrilja brigade, ne bodo dvignile udarnosti brigade.

D.-

(Izvirnik je v Arhivu IZDG v Ljubljani. Povzemamo ga po Zborniku VI/9, str.243-44.

Do napada na domobransko postojanko v Goropekah ni prišlo, ker se je IV.bataljon Vojkove brigade v pripravah za napad spopadel z domobranci v Logu pri Goropekah. - Glej prejšnji dokument!)



Skupina partizanov v osvobojenih Žireh, slikana zadnje dni oktobra 1943 ob vznožju Žigonovega griča. – Stojijo (od leve proti desni): Milan Žakelj–Žirovnik, sekretar rajonskega komiteja KP za Poljansko dolino; Cilka (Brložnikova iz Lučin), kuharica; Maks Oblak–Markovič, član prvega NOO; Vencelj Justin (Mrlak), član prvega NOO; Viko (–Boris, Lukov iz Gor. vasi); Ivan Založnik–Ivo, sekretar škofjeloškega okrožnega komiteja SKOJ in Jože Mrovlje–Jurček, sekretar rajonskega komiteja SKOJ za Žiri in Sovodenj. Spredaj čepita: –Rudi, okrožni aktivist SKOJ in Jože Košir–Boštjan, prvi predsednik prvega NOO.



Skupina partizanov v osvobojenih Žireh, slikana zadnje dni oktobra na cesti v Novo vas med Muhovcem in Česnom (od leve proti desni): Karel Kavčič–Iztok, Francka Žakelj–Majda, članica prvega NOO, Stane Ponomarenko, Zdravko Rink in Rajkovič.



Skupina partizanov z žirovsko-poljanskega terena, kakor jih je fotografiral Matija Debeljak iz Sovodnja, decembra 1943. Stojijo (z leve proti desni): Pavel Platiša – Teodorov, intendant rajona Poljane; Franc Bogataj – Čeruga, borec VOS; Adolf Kalan – Muki, vodnik VOS; Anton Peternej-Klemen, član komiteja KP Poljane; Anton Bogataj- Edo, borec VOS. Spredaj sedita: Zdravko Rink-Samo, borec VOS (levo) in Karol Rihtaršič – Drago, kurir postaje G-9, ki je vzdrževala zvezo Cerkno – Žirovski vrh.



Partizana Milan Žakelj – Žirovnik in Arti, slikana na žirovskem terenu pozimi 1943/44.

IZ KRONIKE PROSTOVOLJNEGA GASILNEGA DRUŠTVA NA DOBRAČEVI (1901-31)

Zapisoval: Ivan Potočnik

Vsako društvo ima svojo zgodovino, katero je treba zapisati, da jo bodo lahko z zanimanjem čitali še naši potomci, in ki bo tem zanimivejša, čim starejša bo. Naše društvo ni takoj od začetka vodilo nobenih knjig; seje, ki so se vršile največ pri načelniku Ježu, ki je bil trgovec, so se zapisovale kar na škrniceljne, ki so šli potem seveda zopet svojo pot naprej. Kot drugi tajnik je bil kmalu po ustanovitvi izvoljen Ivan Strlič, p.d.č. Ganzov, ki trdi, da je tukaj nabavil majhne knjižice, ki so služile kot zapisniki; morale pa so se vse pogubiti, ker sedaj imamo še samo eno knjižico, v kateri je nekaj mešanice nedoločno popisane. Da pa se vseeno ohranijo najvažnejše stvari o prvih letih našega društva, sem sklenil jaz, na podlagi verodostojnih prič, o tem nekaj napisati. Izpraševal sem o tem one može, ki so bili tedaj zraven kot člani, in ki so se za društvo najbolj zanimali.

V naši dolini se je osnovalo prvo gasilno društvo v Žireh nekaj po l.1900. Dom pa so imeli postavljen že l.1900 in brizgalno še poprej, napravila jo je občina. Spravljeno so imeli na stari pošti. Imenovano društvo je imelo svoj delokrog čez celo dolino, sicer pa je bilo ta čas na tej strani le malo hiš. Množiti so se začele šele v tem času vedno bolj in vzporedno je jelo tudi rasti prebivalstvo. Tedaj se je začutila potreba, pomakniti centrum doline nekoliko bolj na našo stran, oziroma se osamosvojiti. Do tedaj so bile namreč vse javne ustanove osredotočene v Žireh, in to vse na oni strani mosta. - Tako so začutili prebivalci naše strani tudi potrebo, imeti kje bližje kako ognjevarno pripravo, kajti predno bi prišla v slučaju požara brizgalna iz Žirov, bi bilo lahko že marsikje usodno. - Iz tega je nastal sčasoma dogovor, da bi člani iz te strani napravili na Dobračevi nekako podružnico gas.društva. Društvo pa naj bi kupilo novo brizgalno, ki naj bi takoj ostala v ta namen na Dobračevi. Žirovci so sprva sicer temu ugovarjali, češ da nimate kam brizgalne spraviti, vendar so se vdali, ker so bili tukaj takoj pripravljeni dobiti kak gasilni prostor, predno bi postavili lasten dom. Govorilo se je za vežo pri Tinčnu ali pri Fricu, kar pa bi bilo gotovo res le za silo. L.1902 so Žirovci brizgalno res pripeljali. Toda se jim je menda tako dopadla, da so na prejšnji dogovor popolnoma pozabili in so jo peljali naravnost v Žiri. Našim so sedaj ponudili svojo staro brizgalno, nove, pa so rekli, ne dajo. Seveda s tem pa tukaj tudi

niso bili zadovoljni, temveč jih je ravno to tako navdušilo, da so pričeli takoj misliti na ustanovitev samostojnega gasilnega društva. Umljivo je tudi, da se pri vsem tem niso najlepše gledali med seboj, še posebno, ker že od nekdanj ni bilo med prebivalci naše doline prave sloge. Žirovski most je vedno delil dve sovražni stranki. Fantje ene in druge strani so kar korporativno hodili eni k drugim na "korajžo" in pretepi so se vedno vrstili. Enkrat so menda celo most pobarvali; polovico belo, polovico črno. Poleg tega so bile še druge stvari na dnevnem redu. Debatiralo se je že, kje naj bi stala nova cerkev. Žirovci so jo seveda na vsak način hoteli imeti na svoji strani, ti pa zopet na tej. Uvidel pa je tudi rajni župnik Vidmar, da cerkev nima prostora na oni strani in zato je seveda prideljen tudi on naši stranki. (Bil pa je našemu društvu resnično naklonjen, še ob smrti je želel, naj mu bodo naši gasilci za častno spremstvo, kar se je tudi zgodilo; peljali so ga naši z brizgalnim vozom na zadnji poti. Tudi maševal je vedno na Dobračevi najrajše). Ker so bili takrat tudi inženirji za to, da je cerkev na ti strani, so naši uspeli. Imeli so tudi prepire radi sejmišča, nove ceste i.t.d.,kjer pa so bolj uspeli.

Kakor rečeno, so vse te razmere precej vplivale na medsebojne odnose obeh društev, oziroma še preje obojega članstva in prebivalstva. Vendar pozneje, ko se je društvo ustanovilo, med njimi ni prišlo do prav resnih sporov, dasi je bilo včasih že mnogo vpitja. Seveda posebnega prijateljstva med njima, kot sosednjima društvima, tudi ni bilo. V najboljših odnosajih pa je bilo naše društvo izprva z gas.društvom v Gorenji vasi.

Za ustanovitev gasilskega društva na Dobračevi sta posebno agitirala čevljar in posestnik Josip Žakelj, p.d.č.Fric, in Janez Jež, p.d.č. Tomincov Janez. Imela sta oba precej veljave pri ljudeh, prvi je bil tudi občinski mož, a Jež je bil še fant, vodil pa je že najbogatejšo trgovino svojega očeta. Imela sta oba res velike zasluge za društvo. Žakelj se je brigal predvsem za dom, znal je izposlovati razne znatne podpore in vodil tudi domačo nabiralno akcijo. Jež pa je sam marsikje kaj založil, če je bilo treba, dal je tudi rad za pijačo, da ni zmanjkalo dobre volje.

Prvi dogovori so se vršili že pozimi 1901-2. Osnovala se je najprej omenjena nabiralna akcija in pričelo se je z veliko vnemo pobirati prispevke za zidavo doma. Pobiralo se je povsod po dolini, kjer ni bilo težko dokazovati o potrebi novega društva; težje je bilo po hribih, pa tudi tukaj niso bili neustrašeni pobiralci dosti v zadregi; ker jim niso mogli obetati pomoči v slučajih ognja, pa so jim dokazovali, kako imajo oni od društva vendar posredno korist; vselej ko je kak dolinski posestnik pogorel, dobil je obilo pomoči tudi v hribih in s tem, da društvo varuje dolinske posestnike, omejuje tudi večno fehtanje po hribih. Tedaj so namreč ljudje tistemu, ki je pogorel, res zelo mnogo pomagali, saj so bili zelo navezani drug na drugega; zavarovan je bil malokdo, kar je razumljivo, ker bi morali radi slamnatih streh plačevati previsoke premije. - Tako so naši pobiralci obrnili slednjo hribovsko vas in zadnjega posestnika. Dobivali so največ les, ki so ga nabrali dosti za rušt, pod, stolp in dr., pa so ga precej še prodali; tako so imeli nabranega denarja in izkupljenega za les ca. 2400 kron. Kot prej omenjeno, so izposlovali tudi več znatnih podpor. Od cesarja (države) so dobili 200 kron, od Gasilske zveze 400 kron, od občine 100 kron in nekaj od zavarovalnic: Slavija, Feniks, Hongropa. Tako se je nabralo toliko, da se je lahko pričelo z delom. Svet za dom je podaril posestnik in gostilničar Franc Blažič, pod tem pogojem, da ostane stavbišče njemu, če se dom podere, oziroma pride v drugo posest. Graditi se je pričelo spomladi. Delo je prevzel zidarski mojster Janez Gladek. Vse priprave pa je vodil Josip Žakelj. Dom je bil dovršen do jeseni, bil je tudi takoj plačan. Med tem časom se je pričelo že tudi z zbiranjem članstva. Tudi se je pričelo takoj z vežbanjem, dasi še ni prišlo do formalne ustanovitve. Vežbanje so vodili največ: poznejši podnačelnik Franc Kavčič, Franc Gladek in Ivan Kržišnik. Tako je bilo moštvo že precej izurjeno, predno je bilo društvo sploh ustanovljeno. Ker so bili dani tudi vsi drugi predpogoji, je kazalo izvršiti še formalno ustanovitev društva. Zgodilo se je to jeseni 1.1902. Prvi društveni odbor je bil izvoljen na ustanovnem občnem zboru, dne 11.novembra, in je bil sledeči:

Janez Jež, načelnik,	Juri Kavčič,
Franc Kavčič,	Franc Grošelj in
podnačelnik	Janez Erznožnik -
Ivan Oblak(Krekov),	odborniki
tajnik	
Franc Žakelj,	Franc Bogataj in
blagajnik	Matija Dolenc-namestnika.

Društvo je bilo srečno osnovano, imelo je tudi postavljen dom, manjkalo pa mu je še najpoglavitejšega, namreč brizgalne. Ljudje, ki so sploh v vsem imeli dosti za govoriti - ker novo društvo se ni vsak čas ustanovilo - so dejali: "štalco imajo, kravce pa ne"; hitro pa se jim je odgovorilo: "le počakajte še malo, in pomagajte nam še tudi za naprej, pa bomo kmalu tudi kravco prignali". Res se je naročila brizgalna že s 4.jan.1903 od tvrdke R.A.Smekal v Zagrebu (zastopstvo). Treba pa je bilo seveda še nekaj časa čakati nanjo. Pripeljali so jo ravno na pustnitorek t.l. Načelnik je šel obenem z vozniki ponjo v Škofjo Loko. Nekaj drugih članov s trobentačem (Kržišnik) pa je šlo do "Anžonovca" njim nasproti. Tam se je dalo precej za pijačo, kar je šlo vse na načelnikov račun, dosti pa je bilo sploh po vseh gostilnah, kajti povsod se je moralo ustaviti; nova brizgalna se ne vozi vsak dan. Tudi trobentač je imel dovolj posla, moral je skoraj neprestano trobiti, da je prišlo povsod polno radovednežev blizu in je vsakdo lahko vedel, da se pelje za dobračevsko gasilno društvo nova brizgalna. Oficijelen sprejem se je vršil na Selu, kjer je že čakalo zbrano celokupno članstvo in drugo občinstvo. Naprej proti Dobračevi pa se je razvil pravi sprevod; pred domom je brizgalna obstala in sedaj je pridrlo skupaj še vse ostalo, staro in mlado, vsak si jo je hotel prav od blizu ogledati in takoj je bila tudi splošna sodba ugodno o njej izrečena. "Ta pa ta,ta pa je vse kaj drugega kot žirovska", so govorili. Seveda je šlo to vse le na rovaš zunanosti, ker je bila lepa, nova. Da je bila brizgalna res dobra, so se imeli gasilci priliko prepričati - kot bomo videli - kmalu in potem še mnogokrat do danes. Eno vprašanje je bilo torej zopet vsestransko ugodno rešeno: "kravca je bila v štalci".

Vso pozornost pa je bilo treba sedaj obrniti bližajočemu se prvemu javnemu nastopu. Najprej si je bilo treba nabaviti uniformo; dasi je bila gotova uniforma predpisana, je vladala

po društvih v tem oziru velika prostost. Na raznih večjih gasilskih prireditvah, kjer je prišlo več društev skupaj, se je skoraj vsako društvo ponašalo s kako posebnostjo; posebno načelniki so si znali preskrbeti kakšne imenitne okraske, posebno v veljavi so bili veliki žimnati čopi v raznih barvah. - Tudi naše društvo je naročilo namesto predpisanih, črnih čelad, kar vse svetle; tako so se v tem že močno ločili od žirovskega društva. Obleko so si napravili pa kar doma. Delo so dobili vsi tedanji krojači. Pri "Hlipčerju" na Dobračevi so delali 3 tedne 3 krojači in sicer krojač Albreht (Jakopičkov), ki je imel še Fran. Bačnarja in še enega. Hrano so dobivali ves čas brezplačno pri načelniku Ježu. Tako se je prišlo do uniforme še primerno poceni.

O Veliki noči je povabil župnik Vidmar gasilce, naj bi stražili Božji grob; to se je takrat z veseljem sprejelo. Gasilci, ki so bili za to določeni, so se napravili v uniformo in skupaj odšli v Žiri. V mežniji so napravili prav po vojaško "vahticmer"; pri Božjem grobu so postavili dva stražnika in jih potem redno menjali. Nekateri pripovedujejo, da jih je nekaj tako debelo gledalo, da še namalani rimski vojaki ne tako. Včasih pa se je tudi komu malo zamajalo; vse to je lahko razumljivo, če pomislimo, da je imelo društvo mnogo plemenitnih dobrotnikov, ki se niso bali plačati kak liter vina za uboge stražnike, med drugimi se je posebno "dobračevska županja" zelo dobro obnesla v gostilni pri "Peku", ob priliki, ko je prišla molit.

Pri vstajenju na Veliko soboto pa je celokupno društvo prvič nastopilo pri procesiji. Člani so bili vsi dobro izvežbani; največ jih je bilo, ki so že odslužili vojake, druge pa so zopet prav po pravilih "regrutenbrihtunge" meštrali, dokler niso postali popolnoma sposobni za nastop. Sedaj treba pomisliti, kakšen pogled za takrat je bil na to, blizu 50 mož broječo v nove uniforme s svetlimi čeladami oblečeno in vzorno disciplinirano četo. Umljivo je, da je bila sodba ljudstva absolutno na naši strani, še posebno, ker je bilo žirovskih gasilcev za dobro polovico manj. - Šlo bi vse lepo po sreči, da ni bilo vmes že spredaj omenjenega nasprotstva. Toda ravno v tem času je prišla napetost tako visoko, da niso hoteli žirovski gasilci, ki so zastopali nam nasprotno stranko, stopiti na naše "ozemlje" (mogoče da so bili tudi še drugi vzroki). In tedaj je načelnik žirovskega gasilskega društva pri "Katrnem znamenju" na-

enkrat svojo četo zaobrnil proti domu. Razburil je s tem celo procesijo, še naše je tako zmešalo, da bi jo bili kmalu pobrali za njimi, toda kmalu so sprevideli, za kaj se gre in se zopet postavili na svoje mesto ter svojo nalogo do konca v redu vršili. Na Žirovce in posebno njih načelnika "Jernejčka" pa se je vsula po tem taka jeza, da so pričeli javno groziti, da ga bodo pretepli, vendar se to ni zgodilo, ker je ta takoj drugi dan poslal na naše društvo dopis, v katerem svoje ravnanje opravičuje in izjavlja, da je ravnal nepremišljeno, in da to obžaluje.

Za boljše razmere tedanjih razmer, in radi zanimivosti sledeči "dopis iz Žirov", ki sem ga slučajno dobil v starem "Slovenskem narodu"; navedem ga, kolikor se tiče gasilstva in takratne procesije:

... "Minoli teden je vse naše ljudstvo hitelo izkazat čast Odrešeniku, in opraviti molitev v cerkvi in ravno tako se je potrudila naša dobračevska prost. požarna bramba izkazati Odrešeniku čast pri procesiji in izpolniti čuvajno dolžnost. Ko nastopijo dobračevski vrli gasilci, da izpolnijo svojo čuvajsko dolžnost, je nahujskana množica klerikalnih otrok, zbrana pri cerkvi psovala vrle gasilce na vse načine. Kakor žabe iz luže so ti izprijeni otroci s hripavim glasom vpili "liberalci", "svinje", "sleparji" itd. Neki deček se je predrznil pred samim Bogom v cerkvi čuvajem - gasilcem fige kazat in opične obraze delati. V soboto zvečer so naši gasilci prestali težko delo. Zvonovi so v krasnih melodijah naznanjali zveličarjevo vstajenje, godba je zaigrala (opomba moja: Naše društvo je radi boljše parade najelo godce iz Kljuke, ki so jim dejali "Plašurji") ljudstvo in naše dobračevsko in žirovsko gasilno društvo prikoraka na lice mesta. Zopet dobi dobračevsko gasilno društvo sporočilo, da bodejo liberalci med sprevedom tepeni kakor polhi, prav po receptu dr. Žlindre. Nas liberalcev pa je bila velika množica in klerikalci so sprevideli, da ničesar ne opravijo. Klerikalni nosači cerkvene zastave so nastopili proti župniku, češ, da nečejo nesti zastave na določeni kraj. Ko so psi začeli lajati v Žireh, so se klerikalci močno vstrašili misleč, da so psi last liberalcev. Takoj so jo popihali od spreveda v mesnico, da si za Velikonočno jagnje napravijo pri Tinetu gostijo z liberalnimi psi. Zraven je pristopil še Čižemca ali rezar kapla-

novega psa in načelnik politične požarne brambe v Žireh. Ta ni hotel s svojo četo prestopiti čez klerikalno zemljo. Ko dospe do liberalne meje, do vrlega narodnjaka I.Kavčiča, zaukaže Čižemca politične požarne brambe v Žireh svoji četi "desno sukaj". Potem nas je vse politično društvo zapustilo in se pobralo k mesnici, če so že pobijači dobili kakšnega liberalnega psa. Mi liberalci in gasilno društvo iz Dobračeve smo se vdeležili potem mirno cele procesije"...- (Slovenski narod, 22.IV.1903-op.ured.)

(Opomba: Takratno delitev na "liberalce" in "klerikalce" je treba razumeti tako, da so bili na ti strani mostu vsi "liberalci", in na oni vsi "klerikalci". Nobeden pa ni imel kakšnega gotovega svetovnega naziranja, razen par izjem, ki so že pričeli potom časopisja opazovati pričetke kulturnega boja).

Po vsem tem je nastopil za nekaj časa za društvo mir. Še to leto pa je prestalo tudi svoj ognjeni krst. Goreti je pričelo dne 19.8.t.l. pri tovarišu Jožetu Oblaku na Selu. Zažgali so bili otroci. Gasilci so častno prestali svoj krst in tudi nova brizgalna se je izkazala. Toda ta požar je bil le bolj majhnega značaja. Zgorela je sicer popolnoma lesena hiša, ki pa ni bila velika.

Samo tri tedne pozneje, namreč 10.9., pa je nastal silen požar na Dobračevi. Treščilo je v hlev pri "Tinčnu". Strela je švignila skozi in skozi pod streho in naenkrat je bil cel rušt v plamenu, samo par trenutkov pozneje je gorelo že tudi pri "Gantarju" in skoraj nato še pri "Jerebcu". Gasilci so bili z brizgalno kmalu na mestu. Prišli so kmalu tudi Žirovci z obema brizgalnoma in pozneje še požarna bramba iz Ledin. V nevarnosti je bila najbolj "Tomincova" hiša, v njej se je nahajal med drugo trgovsko robo tudi petrolej, poleg tega je tudi veter pihal proti tej strani. Združeni moči vseh društev se je vendar posrečilo požar omejiti. Zanimiva je slika tega požara, ki visi v domu, in ki jo je napravil slikar Kopač (Medelanačkov). Na ti sliki se dobro vidi goreči objekti, kot so bili v resnici, in pa nekaj izrazitih tipov navzočih oseb. V ognju bi bila kmalu ostala Marjana Kavčič (Tinčnova), ki je šla še po nekatere stvari; rešil jo je naš trobentač Kržišnik, takoj nato, ko jo je odnesel ven, se je za njima posula streha.

To je bil na Dobračevi že drugi veliki požar. Pogorel je namreč okoli 1.1881 cel gornji del vasi, od ceste pa skozi na Koče, pogorela je tudi cerkev. Ta požar je nastal na dan sv.Ane, ko so bili ljudje ravno pri maši na Ledenci.

S tem bi bil prvi del naše kronike zaključen; kar se je zgodilo v nadaljnjem razvoju društva, ni več vzbujalo tolike pozornosti. Znamenite so bile še posebno prve društvene veselice, ki so bile prave ljudske veselice. Prva taka veselica je bila o priliki blagoslovitve novega doma, ki se je vršila sledeče poletje o sv.Petru. Prišlo je tedaj na slavnost precej gasilcev od drugod. Udeležili so se tudi žirovski gasilci. Dom je blagoslovil g.župnik Vidmar, ki je imel tudi slavnostni govor.

Skupino zbranih gasilcev z novim domom je fotografiral fotograf Šmeiler iz Idrije. Na sliki, katero imamo še eno v arhivu, se vidi na levi strani sami dobračevski gasilci, pred vrati stoje župnik Vidmar, načelniki društev in občinski možje, na desni pa so žirovski in drugi gasilci. Zastavi se vidita na sliki dve; ena je žirovska, ena od nekega drugega društva, naše je še ni imelo.

Popoldne tega dne se je vršila imenovana veselica. Skupaj je prišlo vse staro in mlado iz hribov in doline. Bil pa je tudi gmotni uspeh te veselice velikanski, ostalo je čistega nad 1000 gl., kar bi pomenilo danes dosti preko 100.000 kron.

Druga enaka veselica se je vršila leto pozneje, tudi na dan sv.Petra, o priliki razvitja novega prapora. Te veselice sta se udeležila tudi dr.Tavčar in soproga Franja dr.Tavčarjeva, ki je bila kumica novi zastavi. Naše društvo se je čutilo z obiskom obeh jako počaščeeno, ženske pa so imele še dolgo časa dovolj posla z razpravljanjem, kako sta bila oblečena. Na sporedu je bil tudi srečolov, kot glavni dobitek pa je bil določen cel vol. Ljudje so strastno kupovali srečke, da so se tistim, ki so vedeli, kako je stvar zamišljena, prav smilili. Naredili so namreč prav po goljufivo; domenili so se, da dobi srečno srečko "Marjanca Kamškova", ki jo je res dobila in po tem vola dala nazaj, kot je bilo sklenjeno. Vedeli so o tem samo nekateri, ki pa bi morali o vsem popolnoma molčati; toda pre-

govor pravi: "Kar ve eden, ne ve nobeden, kar pa vesta dva, ve pol sveta". - In tako je bilo tudi tukaj, vsa stvar se je kaj kmalu raznesla. Vseeno pa ni bilo preveč jeze nikjer, kajti ljudje so za gasilno društvo radi kaj žrtvovali. - Tudi pri ti veselici je bilo čistega čez 1000 gl.

S tem končam z željo, da se vpis kronike po bolj zmožni osebi kdaj nadaljuje.

Dobračeva, meseca decembra 1925.

D n e v n i k
1925

1.I. Danes je imelo društvo svoj redni občini zbor.

6.I. Danes, t.j. na sv. Tri kralje, se je vršila društvena veselica pri g. I. Blažiču na Dobračevi. Izpadla je v vsakem oziru dobro, tudi gmotno, dasi nam je bil srečolov zabranjen.

7.I. Prva redna seja. Na tej seji se je sklenilo naročiti vse potrebne poslovne knjige.

1.II. Smo se udeležili veselice gas.dr. v Žireh (pri Tinetu).

2.II. Smo šli korporativno na odlikovanje treh žirovskih gasilcev.

1.III. Napravili inventuro. Ugotovilo se je, da ne manjka nobene stvari od orodja. Samo glede članske oprave se ni vse popolnoma natančno ujemalo. Vzrok je ta, ker včasih vzemo člani za kak nastop razne stvari z obljubo, da izročijo potem takoj nazaj, kar pa se vedno, redno ne zgodi. Ugotovilo se bo pri prvem nastopu.

8.III. Smo imeli sejo z obširnimi dnevnimi redom. Moštvo se je razdelilo v določene oddelke, da se napravi v tem oziru red. Sklenilo se je, napisati nekaj društvene kronike (spredaj), kolikor bo mogoče poizvedeti. Izpolnila se bo tudi knjiga požarov, ki se ni vodila; če bo mogoče, bo popisati tudi umrle člane.

21.IV. Danes smo pokopali umrlo članico Marijo Gantar. Pogreb se je vršil ob 3. uri popoldne in se ga je, kljub velikemu poljskemu delu, udeležilo 16 mož z zastavo in precej članic.

26.IV. Danes smo imeli prvo vajo v letošnjem letu. Na sporedu je bila tehnična razdelitev moštva, popis članske oprave in druge podrobnosti. Izbral se je tudi nov zdravnik in sicer tovariš Ivan Kopač II. Končno so bile še redovne vaje, kot priprava na nastop pri procesiji na dan sv.

Florjana. Načelnik je še pozval člane, naj se tega nastopa v obilnem številu udeležijo. Nato razhod.

4.V. Praznik sv. Florjana je padel na prvi res lepi pomladni dan. Po dolgotrajnem deževju se je izvršila vremenska izprememba ravno na predvečer praznika. Tako je nastalo takoj zjutraj povsod najboljše razpoloženje. Procesija se je lepo izvršila. Sprevod je bil dolg od ceste pa do mostu na Lednici. Od našega društva se je udeležilo 37 članov z zastavo in poleg tega še dva pri žirovski godbi. Članic pa je bilo 55. Približno toliko članic je bilo pri žirovskih, članov z godbo vred 32.

- Včasih se je dalo na ta dan nekaj iz društvene blagajne in so na ta račun gasilci popoldne praznovali svoj praznik. To navado smo sedaj že popolnoma opustili, kar bo društvu gotovo več v korist kot pa v škodo.

17.V. Za danes so bile razpisane vaje z brizgalno (ob pol dveh). Začelo pa je ravno ob tem času deževati, tako da se vaje niso mogle vršiti. Prišlo je vseeno precej članov skupaj, katerim se je vaja vpisala v zapisnik. Prišel je tudi zastopnik od električne družbe, ki nam je razložil, kako postopati z električnim omrežjem v slučaju požara. Rekel je, da se mora tok pred okolišem požara prekiniti, ker pa to ni vselej mogoče, je najbolje po izbruhu požara takoj transformator zapreti. Rekel je tudi, da dobi v ta namen tudi društvo ključ od transformatorja, za katerega pa se bo moralo garantirati, da se ne bo zlorabil. - Ker dež le ni hotel pomenjati, smo polagoma odšli.

20.V. Danes, kmalu po 1. uri popoldne, nas je razburil alarm k požaru. Bilo pa ni nič hudega. Pri Fr. Kristanu na griču so se namreč vnele v dimniku saje; ker je moralo biti saj pač zelo veliko, je res pričelo iz dimnika močno goreti in nastal je velik dim. Ljudje so pričeli teči skupaj, da ogenj zaduše. Na Lednici so to opazili in takoj pričeli biti plat zvona. Nato pa je pričel še klepar Maks Njklar trobiti na rog, ki ga je ravno imel. Tako je bilo kmalu vse razburjeno, opaziti pa se ni moglo tukaj nič drugega kot v začetku čez brdo malo dima. Nekaj nas je bilo takoj pred

domom (M.Zajc, Fr.Kavčič). Potegnili smo brizgalno na cesto in jo porivali naprej. Fr.Eržen je takoj prignal konje in zdirjali smo proti Selu. Prehitevala pa nas je že cela vrsta kolesarjev, in ko smo prišli do J.Ježa, so se že prvi vrnili in nam o stvari sporočili; nevarnost je bila pri kraju. Obrnili smo in se odpeljali nazaj. Bili smo vseeno prav zadovoljni, dasi smo zastonj tekli na Selo.

24.V. Tudi danes so bile sklicane vaje, pa radi dežja onemogočene.

31.V. Komaj smo dočakali eno lepo nedeljo. Po dvakratnem brezuspešnem poizkusu, se nam je šele danes posrečilo vaje v redu izvršiti. Ker je bila to res prva lepa majeva nedelja, so mnogi to na drug način izkoristili, zato je bila udeležba prav pičla. Brizgalno smo peljali do centrale na Koče. Tu smo v posameznih oddelkih vežbali izgotovitev brizgalne za gašenje. Končali smo v eni uri.

7.VI. Danes smo imeli sejo v gasilnem domu. Obravnavali smo razne tekoče stvari. Predvsem priprave za veselico, ki se ima vršiti koncem meseca.

18.VI. Danes je nastala po hudi nevihti silna povodenj, kakršne ni bilo že več kot 30 let, ko je bila tudi velika povodenj, ki pa baje današnje ni dosegla. Voda je pridrla nenadoma zvečer in dosegla višek okrog devete ure zvečer. Najbolj je zdelo po Brekovicah, potem po Žireh in Stari vasi ter naprej do Medvod. Ob zgornjem toku sta pobrali tako Sovra kot Račeva veliko lesa. V Žireh in v Stari vasi pa je mnogo polja posulo. V Žireh so bile poplavljenе vse hiše od mostu do šolskega znamenja. Večino vrtov je popolnoma razdrlo. Pri Petronu je hotelo iz kozolca vse pobrati. Na cesti proti Logatcu pa je napravilo velike vrtine in nasipe, tako, da je promet ustavljen, na več krajih je bila cesta do polovice izpodjedena. Na Žirovskem mostu je segala voda prav do najviših mostnic, vendar pa mostu ni odnesla, ker so ga pri Tinetu močno držali trami. V Stari vasi je voda predrila nasip nad Česnom in udarila skozi vas, tako, da ni v tem času med Jezernico in občinskim domom mogel nikdo preiti. Pri Lustiku je na mestu, kjer je stal prej vrt, napravilo veliko grapo; naprej

po njivah pa nanese vse polno skalovja in hlodov. Na cesto pri Kovaču pa je postavilo čez 500 kubikov kar skupaj zložnih tramov, samo električni drog jih je ustavil, da niso šli naprej. Pod mostom in pri Bačnarju je pustilo veliko dreves s koreninami vred, prineslo jih je od Pavlina. Pri Bačnarju je manjkalo samo 5 cm, da voda ni segala do hišnih oken.

Na Selu je voda odnesla Modrjanov most in razdrila jez, krog Kovačeve hiše in po celem travniku pa vse na debelo zasula z kamenjem. Mostove je sploh pobralo skozi do Medvod vse, razun v Žireh, na Ledinici, Trebiji, v Poljanah in Škofji Loki. Največjo škodo je napravilo na Fužinah, kjer je podrlo novozgrajeni električni jez in del cevi. Gladka je popolnoma uničilo. Pobralo mu je žago, mlin, kozolec z vsem in pokriti most. Cesta se je precej na dolgem pogreznila za več kot pol metra. Ono iz Sovodenj pa je par sto metrov na dolgem tik centrale popolnoma vzelo.

Res je bila to strašna povodenj. Naše društvo ni stopilo nič v akcijo, ker tam, kjer je bilo treba, ni bilo mogoče pomagati. Pač pa je bilo sosednje žirovsko društvo z rogom pozvano skupaj. Reševali so z veliko težavo živino pri Nagliču iz hleva.

29.VII. Danes smo priredili, kot vedno na sv. Peter, veselico pri Blažiču. Radi zadnje vremenske nezgode, in ker jih je bilo mnogo težko prizadetih, smo resno premišljevali ali kaže veselico vseeno prirediti, ali ne, dasi smo imeli že vabi la v rokah. Toda nekateri so trdili, da to veselice ne bo preveč oviralo, posebno, ker je naša stran pri povodnji še najmanj trpela. Tudi smo že nameravali določiti veselico za prejšnji dan, ker je padel sv.Peter ravno na ponedeljek in je bil v nedeljo tudi ravno Vidov dan. Obveljalo je vendar za sv.Peter. Pokazalo se je, da je bilo tako prav. Pridobili smo skušnjo, da se je za prireditve najbolje držati že običajnih dni. Veselica sama je prav dobro potekala. Žirovska godba je tudi prav dobro igrala. Vreme, ki se nam sicer letos neprestano kuja, nam je postreglo s

prav lepim večerom. Na sporedu je bil, kot ponavadi, samo ples, no imeli smo tudi šaljivo pošto, ki pa se ni najbolj obnesla. Končali smo ob pol enih ponoči.

15.VII. Sedaj smo imeli 3 dni delavce, ki so popravili za silo stolp. Treba je bilo nadomestiti nekaj tramov in spodnje deske. Delal je A.Majnik.

26.VII. Vaje z brizgalno. Šli smo na Selo. Brizgalno smo postavili na zadnjem koncu Kafurjevega kozolca. Cevi smo razvili do J. Oblaka. Po vajah smo šli nekoliko k Kendovcu, kjer smo bili precej veseli. Plačali smo sami. Čez dobre pol ure smo šli domov.

23.VIII. Danes so priredile članice veselico pri Kamšku v Novi vasi. Igrali smo tudi igro "Bucek v strahu". Izpada je bolj srednje. Igra je bila bolj slabo obiskana, pa tudi igrali smo bolj slabo; največ je bil temu kriv premajhen oder (iz Žirov). Igrali so: Albin Kopač - baraba, Iv.Potočnik-Pinčič, Matevž Šubic - Bucek, Anton Bogataj - Marincek in Mica Gladek - Buca. Igra se je vršila pod kozolcem, veselica pa na vrtu nove hiše, v kateri se je tudi plesalo. Pri veselici je bilo še precej ljudi in je potekla prav lepo. Igrala sta Rovtarja.

13.IX. Danes seja.

15.IX. Danes se je poslalo izključilno pismo M. Malovrh; opomin Ivanu Ovsenku in terjatve za bluze: Antonu Bogataju, Ivanu Kopaču, Mat.Šubicu in Antonu Kavčiču.

20.IX. Danes smo imeli za letos menda zadnje vaje. Šli smo prav na oni konec Nove vasi k Pavlinovemu mostu. Kakor hitro je bil dan znak za požar, takoj se je moštvo razvilo, do prve hiše (Lovretove) je bila dana voda v 3 1/2 minuti, medtem ko je brizgalna pričela delati že v 2 1/2 minuti. Potem se je dala voda še iz istega mesta k "Mihu" na grič, kar pa je trajalo 6 1/2 min. Nato smo orodje spravili; odkorakali smo do Kamška, kjer smo šli malo notri (1 uro). Vse je bilo končano ob 5.uri - začetek ob pol dveh.

24.X. Danes pogreb dne 22.5.m. umrle članice Marije Grošelj. (Bila je nekoliko vinjena in je padla po stopnicah ter radi tega umrla.) Pogreba se je udeležilo vkljub dežju 11 mož.

8.XI. Danes pogreb 6.t.m. umrlega podpornega člana Antona Kopača. Rajni je slovel kot precej ugleden in premožen mož. Zanj časa pa je prišel ob večji del

svojega premoženja radi poročstva. Pogreba se je udeležilo zelo veliko ljudi, dasi je deževalo in je bilo radi povodnji prejšnjega dne vse na vodi. Nas članov je bilo 18. Imeli smo samo čepice in dežnike. Tudi članic je bilo precej.

8.XII. Danes seja. Odobrena kronika in članice razdeljene v dva dela kot mi.

1926

25.IV. Danes je končal na tragičen način svoje življenje redni član našega društva Filip Kopač, mizar, Dobračeva št. V društvu je bil sprejet 8.III.1925 in je opravljal funkcijo brizgalca. - Nesreča se je pripetila takole: Tega dne se je on poročil z Marjano Kopač v Žireh, k poroki pa se je odpeljal z ostalo družbo s Tinčkovim avtom, v Ljubljano. Poroka se je vršila ob 4^h popoldne pri frančiškanih v Ljubljani. Iz Ljubljane so se odpeljali ob 7^h in vozili v največji naglici proti Vrhniki. Na majhnem ovinku koncem vasi "Log" pa sta počli obe levi pnevmatiki in avto se je prevrnil; pri tem se je ženin Filip tako poškodoval, da je kmalu nato umrl. Nevarno se je poškodoval tudi njegov brat Ivan, ki ima v društvu funkcijo zdravnika in pa družica Mici Kopač (Tinčkova), ki je tudi naša članica. Oba so takoj prepeljali v bolnico, kjer sta se šele drugi dan zavedla. Nepoškodovana pa sta ostala nevesta in šofer.

Rajni Filip je bil splošno priljubljen fant in priden mizar. Šele pred letom je odslužil vojsko, bil je pri orožnikih v Črni gori. Njegova usoda je vzbudila mnogo pomilovanja. Naj v miru počiva v ljubljanski zemlji!

1927

1.I. Kakor običajno vsako leto, smo imeli tudi letos ravno na Novo leto redni občni zbor. Isti se je vršil pri g.Iv.Blažiču popoldne ob eni uri. Ob pol dveh so bili res že člani zbrani skupaj, zbralo se jih je vseh 41. Občni zbor je bil izredno živahen, sestavljen se je tudi dolg zapisnik, kot morda še nikoli pri tem društvu.

Najpomembnejši sklep tega občnega zbora je bil gotovo ta, s katerim se potrjuje sklep odbora, oziroma se mu soglasno odobri, da si nabavi novo motorno brizgalno. - Ker se namerava to leto tudi praznovati 25-letnico, se obeta precej živahnosti v bodoče. - Zvečer so dekleta delale pri Mrovcu v Stari vasi srečke in šopke za veselico.

3.III. Danes popoldne je prispel zastopnik tvrdke Smekal. Tajnik je na njegovo željo sklical sejo, na kateri se je razpravljalo o njegovi ponudbi motorke; zabeležili smo le njegovo ponudbo, do sklepa pa ni prišlo, ker moramo čakati še drugega zastopnika.

10.III. Te dni je društvo poslalo tajnika na Gorenjsko, da si ogleda nekatere motorne brizgalne. Videl jih je: v Radovljici, v Naklem in v Sorici. Povsod so z brizgalnami zadovoljni, pač pa je med brizgalnami v teži velika razlika; taka kot nam jo je n.pr. ponujal Smekal, ima 480 kg, dočim ima druge vrste le ca. 120 kg. Glede drugih prednosti ali napak pa so si tako nasprotni, da si ni mogoče ustvariti ene gotove sodbe. Sinoči je prišel zastopnik tvrdke Rosenbauer in s tem smo napravili pogodbo. Mož je bil precej trd, po sklenjeni pogodbi pa se je, po naše rečeno, vendar malo izkazal in dal za par litrov vina. Med pogajanjem je bil navzoč tudi M. Nikler, en šofer, Janez Kopač, prilomastil pa je v sobo parkrat popolnoma natrkan "stari Skalar", ki nam ni delal posebno dobrega ugleda.

13.III. Skupna seja, v kateri izroče članice odbora hranilno knjižico in obljubijo dati tudi ves ostali denar. Ugotovi se splošno denarno stanje in določi din 19.000, ki se odpošljejo na račun kupnine za motorko. Čevljarska zadruga nam da začasno posojilo.

26.III. Tri dni sta pobirala darove za novo brizgalno Franc Gladek in Jože Oblak. Nabrala sta skupaj 2227.50 din.

9.IV. Danes ponoči smo imeli precej hudo nevihto z bliskom in gromom. Treščilo je pri "Anžonu" v Račevi ob 2. uri, kjer je pogorelo vse do tal. Ravno ob istem času je treščilo tudi pri "Loščerju v Žir. vrhu, tudi tam je pogorelo. Društvo ni sodelovalo, ker ni bilo alarmirano, močan svit pa so nekateri videli.

Dopoldne pa je treščilo v Žireh pri "Makselnu", kjer je že predlanskim; strela je užgala in zbila na tla razpelo, slučajno pa so bili takoj poleg ljudje, ki so videli in so ogenj zadušili. - V sredo teden, krog lo. ure zvečer, pa so nekateri opazovali požar v Novi Oselici.

23.V. Danes smo jo pa nekoliko polomili. Vsa društva so se pripravljala za skupno manifestacijo v proslavo lo-letnice Majniške deklaracije. Pride določen dan in ž njim grdo deževno vreme. Vseeno se je zbralo skupaj ca. 26 članov in čakali smo, kdaj se pojavijo drugi napovedani; čas je že zdavnaj pretekel in nobenega od nikoder, tedaj je začel še dež močneje padati in poveljnik da na splošno zahtevano znamenje za razhod, ki ga trobentač takoj zatrobi. Člani se hitro razidejo, vsled tega so odšli narazen tudi orli, ki pa so se nato ponovno zbrali. Sprevod se je nato prav kmalu pričel, dež je hitro malo pojenjal in Žirovski gasilci z godbo so prišli; nastopili so tudi šolski otroci, sokoli in pozneje so se jim pridružili še orli, le našega društva ni bilo. Sprevod je prišel na Dobračevo in šel nazaj v Žiri. Na trgu pred Klemenom je bilo fotografiranje, na koncu je imel g. župan Leopold Naglič nagovor, za tem je Žir. godba precej slabo zaigrala "Lepo našo domovino" in za njimi je pesem ponovil prav dobro mešani pevski zbor (tudi šolski otroci) pod vodstvom organista Jobsta. Sprevod je nato krenil v cerkev, kjer se je pela slovenska sv. maša. - Dež je vedno toliko motil, da ni napravila manifestacija tistega vtisa, kot bi ga lahko.

24.VI. Nocoj pozno ponoči smo vendar dobili že težko pričakovano motorko. Pripeljal jo je iz Logatca hlapec tovariša J. Mlinarja. - Zadnji čas je že vse kazalo, da nam bi kmalu zamudila, zastopnik Javor nam je že tudi svetoval, naj prirediteljev preložimo na 3. julij; ker pa nam to ni bilo več mogoče, smo pričeli na vse strani priganjati: Javorju smo pisali, da naj uredi, da jo dobimo pravočasno, kakor ve in zna - sicer bomo zahtevali za nastale stroške odbitke; potem smo pisali nujno naročilo zastopniku ozir. carinskemu posredniku v Maribor, da naj takoj vse uredi, ko brizgalna pride. Pisali pa smo tudi rojaku dr. Mlinarju v Maribor, da je šel še on

nad posrednika. V četrtek še ni bilo sigurnega sporočila, pa je šel še tajnik k telefonu, kjer je dobil od posrednika zagotovilo, da v petek sigurno - in to je potem res držalo. Potem nam je pa zopet Javor mešal radi monterja. Pisal nam je, da gotovo pride šofer naslednji dan, ko mu mi brzojavimo. Brzojavili smo mu v soboto, naj pride kot jutri, obenem smo zjutraj poslali avto v Logatec. Pred domom se je zbralo vse polno članov, ki so pričakovali monterja - šele ob 11. uri pa dobimo brzojavko: "Šoferja ni doma - v ponedeljek ali torek bom sporočil." Bili smo precej jezni, pa ni pomagalo nič. Zopet smo skrbeli. Popoldne so bile sklicane vaje. Prišli so vsi člani, pa ni bilo nič, sami nismo hoteli poskušati. V ponedeljek pa dobimo že pismo, da pride v torek g. Košir iz Celja in ta je v resnici prišel v torek nekaj po 10. uri, nakar je tukaj pričel pouk. Omenjeni gospod je bil zelo prijazen in znal temeljito in poljudno razlagati. (Je podnačelnik v Celju). Skupaj je prišlo takoj polno ljudi, med temi tudi več šoferjev. Za prvi pouk so bili določeni: Mat. Strlič, Maks Nikler in Ivan Starman. Najprej je g. Košir večkrat popolnoma razložil skozi, potem pa so še omenjeni trije ponavljali. Naposled smo motorke odnesli k vodi in tukaj smo sedaj pričeli s praktičnimi poizkusi. - Raztegnili smo najprej eno cev do stolpa pri domu, vodo je metalo čez stolp; potem smo napeli še drugo cev in sta obe enako metali, pa nič manj ne. Opoldne smo spet vse skupaj spravili, nakar smo se zopet zbrali zvečer ob 6. uri, da napravimo prave vaje. Vodo smo dali na Dobračevo, pa kmalu sta nam počili dve cevi in morali smo jih zameniti; tudi se je pokazalo, da se ne bo slišalo trobentanja.

Med tem se je pripravljalo za veselico. Napravili smo nov plesni oder, za katerega smo les naprosili. Napravila sta ga tov. Anton Majnik in Urban Majnik in sicer tako, da je kar zložljiv in se bo vselej lahko postavil. Oder je velik 6x8 m. Zagradilo se je tudi ves veselični prostor z vejami, napravilo paviljone, potem par slavolokov pred vhodom v dom, kjer je bil napis "1902 - Na pomoč - 1927"; in pri vhodu na veselični prostor je bil zunaj

napis "Dobrodošli", znotraj pa: "Brat bratu na pomoč - geslo naše dan in noč". Postavili smo tudi eno olupljeno ter namazano smreko, na katero se je obesilo steklenico žganja in dve klobasi - bilo je precej smeha, ko so plezali po nji in postavljali človeško lestvo, a dosegli niso, slednič pa so le otresli na tla. Zvečer smo se sešli skupaj pri Blažiču odbor, Nikler in g. Košir. Sestali smo se pravzaprav, da napravimo gospodu Koširju nekako izjavo in izpričevalo za brizgalno; nastalo pa je toliko drugega govorjenja, da ni do tega niti prišlo. G. Košir nam je med drugim tudi podal par nasvetov: za nema znamenja pri delu, potem za ovijanje cevi s posebnimi zavojkami, glede motorke - da ona vleče vodo vseeno, če je na vozu ali na tleh, potem da je boljši, če se precej rabi i. t. d. Šele ob polnoči smo se poslovili. - Pri tov. Strliču smo med tem pripravljali dobitke.

29.VI. Iz trdega spanja me zgodaj zjutraj prebude znaki godbe. Kmalu se spomnim: Prišel je naš slavnostni dan in prva točka nešega sporeda - budnica - se je pričela. Z lepim komadom so prihajali vedno bližje, na vasi obrnili in se spet polagoma poizgubili. Nekaj pridnih članov in članic je kmalu nato že prišlo delat na veselični prostor, in kjer je bilo treba. Ko pridem ob 8. uri v dom, je bila že tudi brizgalna najlepše okrašena. Člani so se pričeli zbirati in prihajale so skupaj narodne noše, da jih je bilo veselje pogledati. Veselo razpoloženje pa je nastalo še posebno, ker se je po vednem deževju vreme prav danes zopet lepo napravilo. - Vendar se je kmalu pokazalo, da ni bilo vse prav dobro premišljeno za slavnost; najprej nam je zmanjkalo časa za fotografiranje, nekateri smo se trudili, da pripravimo potrebno orodje za skupino, toda pričeli so prihajati tujci in morali smo ostati na mestu. Pripeljalo se jih je najprej en voz iz Stare Loke, tedaj smo se pokazali precej nerodne in pravzaprav nismo na noben način pozdravili. Lep pa je bil vtis, ko so prikorakali skoraj točno ob 9. uri iz Žirov logaški in žirovski gasilci

z godbo in dvema zastavama ter pod načelstvom župnega podnačelnika g. Tolacija iz Logatca. Teda je se tudi kmalu pokazalo, da nimamo niti za nastop k blagoslovitvi nobenega načrta, kar pa ni čudno, če smo pozabili, ko je bilo toliko drugih opravkov, mi pa takih nastopov nič vajeni. Teda je nastopil tudi naš govornik tov. Mat. Strlič s pozdravnim govorom, nakar je pričel tov. župni podnačelnik z razvrščanjem, vsem je ugajal njegov krasni glas in nastop za poveljevanje. - Ven smo pripeljali tudi plezalsko lestvo, na katero je šel fotograf (Štefan Mlakar) s svojim aparatom. Gospoda župnik in kaplan sta prišla kakih 10 minut pred deseto in sta obred blagoslovljenja kar mimogrede opravila, mi pa smo odšli tudi v cerkev.

Po sv. maši nas je tov. župni podnačelnik uredil k slavnostnemu obhodu. Šli smo v tem redu: naprej godba in vse tri zastave, za tem gasilci iz Stare Loke; potem logaški, za njimi žirovski; nato pa smo peljali lepo okrašeno brizgalno, pred katero je stopala skupina narodnih noš. Zada je korakalo naše društvo in za nami vse polno ljudstva. - Stopali smo v dvoredu in je bil zato naš sprevid zelo dolg. V žireh so žirovski gasilci odstopili in odšli domov. Prišedši domov, smo s celim sprevidom napravili mimohod pred brizgalno, obkrožno z narodnimi nošami. G. tov. župni podnačelnik je imel nato še lep (pred obhodom) govor in nato razhod. - Skupina narodnih noš, ki jih je bilo ca. 30, se je dala še fotografirati pred "Tinčovo" hišo. Dekleta so postale že nervozne radi čakanja, ker se ni hotelo solnce nikar skriti za oblake; slednjič je le prišlo malo sence in tudi to se je lepo končalo.

Po kosilu je sledil kratek odmor, ki pa smo ga tudi morali izkoristiti z zadnjimi pripravami za veselico. Vaje so se pričele precej točno ob 2. uri in so se tudi dosti dobro izvršile. Plezalci so postavili lestvo na cesti pred županovo štalo, z drugo cevjo je šel eden na drugo stran in metala sta vodo čez vsak z ene strani. Parkrat je bil še znak za prekinitve, kar se je tudi dobro napravilo, ob 3. uri smo končali; ljudje pa so že sulji na veselični prostor, kjer je nastala za hip mala zmešnjava, pa se je kmalu vse

uredilo v pravi tir. Še vedno kranno vreme je največ pripomoglo, da se je tudi veselica prav lepo razvila. Dasi se je pričelo že ob 3. uri, je bilo notri takoj polno ljudi; čas pa je kar naenkrat minil, skoraj so zagorele karbidovke in vse je šlo naprej lepo brez vsakega incidenta. Posebno je treba omeniti tudi pridnost naših članic, ki so se res v vseh ozirih potrudile, kolikor je bilo mogoče; pa tudi člani, ki so bili odrejeni na posamezna mesta, so zelo dobro vršili svoje službe. Pri vstopnini sta bila ves čas posebno tovariša Andrej Mlinar in Jože Oblak, pri vhodu na plesni oder posebno Oblak Jernej in Reven Ivan, pri dobitkih Joh. Mlinar in Strlič Janez - seveda pa so bili na mestu tudi drugi. - Prodalo se je posebno hitro srečke, ki jih je bilo 2000 s 4% dobitki. Ni pa se drugega toliko prodalo kot bi bilo pričakovati pri taki udeležbi. Proti koncu se je dražilo še veliko pečeno srce, ki se je prodalo za nekaj več nego 100 din.

Lepa točka tega večera je bil tudi odhod Logatčanov. Odpeljali so se že precej pozno z avtomobilom. Mi smo napravili nastop na eni strani ceste in na drugo smo postavili godbo, ki je zaigrala najprej en komad; nato se je podnačelnik društva Dol. Logatec zahvalil in poslovil, šofer je pognal motor, godba še enkrat zaigra in med splošnim pozdravljanjem se avto odpelje. - Kmalu po polnoči je žir. godba odšla domov in tudi večji del udeležencev. Naprej je še malo igral Tinik na harmoniko in tako je do 2. ure polagoma vse utihnilo.

Prišel je težko pričakovani dan, ki je bil zopet precejšen mejnik v življenju društva. Sedaj naj se gre zopet na delo za najlepšo ureditev vseh potrebnih vprašanj.

Konec leta: Motorna brizgalna je zadnjič pred Božičem, ko je bil tako hud mraz (ca. -25°C) tako zamrznila, da se je niti obrniti ni moglo. Zato smo napravili eno pokrivalo, deko in napeljali notri električno luč, ki jo zmeraj ogreva.

3.VI. Danes se je vršila v Dol.Logatcu blagoslovitev nove motorne brizgalne, ki je prav taka kot naša - obenem so praznovali svojo 50-letnico.

Mi smo se na vabilo iz Logatca dobro odzvali, še posebno zato, ker so tudi oni prišli lansko leto k nam v velikem številu. Od članov so šli sledeči: Gladek, Kopač II., Potočnik, Strlič Ivan, Malovrh, Bogataj Anton, Demšar II., Ušeničnik, Bogataj Ivan II., Oblak Ivan, Mrovlje, Ovsenk Ivan I., Kopač Feliks, Grošelj, Mlinar Jakob, Oblak Franc, Eržen Ivan, Starman, Anzelm Ivan, Žakelj Jakob, Šorli, Bogataj Alojzij, Zajc Ivan. Torej 24 članov. Zvečer je prišel tudi še načelnik, ki je bil v Ljubljani na dvodnevem tečaju. Šlo pa je tudi blizu 15 članic, ki so se v Logatcu edine udeležile izprevođa. Zjutraj smo se imeli odpeljati ob pol šesti uri, ob 6^h pa smo se že res. Vozili so: Gantar, Hlipčar in "Mlinarjev" skupaj, potem Mlinar Jakob, "Majnk" in "Krištan", pa še pozneje je šlo par voz. Do Logatca je šlo prav vse v redu in je bilo tudi vse prav dobre volje; prišli smo skoraj prezgodaj. Pred Logatcem smo stopili iz voz in se združili z Žirovci in Rovtarji, ki pa jih je bilo bolj malo, in tako smo prav lepo z zastavami na čelu vkorakali v Logatec. Imeli smo tudi izvrstno fanfaro; združili so se namreč naši in žirovski trobentači, ki so se poprej pri Sokolu skupaj učili, in ti so sedaj prav lepo trobili. Tako smo prikorakali pod komando poveljnika Er.Gladka pred gasilni dom, kjer smo bili sprejeti z godbo. (Imajo Logatčani dobro godbo.) - Sedaj smo imeli še 3/4 ure časa do maše, ki smo ga porabili za različne načine; eni so šli balinat, drugi fruškati, nekateri, posebno pa dekleta, so se razpršili po Logatcu; je bilo več takih, da so ga prvič videle, pa so rekle, da je dolgočasen. - K sv.maši smo šli v lepem sprevodu, radi premalo prostora smo bili večinoma zunaj. - Opoldne smo imeli pri "Škrlu" prav dobro kosilo, ki tudi drago ni bilo. - Popoldne smo se različno kratkočasili ali dolgočasili, opazovali vaje i.t.d. Veselica se je pričela ob 3.uri,

ples smo seveda mi otvorili, in sploh vedno imeli na plesnem odru večino. Razvila se je prav dobra zabava, zasedene smo imeli sami 3 velike mize. Kmalu pa bi bil nastal resen prepir, ki se je razvil iz špasov, pa se vendar ni še preveč. Do tukaj je šlo še prav vse lepo, prišel je najlepši čas okrog 6.in 7.ure, ko je bil že cel velik vrt napolnen in vse dobre volje, tedaj pa so sklenili vozniki in starejši člani, da mora biti točno ob 7.uri odhod; mlajši člani in par članiv niso bili prav nič za to in bi bili zelo radi vsaj še eno uro ostali, vdali pa so se vseeno radi discipline, in da ne bi nastal zopet nered. Odkorakali smo z godbo na čelu do Škrla, kjer so se tudi Logatčani od nas prav lepo poslovili. Sedaj pa je zopet nastala zmeda. Nikjer ni bilo voznika "Krištana", ki je šel v Ljubljano na velesejem in potem vlak zamudil, sedaj pa ni bilo dovolj prostora. Tov.Malovrh je hotel z vso silo vse vozove pridržati, da bi se vsi naložili, in da bi nobeden ne ostal; nekateri vozniki pa ga niso hoteli poslušati, posebno, ker se jim ni zdelo, da so morali prehitro z veselice, in so udarili po konjih, drugi pa so zopet se jezili, ker so tam čakali, ne da bi vedeli zakaj. Tako so se potem jezili eden na drugega in tudi med potjo se je čulo več neprimernih izrazov, ki članom gas.društva niso v čast. Splošna jeza pa se je obrnila na "Krištana", ki pravzaprav sam tudi ni bil kriv; dekleta so mu rekla, da pred nočjo gotovo ne gredo, on je imel namen priti iz Ljubljane popoldne, pa je zamudil vlak. Po poti smo se še ustavili malo v Cestah in več pri Govčenu. Domov smo prišli malo pred enajsto uro in je šlo vse po sreči. Drugo bi bilo še vse v redu, le v Logatcu smo pri odhodu napravili precej slab vtis in pa nekateri člani so se precej težko vozili; in kar je glavno - tiste dobre volje, ki bi morala biti, ni bilo več. Splošen nasvet za drugič pa je ta: "Malo manj alkohola pa bo vse dobro!"

21.VIII. Danes zjutraj, okoli pol ene, je udarila strela v hišo g. Lovra Šubica ml. na Jezerih. Strela je takoj vžgala, nekateri so videli, ko se je posvetilo, potem pa je za nekaj časa vse zakrila megla; zato je prišla pomoč precej pozno. Brizgalno sta prva pripravila ven tov. M. Strlič in Ivan Kopač ml. Iv. Potočnik je napregal pri Županu konje, kjer pa je bilo vse narobe: komati niso bili v redu, svetila ni elektrika in poleg tega je bilo še polno vojakov v štali - bila je precejšnja zamuda. Med tem so drugi peljali brizgalno naprej, Potočnik pa je tekkel s konjem za njimi; dohitel jih je pri Iv. Zajcu, kjer se je napreglo in je tekkel dalje poleg konja, ker ni imel vajeti v komatu. Pri Tinčku je dohitel brizgalno še Janez Jesenovec z drugim konjem, ki smo ga pripravili in hiteli naprej; ker je bila popolna tema, je tekkel naprej tov. Ivan Bogataj ml. in svetil z laterno. Brizgalno smo lahko postavili skoraj poleg hiše, ker je vsled dežja nastala prav velika voda, čeprav je bila pred tem dolgo skrajna suša. Brizgalna je delovala takoj, le pri ceveh je bilo precej zmešnjave. Žirovci so prišli z eno ročno brizgalno ravno pred nami in so tudi prej pričeli delovati, morali pa so kmalu prenehati, ker zaradi prekalne vode brizgalna ni mogla več delovati. Bilo pa tudi ni več ravno posebne sile, ker je glavno pač že zgorelo. Tudi nam je kalna voda nagajala, zamašila se je cev, ki služi za ohlajanje. Članov ni bilo posebno veliko prišlo. Domov se je peljalo brizgalno proti jutru. Žirovci pa so prav kmalu odšli. - Hiša Lovreta Šubica je bila ravno nova in je komaj par let bival v njej. Bil je zavarovan za 15.000 din in še oprava za 2.000. Tudi škode je približno toliko. Opravo pa so večinoma rešili ljudje, ki so prvi pritekli. - Pokazalo se je tudi par napak, ki bi jih bilo treba odpraviti: Imeli nismo nobene baklje, imeti bi morali na brizgalni eno ročno svetilko (baterijo). Konje bi bilo najbolje ob takih prilikah napreči (n.pr.) pri tov. načelniku, do koder bi se medtem brizgalna samotež pripeljala. Delati bi se moralo tudi z večjo hladnokrvnostjo in pod enotno komando. Signala sploh nismo imeli.

1.XII. V dobi od zadnjih vaj pa do danes se ni zgodilo nič posebnega v društvu, samo se je vršila ena redna seja in pa nabavili smo eno priročno omarico za tajniš-

ke stvari, ki jo bo imel vsakokratni tajnik na domu. Omarica je tako razdeljena, da se v posamezne predalčke ravno lahko spravijo odgovarjajoče stvari; napravil jo je M. Cankar.

Nasprotno pa bi imel ženski odsek zabeležiti precejšnjo krizo. Poročile so se mu pretečeno jesen malone vse odbornice. Kot je bilo že opisano, poročila se je že spomladi njegova predsednica in sedaj so ji sledile kar po vrsti: tajnica in podpredsednica - Francka Poljanšek na Selu ter Ivanka Kavčič v Stari vasi - in potem še odbornica Francka Primožič v Novi vasi. Vse so bile prav pridne in pri vseh društvenih prireditvah mnogo pomagale, zato se jim je tudi dalo majhno poročno darilo. Težko, da bi se našle sedaj naslednice, ki bi se toliko za društvo zanimale.

Narodni praznik. Danes smo slovesno praznovali narodni praznik 1. december in obenem še posebno lo-letnico narodnega ujedinjenja. Za to lo-letnico so se vršile po celi državi velike priprave - le žali Bog, da ni povsodi več potrebne sloge, in to zlasti ne med hrvaškim in srbskim narodom radi žalostnega dogodka v skupščini, ko je črnogorski poslanec streljal na hrvaške poslance ter jih več ubil in ranil. Pri nas v Sloveniji je pa vendar zmagala uvidevnost in se je praznovala lo-letnica v prejšnji slogi; gotovo je bila ravno proslava v Žireh ena najlepših, ki je precej sličila oni pred 10. leti, ko so nastopile skupno vse stranke in društva. Tudi sedaj smo imeli skupen nastop. - Na predvečer v petek se je kuril na Žirku kres, ki je bil viden zlasti na ital. strani, pokali so možnarji, metali so rakete i. dr. V soboto zjutraj pa so se zbirala društva v svojih domovih in ob 8. uri prikoralo skupaj v cerkev, kjer se je vršila sv. maša. Pred cerkvijo je bilo zbranega že mnogo sveta, zlasti so bili zbrani v polnem številu imovitejši sloji, celokupno uradništvo itd. Tudi je društva že pričakovala godba iz Logatca (ca. 15 mož). Po službi božji se je razvil imponanten sprevod, ki je bil nenavadno dolg. Naprej se je zvrstila

šolska mladina, ki jo je bilo zelo veliko, za njo je šlo 5 zastav (šolska in štirih društev), za zastavami gasilno društvo Žiri (ca. 21 čl.), gas.dr.Dobračeva (31 čl.), potem godba. Za godbo društvu Sokol in Orel (pri vsakem nekaj čez 20 čl.). Za tem je bila še prav lepa skupina narodnih noš in za njimi zopet zelo mnogo uradništva in civilnih občanov, posebno čevljarški mojstri, trgovci itd. - Sprevod se je pomikal skozi Žiri, okrog Petronove hiše, in nazaj na Dobračevo. Povsod so bile hiše okrašene z zastavami in zastavicami, največ v Žiren in Stari vasi. Šolska mladina je neprestano pozdravljala in pa narodna noša je bila prav živahna. Ko se je jel bližati sprevod Dobračevi, je vzbudil splošno pozornost lep balon, ki je plul par sto m visoko mirno v smeri proti Ledinci; spodaj se je iz njega kadilo na vse strani, kar je dalo balonu izgled pravega balona, bil pa je le navadno delo mladine. Sprevod se je zopet okrenil na Dobračevi pred Gantarjem in med neprestanim igranjem Logaške godbe je končno krenil v Katoliški dom. Dvorana je bila kmalu tako natrpana, da niso mogli vsi noter. - Na odru je slonela okrašena kraljeva slika, nastopil pa je kot slavnostni govornik g.M.Cankar. Spominjal se je posebno onih mož, ki so že davno pred nami napovedovali ujedinjenje Slovenije. Nato je bil razhod - ura je bila že 11. - Pri vsem tem je bilo najlepše vreme, cesta suha in pa precej mraz, posebno v roke je malo zeblo. Naše društvo ga je tudi malo polomilo; ko smo prišli zjutraj do cerkve, je godba malo hitro zaigrala in kmalu je bila popolna zmeda v koraku, kar se je gotovo opazilo, drugače je bilo vse v redu. - Imeli smo čepice.

Popoldne se je vršila v šoli mladinska predstava. Zvečer pa je bila v sokolskem domu proslava z igro, petjem, kupleti, godbo, plesom i.t.d. Že ob napovedani uri je bila dvorana polna in marsikdo, ki je prišel pozneje, ni dobil več mesta. Vsa slavnost se je vršila namreč pri pogrnenih mizah, ki pa niso bile vse pogrnjene. Slavnostni govor je imel g.župan Leopold Naglič, nakar je zapel cerkveni pevski zbor obenem s sokolskim orkestrom, pod vodstvom organista g. Jobsta, pesmi: "Lepa naša domovina" in "Bože pravde". Sledila je igra in nadalje ostali sprevod. Ples se je pričel šele

ob 11. uri na majhnem prostoru med mizami. Razpoloženje je bilo nekaj časa prav lepo in posebno je bilo opaziti, da so med navzočimi prav izmed vseh slojev, strank in društev. Proti koncu pa je bilo že vedno več preveč pijanih in slika, ki se je naredila, ni bila prav nič podobna tisti, ki si bi jo zaželel resnični narodni in državni patriot.

1929

31.XII. Danes zaključujem v dnevniku leto 1929.

V delovanju društva ni bilo to leto prav nič posebnega. Kakor je razvidno že iz tajniškega poročila, ni bilo to leto v društvenem okolišju nobenega požara, tudi umrl ni izmed članov nikdo. Vse drugo je šlo mirno svojo pot naprej. Več posebnosti je bilo letos v drugem oziru. V začetku tega leta se je izvršila velika državna sprememba (6.januar) in iz tega so izhajale še mnoge druge izpremembe, ki so nekatere globoko posegle v vse naše javno življenje; tako so n.pr. ravno za konec leta bila razpuščena kulturna in telovadna društva in se je namesto vseh osnovalo novo društvo "Sokol Kraljevine Jugoslavije".

Nekaj posebnega je bila tudi zima letos. Pričela se je v pravem pomenu ravno z novim letom, ko se je nasulo zelo veliko snega in je kmalu nato nastopil silen mraz, ki je potem trajal skoraj 3 mesece. Mraz je dosegal pri nas v raznih krajih do -30°C in ga najstarejši ljudje niso pomnili takega. Tukaj samo omenim, da je mnogim zmrznil krompir po kletih. V mnogih hlevih je padla temperatura na 0°C . Drevje je pokalo v pravem pomenu besede, in to posebno gozdno, n.pr. hrast, oreh i.t.d. Tudi precej sadnega drevja se je posušilo, še več pa ga je samo močno poškodovanega. Vode so bile povsod tudi tekoče vse zamrznjene, vozniški pa so "furali" kot že davno ne. Pri nas se je to zimo pričel razvijati smučarski šport. - Za gasilce je važno vedeti, da smo imeli v najhujšem mrazu svojo motorko v stanju, da jo lahko takoj spravimo v pogon in to na ta način, da je bila pokrita z vol-

nato plahto in notri je vedno gorela elektr.žarnica.

1930

17.IV. Za nocoj, t.j.na Vel.četrtek ob 20.uri, je bila sklicana v Sokolski dom skupna seja školskega odbora in obeh gasilnih društev. Na dnevnem redu so bila pogajanja za zidavo skupnega doma. Zgodovina te misli sega več let nazaj, do tedaj, ko sta pričeli naše in žirovsko društvo misliti na svoje lastne veselilne prostore. Društva so pričela namreč vedno bolj prihajati do spoznanja, da večji del dobička od veselil ostaja gostilničarjem, pri katerih se morajo veselice vršiti. Tudi se je, posebno po vojni, v Žireh ustanovilo več organizacij, katere ne morejo misliti na lastne domove, imajo pa vendar večkrat kakšno prireditve. Za vse te bi bila ideja skupnega žirovskega doma kot nalašč. Mogoče nekoliko prehitro pa so to misel pospešili "sokoli". Oni morajo namreč razširiti svoj dom, nimajo pa denarja, zato so povabili tudi obe gasilni društvi k spdelovanju, da bi tako vso stvar lepše izvedli. Zelo neprilичno v tem slučaju je, ker bi šlo le za razširenje že obstoječega sokolskega doma, ne pa za skupno zgradbo vseh društev. Pogoji Sokola, povedani na skupni seji, so približno tile: Dom bi se po načrtu razširil tako, da se pri že obstoječi dvorani prizida nov prostor za oder tako, da bi se dvorana v dolžino povečala. Na severni strani pa bi se prizidala nova, 6m široka dvorana popolnoma vzporedno z staro, nadalje bi se v dopolnilo oblike zgradilo še potrebne prostore pri cestni strani (za gos.orođje in sejno sobo). Stroške za zgradbo nove dvorane bi nosilo naše društvo samo, ozir.skupno z žirovskim, samo pa za naše prostore; oder bi razširili oni, streho bi potem skupno, vendar bi že obstoječo oni upoštevali, tako da bi pravzaprav tudi streho mi sami. Pri tem pa bi imeli mi to ugodnost, da bi pri svojih prireditvah lahko uporabljali vse že obstoječe prostore in rabili njih miže, stole, posodo i.t.d.

Mnenje našega odbora je bilo malo drugo; stroške naj bi nosili skupno, potem naj se stalno voli poseben odbor in amortizacija vseh novih zgradb naj se uredi

po proporcu,kdor bo več rabil, tisti bo več plačal.

Na skupni seji smo se zedinili samo toliko, da naj se da napraviti načrt in proračun, katerega bomo skupno plačali, potem se bomo šele nadalje posvetovali. V današnji seji smo popolnoma odklonili ponudbo sokolskega društva za skupen dom. Tudi smo sprejeli več novih mlajših članov.

17.V. V današnji seji smo popolnoma odklonili ponudbo sokolskega društva za skupen dom. Tudi smo sprejeli več novih mlajših članov.

8.VI. Danes so imeli v Žireh blagoslovitev nove motorne brizgalne. Brizgalna je izdelek francoske tvrdke "Renault" in ima 36 konskih sil. Brizgalna je na dveh kolesih z gumijem in je težka ca.650 kg. Deluje zelo dobro.

Prireditve je bila celodnevna in so jo zelo dobro organizirali.

V dopoldanskem sprevedu je šlo naprej 12 kolesarjev z lepo okrašenimi kolesi, potem 20 članov na konjih v čeladah (od teh polovico naših, vsi pod komando našega poveljnika Iv.Zajca), za tem godba ki šteje 18 članov; članov je bilo ca. 90 in narodnih noš okoli 60, tudi okoli polovico naših. Sploh se je nas udeležilo cele prireditve toliko, kolikor smo imeli uniform. Tudi veselica jim je zelo dobro izpadla, menda izmed vseh njih veselil najboljše. Imeli pa so jo tudi na krasnem prostoru v Farovškem vrtu. Govori se, da so polovico tega vrta kupili za 50.000 din, in da bodo tam zidali dom.

29.VI. Zopet veselica na sv.Peter. Bilo je vendar malo izpremembe, ker se je pokazalo tudi proste vaje s sekiricami, ki se bodo izvajale na Jug.gas.kongresu v Ljubljani. Vaje so prav ugajale. Na veselico je prišlo tudi okoli 15 Rovtarjev v krojih. Začetek veselice se je precej zavlekel, najprej je bilo treba nekoliko čakati vsled svetotelne procesije, potem pa je prišlo nekoliko dežja in tako še par ur po pričetku ni bilo posebno veliko ljudi. Pozneje je bila vendar prav lepa udeležba, ne pa največja. Godbo smo imeli zelo dobro, sokolski orkester. Prav hitro, še pred nočjo, smo imeli majhen izgred in je bilo treba nesti enega ven, pozneje ni bilo posebnih neprijetnosti. Tudi se je prodajalo na draž-

bi eno srce, potem pa še eno ovco. Srečk smo imeli in prodali 1500, tudi drugo se je vse prodalo. Konec veselice je bil v glavnem okoli 3.ure, dosti krokarjev pa je bilo notri prav do dne in je bilo za dobrega opazovalca še v pozni noči par lepih prizorov (pijani žandar, nočni govor, ali bolje pridigabolj inteligentnim krokarjem i.t.d.)

Končno se mora priznati, da so prevzele glavno skrb za uspeh veselice naše članice. Tudi je za dobrega opazovalca lahko opaziti, da zadnji čas postajajo veselice bolj tako brez pravega vodstva, ki bi ga vedno moral imeti en član odbora.

Ta mesec je bil tudi malo prenovljen naš dom. Napravljen je bil nov napis. Delo sta izvršila tov.Franc Gladek in Janko Jan. Dom izgleda sedaj prav ličen, samo stolp ga še "kazira".

3.VIII. Te dni se vrši v Ljubljani veliki Slovanski gasilski kongres, za katerega so se vršile velike priprave. Pri našem društvu se je učilo vaje s sekiricami, ki so jih člani na kongresu nastopili. Učili so se vsi mlajši člani (15) in pri njih menda še štirje od žirovskega društva. Na razpolago so imeli Katoliški dom. - V Ljubljano na kongres nas je šlo ca. 25 članov in 12 članic in še nekaj družig. Telovadci so šli že v soboto opoldne, drugi pa v nedeljo zjutraj ob 4^h vsi z avtomobili. Telovadci se niso mogli z izletom preveč pohvaliti. Takoj v soboto so imeli izkušnje za vaje, zvečer so jo malo pobandali, ponoči pa ni bilo niti eno uro pravega spanja. Prenočišče je bilo pripravljeno na učiteljišču, kjer je bila na razpolago smrdeča slama. Prvi so prišli spat že okrog 23.ure in je kazalo, da se bo še hitro zaspalo, toda malo čez polnoč pridejo domov tovariši iz Hotedršice, ki so v veselem razpoloženju kar naprej prepevali. To pa nekaterim, ki bi bili radi spali, ni bilo po volji, pričel se je hud prepir in le malo je manjkalo, pa bi bilo tudi pretepa. Tako se je potem vrstilo prav do jutra, eni so prihajali, drugi zopet, ker niso mogli spati, odhajali, in bil je vedno ropot, in vpitje, o kakem spanju pa ne govora. Večina naših telovadcev se je okrog 3.ure dvignila in šli so na grad balinat. Zjutraj je bilo vse živo po ulicah, pripeljali so se še

ostali naši člani in članice, ki so se vse napravile v narodne noše. Takoj je bilo zbiranje k sprevodu in sv.maši. Sv.maša je bila na Kongresnem trgu, sprevod pa po mnogih ulicah, tako, da je bilo vse šele malo čez poldne končano. Izprevod je bil silno velik; okrog 10.000 gasilcev v krojih, 20 godb in ca.100 zastav je vseboval. Zelo lepe so bile skupine v narodnih nošah, kmečka svatba i.t.d. Tudi tujcev je bilo mnogo iz različnih držav, posebno Čehov je bilo okoli 400. Izmed godb se je zelo odlikovala gasilska godba iz Đakova, ki je štela 70 mož. Popoldne je bil na športnem prostoru Ilirije telovadni nastop. Okrog 1000 gasilcev je nastopilo vaje s sekiricami, potem pa so bile še različne vaje, največ samaritanske, proti koncu se je fingiral še požar tovarne "Union". Pripreditev se je zavlekla prav do večera, poleg tega pa je jelo polagoma deževati in vsa množica je pričela dreti proti mestu. V veselem razpoloženju smo se kmalu odpeljali proti domu, v Škofji Loki smo se še ustavili za pičli 2 uri in smo tudi malo zaplesali. Doma smo bili o polnoči. Za vožnjo smo plačali, telovadci a lo din, ostali a din 20, drugo je dalo izjemoma društvo.

16.XI. Danes smo pokopali podpornega člana Ivana Potočnika iz Dobračeve. Pokojni je bil že dolgo časa podporni član društva. Bil je pred nekaj leti najpremožnejši posestnik v kraju. Ravno njegova podjetnost in veliko nagnjenja za pridobivanje pa ga je zapeljala, da se je obenem z drugimi zakopal v veliko električno podjetje, ki je vsled slabega vodstva in elementarnih nesreč prišlo na rob propada. Bil pa je on edini, ki je res žrtvoval vse, ko je videl, da ni več poti nazaj, da bi z vsemi sredstvi le rešili podjetje. Posekal je v ta namen gozdove do zadnje smreke in izčrpal svoje posestvo, večkrat je samo on rešil razne stroje ali druge predmete na postaji, ko so čakali tam prevzema, pa ni imela družba nič, drugi tudi ni hotel nič žrtvovati za to. - Vsega skupaj je dal v elektriko čez 400.000 dinarjev in obenem z drugimi podpisal milijonsko poročstvo, radi katerega je samo za las manjkalo, da mu ni bilo prodano posestvo. Njegova posebnost je bila zelo velika izkušnost za vsako delo; najbolj z veseljem je prevzemal razne težke slučaje, katerih se ni upal nobeden izvršiti; vsako težko delo je znal izvršiti s "kunštjo",

brez vsakega trpljenja. Bil je tudi z vso dušo pristaš "Knajpovih" načel, pri vsaki priliki je povdarjal, da se mora človek v vsem ravnati popolnoma po naravi. Povdarjal je, da se ima on samo Knajpu (Sebastian Kneipp (1821-97), nemški katoliški duhovnik, ki je zdravil z vodo. - Op.ured.) zahvaliti za življenje, ker v mladosti je bil popolnoma ob zdravje radi prevelikega trpljenja; res bi bil gotovo dočakal še veliko starost, ko bi ga ne bila napadla zavratna bolezen in je moral umreti že v starosti 66 let. - Vsak mu je moral priznati tudi veliko odkritosrčnost, ki pa so mu jo nekateri zamerili.

1931

13.IV. Preteklo zimo pač ni bilo posebnega za društveno kroniko. Bil je en čisto navaden občni zbor, ena čisto navadna veselica; tudi se je poročil dne 11.januarja 1931 društveni tajnik Ivan Ptočnik. - Kupili smo tudi svet za bodoči dom od g.I.Blažiča.

Današnji dan pa je bil že bolj vroč. Opolnoči, ravno ko se je končala predstava igre "Žrtev spovedne molčečnosti" v Katoliškem domu, se je zasvetilo v smeri čez vas Dobračevo in Kladje. Avto, ki je čakal na goste iz Gorenje vasi, je pričel trobiti; potem so tudi z rogom trobili in pripravljali brizgalno, končno le nismo nikamor šli, ker se je pokazalo, da je ogenj predaleč in je bil res; gorelo je pri Erjavcu v Kladju. Pogorela je štala in par prašičev. Okoli pogorišča se je nabralo veliko ljudi, ki pa niso prav nič gasili, ker ni bilo vode.

Ravno točno 12 ur pozneje, opoldne, pa je pričelo goret na "Bedrihu". Ogenj je nastal po dimniku in sta pogorela hiša in kozolec. Zelo hitro smo napregli konje, ker sta kar tekmovala, Županov in Majnkov; bil je Majnkov prvi in je podil, kar se je dalo, na mestu pa smo tudi zelo hitro vse uredili. Cevi so bile na mestu razvite in spojene in že je prišla voda; gotovo ni preteklo med tem polne četrt ure. Kmalu bi bila pogorela tudi zgornja hišica, ki se je že prižgala, pa so jo že pogasili, ker je tedaj že prišla voda, nakar so tukaj najprvo namočili. Na Bedrihu je že po tem večjem vse zgorelo, samo razdirali smo še potem. Ven se je večinoma vse rešilo. Glavno gašenje je bilo v dobri uri končano, potem je ostalo le nekaj članov z motorko, ki so

napravili še popolen red. Prvi smo se pripeljali z brizgalno: Kopač Iv., Istečnič, Iv.Bogataj, Mat.Strlič in jaz.

Sreča tudi, da smo motorko takoj spravili v red, ker se nam je bila pred dnevi malo pokvarila.

3.V. V Logatcu občni zbor gasilske župe. Udeležili smo se zastopniki društva. Občni zbor je potekal precej živahno, vendar v prijateljskem tonu. Izvoljen je skoraj popolnoma nov odbor: župni načelnik tovariš Smole, tajnik Anton Rus, blagajnik Korenčan; drugi odborniki so razdeljeni po družtvih. - Na občni zbor smo se vozili skupaj z žirovskimi trgovci, ki so imeli ob istem času tudi občni zbor gremija. Domov grede smo se precej zadržali v gostilnah pri "Jureču" in "Petronu".

5.VII. Revizija župnega vodstva. Prišli so z avtom: župni načelnik g.Smole, tajnik g. Rus Tone in še dva člana. Pregledali so dom, orodje in vse poslovne knjige. Prišli so že sredi popoldneva in se jim je mudilo naprej. Izjavili so, da je vse v redu.

8.XI. Ta dan so bile volitve v novo Narodno skupščino. To nima sicer z gasilstvom nič opraviti, ugotoviti je le treba, da je prišlo od zveze potom župe več dopisov, v katerih se društvu diktira ravnanje pri volitvah. Pri nas se ukazi niso izvršili, ker se je tajnik spozabil do časa o dopisih obvestiti načelnika, oziroma odbor.

27.XII. Zaključujem svoje vpisovanje v to knjigo. Danes sem podal ostavko na tajniško mesto, ker teh poslov ne bi mogel več v redu opravljati vsled prezaposlenosti. Tudi ne morem odobravati, da se gasilska organizacija vdinja katerikoli politični smeri in za to prevzemati sodgovornosti.

Želim, da bi se knjiga vedno vodila in bi bili vanjo vpisani popolnoma objektivno in stvarno, kolikor je mogoče, vsi društveni dogodki, pa tudi razni drugi res pomembni dogodki v naši dolini; tako bi lahko postala knjiga poznejšim generacijam važen domač zgodovinski vir.

Dobračeva, 27.XII. Ivan Potočnik,
tajnik.

(Pripis uredništva:

Kronika PGD na Dobračevi se je zapisovala v dnevniški zvezek velikega formata

(4^o), v katerem je popisanih 87 strani. V tej številki ŽO povzemamo pretežni del obdobja 1901-31; najprej rekapitulacijo dogodkov do leta 1925 in nato še dnevnik leta 1925 v celoti. Za naslednjih šest let smo izbrali le opise pomembnejših enkratnih dogodkov, izpustili pa smo vpise tistih standardnih dogodkov, ki so se ponavljali vsako leto v več ali manj enaki pojavnosti (novoletni občni zbor, veselica na dan sv. Treh kraljev, procesija na dan sv. Florijana, veselica o sv. Petru, razne vaje itd.) Tudi opis "strašne povodnji" (glej rubriko Sredica) je vzet iz te kronike, ki ima precejšnjo literarno in zgodovinsko vrednost, dokler jo je pisal Ivan Potočnik, tj. do konca leta 1931, ko se naš izbor konča. Za njim se je sicer še vpisovalo (zadnji vpis je datiran 30. I. 1940), vendar gre za vpisovanje, ki je oblikovno slabo in vsebinsko nezanimivo. - Literarna moč kronike je pač odvisna od literarne moči kronista.

Kroniko hranijo pri "Balantaču" na Dobračevi, pričujoči izbor pa je pripravil Miha Naglič.)

O PRVIH LETIH GASILSTVA NA ŽIROVSKEM V TAKRATNEM ČASOPISJU

(Iz kronike dobračevskih gasilcev je razvidno, da je bilo njih društvo formalno ustanovljeno leta 1902, čeprav je dejansko obstajalo in delovalo že leto dni poprej. Tako slavijo 80-letnico že letos.

Kronika se v letih 1901-25 ni pisala sproti; je torej le bolj ali manj zvesta rekonstrukcija preteklih dogodkov. Izvirnih arhivskih dokumentov iz tistih časov društvo ni ohranilo, in živih prič, ki bi bile hkrati aktivni udeleženci dogajanj v prvih letih, tudi ni več. Tako nam preostane le še tretji vir - takratno gasilsko časopisje in koledarji; vendar se je tudi ob pregledu le-tega izkazovalo, da med prvimi gasilci ni bilo nikogar, ki bi redno dopisoval. - Nekaj malega se je vendarle našlo.)

Prostovoljna gasilna društva na Kranjskem v kronološki vrsti

(Odlomek)

Tekoče število (Fortlaufende Zahl): 58

Gasilno društvo (Feuerwehr): Žiri (Sairach)

Sodni okraj (Gerichtsbezirk): Idrija (Idria)

Ustanovno leto (Gründungsjahr): 1892

Število družtvenikov (Mitgliederstand)

Izvršujoče (Ausübende)

- plezalno, rešilno in razruševalno moštvo (Steiger-, Rettungs- und Demolier-Mannschaft): 8

- brizgalno, vodno, hidrantno in cevino moštvo (Spritzen-, Wasser-, Hydranten und Schlauch-Mannschaft): 16

- sanitetno moštvo in varuhi (Sanitäts- und Schutzmannschaft): -

Skupaj (Zusammen): 24

Podporni (Beitragende): 20

Ime poveljnika (Name des Commandanten): Kavčič Janez

Rešilne priprave (Rettungsgeräte)

Prosto stoječe mehanične dve - ali štirikolesne pomikalne lestve (Freistehende oder mechanische zwei - oder vierrädige Schubleitern): - Naslonbne in poslopijne lestve (Anlege- und Gebäude-

Leitern): - Plezalske lestve s kljuko (Haken-(Steiger-)Leitern): - Strešne in vtikalne lestve raznih vrst (Dach- und Dachsteckleitern aller Art): -

Rešilne vreče in drsalni prti (Rettungsschläuche und Rutschtücher): -

Skakalni prti (Sprunongtücher): -

Gasilni stroji in cevi (Löschmaschinen und Schläuche)

Parne brizgalnice (Dampfspritzen): -

Brizgalnice s sesalom (Spritzen mit Saugwerk): 1

Brizgalnice brez sesala (Spritzen ohne Saugwerk):

Male ročne brizgalnice, ekstinkterji in anihilatorji (Kleinere Handspritzen, Extinguenteure und Anihilatoren): -

Metrov cevi (Schläuche in Metern): 150

Vozovje (Wagenmaterial)

Cevinih, vretanastih in hidrantnih voz

(Schlauch-, Haspel- und Hydranten wägen): 1

Voz za moštvo in orodje (Mannschafts- und Geräthewägen): -

Sanitetne priprave (Sanitätsgeräte)

Vojaških in nosilnih lekarn (Feld- und Trag-Apotheken): -

Nosilnic na kolesih (Käderbahren): -

Prosta nosila (Tragbahren): -.

(Vir: Gasilec. (Časopis deželne zveze kranjskih gasilnih društev.) št. 2 z dne 22. V. 1898.)

(Nekaj statističnih podatkov o gasilnih društvih s sedežem v občini Žiri sodnega okraja Idrija.)

Gasilno društvo Žiri

Ustanovno leto: 1892

Leto	Število članov	Načelnik
1902	27	Jernej Mlinar
1908	27	Boštjan Naglič
1909	31	Andrej Lipušček
1910	29	Ivan Erznožnik
1911	25	Gregor Kopač
1912	27	Gregor Kopač
1913	36	Gregor Kopač

Gasilno društvo Dobračeva

Ustanovno leto: 1902

1908	54	Ivan Jež
1909	46	Ivan Jež
1910	48	Ivan Jež
1911	40	Ivan Jež
1912	34	Ivan Jež
1913	50	Jakob Bogataj

Gasilno društvo Ledine

Ustanovno leto: 1902

1908	32	Miha Forlan
1909	30	Miha Forlan
1910	25	Ivan Vehar
1911	27	Ivan Vehar
1912	26	Ivan Vehar
1913	30	Ivan Vehar

(Vir: Gasilec, 5.IV.1902 (št.2) in Gasilski koledar za leto 1908, -09, -10, -11, -12 in -13.)

Z Žirov. Dne 10. marca je bila Žirovska vas v veliki nevarnosti. Ob 1/4 1 uri opoldne se je užgala hiša trgovca Lengerja na vzhodnem koncu vasi, nevarnost pa je bila, ker je silno vlekel vzhodnik, še veliko večja, ker je vas večinoma še s slamo krita. Kakor hitro se je ogenj zapazil, samo par minut pozneje, stali sta že obe brizgalni ob potoku, ki teče kakih 20 korakov oddaljen. Ravno, ko se je pritrdila prva cev, se je opeka vsula raz strehe in ogenj je izbruhnil, to pa le na enem koncu poslopja, ki je bil krit z opeko, drugi del je bil krit s pocinjeno pločevino; tam smo od znotraj po stopnicah mogli priti do ognja. Vsled prevelicega dima je bilo gašenje zelo težavno. Dosti bolje pa je bilo tam, kjer je bilo z opeko krito, tisti del je bil v četrtrt ure pogašen. Trajalo je poldrugo uro, da smo ogenj popolnoma pogasili. Škoda je cenjena na 1500 kron.

M.Mohorčič, tajnik

(Gasilec, 24.V.1902 (št.3).)

Dobra misel. Gasilni društvi na Dobračevi in v Žireh sta dobili v domačih dekletih prav dobro oporo. Dekleta so se namreč vpisala kot podporne članice ter skrbe med drugim za vse dekoracije pri društvenih veselicah. Podpornice društva imajo kot znak trobojen trak z napisom društva in gasilskim emblemom. To je prav posnemanja vredno tudi za druge kraje. Take trakove napravlja po nizki ceni tvrdka M.Gerber v Ljubljani.

(Gasilec, 24.X.1907 (št.3).)

Jubilejna veselica društev Žiri in Dobračeva se je vršila prav povoljno dne 28.junija. Prihitele so Deputacije iz Škofje Loke, Poljan, Spodnje Idrije, Gorenje vasi in Ledin. Lepo je bilo tudi videti vse vrle domače gasilke, ki so se udeležile slavnosti. Ob 1.uri popoldne je imel zvezni tajnik skupno odborovo sejo, kjer je raztolmačil gasilkam odsekovna pravila. Ob 3.uri je imel pouk in predavanje, pri veselici pa slavnostni govor. - Veselico je počastilo mnogo ljudstva in tudi društvena blagajnica je to dobro občutila. Le krepko in vztrajno naprej. - Na pomoč!

(Gasilec, 1.VIII.1908 (št.3).)

V Žireh, Dobračevi in Spodnji Idriji so se osnovali podporni odseki pri gasilnih društvih, ki štejejo že 234 vnetih gasilk izmed žena in deklet, ki vrlo gmotno podpirajo gasilske namene. To bi se lahko izvedlo še marsikje. Pravila za take odseke so v delu in se bodo dobila pri zveznem tajniku.

(Gasilec, ibid.)

Prostovoljno gasilno društvo na Dobračevi je imelo dne 30.jan.1910 svoj osmi redni občni zbor. Načelnik tovariš Jež otvori zborovanje s pozdravom na navzoče gasilce, in tovariša Fr.Primožiča kot župana in zastopnika občine.

Tajnik poroča o društvenem delovanju v pretečeni dobi. Društvo šteje 40 delujočih in 21 podpornih članov. Društvo je imelo 6 vaj, katerih so se gasilci marljivo udeleževali. Odbor je imel 6 sej, požarov ni bilo. Dne 1. avgusta 1909 je društvo priredilo slavnost

o priliki blagoslovljenja nove brizgalne, pri kateri je nas razveselil z navdušenim govorom tovariš zvezni odbornik Iv. Debelak, načelnik gasilnega društva v Škofji Loki. Za lepšavo slavnosti poskrbele so naše vrle članice s svežimi šopki in venci. Blagajnik izkazuje 1257 K 91 v dohodka in 1376 K 19 v stroška. Torej društvo dolguje blagajniku 118 K 28 v in posojilnici na Dobračevi 200 K, skupaj 318 K 28 v. Tajnik se spominja umrlih članov, posebno neutrujenega orodjarja tovariša Kopača, ki mu je nemila smrt pretrgala nit življenja komaj v 36. letu njegove dobe, kakor tudi podpornega člana Antona Jež in Neže Jež. Ostanejo v spominu kot pravi dobrotniki društva; v znak sožalja vstanejo vsi člani s svojih sedežev.

Po predlogu tajnika je imenovalo društvo zaradi velikih zaslug za naše društvo čatnim članom naslednje tovariše: Fr. Ks. Trošt, tajnik in poslovođa zveze kranjskih prostovoljnih gasilnih društev, tajnik slovanske gasilske zveze i. t. d. Iv. Debelak, odbornik zveze kranjskih prostovoljnih gasilnih društev, načelnik prostovoljnega gasilnega društva v Škofji Loki, in Iv. Jež, ustanovni načelnik našega društva, trgovec in posestnik na Dobračevi. Tovariš tajnik omenja kako je lepo, ako člani z veseljem nastopijo pri vajah in drugih nastopih, živimo med seboj v slogi, ker le tako delamo društvu in sebi čast. Po predlogu tovariša vodje plezalcev, se naroči mehaniška lestva. Tovariš četovodja priporoča točnih in polnoštevilnih nastopov, odstranimo prazne izgovore, izgine naj grda mlačnost, drugače mora izgubiti i voditelj veselje do svojega posla. Svetovalke odseka podpornih članic prosijo, da se društvo skupno udeležuje slavnostnih procesij in društvenih pogrebov, brez razlike stanu, kar se vzame v naznanje.

I. Gantar, l. č. tajnik.

(Gasilec, 26. III. 1910 (št. 1).)

Parna brizgalna v Žireh.

V naši obsežni občini imamo tri gasilna društva Žiri, Dobračeva in Ledine in ta imajo petero ročnih brizgalen. V pretečenem letu smo imeli v okolišu več požarov, prihiteli smo na mesto časih s štirimi brizgalnami, začeli delovati, a kmalu sta dve brizgalni prenehali, ne zaradi pomanjkanja vode, ampak ljudi ni bilo, ki bi bili trombali, ker eni in isti se kmalu utrudijo pri napornem delu.

To pa gotovo ni samo pri nas, marveč skoro pri vseh gasilnih društvih. Člani prihite, navadno jih je 25 do 30 mož, razpravijo hitro orodje, začno delovati, a brizgalci se kmalu utrudijo, posebno še, če treba vodo daleč brizgati. Drugi ljudje pa le malo pomagajo in raje zjela pri ognju prodajajo. To dejstvo nas je, kakor druge napotilo, da smo začeli misliti na odpravo tega nedostatka in si nabavimo parno brizgalno. Kraj za njo je pripraven, vode je vobče dovolj, pač pa je v nekaterih krajih malo bolj oddaljena in bi se je z navadno brizgalno ne moglo dobavljati.

Odbor prostovoljnega gasilnega društva je vprašal več tvrdk za ponudbe, naposled se je odločil, da naroči parno brizgalno pri poznani slovanski tvrdki R. A. Smekal v Smihovem pri Pragi.

Dne 17. marca 1912 smo dobili nanovo izdelano parno brizgalno, ki je encilindrična najnovejše sestave, opremljena z modernimi pripravami; črpa in oddaja vodo na obe strani, tako, da je ni treba obračati, črpa vodo 10 m globoko in jo daje nad 1000 m daljave in 80 m vertikalne višine. Za kurivo se lahko rabi premog ali drva. Pri prevzetju in glavni skušnji smo dosegli potrebno paro v 13 minutah brizgali na eno in dve cevi; po eni cevi je tekla voda 700 m daleč in 100 m visoko v hrib curek je pa še brizgal čez enonadstropno hišo. Kurilo se je z drvni.

Ljudstvo je bilo z delovanjem prav zadovoljno. Celi stroj in voz tehta 1800 kg in daje na minuto čez 600 litrov vode. Posebno pripravno je to, da voditelj in kurjač ne rabita biti izprašana. Brizgalna stane postavljena na postajo Škofja Loka 6000 K, a tvrdka je vzela v račun že staro rabljeno ročno brizgalno za 500 K. Z brizgalno smo dobili tudi 250 m konopnih cevi s patentovanimi navijaki. Omenjamo še, da je stroj dostopen in lahkosnažljiv, ter deluje mirno in priporočamo obenem prav toplo solidno slovansko tvrdko.

(Gasilec, 8. V. 1912 (št. 2).) Ivan Kavčič, tajnik

Gasilni društvi v Dobračevi in v Ledinah se na lastno željo izločita iz logaške in se priklopita gasilski župi škofjeloški.

(Gasilec, 20. III. 1914 (št. 1).)

Vesti s seje predsedstva "Slovenske deželne zveze prostovoljnih gasilnih društev na Kranjskem", ki se je vršila 1. III. 1914.)

NEKAJ UTRINKOV OB ZGODOVINOPISNIH PRIZADE-
VANJIH NA ŽIROVSKEM

"L'histoire n'est pas une science, c'est un art. On n'y réussit que par l'imagination." Zgodovina ni znanost, je umetnost, v kateri se ne uspe drugače kot z domišljijo. Tako meni Anatole France (Le Jardin d'Épicure). Pravzaprav velja to tudi za nas; enkrat zaradi skopih virov, iz katerih je mogoče rekonstruirati nekaj celovitega le z dobršno mero domišljije in potem še zato, ker nas še zmeraj žene tista (bolestna) novoveška ambicija, da bi "delali" svojo lastno zgodovino kot misleči subjekti in ne le kot vdani ljudje brez domišljije, ki jih tok zgodovine počasi nese "h koncu".

Zgodovine se brez virov pisati ne da. Kdor pa nima svoje lastne zgodovine, tudi sam nič ni. Nima vira, iz katerega bi črpal in s tem ne prave opore, ob kateri bi vzpostavljajal svojo lastno identiteto. Je le privesek in izpostava nekoga drugega, saj še lastnega dela kot svojega bistvenega aktualnega in zavestnega početja, s katerim se ohranja in na katerem gradi lastno prihodnost, ne more uveljaviti kot svojega, ampak je le hlapec nekoga drugega.

"Zgodovina" Žirov je zgodovina trmastega ohranjanja lastne identitete v razmerah hlapčevstva in temu navkljub. Preboj iz teh razmer se je začel ob prehodu iz XIX. v XX. stoletje, ko se je pospešeno razvijala čevljarska obrt, ob kateri so nastajala številna in različna društva kot politični in kulturni izraz ter dopolnilo začetega napredovanja.

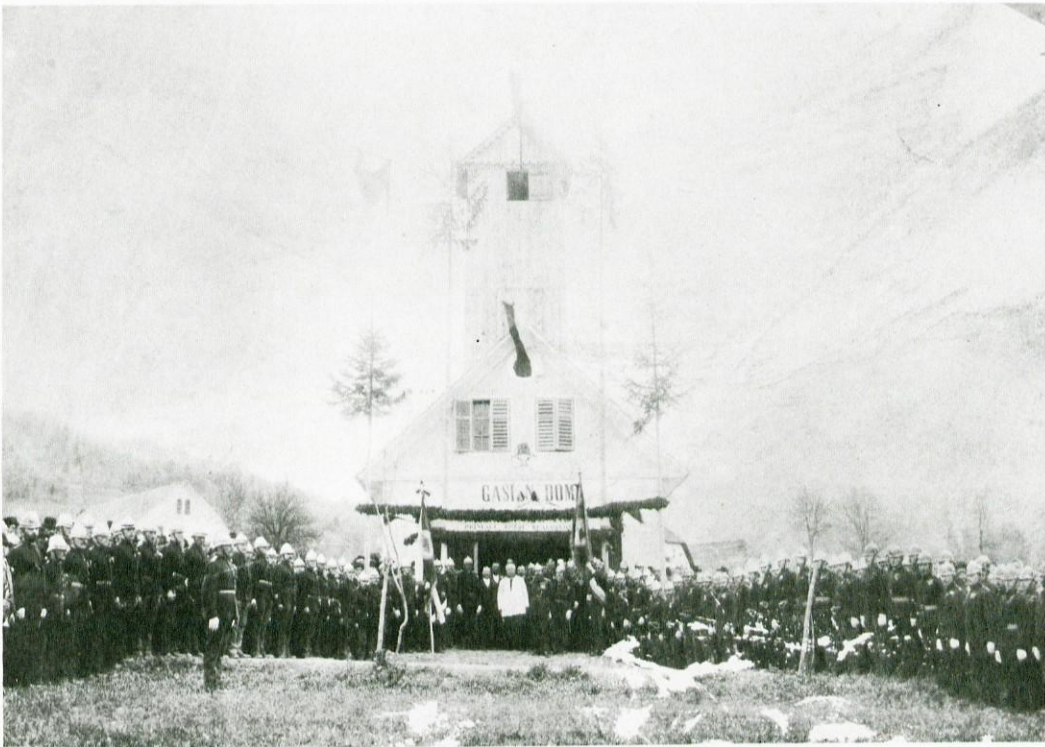
Bistven naslednji korak naprej je bil storjen v času NOB in ljudske revolucije, ko je bila vzpostavljena ljudska oblast ter tako omogočena ukinitvev prejšnje obrtniške in politične razdrobljenosti ob hkratni ohranitvi človeških potencialov, kar vse je omogočilo industrijski način proizvodnje, večjo (?) politično samoupravo, in odprlo pot nastajajočemu, čeprav v Žireh še premalo izbojevanemu demokratičnemu pluralizmu samoupravnih interesov kot nove oblike demokratičnega političnega sistema ter demokratičnega sožitja različnih oblik družbene zavesti ali nove, socialistične kulture.

Po tem kratkem historičnem ekskurzu se vrnimo k virom. Ob pomanjkanju izvirnih nam preostane vsaj še dvoje virov: ustno izročilo ter objave v nekdanjih časopisih in drugih publikacijah. Medtem, ko možnosti za izkoriščanje prvega pravkar minevajo, bo za zajemanje iz drugega treba veliko časa, potrpežljivosti in natančnosti. Ena temeljnih ambicij Žirovskega občasnika pa je ravno v tem, da postane zbirališče virov, iz katerih bo mogoče prej ali kasneje zajemati za kako temeljitejšo razpravo o preteklih dogajanjih.

Če se bodo našli še tega dela zmožni ljudje, potem bo mogoče kdaj zapolniti veliko luknjo, ki zija v krajevnem zgodovinopisju med letima 1803, ko je bilo ukinjeno loško gospodarstvo in do koder sega nenadomestljivi opus dr. Pavla Blaznika ter letom 1941, ko je ljudstvo začelo znova bojevati svoj nikdar dokončani boj ter tako samo in zavestno(?) delati svojo lastno zgodovino. In menda se bo že našel kdo, ki bi jo zapisoval.



Prvi dobračevski gasilci. Spredaj sedijo (z leve na desno): Filip Gantar-Lipetov (Nova vas), Anton Kržišnik (Stara vas), Janez Jež - Tomincov (Dobračeva, načelnik), Franc Kavčič-Tinčna (Dobračeva, podnačelnik), Jakob Mlinar-Lovretov (Selo). - Druga vrsta: Vinko Žakelj - Fric (Dobračeva), X.Y., Starman - Kovač (Stara vas), Franc Gladek - Melc (Stara vas), Tone Poljanšek - Muhovec (Lednica), Andrej Mlinar - Franciškov (Selo). - Tretja vrsta: X.Y., Anton Strlič - Zetov (Dobračeva), Pavel Grošel - Hlibčec (Dobračeva), Janez Strlič - Zetov (Dobračeva), Janez Bogataj - Kodorna (Selo), Luka Jesenko (Nova vas), Kokljev gospodar z Lednice. - Četrta vrsta: Anton Malovrh (Dobračeva), Rudolf Ovsenk - Kafurjev (Selo), Janez Kržišnik - Brezar (Selo). V ozadju: Janez Blažič - Županov (Dobračeva). Fotografija je nastala v prvem petletju tega stoletja.



Blagoslovitev prvega gasilnega doma na Dobračevi (1903). Na levi so dobračevski gasilci, pred vrati stoje župnik Josip Vidmar, načelniki društev in občinski možje, na desni so žirovski in drugi gasilci. Fotografiral A. Schmeiler iz Idrije.



Nerazpoznavna gasilska fotografija iz prvih let tega stoletja.



Žiri, 27. IX. 1926. Gori pri "Homcu" v Stari vasi. Fotografiral Štefan Mlakar.

DROBTINICE

DROBTINICE IZ FURLANSKIH ARHIVOV
Nabral Anton Koblar

BELEŽKE
Johan Kavčič

NUJNA PROŠNJA ZA OPUSTOŠENI KRAJ ŽIRI!

NAJ BO STAVBA!



DROBTINICE IZ FURLANSKIH ARHIVOV

Nabral Anton Koblar

Žiri.

L.1597 župnik Mihael Motko, star 33 let. (A.b.)
 Ko je župnik Ignacij Rupar odšel v Poljane, prezentoval je 27.avg.1718 frizinški škof za žirovsko faro Bernardina Bogataja, ki je tudi šel župnikovat v Poljane in umrl ondi 1.1742. (A.b.) - Istotako se je njegov naslednik Mihael Mrak preselil v Poljane in mesto njega je prezentoval škof 29.jul.1742 škofjeloškega vikarija Lavrencija Rotarja.(A.b.)

Žiri. 15.nov.1487 Jernej, župnik v Žireh (Plebanus in Czaiyroch). (A,a, lo,442.). - Gregor, sin Jurija Strelca iz Žirov, je bil 23.dec. 1497 podpevec v Gorici, ko je prejel subdijakonat na titel Žige, sina pok.Jurija pl.Post z goriškega gradu. 10.mar.1498 je postal dijakon in 31.mar.1498 v Belaku mašnik (O.z.). - Po smrti Jurija Stingule je dobil faro 6.jun. 1559 Jurij Gross (A,c, I, 8.) in, ker je ta kmalu umrl, 24.nov.1559 Jurij Pušar, (A, c, I, 18.) - L.1595. vikar Mihael Matko. (A, b, 15.). - 11.avgusta 1636 in 30.maja 1640 župnik Andrej Jereb. (A, b, 39 in 49). - Po resignaciji župnika Andreja Jereba je bil za Žiri 22.avg.1642 potrjen Jurij Jugovec. (A, c, 12.) - Po smrti vikarja Jurija Jugovca prezentuje 30.maja 1655 frizinški škof patrijarhu za vikarja Tomaža Rojca. (A, b, 23). - Po smrti Tomaža Schwesteriča dobi 28.febr.1693 potrjenje za žirovsko faro Jakob Prock. (A, c, 18.) - L.1701. je dobil faro Ivan Krstnik Šinik (Schinigk), ki je imel 1.1704 za kapelana Martina Sušnika (A, b, 49.) - Ko je odšel Šinik župnikovat v Poljane, je frizinški škof prezentoval apostolskemu nunciju na Dunaju za žirovsko faro dne 21.jan. 1705 loškega vikarja Valentina Križaja (A, b, 43), katerega je potrdil patrijarh 3.apr.1705. (A, c, 17.) Po Križajevi smrti je bil potrjen Luka Pušar (Puschar) 14.jul.1708. (A, c, 17.) - L.1723. se je poduhovničil Žirovec Ivan Krstnik Tratnik (A, b, 49) in 1.1748. Andrej Jeraša (Jerasha), ki je dobil "titulum mensae" od frizinškega škofa. (A, b, 39.) - Ko je odšel Bernardin Bogataj župnikovat v Poljane, je bil za žirovsko faro potrjen Mihael Mrak 16.jun. 1734 (A, c, 20.), za Mrakom pa Lovrenc Rotar 6.avg.1742. (A, c, 21.).

(Vir: IZVESTJA Muzejskega društva za Kranjsko (IMK). Letnik I (1891), str.35 in IV (1894),

str.77.-Kratice pomenijo:

A=nadžkofijski arhiv v Vidmu;
 a="Libri gestorum" v njem;
 b=akti pod napisom "Chiese a parte Imperii";
 c=zvezki z naslovom "Collazioni di benefici";
 pridejana prva (arabska in rimska številka)
 pomeni zvezek, druga pa stran ali list v njem;
 O.z. = ordinacijski zapisniki).

BELEŽKE

Johan Kavčič

Kavčič Johan

J.Reg. N:7/13 Komp. Feldpost 608

Kompani komandant Iber Kovačevič
 Etapen bataljon 401 Etapen kompani 4
 Šel sim iz tarviža 317 prišel sim u Raibl in iz Raibl na sim se peljal skoz tunel 1 uro na Predil vas in s predila sim šel proti Festune od Festune na Vas Koritnica iz Koritnice na Bovec (nečitljivo) strašni hribi so Rombon in drugi in tukaj poka vsaki dan tako da se nebo in zemlja trese tukaj na Flicu ali Bovec iz Flica na Predil smo šli na 15 februarja proč Flic ali Bovec tamu je bilo slabo smo bili (nečitljivo) smo spali celi dan in celo noč je pokalo da je bilo groza toliko smo prestali da je čudno da se obstane sedaj smo prišli na Predil tam je ena vas predil notri v dolini in hribi so strašni Flic je pa samotni kraj in še dosti lepo ima 500 Nožmov not in eni veliki hrib je zraven se imenuje Rombon sedaj sim prišel na Tajbelj in sedaj neznan koliko časa bomo tukaj zmeraj žalosten kjer mi samo smert kaže kamor se obrnem je veliko nevarno za smert in nazadne pa še Boh ve kaj bode z menoj sedaj sim prišel u Raibl sim bil ravno Veliko Nočne Praznike smo hodi li k sv.Maši sim eni teden bil tukaj tukaj je tudi dolgo časno sami hribi in velik sneg bogi ljudje ko so notri bevil s kom se živijo. Tukaj so knapi kopljejo svinčeno rudo tukaj se steje da je Teri čisto je malo hiš notri pa še tiste so žagancam krite in danes pa gremo proč na 14 aprila smo obmaširali ob 11 uri dopoldan in sedaj gremo proti Tervizu in potem ne vem kam pridemo sedaj se peljemo na Ornorški in sedaj se pa naprej na peljemo na Keže in sedaj ne vem še kam nas podneso.strašni kraji so tukaj Hriboviti ne želim biti tukaj šece vil ne ne pa pri

Vojakih Grozno prestanejo ljudje Snega strašno lo Metrov pa plazovi velikanski Grozno jezabiti tukaj utej strašni zimi in tudi u letu ne mora kaj biti ko nima skoraj nič gozdov in takih Sve-ta za delat ne morejo nič kaj pridelati tukaj je eno lepo jezero veliko sim maširal iz Tarvi-za na Flic sim maširal 7 ur daleč je bilo pa še lačni smo bili vsi potem sim pa Paket u Pretelj dobil sim šel sam prosit na Pošto sim ga pa do-bil sim vse pa eno Klobasco privoščil in en li-tro Vina sim pa prou lahko maširal tadrugi so pa padali so se pa morali s troinjem voziti hudi marš coku pokom ko je težko na 18 smo prišli na Možnica sedaj sim pa Koritah se kliče nosimo go-ri kar je potreba čisto skup smo s Taljanom on je zgoraj mi zdolaj Ponoči hodimo gori drugače se ne sme če ne je dobil zafort u Glavo na 18 Februarja smo prišli tukaj u Korita rauno na Pustno Nedeljo z Večer fest smo dobili za jesti Čaja ena šala ena šala kofeta ena štruca kruha tako da je bila prav dobra Večerja kokor na Pust in potem smo imeli usaki Dan fest Monaž Opoldan Meso usaki dan in Vino za Večerjo Golaž ali špeh ali Klobase ali čaj ali kofe ali Polento dobro Maneže smo imeli tukaj pa zapiti usaki Dan Vino ali Marmelade smo dobili učasih Kuhano Vino Pol Litra gremo pa usaki dan u šteljnjo včasih usaki drugi dan kakor pride tukaj smo u eni dolini u gozdu je veliko buk notri derva strašno je tukaj potem gremo pa z Večer gori u hrib se pa kliče Korita je glih natanačin kakor pri nas za u Ko-rita tu je 2 uri od Predila proč na Desno ujeni Griček se gre gori samo skalovje je na usako stran nič drugiga ne vidimo kakor u Nebo in ka-ko serne in sneg in skalo u saki Dom naše bara-ke imamo pod zemlo iz polovic preklane buke in od spredaj imamo iz kamenja vnotri je tukaj toplo samo družbe imamo dosti ponoči je dosti Miši in Podgan taki smo kakor so bili učasih Puščavniki seda smopa mi na mesto njih samo eni koljih živalic pa hvala Bogu tukaj nimamo sedaj Kakšno smo dobili tu in tam sedaj smo jih pa uničili čisto prali smo sami bol na debelo pa za tukaj je dobro smo usi enaki reveži noč in dan mokre šuhe in še obleka. Celih 7 Mescov po Hribih tukaj smo na Primorski Zemli od Predila se začne strašno je slabo tukaj zlasti u zimi strašni Plazovi od Snega Gredo in več Ljudi pokrije u kakšni mu kraju ga je do 20 met na debelo snega strašno je zabiti tukaj noč in dan gredo plazovi pa use šteluge posuje pa iti moramo odkidati in barake kar ji je po-stelu ji posuje so pač večinoma slovinci tukaj še s kranjskij so in Dolenjskijo in Korošci in Štajerci in Primorci usi nacijali smo skup Čehi Polaci Hervati so tudi sedaj smo pa usi nekaj hudiga dočakali No. 2 Aprila 1917 ravno

Opoldan proč monaži je prišla strašna nesreča je prišla velika Lavina snega pa je 6 barak čisto uničilo in zmečkalo in 32 Mož 16 je bi-lo mertvih ta drugi pa ranjeni smo jih odko-pali čisto so bili Višner Štol Feldvebenin Kelitunz Feldveben sta pa sama prišla ven iz pod snega en dan sta bila notri strašna reč je bila da se Bogu usmili use to kar sim že videl na svetu smo tukaj u Kočah je še dosti lepo samo taljan je že poderl nekaj lepih hiš poru-šil snega je pa še notri dosti 15 Aprila po hribih po lo Metrov sedaj sim pa šel skozi Mauten je lepo Mestece smo maširali skozi 15 Aprila in smo šli na Pleken Pas 4 Ure smo maširali iz Moutna in iz Plekna smo zopet šli lo Mož nazaj notri komando smo imeli blizu Pleka marija Šneg se kliče tukaj je prou lepo smo notri u enem gozdu notri in se lepo vidi kje poraunem proti Kečem u Kečah sim bil tudi u Cerkvi je zelo lepa in Taljan je notri stre-ljal je več hiš porušil sedaj smo blizu Čelja-na taki Visoki Hrib in Pleken Pas se kliče tu-kaj so 8 Jojez in 7 Regiment 3o Galicijani tukaj je use Polno Vojaščine notri in Artile-rije je use polno Težke Haubice so notri in Hebržka Artilerije je tudi polno pa samo sta-ri Moži so notri Pri 8 Jgreh so sami stari Korošci

tukaj je strašno Pokajne na čelom se kliče eni Hrib sama Skalo nič drugiga ni in Velik Sneg strašno še Junija Meseca ga je ravno not-ri in Klajne Tal se kliče eni Hrib Veliki Ta-ko Poka notri in te skale pa leti Veliko ka-menje doli iz Hriba u dolino pa se moramo usi skriti kadar naša Artilerija strelja ko samo skala Gre doli iz verha leti Veliko kamenje Strelje pa usaki Dan toku poka da je čudno Arteleri in Mašinen Gever noč in Dan zelo je ranjenih tukaj kosmo pa mi imamo pa še do-sti dobro smo pri Droh Nolbonu deloma spravl-eno kar je potrebno ušteluje in jast sim sedaj Kuh use sim že poskusil na tem Svetu imam 35 Možev dobro je zame samo skerbi so pa useeno če prileti u kuhinjo doli u Bara-ko pa Grem u Večnost Gledati kaj drugi dela-jo tam Britofori je pa tukaj 2 na usakim je več kakor 400 Možev nanjim

Danes so pa tukaj Italianom eni Orloplan zbi-li doli tako je šel skoz nižje toliko dolgo da je na terltoi doli padel zelo je bil ve-lik z 3 Šusom so ga že imeli čisto celi Trefar je zadel vanj usaki dan pridejo po dva ali 3 Orloplani Taljanski nate strašne Pečine pa tako poka Artelerija u vain da je Grozno kar doli Gredo Kugle od šrapnela okro-gle

tukaj kakor smo pa sedaj se pa imenuje Klajne

Tal in Grose Tal Taljani na verh Hriba naši sopolnim in mi pa doli dorcuh delamo Tukaj na Grose Tal je zelo velik Brithof je že veliko naših notri in kak Taljan tudi umes in Tu na Plekni je tudi eni Velik Brithof je zelo že notri ljudi pa tudi kak Taljan nepoznan Pokopan in Rusi tu in Tam kjeri zagreben ko delajo čisto pod fronto tukaj so 3 Rusi ko so mislili pobegniti na Italjansko pa so jih ustrelili tukajna mest

Hribi 14 April Čelon, Klajne Paln, Grose Paln, Traškofelj tu so Hribi tukaj na Pleknu samo skalovje notri pograpi je malo Gozda Smrekovi-ga.

Tukaj na italjanskem je zelo lepo in toplo tukaj se imenuje Valuzo Ta strašno Popivamo Vino in Vermut in use kar dobimo usaki dobi smo čisto pijani.

Tukaj je Komjan Tukaj je Ampeso Mesto Taljansko Lovrenzaujo Tukaj so 3 Mesta skupi zelo lepo je notri pa Vino pijemo po navadi Ampezo, Lungarune, Fore Fortunja, Beluno, Feltre Beluno tukaj delam službo je veliko Mesto

Italijansko se govori ali upraša
 Jabolka Pami Mleko Late Orehi Nože
 Persoldi ne Trovavente Soldato
 Urlaub sim dobil od Gebirkz Brigade No 25
 Feldpost 376

Granata 21 centimetrov Klaiber je dolga 70 Centimetrov 7 kaliber 25 Centimetrov dolga Ročne Granate so na draitenem naviti pa eksplodira koje verže po Luft trompete so tudi za metati tisto tudi patudi krati rani

Kosmač August
 Ga je tukaj granata zadela je od 20 Louski-ga Bataljona je zakopan tukaj u Muršici

(Vir: Koledar za slovenske vojake za navadno leto 1917 oz. v njem popisana rubrika "Beleške". Original hranijo pri Toncu v Tabru

Pričujoče beleške so pravi monstrum, če jih gledamo z očesom slovničarja in stilista; ko pa se prebijemo skozi, vidimo, da so vendarle zanimiv dokument. - Ob njih še to: Mogoče se bo komu zdelo, da je v starih besedilih, ki jih prinaša ŽO, nasploh veliko napak. To drži, vendar le, če jih gledamo z vidika sedanje razvojne stopnje našega

jezika. Mi pa jih namenoma objavljamo v čimbolj izvorni obliki. - Beleške je pripravil za objavo Franc Tomelj.)

NUJNA PROŠNJA ZA OPUSTOŠEN KRAJ ŽIRI!

Dne 27. septembra 1926 je zadela Žiri nesreča, o kakršni najstarejši zapiski in najstarejši ljudje ne vedo povedati. Če zasledujemo zgodovino našega kraja za stoletja nazaj, ne najdemo sledu o taki katastrofi. Vode, ki so nastale zaradi utrganega oblaka in ki so deloma privrele iz zemlje, so uničile tretjino rodovitnega sveta, od okroglo 7000 ha sveta je okrog 2000 ha opustošenega. Vode in plazovi so uničili 37 stavb, izmed teh 19 hiš; poleg tega je uničenih še 7 žag in 6 mlinov. Z največjim trudom in ogromnimi žrtvami zgrajena električna centrala je zopet porušena. Odplavilo je velikanske množine rezanega in tesanega lesa, več glav živine, uničenih je mnogo gozdov; vsa pota do polja in gozdov so uničena. Cela vrsta družin je trpela strašno škodo na obleki in živilih; beda pri njih je nepopisna, ker je večina od njih brez sredstev za preživljanje. Od prizadetih so večinoma mali posestniki in obrtniki, večji del jako zadolženi.

Izključeno je, da bi se težko prizadeti kraj opomogel v doglednem času s svojimi lastnimi močmi; saj ga skoro ni človeka v Žireh, ki bi ga ne bila zadela nesreča pri tej povodnji na en ali drug način. Razdejanje je tako strašno, da mnogi v svojem obupu niti ne mislijo več na možnost obnove svojega gospodarstva. Veliko jih je, ki mislijo na izselitev iz tega nesrečnega kraja. Toda, ko bi imeli sredstva za to! Mnogi so si namreč rešili komaj golo življenje.

V tej strašni nesreči se je sestavil "občinski pomožni odbor za poplavljenca", da bi nabiral milodare in jih razdeljeval med ponesrečence. Pomožni odbor za poplavljenca nikakor ne računa s tem, da bi mogel nabrati toliko milodarov, da bi bilo mogoče v kratkem času vsem nesrečnikom popraviti ogromno gospodarsko škodo. Toda obenem pa računa podpisani odbor z vso gotovostjo, da dela v smislu in po želji vsega slovenskega naroda, ako se trudi za gospodarsko obnovo velikega obmejnega kraja Žirov.

Rojaki! Nikdar ne pozabite, da smo v Žireh na jugoslovensko-italijanski meji in da ni

vseeno tudi za ostale naše brate, ali je na tem kraju opustošena zemlja, kjer se bodo morda skrivali in pohajkovali delomržni, nezadovoljni in revni postopači, ali pa bosta še nadalje tu živela krepak poljedelec in obrtnik, ki ljubita svojo zemljo in ki bosta tudi za nadalje najboljša obramba naši meji.

Prosimo Vas, prispevajte po svojih močeh za zopetno povzdigo našega kraja! Hvaležni Vam bodo Žirovci, hvaležni Vam bodo potomci sedaj živečih poplavljenec, hvaležen Vam bo lahko ves slovenski narod, da ste mu pomagali ubraniti lep del slovenske zemlje pred opustošenjem.

Žiri, dne 7. oktobra 1926.

Za občinski pomožni odbor v Žireh:

Predsednik: Franjo Primožič, župan;
podpredsednik: Josip Logar, župnik;
Ivan Kavčič, podžupan; Anton Kopač, lesni trgovec; Valentin Poljanšek, občinski svetovalec; Matija Cankar, občinski odbornik; Franc Peternel, posestnik.

(Jutro, št. 236/1926).

NAJ BO STAVBA !

Pred leti je bilo. Ne vem več, kako je do tega prišlo. Po naključju sva se menda sestala. Bil je že v letih, a po delu mlad in poleten. Takrat mi je ponosno razkazoval svoje načrte in pravil o njih. Delal je kot višji gradbeni tehnik pri načrtih za gradnjo zadružnih domov. Šestindvajset jih je že končal in še so prihajali novi naročniki.

"Sedi in poslušaj, kar ti povem", mi je takrat dejal. Odprl je cigaretno dozo in ponudil, da prižgem. Ko sem ga bolj iz radovednosti kot iz kakega drugega razloga v vsem ubogal, je začel pripovedovati:

"Veš, to ni nič proti temu, kar zdaj pride. To bo veliko!" je rekel in pokazal na mizo, polno načrtov.

Podvomil sem in ga vseeno zaupno vprašal:

"Kaj naj bi bilo tisto veliko?"

Največji zadružni dom, kar jih je doslej zgrajenih v Jugoslaviji!" je dejal vznemirjen in obenem malce zaskrbljeno.

"Vraga, pa vendar ne pri nas," me je zgrabila radovednost, da sem začel strmeti vanj, "kje,, kako, pripoveduj no ...!"

In začel mi je razkladati zgodbo. V Žiri so ga poklicali. Tudi tam so se odločili za graditev zadružnega doma. Vse so pred tem preudarili sami in zdaj stopili pred projektanta.

Povedali so:

"Mi hočemo imeti takšen dom, da bo večji od največjega".

Projektant je zmajal z glavo in dejal:

"To bo prevelika kost. Stroški bodo ogromni."

Preprosti ljudje pa so stali neomajni pri svojih zahtevi. Najstarejši med njimi je še dodal k temu:

"Naj bo stavbal v njej naj Žirovec najde vse, kar bo potreboval od rojstva do smrti. Da ne bo več tako trpel in tekal naokoli, kot smo mi nekoč. Kaj ni tako prav v socializmu?"

In kakor so takrat sklenili, tako se je zgodilo.

V središču Žirov je oživel veliko gradbišče. Na njem so se vrstile pri delu prostovoljne delovne brigade. To so bili delavci iz tov. čevljev, kmetje od blizu in daleč, mlado in staro. Zakopali so se v ledino in začeli graditi globoke temelje. Delo je bilo težavno in umazano. Rdeča, spolzka ilovica se jim je lepila na roke in potna telesa. Na več mestih je udarila tudi voda na dan. Vse se je zaklelo proti njihovim načrtom, pa vseeno niso odjenjali. Uporni in grčavi Žirovci so vztrajali do zadnjega. Domala loo metrov v dolžino in 26 v širino so segali izkopani temelji. V to delo so vložili takrat 50.000 prostovoljnih delovnih ur.

Že naslednje leto so vse to zabetonirali. Prišli so gradbeni delavci, katerim so vneto pomagali prostovoljci. In ko je z vsakim dnevom vidno raslo ogrodje velikih temeljev in je tujec radovedno zaustavil korak, da povpraša kaj to bo, so mu celo otroci vedeli povedati:

"To bo žirovsko ministrstvo!"

V preprostih otroških besedah je bilo toliko resnice in toliko ponosa, da je prišlec nehoti občudoval njihovo ustvarjalnost. Novih 20 tisoč delovnih ur so vložili prostovoljci v ta beton.

Pretekla so tri leta. Ogromna dvonadstropna

stavba s tremi glavnimi vhodi je pod streho. Celotna zazidana površina znaša okroglo dva tisoč kvadratnih metrov. Gigant med združnimi domovi stoji, a je še nedodelan. Sprehajam se po njem. Seveda v spremstvu domačina, ki je bil sam močno zaposlen pri njegovi graditvi. Vodi me po kletih, ki so velike in močne kot katakombe, nato po pritličnih prostorih in po nadstropjih.

"Tu sem se vseli občinski ljudski odbor, pošta, kmečka zadruga, trgovina, ambulanta, brivec ..." našteva moj spremljevalec, ko mi razkazuje desni trakt poslopja. "V drugem nadstropju bodo stanovanja za nameščence, v kleti pa skladišča za vso mogočo robo."

"Srednji trakt je kulturni dom!" mi reče s posebnim poudarkom. Stopiva skozi velik središčni portal v prostrano gledališko dvorano, ki edina od vseh prostorov ni podkletena. Nanjo in na oder, ki je res sodobnih dimenzij, odpade 670 kvadratnih metrov. Dvorana je visoka in ima balkone in lože. Molče občudujem žirovsko podjetnost in kimam z glavo, kot bi hotel nekaj reči, pa me je sram, ker pri nas v mestu ni kaj takega, zato raje molčim. Tudi molk je včasih veliko priznanje.

Odvedel me je še v tretji trakt. Tam bo restavracija, bolje rečeno hotel s kavarno, jedilno sobo, točilnico, dvorano za bankete, tujske sobe in še ne vem kaj. V tem združnem domu, ki so ga letos dogradili v Žireh, bodo imeli res vse. Stavba, takšna kot je danes, še v grobem stanju, je vredna loo milijonov dinarjev in ko bo popolnoma dograjena, bo stala še polovico tega. Ko sem bil zvečer v družbi preprostih kmečkih ljudi, združnikov, se je nekdo obrnil name z vprašanjem:

"Ste si ogledali naš združni dom. Kaj ni največji od vseh, kar ste jih videli?"

Pritrdil sem, a drugi je nato dodal:

"Pa ste videli našo novo gimnazijo? Veste tudi "Alpina" je nova in vse to smo mi Žirovci ustvarili v letih po osvobojenju."

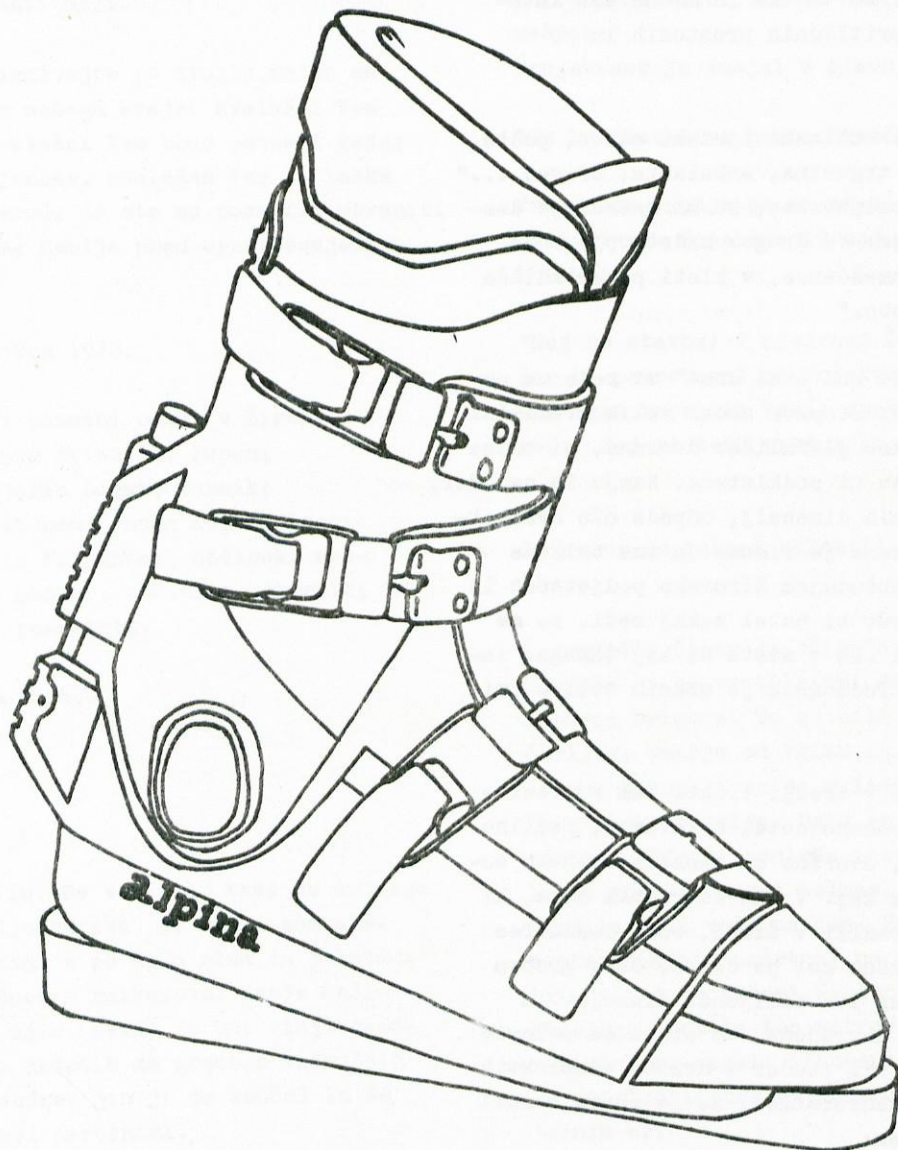
Tako preprosto so vse to povedali ti kmečki ljudje, a vse je zvenelo nekam mogočno, ponosno in ubrano, kot bi hoteli reči:

"Kajne, tudi mi nismo zadnji pri graditvi socializma?"

In kdor se bo kdaj koli oglasil v Žireh, bo moral prisluhniti tej ljudski podjetnosti in pritrditi, da imajo prav. Res, v Žireh je poglala nova doba mogočne korenine.

(Glas Gorenjske, 21.XI.1953. - Brez komentarja.)

SR84



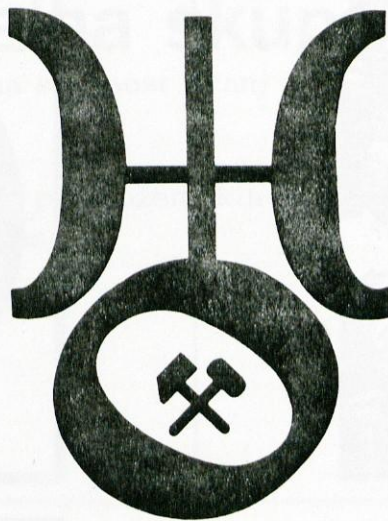
Čevelj, v katerem tekmujeta GREGA BENEDIK
in TOMAŽ ČIZMAN,
člana jugoslovanske alpske smučarske A repre-
zentance.

alpina®



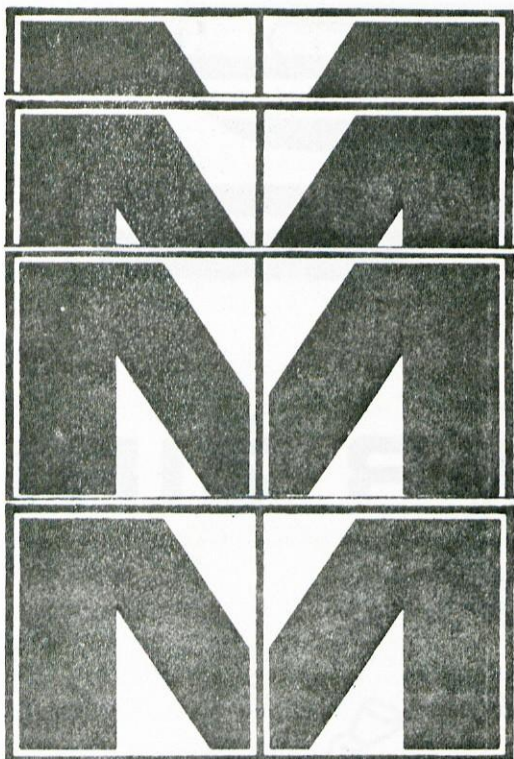
KLADIVAR ŽIRI

TOVARNA ELEMENTOV ZA
AVTOMATIZACIJO



RUŽV

RUDNIK URANA ŽIROVSKI VRH



Mercator

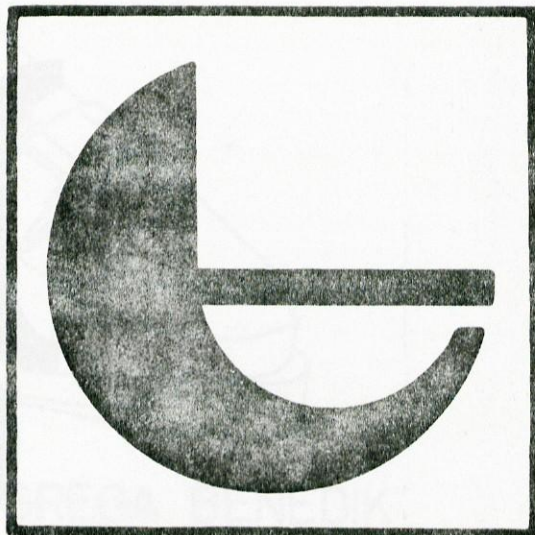


Sestavljena organizacija združenega
dela za dejavnost kmetijstva, industrije,
trgovine, gostinstva in storitev, n. sub. o.
61000 Ljubljana, Aškerčeva 3

kmetijsko gozdarska zadruga
Mercator-Sora
žiri



LJUBLJANA



TERMIKA

Ljubljana
TOZD proizvodnja Škofja Loka



Ljubljanska banka

Temeljna banka Gorenjske
PE Škofja Loka
Ekspozitura Žiri



zavarovalna skupnost triglav

Gorenjska območna skupnost Kranj

Sklepamo vse vrste premoženjskih
in osebnih zavarovanj.



poliks
žiri

kovinarstvo tel. 69 320
skupne službe tel. 63 312
lahka obutev tel. 69 223



ALPETOUR

ŠKOFJA LOKA



SOZD Petrol
DO trgovina z naftnimi
derivati
DO gostinstvo
DO zemeljski plin
DO rafinerija
mineralnih olj



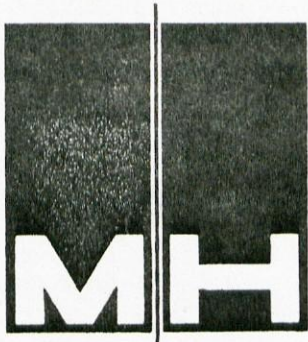
JELOVICA

ŠKOFJA LOKA

ARCPROMURKA

proizvodno, trgovsko in gostinsko podjetje

LOKA n. sol. o.
ŠKOFJA LOKA



Industrija naravnega kamna

**MARMOR
HOTAVLJE**



tovarna izolacijskega materiala

izolirka

n. sol. o.

61000 LJUBLJANA, Ob železnici 18

Tel. 43-096, 42-402



SGP TEHNIK

ŠKOFJA LOKA STARA CESTA 2

MIZARSKO PODJETJE ŽIRI



etiketa

proizvodnja etiket
in tiskarske storitve p. o.
64226 žiri
dobračeva 212
telefon (064) 69260,
69270, 69285
telegram Etiketa Žiri
telex 34610 YU ETIKET



samolepilne etikete in
emblemi

etipres termolepne etikete

etikete na traku, tekstilu
in papirju

kartonske etikete v rolah

tiskovine

štarne številke, zastavice

Kranj **ČB 293**

D ZGODOVINA

revije

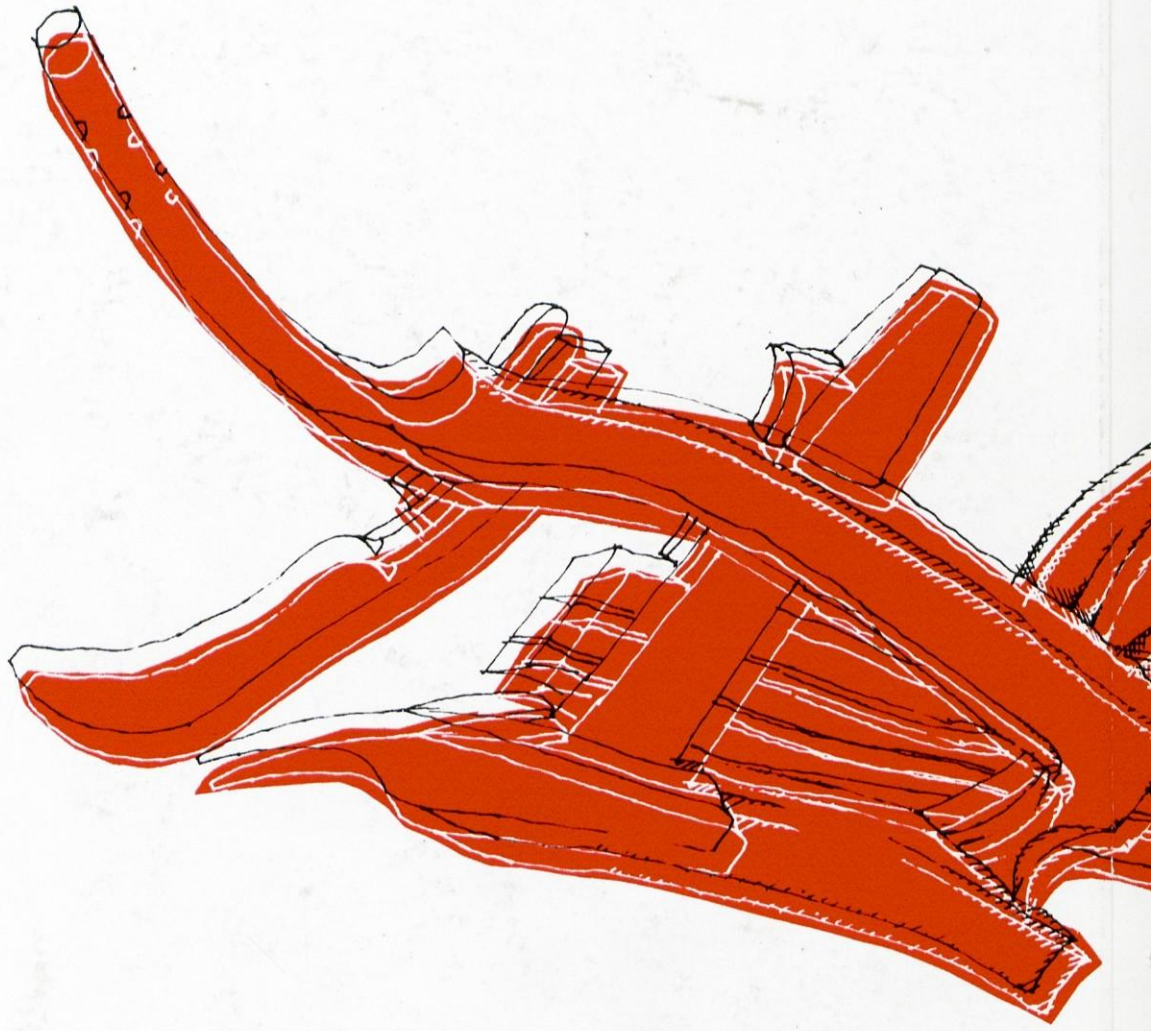
ŽIROVSKI občasnik 1981

008(497.12)



128909542

COBISS ◦



Cena: 50 din



etiketa žiri